Joyce Carol Oates

Dul Kadının Öyküsü

Çeviren: ALEV K. BULUT

KIRMIZIKEDİ

"Ölüm sonrası dul kadının yapması gereken sayısız iş arasında bir tanesi çok önemli: Kocasının birinci ölüm yıldönümünde dul kadın şunu düşünmeli: Hayatta kalabildim."

2008 yılının Şubat ayı. Joyce Carol Oates, rahatsızlanan kocası Raymond Smith'i bir hastanenin acil servisine götürür. Teşhis zatürreedir. Her ikisi de Ray'in birkaç gün içinde taburcu edileceğini düşünür. Ne yazık ki bir enfeksiyon sonucu Ray yaşamını yitirir. Joyce Carol Oates hiç beklemediği bir anda ve tamamen hazırlıksız olarak "dulluk" gerçeğiyle karşı karşıya kalmıştır.

Çağdaş Amerikan edebiyatının en verimli ve önemli yazarlarından biri olan Joyce Carol Oates, kocasının ani ölümünün ardından yaşadıklarını, bu kayıpla nasıl başa çıktığını *Dul Kadının Öyküsü* adlı anı kitabında tüm açıklığıyla ve içtenliğiyle anlatıyor. Şok, ıstırap, keder, inkâr ve suçluluk duygularının iç içe girdiği bu süreçte Oates bir de "ölüm"ün getirdiği görevlerle uğraşır. Kaybının ağırlığını hem fiziksel hem ruhsal olarak yaşayan, kimi zaman kocasıyla ve evliliğiyle hesaplaşan Oates bir yandan da tıp ve hukuk sisteminin insana yaklaşımını, toplumun ölümü ve geride kalan kişiyi nasıl algıladığını gözlemler ve sorgular. Joyce Carol Oates bu kitapta hem bir yazar hem de kadın olarak iç dünyasını ve duygularını okuruyla paylaşıyor. *Dul Kadının Öyküsü*, kederle dokunmuş, son derece samimi bir anı-roman.

Joyce Carol Oates

Amerikalı roman, öykü, deneme, oyun yazarı, eleştirmen, çocuk kitapları yazarı ve şair Joyce Carol Oates, 16 Haziran 1938'te New York'ta doğdu. Çağdaş Amerikan edebiyatının en verimli ve en önemli yazarlardan biri olarak kabul edilen Oates, 1963 yılında başladığı edebiyat kariyeri boyunca elliden fazla roman, hem seçkilerde hem antolojilerde yer alan yüzlerce kısa öykü, şiir, araştırma kitabı, eleştiriler, denemeler ve tiyatro oyunları yazmıştır. Önemli eserleri arasında *them, Bellefleur, You Must Remember This, Because It Is Bitter ve Because It Is My Heart, Marya: A Life* bulunmaktadır. Bunlara ek olarak Rosamond Smith takma adıyla da eserleri yayımlanmıştır. Oates'un aldığı ödüller arasında Amerikan Ulusal Kitap Eleştirmenleri Birliği Ivan Sandrof Yaşam Boyu Başarı Ödülü, National Book Award, kısa öykü dalında PEN/Malamud Ödülü ve Amerikan edebiyatına katkılarından dolayı The National Humanities Medal bulunmaktadır. Oates'un *Little Bird of Heaven* (Küçük Cennet Kuşu) adlı romanı da Kırmızı Kedi Yayınevi tarafından yayımlanacaktır.

Alev K. Bulut

Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. 1992 yılından bugüne çeşitli yayınevlerine İngilizceden kitap çevirileri yapmaktadır. Bunlar arasında Joyce Carol Oates'un öykü ve romanları önemli bir yer tutmaktadır. Halen İstanbul Üniversitesi İngilizce Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı'nda öğretim görevlisidir.

KIRMIZIKEDİ

Kırmızı Kedi Yayınevi: 119
Çağdaş Dünya Edebiyatı: 7

Özgün Adı: *A Widow's Story*

Dul Kadının Öyküsü
Joyce Carol Oates
Çeviren: Alev K. Bulut

© 2011, The Ontario Review, Inc. / Ecco – HarperCollins Publishers
© Kırmızı Kedi, 2011

Yayın Yönetmeni: İlknur Özdemir
Editör: Tülin Sadıkoğlu
Son Okuma: Fulya Tükel
Kapak Tasarımı ve Grafik: Yeşim Ercan Aydm

Bu kitabın Türkçe yayın hakkı Akçalı Telif Hakları aracılığıyla alınmıştır.

Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni alınmaksızın, hiçbir şekilde kopyalanamaz, elektronik veya mekanik yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

Birinci Basım: Mart 2012
ISBN: 978-605-5340-27-8
Kırmızı Kedi Sertifika No: 13252

Baskı: Pasifik Ofset 0212 412 17 77
Pasifik Ofset Sertifika No: 12027

Kırmızı Kedi Yayınevi
www.kirmizikedikitap.com / kirmizikedi@kirmizikedikitap.com
Ömer Avni M. Emektar S. No: 18 Gümüşsuyu 34427 İSTANBUL
T: 0212 244 89 82 F: 0212 244 09 48

Joyce Carol Oates

DUL KADININ ÖYKÜSÜ

Çeviren: Alev K. Bulut

ANI-ROMAN

Kocam Raymond Smith'in anısına

TEŞEKKÜR

Bu anı kitabının bazı bölümleri *The Atlantic Monthly* ve *Conjunctions*'da yayınlanmıştır.

Tanrım – çok acı çekeceksin.

– Gail Godwin

Ray'in birkaç hafta önce öldüğünü üzülerek öğrendim. Sevdiğim biri ölünce o kişinin şu an gerçeklik taşımasa da gerçekliğinden bir şey yitirmediğini düşünmeye çalışıyorum. Tıpkı Yeni Zelanda yerlilerinin biz onları gerçek olarak algılamasak da gerçekliklerinden bir şey yitirmedikleri gibi.

– Derek Parfit

Annem öldüğünde, ne zaman acıya yenik düşsem, kendime Gestalt tekniğiyle şöyle dedim: "Ölü olan bir anneyi kabul ediyorum."

– T.D. Windsor Üniversitesi'nden
eski bir meslektaşım

Her defasında bir nefes, Joyce. Her defasında bir nefes.

– Gloria Vanderbilt

İÇİNDEKİLER

I. NÖBET

1. Not 15
2. Trafik Kazası 17
3. Yolunda Gitmeyen İlk Şeyler 22
4. "Zatürree" 31
5. Telemetri 35
6. E-postalar 39
7. Kolibasili 40
8. Hastane Nöbet(ler)i 43
9. Jasmine 44
10. Nöbet 47
11. E-postalar 55
12. Anı Havuzları 57
13. "Bir Şeye Ağlamıyorum" 58
14. Telefon 64

II. SERBEST DÜŞÜŞ

15. "Mağrur Yaldız" 73
16. Telefon Rehberi 84
17. Ok 88
18. E-postalar 91
19. Son Sözler 95
20. "Vedalaşmıştın" 96
21. Çift Mezar 102
22. Kedi Çişi 107
23. Veraset 108
24. "Başsağlığı Hediyesi Sepeti" 114
25. İhanet 120
26. Sanatkârlar 121
27. E-postalar 123

III. EJDER

28. "Boncuksu Cam Gibi Ölü Gözler" 129
29. Kayıp Koca 131
30. "Nasılsın?" 135
31. "John Whiteside'ın Kızma Çalan Çanlar" 139
32. Yuva 142
33. Hayalet Odalar 153
34. E-postalar 161
35. Öfke! 166
36. Vaha 177
37. Çürük Dizler 183
38. Böyle Bir Mutluluğun Düşü! 184
39. "Yakında Görüşmek İsteriz" 186
40. Taşınma 189
41. "Bir Süre Görüşemeyeceğiz" 196
42. "Seni Bulamıyorum, Neredesin?" 198
43. "Üzülerek Bildirmek İsterim ki" 199

IV. ARAF, CEHENNEM

44. "Joyce ve Ben Şu An Telefona Yanıt Veremiyoruz" 209
45. Mor Kalp Gazileri 212
46. Harekete Devam! 223
47. Harekete Devam! – "Hâlâ Yaşıyor" 230
48. Harekete Devam! – "Darboğaz" 235
49. Harekete Devam! – "Amerikan Edebiyatı'nın Süper Kadını" 240
50. Harekete Devam! – "Orada Öyle Oturma" 246
51. "Hiç Unutma" 251
52. Dul Kadının Sırrı 253
53. Tebrikler! I 254
54. Tebrikler! II 256
55. E-Postalar 263
56. Zula 266
57. Ölüm Araştırmaları 270
58. Davetsiz Misafir 274

V. "ÖYLE MUTLU GÖRÜNÜYORDUNUZ Kİ"

59. Çok Erken! 277
60. "Elveda Las Vegas" 281
61. "Yaşanmamış Olan..." 284
62. Zalim Kaba Budala "İyi Niyetli" 286
63. "Eğer..." 289
64. "Bir Daha Asla" 290
65. "Gerçek Dünya" 291
66. Küçük Bir Aşk Öyküsü 296
67. Laleler 299
68. Lütfen Affedin! 304
69."Mutlu ve Heyecanlı" 313
70. Sudaki Kan! 322
71. Yaralı Gezenler 325
72. Kadın Mahkûmun Ölüm Yürüyüşü 327
73. Tabu 335
74."' Beyaz' Olmaktan Utanıyorum" 338
75. Faydası Olmadı 344
76. Çukurlar 351
77. Bahçe 366
78. Hac 369
79. "Öyle Mutlu Görünüyordunuz ki" 373
80. Kara Ayin I 374
81. Kara Ayin II 387
82. "Aferin Kızıma!" 396
83. Karar 400
84. "Ray Swing Sever miydi?" 404
85. "Plaka" 405
86. "Kocanız Henüz Hayatta" 411

SONSÖZ

Ağustostan Üç Küçük An 413
Dul Kadının Elkitabı 416

I

NÖBET

"Kocam öldü, dünyam yıkıldı."

1

NOT

15 Şubat 2008. Princeton Sağlık Merkezi'nin yakınında dar bir sokağa gelişigüzel park edilmiş –park ettiğim– arabamızın başına dönünce sileceğin altına sıkıştırılmış kalın bir kâğıt buluyorum. Kalbim hemen dehşetle ve suçlulukla çarpıyor – trafik cezası mı? Park cezası mı? Böyle bir anda? O gün öğleden sonra –acele içinde, ama ne acele; kafamın içinde ağustosböcekleri gibi cırcır öten kaygılı düşüncelerin yarattığı karışıklık ile– sağlık merkezinin Telemetri ünitesine birkaç gün önce zatürree teşhisiyle yatmış olan kocamı ziyarete giderken park etmişim buraya; o halimi görseniz eminim acıyarak *Zavallı kadının nasıl da acelesi var –acelenin neye faydası olacaksa,* derdiniz; şimdi birkaç saatliğine eve dinlenmeye gitmem gerekiyor, çünkü akşamüzeri yeniden sağlık merkezine döneceğim –tedirginliğime, ağzımın kuruluğuna ve başımın ağrısına karşın *ümitli* sayılabilecek bir ruh halindeyim çünkü Ray hastaneye yatırıldığından beri düzenli olarak iyileşme belirtisi gösteriyor, daha iyi görünüyor ve kendini daha iyi hissediyor, her nefesiyle bedenine giren oksijen miktarı, ölçümdeki gibi –90, 87, 91, 85, 89, 92– artıyor, sağlık merkezinin yakınındaki bir rehabilitasyon kliniğine alınabilir –(ölüm karşısında tek avuntumuz *ümitli* olmak); şu an bitmek bilmez ve yorucu hastane günlerimizden birinin öğle sonrasında– arabamıza gerçekten ceza yazılmış olabilir mi?–; kafamın karışıklığından park suçu mu işlemişim? Bu sokakta park süresi yalnızca iki saat olduğu için ve ben de hastanede iki saatten fazla kaldığım için 2007 model Honda Accord marka arabamızın şubat ayının alacakaranlığında denizin derinliklerindeki bilinmeyen fosforlu bir canlı gibi tuhaf bir ışıltıyla parladığını görüyorum utanarak; kaldırımın dibine acemice ve daha kötüsü göz zevkini bozarcasına park edilmiş, sol lastiği sokaktaki beyaz park çizgisini epey geçmiş, ön tamponu neredeyse arkadaki cipin önüne dayanmış. Ama içimden hemen –eğer bu gördüğüm bir park cezasıysa– *bunu Ray'e söylemeyeceğim, kendim gizlice ödeyeceğim,* diyorum.

Ama bu kâğıt parçası Princeton polisinin yazdığı bir park cezası değil, sıradan bir kâğıt –titreyen ellerimle açıp düzleştirince büyük siyah harflerle çalakalem yazılmış bir not olduğunu görüyorum, bir uçurumun başında sendeler gibi defalarca okuyorum notu gözlerimi ayıramadan–

PARK ETMEYİ ÖĞREN DE GEL APTAL KARI

Tıpkı Franz Kafka'nın öyküsünde insanın hayatının en derin ve yıkıcı gerçeğinin, kazara, durup dururken, sokaktan geçen biri tarafından yüzüne vuruluşu gibi, Dul Kadın adayı, Dul Kadın müsveddesi de durumu ne kadar mutsuz, umutsuz olursa olsun, aklı ne kadar başından gitmiş olursa olsun bunun kendisine başkalarının, özellikle de onu hiç tanımayan yabancıların, sınır çizgilerini aşma hakkını vermediğini anlamış oluyor – "Sol arka tekerlek beyaz park çizgisini geçmiş."

2

TRAFİK KAZASI

Bir kaza geçirdik. Kocam öldü, ben sağ çıktım.

Bu (gerçekten) doğru değil tabii. Ama başka her açıdan doğru.

Ocak 2007. Kocam, ağır bir zatürreeye yakalanıp ne yapacağını şaşıran karısı tarafından –o korkunç ve değiştirilemez gerçeği –onu bir daha eve götürme şansının hiç olmayacağı gerçeği– bilmemenin huzur verici cehaleti içinde– Princeton Sağlık Merkezi'nin Acil Servis'ine getirilmeden yaklaşık on üç ay önce, evlilik yaşamımız boyunca ilk kez, ağır bir trafik kazası geçirmiştik.

Geriye dönüp düşününce Ray'in ölümle burun buruna geldiği, ama şans eseri kurtulduğu bu kazayı Princeton Sağlık Merkezi'nden en fazla bir-iki kilometre uzakta Elm Yolu ile Rosedale Yolu'nun kesiştiği noktada geçirmiş olmamız çok tuhaf geliyor; oysa Princeton'a ve evimize giderken hep o kavşaktan geçerdik; acımla eğlenen bir kâbus gibi sürekli geçmek zorundayım o kavşaktan: *Buracıkta ölebilirdin! Üzülmeye hakkın yok, yaşamın senin için bir ödül.*

Kaza, hafta içi bir gece biz henüz kavşağa girerken gerçekleşti: Nereden çıktıysa –şoför tarafında– birden farların gözleri kör eden ışığı belirmiş, acı fren sesleri duyulmuş ve korkunç bir çarpma sesiyle arabamızın önü harap olmuş, camları yere inmiş, hava yastıkları açılmıştı.

Çarpışmanın hemen sonrasında ne kadar şanslı olduğumuzu fark edemeyecek kadar şaşkındık – ondan sonraki günler, haftalar, aylar içinde de hep bu akıl almaz gerçeği kavramaya çalışacaktık – öbür aracın tam önden motora, kaputa, ön tekerleklere çarptığını; Ray'in beş-on santim farkla çarpmanın etkisiyle ölmüş ya da ağır yaralanmış olabileceğini. O kadar korkunç bir kazanın eşiğine nasıl geldiğimizi bir türlü aklımız almıyordu – örneğin öbür araç yarım saniye bile sonra kavşağa girmiş olsa ne olurdu, diye düşünmeden edemiyorduk... Arabamızın enkazından ağır bir koku yükseliyordu. Hava yastıklarımız ani ve sert bir hareketle açılmıştı. Daha önce bir araçtaki hava

yastıklarının patlar gibi açılışına hiç tanık olmadıysanız bu yastıkların ne kadar sert, güçlü ve *saldırgan* olduğunu kafanızda canlandıramayabilirsiniz.

İnsan yastığımsı, hatta balonumsu bir şey bekleyebilir – ama hayır.

Sizi yaralanmaktan koruyan bir şeyin yaralayıcı etkisi olmayacağını sanıyorsunuz – ama *hayır*. Hava yastığının patlayarak açıldığı anda Ray'in yüzü, omuzları, göğsü ve kolları ağır sıklet boks maçında acımasız bir rakibin saldırısına uğramışçasına darbeler almıştı; fışkıran asidin etkisiyle direksiyonu sımsıkı kavramış olan ellerinde bozuk para büyüklüğünde ve acısı haftalarca sürecek olan yanıklar oluşmuştu. Ben de yanında hava yastığından aldığım darbenin etkisini anlayamayacak kadar şaşkın bir halde oturuyordum – gösterge panelinin olduğu gibi içime göçtüğünü ve yolcu koltuğunda nefes alamayacak kadar sıkışmama neden olduğunu sanıyordum. (Göğsümdeki, kaburgalarımdaki ve kollarımdaki morluklar sonraki iki ay boyunca öyle acı vermişti ki her hareketimde sıkıntı çekmiş, gülerken bile zorlanmıştım.) Tabii arabamızın enkazında kapılarımızı açıp kaldırıma çıkmaya çalışırken beynimizden salgılanan adrenalinin coşkusuyla bu morlukların ve darbenin pek farkında değildik. Büyük bir rahatlama duygusu içindeydik – *Yaşıyorduk! – Canımıza zarar gelmemişti!*

Princeton polisi kaza yerine gelmişti. Sağlık ekipleriyle birlikte ambulans da gelmişti. Princeton'dan lisans öğrencim olan genç bir kadının Princeton Acil Tıp Hizmetleri gönüllülerinden olduğunu hatırlamış ve kaza yerine gelen sağlık görevlileri arasında olmamasını dilemiştim. Çünkü bu olayın öğrenciler arasında heyecanla ağızdan ağıza yayılmasını hiç istemiyordum: *Dün geceki trafik kazasına kim karışmıştı biliyor musunuz? – Prof. Oates!*

"Raymond Smith" ve "Joyce Smith"in ambulansla Acil Servis'e götürülüp kontrolden geçirilmeleri önerilmişti şiddetle –özellikle röntgen çekilmesi gerekiyordu– ama biz istememiştik, iyiyiz demiştik, iyi olduğumuza emindik. Yine de kaza sonrası, acı duymak şöyle dursun acı kavramının bile farkında olmadığımız o *sahte*-coşkulu ruh haliyle ısrarla iyi olduğumuzu ve eve gitmek istediğimizi söylemiştik.

Soğukta titreşerek beklerken ve arabamız oyuncu bir dev elinde

çevirip de yere düşürmüşçesine ters yüz bir halde orada duruyorken tek isteğimiz eve gitmekti.

Tıbbi müdahaleyi "ret" mi ediyorduk, hayır, demiştik bu soruya, tıbbi müdahaleyi *reddetmiyorduk*, sadece gerek olmadığını düşünüyorduk.

Bunun üzerine görevli elindeki rapora *reddedildi* notunu düşmüştü.

Bizi iki polis, polis aracıyla eve bırakmıştı. Çok iyi ve kibar davranmışlardı. Karanlık evimize gece yarısına yakın dönmüştük. Bir gecedir yokmuş gibi değil de uzun bir yolculuktan dönmüş gibiydik. Sinirlerimiz sokaktaki kopuk elektrik kabloları gibi kontak yapmıştı. Birden sarsılarak titremeye başlamıştım. Gözlerimde yaş yoktu ama ağlamış gibi yorgun ve tükenmişti gözlerim. Ray'in –ısrarla dediği gibi– *iyi* olduğunu gördüm, ikimiz de *iyiydik*. Bir felaketin eşiğine kadar gelmiştik gerçekten – ama o eşikten dönmüştük. Yine de kavraması zor bir gerçekle karşı karşıyaydık, tıpkı iri ve hantal bir düşünceyi beynin küçük bir bölmesine sokmaya çalışmak gibi.

Göğsümdeki ağrının ilk belirtilerini hissetmeye başlamıştım. Kolumu kaldırınca. Gülünce ya da öksürünce.

Ray ellerindeki kırmızı lekeleri fark etmişti – "Yandım mı ben? Ne zaman oldu bu yanıklar?" Ellerini soğuk suya tuttu. Ağrısı için Bufferin aldı.

Ben de Bufferin aldım. Yatağa gidip uykusuz ve sıkıntılı bir gece geçirmeye niyetim yoktu ama sabaha karşı ikide yattık ve bir ölçüde de uykuya daldık. Gözümüzü alan farların ışığı, frenlerin acı çığlığı, o akıl almaz çarpma ânı... Keskin kimyasal koku, hava yastıklarının bilimkurgu ya da korku filmlerindeki canavarlar gibi saldırıya geçişi...

"Yeni bir araba alacağım bize. Yarın."

Ray karanlıkta sakin bir sesle konuşuyordu. Sözleri normal hayatın ve alışkanlıkların rahatlığını hissettiriyordu.

Ray'in kaza sonrası kontrolü eline almış olmasının rahatlığını.

Raymond – "akıllı koruyucu".

Benden sekiz yaş büyüktü, yıl hesabına göre yani. O 12 Mart 1930 doğumluydu, ben 16 Haziran 1938.

Ne kadar zaman olmuştu biz doğalı! Ve evleneli, 23 Ocak 1961'den

beri! Kaza geçirdiğimizde kırk yedinci evlilik yıldönümümüzü kutlamamıza birkaç hafta vardı. Yaşınız bizden gençse, bunları okuduğunuzda, bu tarihlerin bizim için ne kadar gerçekdışı ya da gerçeküstü olduğunu anlamanız zor olabilir; biz kendimizi birkaç yıl önce tanışmış gibi hissediyorduk, "yeni" bir araya gelmiş gibi, hâlâ "birbirimizi tanımaya çalışıyor" gibi; yeni yakınlaşmaya başlayan, birbirini kırmak ya da şaşırtmak istemeyen çiftler gibi çoğunlukla çekingendik ikimiz de; birbirimize söylemek, birbirimizle "paylaşmak" istemediğimiz birçok şey vardı.

Kocam romanlarımın ve kısa öykülerimin çoğunu okumazdı. *New York Review of Books* ve *New Yorker* gibi dergilere yazdığım deneme ve eleştiri yazılarını okurdu ama –*Ontario Review*'da yazan çok sayıda yazarın dediği gibi mükemmel bir editördü Ray, gözünden bir şey kaçmazdı, bilgiliydi– benim eserlerimin çoğunu okumazdı, bu anlamda Ray'in beni tam olarak –hatta, büyük ölçüde, kısmen bile– tanıdığı söylenemeyebilirdi.

Neden böyleydi peki? – Pek çok nedeni vardı bunun.

Şimdi pişmanım bundan. Yani, galiba.

Çünkü yazmak tek başına yapılan bir iş ve tehlikelerinden biri de yalnızlık.

Ama yalnızlığın iyi tarafı özel alan, özerklik, özgürlük.

O günleri, araba kazasını ve ardından göğsüme ve kaburgalarıma ağrılar saplanan geceleri ve gündüzleri düşünüyorum da, o sarımsı çirkin morlukların hiç geçmeyeceğinden, Ray ölürse kimsesiz kalacağımdan korkuyordum; yalnız başına hayatta kalmaktansa onunla birlikte ölmek daha iyiydi benim için. Böyle anlarda kendimi öncelikle bir yazar olarak düşünmüyordum, hatta yazar olarak düşünmüyordum bile, bir eş olarak düşünüyordum.

Dul kalmaktan korkan bir eş olarak.

Ertesi sabah normal hayatımıza dönecektik, biraz değişiklikle tabii, bizimkiyle yalnızca yüzeysel olarak benzerlik gösteren ama bizimle ilgisi olmayan öbür hayatlar gibi yabancı gelecekti. Şöyle diyecektik belki sonradan: *Ah – dün gece ölebilirdik! Seni seviyorum ve seninle evli olduğum için şükrediyorum...* ama bu sözler hiç söylenmedi.

Bir evlilikte çok şey söylenir, çoğu şey de söylenmeden kalır. Bir

gün söylerim, der insan, önümüzdeki başka fırsatlarda. Yıllarda!

O sabah Ray arabamızı aldığı Honda bayiini arayıp yenisiyle değiştirmek üzere State Yolu'ndaki galeriye çekmeleri için talimat verdi, eskisi gibi pırıl pırıl beyaz renkli yeni arabayı o öğleden sonra kendisi garajın önüne getirdi – Honda Accord LX, 2007 (üstü açılan modeli).

"Yeni arabamızı beğendin mi?"

"Yeni arabamızı hep beğenirim."

Şöyle düşünüyorum: *O kazada ölebilirdi. İkimiz de ölebilirdik. 4 Ocak 2007. O kadar kolaydı ki bu. Bir yıl altı ay –bize kalan zaman– bir ödülmüş. Şükret buna!*

3

YOLUNDA GİTMEYEN İLK ŞEYLER

11 Şubat 2008. Öyle bir saat, bir dakika vardır ki –sonsuza dek hatırlanır– insan *bir şeylerin yolunda gitmediğini* ortada hiçbir neden olmasa da içgüdüyle hisseder.

Bunun, sonunda birbirine eklenerek hayatınızı tam anlamıyla mahvedecek "terslikler" dizisinin ilk halkası olduğunu bilmezsiniz, bilemezsiniz. Çünkü bir dizinin ilk halkası değil de kendi başına gelişmiş bir olay da olabilir ve hayatınızı mahvetmeyip yalnızca değiştirebilir, yeniden kurabilir.

Öyle olsun istiyorsunuz. Öyle olmasını çok istiyorsunuz.

Şubat ayında sıradan bir pazartesi sabahında olan ilk *terslik*, Ray'in sabah şafak sökmeden kör karanlıkta yataktan kalkmasıydı.

Onu evin bir ucunda otururken gördüğümde saat daha 6.15 bile değildi, dediğine göre saat 5'te kalkmıştı.

Erkenden duşunu almış, giyinmiş, kedilere mama vermiş; şeffaf mavi ambalajı içinde *New York Times*'ı içeri almış; kendisine meyve ve lor peynirli hafif bir kahvaltı hazırlamış, uzun beyaz Parsons tasarımı masamızın başında yiyordu –yemeye çalışıyordu–; cam duvarlarımız sayesinde onu avlunun öte yanından görebiliyordum; arkada, loş odanın ortasında ışık halesi içinde yalnız başına oturan bir adam. Başını kaldırıp bakacak olsa onu izlediğimi görecekti, ama bakmıyordu, avlumuzdaki kızılcık ağacının dallarının gece yağan sulu kar öbekleriyle bahar dallarına döndüğünü görecekti.

Beyaz çiçekli bu kızılcık ağacını birkaç yıl önce Ray kendisi dikmişti.

Bu küçük ağaçla gurur duyardı Ray, ona özel bir ilgisi vardı, çünkü ağaç başlangıçta gelişememiş, özel bir bakım gerekmişti; bizim için anlamı ve güzelliği, büyük ölçüde yaşama tutunup bu duruma gelmiş olmasıydı.

Karısı olarak gururlanıp övmek isteğimi de, onu mutlu etmek için bir şey yapma ihtiyacımı da karşılıyor bu kızılcık ağacı; ondan söz

etmek bile bir gülümseme yaratıyor. Genelde!

Çünkü evimizin şefkatli bahçıvanı Ray'dir, ben değilim. Ray kitaplarını düzeltip yayına hazırladığı yazarlar tarafından çok sevilen bir yazın editörü olmanın yanında canlı organizmaların da editörüdür. Onları yaratan ya da dünyaya gelmelerini sağlayan kişi değildir, ama bakan ve gelişmelerini, çiçek ya da meyve vermelerini sağlayan kişidir. Editörlük gibi bahçıvanlık da sonsuz bir sabır ister, kendini bütünüyle feda etmeyi ve iyimserliği gerektirir. Bahçeleri çok sevdiğim halde –özellikle yazın ve sonbaharda Ray'in bahçesini– bunu bir gözlemci gibi yaparım, bana zalimce çelişkili işaretler gönderen canlıları büyütme uzmanı olarak değil: eve getirilir getirilmez taç yapraklarını döken ve bir daha da çiçek açmayan o muhteşem çiçekli orkide; bir gecede anlaşılmaz bir biçimde, sanki içinden kemirilmiş gibi büzüşüp kuruyan balkabağı sarmaşıkları. Ray 1940'ların başında Wisconsin kenti Milwaukee'deki "zafer bahçeleri"ni hatırlayacak yaşta; onun dediği gibi, herkesin birlikte vatanı savunur gibi özenle baktığı o bahçeler insana çocukluğunun anılarını hatırlatıyor. Ray'in bahçesi kır yaşamına ilişkin bu anıları canlı tutan bir yer. Açık havada hep çok mutlu olmuştur! Fidanlığa bitki almaya gittiğinde! Kışın bitmesini ve bahçeyi çapalayıp don riskine karşın erken ekilebilen marul, roka gibi bitkileri ekme zamanının gelmesini sabırsızlıkla beklemiştir.

Bahçıvan iyimserlik timsalidir: Gelecekte çabalarının karşılık bulacağına inanmanın yanında geleceğe de inanan kişidir.

Ray'in iki dönümlük arazimize ektiği bitkiler, kızılcık ağacı, altın çanı, şakayık, şebboy, lale, çiğdem, nergis ve fulyalar her yeri kaplıyordu; bizim içinse bunlar derin anlam yüklü canlı tılsımlardı. *İncelik, şefkat. Sabır. Bir (ortak) gelecek hayali.*

Anılarım canlanıyor: 1971-1972 yıllarında araştırma için izinli gittiğimiz Londra'da Chelsea'de kiraladığımız eski ama havalı dubleks dairede o geç kalmış ve soğuk bahar aylarında Ray, küçük terasımızda canlı renkli ama cılız bir küme Latin çiçeği yetiştiriyor. Belli ki saksı toprağı verimsiz, açgözlü böcekler yaprakları kemiriyor ama Ray Latin çiçeklerini yetiştirmekte kararlı, ben görünmeden bir pencereden onu izliyorum; birden içimde bir güçsüzlük hissediyorum, ona karşı büyük bir sevgi dalgası kabarıyor içimde ve böyle bir sevginin

faydasızlığını düşünüyorum; çünkü o yıllarda genç olan kocam işe yaramaz Latin çiçeklerini kararlılıkla yaşatırken biz de sevdiklerimizi canlı tutmaya, onları korumaya ve tehlikelerden korumaya çalışıyoruz. *Ölümlü* olmak, işte bunu yapamayacağını bildiğin halde denemek zorunda olmak demek.

Londra'daki yılımız benim için farklı deneyimlerin karışımıydı. Ülkemi özlüyor, kendimi köksüz hissediyordum. Çalışmamaya –yani ders vermemeye– alışık olmadığım için kendimi boş ve işe yaramaz hissediyordum; tek tesellim yazmaktı, bütün enerjimi buna veriyor, – *Do with Me What You Will (Ne İstersen Yap Bana)* adlı romanımda Detroit'in o akıldan çıkmayan rüya gibi kent dokusunu kıvançla ve zorunluluk duygusuyla yeniden yaratıyordum. Ray ise o izinli yılımızın tadını tam anlamıyla çıkardı; çünkü Ray Londra'nın o yemyeşil ve nemli güzelim parklarında, içlerinde en sevdiğimiz de Regent's Park'tı, yaptığımız uzun, çok uzun yürüyüşlerin ve İngiltere'nin arabayla yaptığımız gezilerden hatırladığımız –Cornwall, Wessex gibi– yerlerinin. Kocam hayatın tadını çıkarma becerisine sahip, benimse, neden bilmiyorum, böyle bir becerim yok.

Hayatı ona herhangi bir şey katmaya –herhangi bir "yaratıcı" çaba göstermeye– yönelik en ufak bir ihtiyaç duymadan yaşayan –kutsanmış– insanlar vardır; bir de zihinsel etkinlik ve düşleri aşırı boyutlarda olan –lanetli mi demeli?– insanlar vardır. Dünya bütün bu insanlara sonsuz zenginlik, ödül ve baştan çıkarıcı özellikler sunar, ama o kadar da muhteşem bir yer değildir. Yaşam insanın ancak dünyanın verdiklerinin üstünde ve ötesinde bir şey yaratınca hak kazandığı bir ödül olarak kabul edilebilir.

Ray bunu duysa hafif bir tebessümle şöyle derdi: *Kendini çok ciddiye alıyorsun. Neden?*

Ray bizim evimizde hep sağduyunun kaynağı olmuştur. Hesapsızca yükselip stratosferde kaybolma ve paramparça olma tehlikesiyle karşılaşan uçurtmayı bütün zarifliğiyle yerde tutan eş.

2008 yılında Şubat ayının ortalarında o pazartesi sabahı güneş henüz doğmamıştı. Gökyüzü çeliğimsi donuk bir renkti. Kocamın yanına giderken içimde bir huzursuzluk, bir sıkıntı hissettim. Ray masanın başında omuzları yorgunluktan düşmüş gibi bir halde

gazeteye gömülmüş otururken her şey yolunda mı, diye sorunca hemen evet evet!, diyor, sadece "tuhaf" bir şey hissetmiş, sabah beş olmadan uyanmış, bir daha da uyuyamamıştı; yatarken nefesi kesilmiş; şimdi de vücudu fazla sıcak, terli ve nefes alamıyor gibi görünüyor...

Bu belirtileri bana sakin bir sesle sıralıyor. Böylece, koca, bu gibi durumlarda ne yapılabileceği bulmacasını karısına uzatıyor; bu bilgi henüz tanımlanacak kadar oturmamış bazı duygular gibi geçiyor endişeli, ilgili ve aşırı tedbirli eşine.

Aslında böyle durumlara genelde kadın neden olur. Ben öyle biliyorum. Endişe, korku, kaygı ifadelerini dışa vurmak kadın işidir; kadın ağlar.

Masanın her zaman lekesiz görünen pürüzsüz beyaz yüzeyinde buruşturulmuş kâğıt mendiller görmek şaşırtıyor. Her yeri kaplayan bu ıslak kâğıt mendil tomarı, o şaşkın, kayıtsız görüntü hiç Ray'e göre değil ve *doğru değil.*

Yolunda gitmeyen başka bir şey de Ray'in bana Pennington'daki aile doktorumuzu aradığını ve doktoru gün içinde görmek için mesaj bıraktığını söylemesi.

Artık durum ciddi! Çünkü Ray, huyu gereği gerçekten hasta olduğunda bile doktora gitmeyi istemeyen, inatçı, rahat, karısının randevu almaya zor ikna ettiği türden biridir.

Ağrı eşiği çok yüksektir, dişçimize bile dişine lokal anestezi iğnesi yapmamasını söyler çoğu kez.

Ray'e dokununca irkiliyor, sanki dokunuşum acı vermiş gibi. Alnı hem ateşli hem de soğuk ve terli. Nefesi boğuk. Yakından bakınca yüzünün hasta gibi solgun, ama ateşli olduğunu fark ediyorum; gözleri kan çanağı gibi ve bakışları net değil.

Paniğe kapılarak düşünüyorum: *Felç mi geçirdi acaba?*

Yakınlarda bir arkadaşımız felç geçirmişti. Ray'den en az on yaş gençti ve son derece sağlıklı görünüyordu. Felci çok ağır değildi ama arkadaşımız sarsılmıştı, son derece sağlıklı görünen ve yaşamını içimizde capcanlı pırıl pırıl sürdüren birinin daha önce hiç görmediğimiz *ölümlü* yanını görmek hepimizi sarsmıştı. Hiçbir zaman capcanlı, pırıl pırıl ve çok sağlıklı görünmeyen biri olarak Ray zaten "hipertansiyon" için ilaç kullanıyordu, ona çok iyi geliyordu bu ilaç; şu an ise

yüzü kızarmış, şaşkın, sıkıntılı görünüyordu, kahvaltısını bitirmemişti, her zamanki Goyavari savaş fotoğrafları ve sıkıcı puntolarla basılı sütunları insanı bunaltan ve tedbirsizlik etmiş aşırı hassas okuru boğan *New York Times*'ın da iri yazılı ilk sayfasından öteye geçememişti.

11 Eylül sonrası Amerika! Irak'taki savaş! Her şeye inanan Amerikan halkının paranoya düzeyindeki aşırı vatanseverliği üzerinden ölçülü bir üslupla yönlendirilişi! Princeton'dan birçok arkadaşımız ve meslektaşımız gibi *New York Times, New Yorker* ve *Harper's*'ı heyecanla okuyan Ray de öfke ve korku içinde; Bush yönetiminin savaş suçlarından ve kurnaz, ikiyüzlü, kötü politikalarından nefret ediyor; sağduyusunu da, aklını ve tarih bilincini de yitirmiş görünen nüfusun büyük bir çoğunluğunu yönlendirmedeki ustalıklarından da nefret ediyor. Ray'in doğasından gelen iyimserliği –iyimser bahçıvan ruhu– geçen aylar, yıllar içinde George W. Bush'a karşı duyduğu bu şiddetli ve düş kırıklığı içeren nefretle bir ölçüde köreldi. Onun bu öfkesini kaşımadan yatıştırmayı öğrenmiştim. Görmezden gelmeyi de. *Belki de okuduğu bir haberdendir. Korkunç bir haberden. Bir şey sorma,* diyorum içimden.

Ama Ray Irak'taki son intihar bombacısı haberinden ya da Afganistan'daki son vahşetten ya da Gazze Şeridi'nden etkilenemeyecek kadar hasta. Gazete sayfaları da buruşturulmuş kâğıt mendiller gibi saçılmış. Güçlükle, zorlanarak nefes alıyor; rüzgârda uçuşan naylon parçasının tuhaf hışırtısı gibi.

Ona sakin bir sesle Acil Servis'e götürmek istediğimi söylüyorum. Hemen. Hayır, diyor bana, "Gerek yok."

Ben de evet, diyorum, gerek var. "Şimdi gidiyoruz. Doktoru beklersek çok geç olur." Pennington'daki doktorumuzun muayenehanesinin açılmasına daha bir-iki saat olduğunu, belki de Ray'i ancak yarın öğleden sonra görebileceğini söylüyorum.

Ray Acil'e gitmek istemediğini söylüyor ısrarla –o kadar hasta olmadığım söylüyor– o sabah yapacak çok işi var, *Ontario Review*'un yeni sayısı için, ertelemesi olanaksız işler; mayıs sayısı için az zaman kalmış. Ama ayağa kalktığında sendeliyor, ayağının altında yer kayıyor sanki. Elimi beline dolayıp yürümesine yardım ederken düşünüyorum: *Doğru yapmıyoruz. Çok yanlış yapıyoruz,* bir erkek normalde

kırk sekiz yıllık karısı da olsa bir kadına yaslanarak yürümeyi gururuna yediremez. Hasta olduğunu kabul etmeyi, evet öyle, demeyi gururuna yediremez bir erkek. Acil Servis, –"acil", çaresizliğin, güçsüzlüğün kabulü anlamına gelse de– götürülmesi gereken tek yer.

Öksürüyor, ürperiyor. Teninden sıcak bir ter boşalıyor gibi. Yine de Ray önceki gece büyük ölçüde iyi görünüyordu; ikimize hafif bir akşam yemeği bile hazırlamıştı; ben şehir dışındaydım, eve akşam sekiz civarı dönmüştüm. (Bu yemekte, Ray ile evimizdeki son yemeğimizde, Ray'in ikimiz için hazırladığı son yemekte Ray'in spesiyalleri vardı: sahanda yumurta, esmer ekmek, Campbell çorba, esmer pirinçli tavuk çorbası. Uçağım indiğinde onu –Philadelphia ya da Newark'ta– havaalanından arardım, o da bir saat sonrasında eve vardığımda yemeğimizi hazırlamış olurdu. Mevsim uygunsa benim oturduğum taraftaki vazoya bahçesinden getirdiği bir çiçeği de koyardı...) Yemekte iyi görünüyordu ama hemen ardından saat 22:30 civarı aniden akıl ermez bir öksürük nöbetine tutulmuştu; çok yorulmuş ve erkenden yatmıştı.

Sonrasında hep şunu düşünecektim: İki gün şehir dışındaydım. Princeton'dan tanıdığım çok değerli Amerikan araştırmaları eleştirmeni ve akademisyen Emory Eliott'un davetiyle Riverside'daki California Üniversitesi'ne "misafir öğretim görevlisi" olarak gitmiştim. Kocam o iki günde hastalanmıştı. Ray, belki de ceketsiz ya da şapkasız dışarıya çıkmış ve böyle soğuk almış olabileceğini kabul ediyordu ama durum öyle değildi –*bilimsel testler öyle demiyor*–, soğuk algınlığının nedeni soğuk hava ya da yağış değil; soğuk algınlığının nedeni virüsler; ağır griplerin nedeni öldürücü virüsler; ceket giymeden posta kutusuna bakmak ya da kutuları geri dönüşüm için kaldırıma bırakmak için bir koşu gidip gelmekle grip olunmuyor; tabii vücudumuz yorgun değilse ya da bağışıklık sistemimiz zayıflamadıysa. Ancak o zaman soğuk algınlığına "yakalanıyoruz", ama bu da ölümcül bir soğuk algınlığı olmuyor, yalnızca belli ki kocamın da birden yakalandığı türden kontrol edilemeyen "ağır bir grip" oluyor.

Başka bir yanlışımız da –yine sonradan düşüneceğim gibi– daha şafak sökmeden sabahın alacakaranlığında genellikle evin başka bir yerinde olmamız gerekirken mutfakta, bal rengi koca gözlerini üstümüze dikmiş bizi izleyen iki kedimizin bakışları altında, kocamı

ikna etmeye çalışırken birden pes edip evet, diyor, tamam – "Öyle diyorsan. Sen kullanacaksan arabayı."

"Tabii ben kullanırım! Hadi gidelim."

Buraya kadar Acil'e gitmek karısının önerisi ve karısının kararı doğrultusunda doğru bir şey gibi gelebilir. Koca karısını mutlu etmek ister gibi boyun eğmiş olabilir. Bu kadar mı? Tabii, Ray'in yaptığı gibi, omuz silkerek bunun zamanı boşa harcamak anlamına geleceğini söylemiş de olabilir; Pennington'daki doktorumuz da büyük olasılıkla çeşitli testler yaptırmasını isteyecek ve o zaman zaten Princeton Sağlık Merkezi'ne gitmesi kaçınılmaz olacak.

Ray benim yardımım olmadan –teklif ettiğim halde yardım almadan– kendi kendine hastaneye gitmek üzere hazırlanıyor. Telaşlanmamı, hatta, derisi acıyormuşçasına ona dokunmamı bile istemiyor. (Bu da grip belirtisidir, değil mi? Pennington'daki doktorumuzun bazen "ağır grip" durumlarında Ray'in işleri aksamasın diye ilk çare olarak antibiyotiğe başvurması da beni huzursuz etmiştir; aşırı antibiyotik kullanımının Ray'in bağışıklık sistemine zarar vereceğinden korkmuşumdur.)

Evden çıkarken kediler arkamızdan öylece bakıyor. Hâlâ sabahın çok erken bir saati, şafak tam sökmedi! Tavırlarımızdan huzursuz oluyor, kuşkulanıyor kediler. Kocam yanımda otururken arabayı benim kullanıyor olmam da tuhaf geliyor tabii. Ray yanımda yolcu koltuğunda otururken o kadar az kullanmışımdır ki arabayı; tek arabamız var, Honda marka; ancak bir yolculukta, ortaklaşa kullandığımızda olur bu; yine de yolun çoğunda Ray kullanır, şehir trafiğinde zor durumlarda ve tıkalı yollarda da hep o kullanır. Endişem biraz azalıyor tabii, çünkü iyi bir karar verdik, orası açık; kontrol bende, diyorum içimden. Gerçi Princeton'daki bütün arkadaşlarımız Princeton Sağlık Merkezi için, sanki Kongo'da bir sağlık kliniğinden söz eder gibi olumsuz konuşurlar, ısrarla doğru dürüst bir tıbbi müdahale için Manhattan'a ya da (belki) Philadelphia'ya gitmek gerektiğini söylerler ama buranın Acil Servis'i de bizim için en yakın ve gidilmesi kolay olan servis; orada Ray'e hemen bakacaklar ve iyileşecek, eminim.

Yanına bir şey almaması orada bir gece bile kalmayı beklemediğini gösteriyor.

Princeton'a giderken arabada Ray bana işiyle ilgili yapmamı istediği şeyleri sıralıyor; edilecek telefonları, işleme konacak kitap siparişlerini, Michigan'daki dizgiciyle yapılacak konuşmayı. Hasta olsa da yine de –her şeyden önce– işi var aklında. (Ray geçen yıl Amerikan ekonomisinin kötü gidişi nedeniyle kütüphanelerin kitap bütçelerinden kesinti yapılmasını, daha az sayıda ve küçük yayınevlerine ait kitapların alınmasını, *Ontario Review* aboneliklerinin azalmasını kaygı ve üzüntüyle izlemiş bu durumdan çok etkilenmişti.) Nefesi hırıltılı, boğazından ses zor çıkıyor gibi, sustuğu zaman da endişeleniyorum; acaba ne düşünüyor, diye. Koluna dokunmak için uzanıyorum; tıraş olacak zamanı bulduğunu fark ediyorum. Böyle sıkıntılı bir anda bile Acil Servis'te tıraşsız ve derbeder görünmek istemedi demek ki.

Yapılması gereken bu, diyorum içimden. Önemsiz bir durum, diyorum tabii bir de. Yakındaki Acil Servis'e hemen gidip döneceğiz.

Onu seviyorum, onu koruyacağım. Ona bakacağım.

Ray daha önce de gitmişti Princeton'daki Acil Servis'e. Birkaç yıl önce kalp ritminde bir bozukluk, bir "çarpıntı" olduğunda, ciddi sayılmayan, sıradan gibi görünen bir kalp sorunu nedeniyle bir gece kalmıştı. Sonra her şey düzelmişti. Eve döndüğünde kalp atışları bütünüyle "normale dönmüştü". Hastanedeki odasına girdiğimde Ray'i *New York Times*'ın editör sayfalarına gömülmüş bulunca ve ağzından çıkan ilk söz de hastane yemeklerinin berbatlığına ilişkin bir espri olunca iyi olduğuna emin olmuştum.

Bu, iyiye işaretti! Bir koca yemeklerden yakınıyorsa karısı onun çok ciddi bir sorunu olmadığını anlar.

Bugünkü Acil Servis ziyaretimizde de aynısı olacaktı. Sabahın o erken saatinde trafikte Rosedale Yolu'ndan State Yolu, 206 numaralı otoyola –Witherspoon Sokağı'na– giderken yolun ne kadar tanıdık, insana sıkıntı verecek kadar tanıdık ve kısa geldiğine inanamayacaktık –doğru şeyi yaptığımdan emindim; ben belki vasat bir eştim ama, akıllı ve düşünceliydim– çünkü yapılması gereken tek mantıklı şey buydu.

Gökdelen otoparklarından –inişli, çıkışlı labirentlerinden, insanı zorlayan dar dönüşleri ve çıkmaz yollarından– hoşlanmadığımı bilen Ray kendisi park etmeyi öneriyor. Hayır, hayır! Arabayı Acil'in

önüne yanaştırıyorum ki Ray kolayca inebilsin; ben arabayı park edip birkaç dakikada onun yanına döneceğim. Saat daha sekiz. Ray acilde kaç saat kalır acaba? Birkaç saat herhalde, diyorum. Akşam yemeğine evde olur; umarım.

Dar bir sokakta iki saat süreli bir park yeri bulmam ne büyük şans. Belki sonra gelir arabayı çekerim, diyorum. En azından bir kez.

İşte Dul Kadın Adayı böylece bilmeden kocasının ölümünü –sonunu– hazırlıyor. Çok zekice –"akıllı" ve "mantıklı"– davrandığına inanırken, onu zatürree tedavisi gördüğü sırada gelişen bir "hastane" enfeksiyonu sonucu bir haftada ölümcül bir stafilo enfeksiyonuna yenik düşeceği öldürücü bir bakteri çanağının içine teslim ediyor.

Akşam yemeğine eve dönebileceğini hayal ederken bile eve hiç dönmemesine neden olmuş oluyor. Ne aptallık, büyük bir saflık ve cehalet içinde doğru olanı yaptığını sanan bütün Dul Kadın Adayları için.

4

"ZATÜRREE"

Bunu beklemiyorduk!

Üzüntü içindeki adamın ilk tepkisi şu oluyor: "Ben hayatımda hiç zatürree geçirmedim."

Karısının ilk tepkisi de: "Zatürree mi? Nasıl anlayamadık."

Saf saf düşünüyorum: *Rahatlayalım. Felç değil, damar tıkanıklığı değil, kalple ilgili bir sorun değil, hayati tehlike olacak bir şey değil.*

Ray'i hemen Acil'e alıyorlar. Bir bölmeye yatırıyorlar, 1. Bölme. Üzerindekilerin bir kısmını çıkarıyorlar, artık resmen *hasta* sıfatını alıyor. Latincede hasta sözcüğünün kökeni *sabretmek*. Zaten hastanın yapacağı da, aynı biçimde karısının yapacağı da, beklemekten ibaret.

Ne kadar beklememiz gerekiyor, kaç saat, orasını tam anlayamıyorum. Çünkü Ray muayene edilirken –sorular sorulurken, kan alınırken, yeniden incelenip yeniden sorular sorulurken, bir kan daha alınırken– bazen yanı başındayım, bazen değilim.

Hayatımız nasıl da ayrıntıdan ibaret! Telefon konuşmaları, günlük işler, randevular. Bunların hiçbirinin başkaları için en ufak bir önemi yok, bizim içinse hepsi anlık olsalar da yaşamımızın önemli bir bölümünü oluşturuyorlar; yaşamımızın hiç beklemediğimiz zamanlarda önemli olaylarla kesintiye uğrayan bu anlık ayrıntıların birleşiminden oluştuğu söylenebilir.

Kocamın önünde bir haftadan az bir zaman olduğunu bilseydim o durumda nasıl davranırdım? Ya da bilmemek daha mı iyi? Yaşam sürekli büyük bir heyecan haliyle geçirilemez ki. Kaygı bile zamanla söner. Princeton'a acil bir biçimde gidişimizin ardından Acil Servis'te –"Raymond Smith"e verilen bölmede– zaman öyle yavaşladı ki, geriye gider gibi oldu hatta. Beklemek, en azından bir teşhis konana kadar –zatürree– beklemek; test sonuçlarını, uzman doktorun gelmesini, yetkisi olan *gerçek bir doktorun* gelmesini.

Zatürree! Gizem çözüldü. Çözüm hazır. Zatürree hem çok yaygın hem de tedavi edilebilir bir hastalık, değil mi?

İkimiz de düş kırıklığı içinde olsak da, çünkü Ray hemen bugün taburcu edilmeyecek, "en azından bir gece" kalacağı daha büyük bir hastaneye nakledilecek.

Bütün bunların içinden tek duyduğum *bir gece.*

Arkadaşlarımla konuşma fırsatı bulursam onlara *Ray zatürree teşhisiyle sağlık merkezinde kalacak, bir geceliğine,* diyeceğim.

Ya da aklım almıyormuş, bunlar hiç kocama göre şeyler değilmiş gibi yapacağım; *Ray'in nerede olduğunu tahmin bile edemezsiniz! Sağlık merkezinde –zatürree teşhisiyle– bir geceliğine.*

Zatürree teşhisi bizi neden bu kadar şaşırtıyor, hiç bilmiyorum. Geriye dönük düşününce hiç de şaşırtıcı gelmiyor. Ray sağlık görevlilerini zatürree konusunda sorguya çekmeye başlıyor – onlara kendileriyle ilgili sorular soruyor – korkmadığım, onlara güveninin tam olduğunu gösteren bir ses tonuyla yapıyor bunu. Öbür hastaların çoğunun görünmek istediği gibi *iyi biri, hoş ve eğlenceli bir adam!* hemşire ve görevlilerle şakalaşıyor; Princeton Sağlık Merkezi'nde kaldığı sürece herkesin *seveceği, gerçek bir beyefendi, tatlı, eğlenceli biri* olacak; bu onu kurtarabilirmiş gibi!

Davranışlarımızın çoğu –ya da "kişiliklerimiz"– böyle oluşur. Bireyin, türünün hizmetinde, hayatta kalma mücadelesi.

Amerikalı felsefeci William James'in dediği gibi: *Bizi tanıyan insan sayısı kadar farklı kişiliğimiz vardır.*

Ben buna şunu da eklerdim: *Bizi tanıyan insanlar olmadığı sürece kişiliğimiz de yok. Var olmayı hak ettiğimize ikna etmeye çalıştığımız insanlar olmadığı sürece yani.*

"Seni seviyorum! Elimden geldiği kadar çabuk dönerim."

Ne büyük rahatlık olmuştu –o öğleden sonra– en azından Acil Servis'ten çıkmak; sağlık merkezinin tanımlanamaz ama çok belirgin dezenfektan kokusundan kurtulup şubat ayının soğuk donuk havasında bile olsa dışarı adım atmak!

Ray için çok üzülüyorum. Zatürreeye yakalanan –o geceyi hastanede geçirmek zorunda olan– zavallı kocam.

Evde beni bekleyen o kadar çok iş var ki –telefonlar, yapılacaklar– Ray'in mektuplarına bakıp akşam ona götürülecekleri ayırıyorum; Ray *Ontario Review* mektuplarını aksatmadan yanıtlamaya çalışır.

Milwaukee'de bir Katolik okuluna gittiği için kabaca bütün *dünyaya* karşı diyebileceğimiz müthiş bir sorumluluk duygusuyla yetiştirilmiş, ona gelen posta, masasında büyük bir yığın halinde duruyor. Ray'in hastaneye nakledilip nakledilmediğini öğrenmek için sürekli arıyorum sağlık merkezini –ardı ardına, sürekli– akşam saatlerine kadar, yanıt hep aynı: *Hayır. Hayır! Henüz değil.*

Saat altı buçuk civarı sağlık merkezine Ray'in eşyalarını –bornozu, banyo gereçleri, kitapları– götürmek üzere evden çıkarken –okumakta olduğu ya da okumak istediği kitaplar hep salondaki sehpamızın onun oturduğu ucunda durur, dergiye ve gazeteye gönderilen yazılar da, çoğu artık istendiği gibi iade durumunda konacağı pullu adresli zarflarıyla– telefon çalıyor, sağlık merkezinden Ray'in yeni oda numarasım vermek için arıyorlardır, diye telaşla açıyorum, önce söylenenleri algılamakta güçlük çekiyorum: *Kocanızın nabzı hızlandı, normale döndürmekte güçlük çekiyoruz, kalbinin durması durumunda onu yaşatmak için olağanüstü önlemler almamızı istiyor musunuz?*

Donup kaldığım için yanıt veremiyorum, telefonun öbür ucundaki yabancı şaşırtıcı sözleri yineliyor; kekeleyen sesim geliyor kulağıma: *Evet! Evet elbette! Kurtarın onu! Hemen geliyorum* –inanamama, korku, ilk belirgin korku ve çaresizlik işareti, yaklaşan kıyamet– telefonu körler gibi el yordamıyla, mutfak duvarındaki yerine takmaya çalışıyorum –çok kötü bir baş dönmesi hissediyorum– bacaklarımın gücü kesiliyor, dizlerim kilitleniyor, öne doğru düşüyorum, bir kaptan boşalan sıvı gibi kapının eşiğinden öne, yemek odasına bir metre kadar ötedeki masaya doğru –çok tuhaf bir duygu–, bacaklarım masanın kenarına tam dizlerimin üstünden çarpıyor, çünkü düşerken masayı da devirmişim – olduğum gibi bütün ağırlığımla yığılıyorum parke zemine – bunların başıma geldiğine inanamıyorum, kocamın başına gelenlere de inanamadığım gibi; arkamda hafif, lastik telefon alıcısı kordonun ucunda sallanıyor, yere yığıldığım noktadan korku içinde nefes nefese halimle uzanamıyorum kordona, kendimi rahatlatıyorum: *Her şey yoluna girecek. Şimdi evden çıkman gerek, Ray'i görmeye gitmek için. O seni bekliyor. Bir dakika içinde kendine geleceksin!*

Ama beynim iflas etmiş durumda, sönmüş bir ateş gibi tıpkı. Bacaklarım –baldırlarım– acıdan zonkluyor, o acı beni kendime

getiriyor; ne kadar zaman geçiyor, çıkaramıyorum –birkaç saniye belki–, yeniden nefes almaya başlıyorum; hareket edecek halim yok ama bir dakika geçmeden gücümü toplayacağım – böyle olacağından eminim – yemek odasında bir at tarafından tepilmiş gibi yığıldığım yerde bilincim geri geliyor

Bayılmış olmalıyım. Demek bayılmak böyle bir şey!

11 Şubat 2008, akşam saat altı. Kuşatma –henüz tanımlanmamış, adı konmamış, hatta kuşkulanılmamış olsa da– başladı.

Dul Kadın Adayı bu telefon konuşmasını tuhaf bir biçimde unutacak. Ya da belki içeriğini unutacak. Ufak bir endişe hatırlayacak –utanarak, üzülerek–, "bayıldığını", daha doğrusu "olduğu gibi yemek salonunun masasının üstüne ve yere yığıldığını", "ama yalnızca bir dakika. Bir dakikadan kısa ya da." Bacaklarının üstü, baldırları ve karnının bir bölümü çürük patlıcan renginde ve Florida eyaleti biçiminde çirkin bir morlukla kaplanacak; acıdan irkilecek – şiddetli acıdan – elleriyle kendine destek yapamadan sert parkeye çakılmanın acısından.

Ama o korkunç telefon konuşmasını unutacak, unutur gibi olacak. Çünkü çok geçmeden hatırlanacak o kadar çok şey olacak ki. O kadar çok şey olacak ki hatırlanacak, bayılarak parke zemine yığılmanın ayrımı olmayacak onların yanında.

5

TELEMETRİ

Artık yaşamıma –ve tabii kelime dağarcığıma– yeni ve üzücü bir terim girdi: Telemetri.

Ray hastaneye değil Yoğun Bakım'ın yanındaki birime nakledildi.

Telemetri! Sağlık merkezinin beşinci katına ilk gidişim –ondan sonraki altı gün boyunca iç içe olacağım bu koridor– beynime hiç çıkmamacasına kazınıyor, hiç bitmeyen bir sessiz film gibi – başa sarıp yeniden başlayan – başa sarıp yeniden başlayan.

Geçtiğimiz o yerler. Bizden sonra da yaşayacak olan o yerler.

Anıların derin havuzları –hiç farkında olmadan– biriktirdiklerimiz.

Telemetri, makine demek; verileri işleyen aletler, hastanın durumunu izleyen aletler. Kocamı oksijen maskesiyle hastane yatağında –kolunda serum kordonlarıyla– görmek beni çok şaşırtıyor. Kalp atışı ve nefesi –işaretparmağına takılı ve oksijen girişini kesintisiz olarak sayılara çeviren iğne gibi bir alet yardımıyla– 100'lük ölçekte –76, 74, 73, 77, 80– izleniyor.

(Birkaç gün geçmeden aleti kendi işaretparmağıma koyarak bir deneme yapıyorum, 98'i gösteriyor, "normal".)

Ne kadar üzücü, Ray'i böyle solgun, böyle yorgun görmek. Böyle halsiz.

Çoktan uzun bir yolculuğa çıkmış gibi. Onu çoktan kaybetmişim gibi...

Ray oksijen maskesine ve aletlere karşın okuyor ya da okumaya çabalıyor. Beni görünce güçlükle gülümsüyor: "Merhaba canım." Oksijen maskesi zayıf yüzüne sanki bir kostümün parçasıymış gibi duruma uymayan bir hava vermiş. Ağlamamaya çalışıyorum, elini tutuyorum, alnını okşuyorum, ateşi hâlâ çok yüksek dendiği halde –38.5 derece– fazla ateşli gelmiyor elime.

"Nasılsın canım? Ah canım..."

Canım. Bu bizim birbirimize ortak –ve değişmez– seslenme

biçimimiz. Ray'e seslenirken kullandığım tek söz, Ray'in de bana söylediği tek şey. 1960 yılının sonbaharında Wisconsin'de Madison'da – Wisconsin Üniversitesi'nde İngiliz Edebiyatı lisansüstü öğrencisi olarak– tanıştığımızda (Ray "yaşça büyük" bir öğrenciydi, Jonathan Swift üzerine doktorasını tamamlıyordu; ben de Syracuse Üniversitesi'nden yeni mezun olmuş, yüksek lisans programına girmiştim) birbirimize önce adımızla seslenmişizdir –elbette– ama bu hemen *Canım* oluverdi.

Mantığı şu: Dünyadaki herkes bize ilk adımızla seslenebilir ama bizim dışımızda –iki kişi dışında, kimse böyle yakın bir hitap kullanamaz.

(Bir de –açıklayamadığım– bir mahcubiyetti bunun nedeni. Kocama "Ray" derken rahatsız oluyordum, onu ilk tanıdığımda otuzuna yakındı ve yirmi iki yaşımda, o çok genç ve çok deneyimsiz yaşımda, sahip olmadığım yetişkinlere ve erkeklere özgü bir güveni ve rahatlığı vardı. Bazen rüyalarımda babam Frederick Oates'u ve kocam Raymond Smith'i bir araya getiririm; ilk adıyla seslenemeyip yalnızca *Babacığım* dediğim yaşlı adam ve ilk adıyla seslenemeyip yalnızca *Canım* dediğim genç adam.)

Kalp krizi riskini atlattı mı? Ray'in kalp atışı biraz hızlanmış ve biraz da düzensizleşmiş ama durumu artık hayati tehlike içermiyor belli ki.

Yoksa Yoğun Bakım'da olurdu. Telemetri, Yoğun Bakım değil.

Ancak 541 numaralı oda Telemetri koridorunun öbür ucunda ve oraya gitmek için yarı aralık kapıların önünden geçmek ve mümkünse kapılardan içeri bakmamak gerekiyor; yaşlı hastaların çoğu burada galiba, yataklarında iyice ufalmış uğul uğul makinelere bağlı yatıyorlar. İçimi bir korku kaplıyor. *Olamaz bu. Çok erken bunun için!*

Karşı çıkıyorum içimden, Ray bu hastalarla bir değil. Yetmiş yedi yaşında ama *yaşlı* değil.

Zayıf – kasları sağlam – haftada üç gün Hopewell'de bir spor salonuna gidiyor. Otuz yıldır sigara içmiyor, yediklerine dikkat ediyor, içtiklerine de; iki-üç yıl öncesine kadar her sabah yedide kalkar, her türlü hava koşulunda kırk dakika ile bir saat arası evimizin yakınındaki kır yollarında koşar, egzersiz yapardı. (Bense karışık rüyaların arkasından yatağımda bitkin yattığım için ya da sırf tembellikten kalkıp ona eşlik edemezdim.)

Telemetri'deki hemşireler ne kadar da tatlı! En azından bizimle ilgilenenler.

Shannon adında kıdemli bir hemşire Ray'e yaptığı gibi bana da özenle açıklama yapıyor: Saf oksijen alabilmesi için oksijen maskesi yardımıyla –burnundan– nefes alıp vermesi çok önemli, ağzından değil yani. Ray söylendiği gibi yapınca monitördeki sayılar hemen yükseliyor.

Olasılık olarak –ya da umut edilen– hastanın kaderi kendi ellerinde. Kendi ciğerlerinde.

Yalnız kaldığımızda Ray bana kendini "çok daha iyi" hissettiğini söylüyor. Birkaç gün içinde taburcu edileceğinden emin. Sabah gelirken evde yapılacak işlerinden getirmemi söylüyor; işlerini "aksatmak" istemiyor.

"Aksatma" korkusu. *Kontrolü kaybetme, yerini kaybetme, yaşamını kaybetme* korkusu. Gözlerimizde hep buz mavisi alevler çakıyor, o kararlı Amerikalı yanımız, umudumuz hep canlı. *Evet, kontrol bende, evet, duruma hâkimim. Evet, baş edebilirim, her neyse karşımdaki.*

Ray elimi sımsıkı tutuyor. Ray'in parmakları aşırı ateşi olduğu söylenen biri için çok soğuk. Her zamanki koruyucu tavrıyla benim kocam bu işte, böyle bir anda bile *beni* rahatlatmaya çalışıyor.

Odaya genç bir Hintli doktor giriyor, hemen elimizi sıkarak kendini tanıtıyor: BH bölümünden –bulaşıcı hastalıklar– bize kocamın sağ ciğerinden bir kültür alındığını, ciğere bulaşan bakterinin türünü kesin olarak saptamak için test yapıldığını, bakteriyi tespit eder etmez enfeksiyonla daha etkili savaşabileceklerini anlatıyor.

Dr. I. ılık, akışkan, tez canlı bir ses tonuyla konuşuyor bizimle. Resmi dille hitap ediyor: *Bay Smith, Bayan Smith.* Söylediklerini bir bölümünü anlıyorum, bir bölümünü ise anlamıyorum. Dr. I.nın varlığı yetiyor, ellerini öpmek istiyorum. Diyorum ki: *İşte bilgili biri! İşte bir uzman.*

Peki, Dul Kadın Adayı yanılıyor olabilir mi? Hastanede kocasının odasına gelen beyaz önlüklü bu yabancıya duyduğu güvende yanılıyor olabilir mi? Kocasını New Jersey'deki sağlık merkezinden Manhattan ya da Philadelphia'da bir hastaneye naklettirse bu hikâyenin başka ve daha mutlu

bir sonu olabilir miydi? Daha az inansaydı? Daha fazla kuşkulansaydı?

Onun da ciğerleri değilse de beyninin mantıklı düşünceler üretmesi gereken bölümü büyük bir hızla kök salan ölümcül bakteri kümelerinin saldırısına –enfeksiyonuna– maruz kalmış olabilir miydi?

6

E-POSTALAR

12 Şubat 2008
Richard Ford'a

Ray şu an için nasıl olduysa biz farkına varamadan zatürreeye çeviren ağır bir soğuk algınlığını atlatmak üzere...

İkinize de sevgiler,
Joyce

Leigh Bienen'e

Ray soğuk algınlığı ile başlayan ağır bir zatürreeyi –yavaş da olsa– atlatmak üzere...

İkinize de sevgiler,
Joyce

14 Şubat 2008
Gloria Vanderbilt'e

Ray'in durumu iyileşiyor, kötülüyor, iyileşiyor, kötülüyor; artık nasıl tepki vereceğimi şaşırdım. Ama doktorlar kesin olarak iyiye gittiğini söylüyorlar; zatürreesi o kadar ağır ki, akciğerlerden birinin neredeyse tamamını etkilemiş.

(Bulaşıcı hastalıklarla ilgili pek bilgim yok ama çabuk öğreniyorum.)

Sevgiler
Joyce

7

KOLİBASİLİ

13 Şubat 2008. Ray'in sağ akciğerindeki bakteri enfeksiyonu tanımlandı: Kolibasili.

"Kolibasili! Ama bu şeyle ilgili değil miydi..."

"Mide ve bağırsak enfeksiyonlarıyla mı? Her zaman değil."

Böylece Dr. I.dan öğreniyoruz. Yine saf saf şaşırıyoruz –böyle durumlarda şaşırmanın safça bir tarafı oluyor– çünkü çoğu insan gibi biz de kolibasili denen bakterinin yarattığı tehlikenin öncelikle mide ve bağırsak enfeksiyonlarıyla ilgili olduğunu düşünüyorduk: su kaynaklarına karışan kanalizasyonla –gıda maddelerine dışkı karışması–, iyi pişirilmemiş yiyeceklerle –içi çiğ kalmış hamburger köftesiyle–, iyi yıkanmamış marul ve ıspanakla, restoran tuvaletlerindeki lavaboların üstünde yer alan katı uyarılarla: *Restoran çalışanlarının işlerinin başına dönmeden önce ellerini yıkaması gerekmektedir.*

Ama, hayır, yanılmışız. Vahşi bir kolibasili kolonisi, gizlice, Ray'in sağ akciğerine yerleşmeye, oradan da sol akciğerine üşüşmeye, oradan da kan dolaşımına karışmaya ve zorlukla nefes alan vücudun bütününü, avına bütünüyle yok etmek üzere saldıran yırtıcı bir hayvan gibi, bir aslan, bir timsah gibi ele geçirmeye çalışırken bile biz öğrenmeyi sürdürüyoruz, tıp konusundaki varsayımlarımızın birçoğunun –çoğunluğunun?– çocuklar konusundakiler gibi yetersiz olduğunu öğrenmek zorunda kalıyoruz.

Akışkan sesli Dr. I. –ya da Dr. I.nın beyaz önlüklü başka bir meslektaşı– (çünkü Ray, Princeton Sağlık Merkezi'nin Telemetri ünitesinde kalabildiği o altı günde, dul eşine daha sonra gönderilecek olan hastane faturasına yansıdığı kadarıyla, epeyce bir uzman tarafından muayene edilmiş ya da en azından *görülmüş* olacak) bize kolibasili enfeksiyonlarının yalnızca midede görülmediğini, idrar yollarında ve akciğerlerde de olabileceğini anlatacaklar. *Escherichia koli* her yerde bulunabilir, diyor doktor bize –havada, suda– "Ağzınızın içinde."

Bağışıklık sistemimiz –inanıyoruz ki– çoğunlukla bu saldırıyla baş

edebilir. Ama bazen de...

E. koli zatürreesi geçiren hastalar genellikle ateş, nefes darlığı, aşırı solunum salgısı ve oskültasyon üzerinde "çatlak" semptomu gösterir.

(Doktorlar neden bu durumlarda hep "gösterir" derler? Siz de benim gibi sinir oluyor musunuz bu söze? Sanki insan semptomlarını çok havalı bir şekilde gösteriyormuş gibi: *Hastamız Ray Smith ateş, nefes darlığı, solunum düzensizliği gösteriyor...)*

Artık bakterinin türü kesin olarak tanımlandığı için Ray'e koldan verilen serumlara bir antibiyotik ekleniyor. Bu çok iyi bir şey! İyi haber. Antibiyotik tedavisini ortaçağın İyi ve Kötü kavramları altında süren bir tür savaş –savaş hali– olarak düşünmemek elde değil: Bizim taraf "iyi", öbür taraf "kötü". Ülkemizin şu an Irak ve Afganistan'da aynı dinsel kavramlarla sürdürdüğü savaşı –savaşları– düşünmemek elde değil.

Spinoza'nın gözlemlediği gibi: *Her canlı kendi varlığını sürdürme çabasındadır.*

Doğada "iyi" yoktur, "kötü" yoktur. Yalnızca yaşam yaşamla savaş halindedir. Yaşam yaşamı tüketir. Ama insan yaşamının öbür yaşam biçimlerinden –özellikle de bakteriler gibi ilkel yaşam biçimlerinden– daha değerli olduğuna inanmak isteriz.

Nöbetimin verdiği bitkinlikle –ki nöbet daha yeni başladı!– oksijen maskesinin içinden nefes almaya çalışarak uyuklayan Ray'in yatağının başucunda bölük pörçük bir uykuya dalıyorum ve rüyamda belirgin olarak hiçbir şey görmüyorum, yalnızca ilkel bakteri biçimleri var, ateşlere bulanmış, ateşle yıkanıyor gibiyim, tehdit altında, huzursuzluk içinde; daha önce hiç migren ağrısı yaşamadığım halde migren belirtisi olduğu söylenen kıvrımlı ışık huzmelerinden oluşan bulanık sanrılar görüyorum. Ağzım kuruyor, ekşiyor. Ağzım bir yabancının ağzının içi gibi, kendimden iğreniyorum. Güleceğim geliyor düşününce; *sen de enfeksiyon kaptın. Ama bu kez ucuz atlattın.*

Uyandığımda önce nerede olduğumu anlayamıyorum. O huzursuzluk duygusu sürüyor. Orada hastane yatağında yüzünde biçimsiz bir kask ya da maskeyle yatan adam –kocam mı– bana hep çok yakışıklı, çok genç, çok *güzel* görünen...

Dulluğun akıl dengem üzerindeki etkileri oralarda başlıyor olmalı. Çünkü rüyalar gelecekteki durumumuzla ilgili bir şeylerin hazırlığıdır. Dul Kadın Adayı o gece eve döndüğünde kocasının ağır hasta olduğunu reddeden o ruh haliyle, internette kolibasilini araştırmayacak. Kocasının ölümünün üstünden yaklaşık on sekiz ay geçmeden de keşfedemeyecek, keşfetme riskine girmeyecek o bakteri türüyle ilgili daha o günden içgüdüyle korktuğu o ürkütücü yargıyı: e.koli zatürreesinde ölüm oranının yüzde 70 civarında olduğu rapor edilmektedir.

8

HASTANE NÖBET(LER)İ

Hastane nöbetleri iki türlüdür.

Sonu iyi bitenler ve ötekiler.

Hastane nöbetine, beyaz köpüklü bir ırmakta küçük bir kanoya biner gibi, başlarken hangi tür nöbete biniş yaptığınızı –mutlu sonla bitene mi, yoksa öbürüne mi– bilemezsiniz, ta ki nöbet bitene kadar.

Hasta hastaneden taburcu olup sağ salim eve getirilene kadar. Ya da taburcu edilmeyip asla eve dönemediği güne kadar.

9

JASMINE

14 Şubat 2008. Bugün 541 numaralı odada Jasmine var –esmer tenli, Haitili, Trenton'da yakınlarının yanında kalıyor ve New Jersey'nin sert kışlarından nefret ediyor–, Raymond Smith'e bakmakla görevli hastabakıcı, bir perdenin gerisinden onu yıkıyor, yatak çarşaflarını değiştiriyor, yatağını düzeltiyor, tuvalete gitmesine yardım ediyor, bu sırada da hep sohbet ediyor onunla, şimdi de benimle sohbette: *Bayan Smith meraba? Bayan Smith nassınız*? Sesi tropik bir kuşun çığlıksı tiz ötüşünü andırıyor. Aslında Jasmine'in varlığı odaya neşe katıyor; Ray'in başucundaki masada vazolarda duran arkadaşlarımızın gönderdiği çiçekler gibi sıcak, dost canlısı, kolay mutlu olan biri, kendini herkese sevdirmeye meraklı –hem de *çok sevdirmeye meraklı*–, tıknaz, gürbüz genç bir kadın, saçları mısır püskülü gibi, yanakları al al, kara gözleri kalın camlı kırmızı plastik çerçeveli gözlüğünün gerisinde ışıl ışıl; ancak dakikalar geçip de Jasmine bizimle gevezelik etmeyi, odada bir telaş koşturmayı, kendi kendine iç çekip gülüp mırıldanmayı sürdürdükçe varlığı rahatsız edici, sinir bozucu olmaya başlıyor.

Ray şu an yatağında doğrulmuş, burnuna takılan solunum cihazı yardımıyla nefes alarak ilgiyle onun için getirdiğim mektupları ayırmaya çalışıyor; aralarında mali tablolar var, *Ontario Review*'un yazarlarından mektuplar, şiir, kısa öykü dosyaları var; ben de yatağının başucunda Princeton Üniversitesi'nde bir sonraki gün yapacağım kurmaca atölyesini hazırlamaya çalışıyorum. Jasmine hâlâ ötüyor, hiç susmuyor; ona yanıt vermiyor olmamız susmasını sağlamıyor ya da farkında bile değil, derken dişlerinin arasından tiksinir gibi bir tıs sesi çıkarıyor; huysuz bir çocuk gibi kumandayı alıp televizyonu açıyor – sesi açıyor; kapatmasını rica ediyoruz, çünkü çalışmaya çalışıyoruz. Jasmine ricamızı duymamış gibi bakıyor bize, *odalarda hep televizyon seyredildiğini* söylüyor; düşmanlık okunan abartılı bir incelikle televizyonun açık kalıp kalamayacağını soruyor, *kısayım isterseniz?* Koca poposuna ve baldırlarına dar gelen beyaz jarse üniformasıyla televizyonun tam

altındaki sandalyeye oturmuş, başını kaldırmış büyük bir dikkatle, sanki kendisi için birinci dereceden önemli bir bilgiymişçesine, dudaklarını emer gibi büzüp mırıldanarak –*Vayyyy, şuna bak! Vayyyy be!*– kendi kendine gülüp gürültüyle nefes alarak antik çağ okçularını izliyor; bir süre sonra –yirmi, yirmi beş dakika kadar sonra– Jasmine büyülü ekran birdenbire ilgi alanından çıkmışçasına büyük bir iştahla yeniden bize dönüyor; televizyondan gelen çatırtı ve cızırtı sesleri arasında onun bir kuşun şen şakrak çığlık çığlığa ötüşünü andıran ve her ne kadar gülmeye çalışsam da bende kulaklarımı ellerimle sımsıkı kapama duygusu uyandıran sesini duyuyorum. Yüz kaslarımı acıtan zorlama bir gülüş benimki, ilgisiz görünerek Jasmine'in –belli ki bazı açılardan fazla pohpohlanıp şişirilmiş– kişiliğine saygısızlık etmiş olmak istemiyorum, onu incitmek istemiyorum. Ray ise, morluk içindeki sağ kolunun kıvrımında serum hortumu, kafasında burundan soluma aygıtıyla hastane yatağına mahkûm, acı içinde gözleri kapalı yatıyor, cehennemin kabul bürosunda sanki, Jasmine'in kendisine çok iyi davranan –çok çok iyi davranan–, karısı da çok iyi davranan –ona *gerçekten özel* hediyeler vermiş olan– Güneybatı Amerika'dan *Sevgili Jasmine!*, diye başlayan bir kart gönderen eski bir hastayla ilgili bitmeyen monologunu dinlemek zorunda kalıyor. Gerçekten ama gerçekten çok eli bol insanlar –yaşlı bir çift–, *gerçekten* çok iyiler; ben de bu övgü ve suçlama dolu sözleri dinlerken Princeton Sağlık Merkezi tarafından işe alınmış bu hemşire zekâ özürlü olabilir mi, diye düşünmeden edemiyorum. Aklı yerinde mi? *Deli mi?*

Yaşça daha büyük olan öbür hemşirelerin hiçbiri Jasmine gibi değil, Jasmine başka bir boyuttan ışınlanmış gibi, örneğin bir komedi programından, ama işin kötüsü komik değil Jasmine; Jasmine çok ciddi. Kocamın yorgun olduğunu ve dinlenmek istediğini –gülümsemeye çalışarak– inceliği elden bırakmadan –bu heyecan içindeki genç kadını sinirlendirmekten korkarak– anlatmaya çabalıyorum; sonunda daha kararlı bir sesle *Özür dilerim Jasmine, kocam yorgun ve uyumak istiyor,* deyince Jasmine şaşkınlık içinde bakıyor bize; donup kalıyor, bir an konuşamıyor –kırılıyor–, çocukların çizgi filmlerindeki gibi abartılı bir şaşkınlık ifadesi oturuyor yüzüne. *Bayan! Bana şey mi diyorsunuz,* sessiz mi olayım? Konuşmayayım mı? *Onu mu*

diyorsunuz bana, Bayan. Konuşmayayım mı? Jasmine'in parlak gözleri kalın camlı gözlüğünün gerisinde pörtlek görünüyor. Gözlerinin beyazları parlıyor. Jasmine'e kocamın çabuk yorulduğunu söylüyorum, bildiği gibi hastalığının adı zatürree; gece iyi uyuyamadığı için gündüzleri dinlenmesi gerekiyor, uyuyamasa da hiç olmazsa en azından gözlerini kapatıp dinlenmesi gerekiyor. Jasmine'in bakışları hâlâ üstümde, sesim zayıflar zayıflamaz saldırıya geçiyor, yine yakınlarda baktığı o çok çok iyi yaşlı çiftten söz ediyor; çok iyi, çok eli bol insanlar. *Beni o kadar sevmişlerdi ki, Jasmine, sen o hep gülen yüzünle bizim için taze bir nefes gibisin, diyorlardı. Kart da attılar bana, nasılsın Jasmine diye.* Sonunda bağırmaya başlıyorum:

Lütfen! Lütfen sus artık!

O zaman Jasmine'in ağzı açık kalıyor, o kadar kırılıyor ki.

Jasmine televizyonun altındaki sandalyesine çöküp kalıyor. Jasmine derin bir iç geçiriyor, kendi kendine söyleniyor. Kaba suratına kan oturuyor, gözleri bembeyaz bakıyor. Öfkeli bir çocuk gibi yüzü asılıyor, somurtuyor. Ona hayranlık göstermeyerek aşağılamış olan bizlerden nefret etmesinde anlaşılmayacak bir şey yok. Birden aklıma şu geliyor: *Onu kendime düşman ettim. Gece ya kocamı öldürmeye kalkarsa.*

Kalbim korkudan hızla atmaya başlıyor. Kocamı bu korkunç yere getirdiğim yetmemiş gibi onu korumaktan da acizim. Onu nasıl koruyabilirim?

Olacakların sorumlusu benim. Her şeyi ben yaptım çünkü.

Odanın tek penceresinin ötesinde, dışarıda gece var. Uzun zamandır gece olduğunu tahmin ediyorum, kışın bu sürekli puslu günlerinde karanlık erken çöküyor çünkü. Jasmine'e akşam yemeği için gidebileceğini söylüyorum, isterse tabii –erken gidebilir–, ben bir-iki saat daha kalacağım için gidebileceği en uygun zaman bu.

Jasmine öfkeyle soluyarak dizlerinin üstündeki büyük bezi evirip çeviriyor. Önce beni duymadığını sanıyorum, söylediklerimi olabilecek en dostça sesle yineliyorum. Jasmine'in kaşları çatılıyor, başını kaldırıyor, Jasmine somurtarak dik dik bakıyor, sonra gülümsüyor Jasmine.

Jasmine büyük bezi bir hamlede katlayıp gülümsüyor.

Çok teşekkürler Bayan! Çok çok iyi oldu bu Bayan.

10

NÖBET

14 Şubat 2008–16 Şubat 2008.

O günler –geceler– sürekli sarılıp açılan bir möbius şeridi gibi akıyor.

Yaşamımın o kâbus haftası –*yine de*–, o hafta boyunca Ray hâlâ sağ.

"O konuyu hiç merak etme canım! Eve gidince hemen yaparım ben onu."

Ve: "Masamın üstüne koy yeter. Gelecek hafta da yapsam olur, o zaman eve çıkmış olurum artık."

Başucundayım onun. Ray burnuna takılı solunum tüpüyle nefes alarak okuyor, okumaya çalışıyor; ona evden getirdiğim kitaplardan birini okuyor, ben de okuyorum, okumaya çalışıyorum, dikkatimi ne kadar toplayabilirsem tabii. New York Review of Books *için eleştirisini yazdığım boks sporunun kültürel tarihi ile ilgili ciltli dev bir kitap var elimde. Yemek zamanı, ama Ray'in canı hastane yemeğini yemek istemiyor. Kan vermesi gerekiyor, ama hemşire damarını bulmakta güçlük çekiyor, Ray'in kolları morluk içinde, bereli.*

Hastane odası havasız, bayat kokuyor. Dışarıda kışın pusuyla bir şubat günü yaşanıyor. Bu öğleden sonra üniversitede Yaratıcı Yazarlık Bölümü'nün düzenlediği bir okuma saati var, katılanlar Phillip Lopate ve İsrail'den gelen bir konuk yazar, ben gidemiyorum tabii, arkasından verilecek yemeğe de gidemiyorum yazar arkadaşlarımla. Hastane nöbeti genelde ağır çekim geçiyor. Zamana hapsolmuş gibiyiz. Böylesi bir hareketsizlikte öldürücü bir bakteri gibi ürer korku.

Sonra –burası gerçek– Ray anlayamadığım bir şeyler anlatmaya başlıyor, ağır ağır ve sözcükleri uzatarak evden –"Shannon'ın evine, Shannon sevilen bir hemşire, Shannon Ray'e çok iyi davranıyor– getirilmesi gereken bir şeyiyle ilgili karışık bir hikâye, Ray, o sayıklama mantığıyla nasılsa hastanede değil Shannon'a ait bir "evde" olduğunu –ikimizin de onun konuğu olduğumuzu– düşünüyor.

Öyle hızlı oldu ki her şey, hazır değilim. Ray'i Acil'e getirdiğimde, birkaç gün önce yani, anlam veremediğim şeyler söylemişti, bir anlam çıkaramamıştım, şimdi de bir uyurgezer gibi sayıklayarak konuşuyor; durumundaki bu değişiklik çok şaşırtıcı, ürkütücü. Ray'e hemen hayır diyorum: Shannon'ın evinde değilsin. Hastanedesin, Princeton Sağlık Merkezi'nde.

Ray beni duymuyor gibi. Ya da duyup da aldırmıyor.

Onun derdi evden getirmemi istediği şey, burada Shannon'ın evinde kullanması için. Shannon'ın evinde bir "dairede" oturuyor sanki.

Sakin bir sesle hayır diyorum Ray'e: Shannon'ın evinde değil, Shannon'ın hemşirelik yaptığı hastanedesin.

"Canım, çok ağır bir hastalık geçirdin. Hâlâ geçiriyorsun. Sen..."

Ama Ray rahatsız oluyor. Bana kabul ettirmesi için tartışması gerekecek, evet Shannon'ın evindeyiz.

"Hayır canım. Shannon hemşire. Sen sağlık merkezindesin. Zatürree geçiriyorsun, çok hastaydın. Ama iyileşiyorsun, doktor gelecek hafta eve dönebileceğini söylüyor."

Bu saçma konuşma ne kadar sürüyor, sonradan düşününce hatırlayamıyorum. Öyle sarsılmış ve umutsuzum ki. Ben bu adamı –ağır ağır konuşan inatçı çocuksu adamı!– tanımıyorum.

Hemşire odasında Shannon'ı buluyorum, kocama ne olduğunu soruyorum ona, endişelenmememi söylüyor, bazen böyle şeyler oluyor, hep görülür, geçer. Ray'in onun evinde –ona ait bir evin bir "dairesinde"– olduğu düşüncesine nereden kapılmış olabileceğini soruyorum. Shannon gülerek evet, diyor, "kocanız çok tatlı bir adam", bana da söyledi bunu, onu huzuruz etmeyelim bence, suyuna gidelim şimdilik.

Suyuna gitmek. Şimdilik.

Ray ne kadar rahatsız olurdu oysa "suyuna gidildiğini" bilse; çok sinir bozucu.

Ray'in doktorlarından birini buluyorum: Dr. B.

Dr. B., Ray'e ilk bakan doktor. Dr. B.yi, Ray benden daha iyi biliyor, orta yaşa yakın çok tatlı ve candan bir adam. Dr. B. kocamın ölüm sertifikasındaki Onaylayan Doktor *olacak.*

Dr. B. de endişelenmememi söylüyor, "saplantılı düşünce" beynine yeterince oksijen gitmeyen hastalarda görülen bir şey.

Kocam, Dr. B.nin dediğine göre "orta saplantı hali" geçiriyor; burundan

hava veren alet çalışmıyor ya da ona söylenenin tersine burnu yerine ağzından nefes alıp veriyordur. Onu için de elimden geldiği kadar yanında kalmam iyi olacak, diyor Dr. B. onu gerçeğe "bağlamak" için.

Rahatlıyorum. Ray yalnızca "orta saplantı hali" geçiriyor.

Rahatlıyorum. Dr. B. çok rahat, hatta biraz da esprili. Sanki zamanı olsa beni eğlendirmek için hastalarının –büyük olasılıkla 541 numaralı odada yatan önceki zatürree hastalarının– başından geçen komik saplantı hikâyeleri anlatacak.

Dr. B. durumun tersine çevrilebilir olduğunu söylüyor.

Çevrilebilir mi?

Bu kritik sözcüğü ne kadar da rahat kullanıyor. Çevrilebilir!

Evet, Bayan Smith. Tersine çevrilebilir, genel olarak.

Dr. B. burundan hava veren aletin çıkarılmasını söylüyor, oksijen maskesi kalacak. Kısa bir süre içinde –hastanenin kadınlar tuvaletinde minnetle ağlayacağım bir mucize bu– kocam normale –kendine– *dönüyor.*

Günler geceler baş döndüren bir sıra ile –hız trenine binmişçesine bir hastanede bir evde, bir hastanede bir evde, arabayla Princeton'a, Princeton'dan şehir dışındaki evimize gidip gelmekle– geçiyor; bu yıl şubat sevimsiz, ama bu hafta –hayatımızın, yani hayatımızın birlikte geçen süresinin son haftası– puslu sabahlar tuhaf ve nereden geldiği belli olmayan bir gün ışığıyla kaplı.

İçten gelen tuhaf bir ışıma.

Ray'in *orta saplantı hali* geçtiği için rahatlıyorum, öyle büyük bir rahatlama ki hem de.

Tersine çevrilebilir, çevrilemez hastalık durumlarını düşünecek halde değilim; ne de neyin *normal*, neyin *benliğimiz* olduğunu düşünecek halim var. Kimliklerimizin –insanların bizde tanımladıkları benliklerin: "kişiliklerimizin"– yalnızca oksijen, su ve gıda ile ilgili olduğunu düşünmek üzüntü verici; bunlardan birinin bile eksikliği durumunda fiziksel benliklerimiz hemen değişiyor, çok geçmeden de başkalarına artık "kendimiz" olarak görünmemeye başlıyoruz. O zaman kim oluyoruz peki?

Benlik fiziksel beden midir, yoksa beden *benliği* taşıyan şey midir?

Bu, en eski felsefe –metafizik– paradokslarından biridir. Taşıyan

beden olmadan *benliği* göremiyoruz, ama harekete geçiren *benlik* olmayınca beden de yok.

Annem altmış altı yaşında ölürken hafızasını –"aklını"– büyük ölçüde yitirmişti. Ama benliğini bütünüyle yitirmemişti.

Son derece unutkan olmuştu, kendi kendisinin daha soluk ve cansız bir kopyasına dönüşmüştü sanki, fazla baskıdan solup ayrıntılarını yitiren bir monotip gibi. Ama annem bütünüyle *yitmemişti*. New York'ta Clarence'ta kaldığı bakımevinde onunla otururken –erkek kardeşim Fred ve ben– Fred beni hatırlayıp hatırlamadığını sormuştu, annem de "Joyce'u nasıl unuturum!" demişti. O an için doğruydu tabii bu.

Annemi çok severdim. İkimizi de tanıyan arkadaşlarım annemden ne kadar çok şey aldığımı söylerler, tavırlarım, ses tonum, gülüşüm, kahkaham. Babamdan da aldığım şeyler var. (Babam annemden iki yıl önce öldü. Annemin *hafif şiddetteki saplantısı* babamın bakımevinin öbür ucunda bir bölümde olduğuydu: "Orada," derdi annem, belli bir binayı göstererek. "Fred orada.")

Anne ve babamızı sevdiğimiz için onları kendi içimize taşıyoruz. Bizde yaşıyorlar. Uzun zaman annem ve babam olmadan yaşamaya dayanamayacağıma inanmıştım –onlardan "sonra yaşama" düşüncesine dayanamıyordum– çünkü bence ebeveynler olmadan kız çocuk olmam olanaksızdı.

Ama artık farklı düşünüyorum. Artık başka çarem yok.

Eve dönmek!

Ne mutluluk –ne rahatlık– eve dönmek!

Sanki saatler değil de günlerce uzak kalmışım gibi.

Birkaç kilometre değil de yüzlerce kilometre uzağa gitmişim gibi.

Üç metrelik çitin gerisindeki kızılağaç seçilemeyecek kadar soluk görünüyor, yapraklarını döken ve dökmeyen ağaçların arkasında evimiz karanlıkta beyaz bir hayalet gibi; içeride ışık yanmıyor, oysa hiç olmazsa ışıklardan birini açık bıraktığımı sanıyordum; o sabah öyle yorgunum ki, kendimi bu sığınağın *içine atmak* istiyorum bir an önce, kendimden geçercesine istiyorum bunu. Bu rahatlama duygusundan ve bitkinlikten ağlayabilirim.

Bu refakat nöbeti bir kâbus! Hastanenin kokusu üstüme sinmiş; o belirgin koku, hafif çürük, kimyasal madde kokularıyla maskelenmiş tatlımsı çürük kokusu. Döner ön kapıdan içeri girince holde bile koku duyuluyor – hastanenin asansörlerinin, hastane tuvaletlerinin kokusu – Ray'in odasının kokusu (ne ilginç bir tamlama, *Ray'in odası* – ta ki boşaltılıp *Ray'in yatağına* başkası yatırılana kadar). Koku saçıma da sinmiş, tenime, giysilerime de. Eve girip hemen kirli giysilerimi atmak istiyorum; hemen duş almak istiyorum; yüzümü, ellerimi ovarak yıkamak, dolaşmış, karışmış saçlarımı yıkamak istiyorum. *Ama hayır, önce telefon*; Ray'in telefonuna gelen mesajlara bakmalıyım, kendiminkilere de. *Hayır, önce kediler*; kedilere mama vermeliyim, dışarı çıkarmalıyım, aslında o oyuncu ve güvenilmez halleriyle mutfaktaki köşelerinde mama yemeden önce dışarı çıkmak istiyorlar. *Hayır, önce posta kutusu*; ama dışarıya posta kutusuna bakmaya gidemeyecek kadar yorgunum, bu düşünce aklımdan geçer geçmez bir nokta gibi küçülüp kayboluyor zaten. *Hayır, önce ışıklar*; çünkü ev çok karanlık –bir mağara, bir mezar–, kelepçelerinden kurtulmuş deli bir kadın gibi evin bütün odalarına girip ışıkları yakıyorum, salonun ışıkları! Yemek odasının ışıkları! Koridorun ışıkları! Yatak odasının ışıkları! Ray'in çalışma odasının ışıkları! Mutfaktaki radyoyu açıyorum, yatak odamızdaki televizyonu açıyorum –bu sessizliğe dayanamıyorum–, Ray'in eve dönüşünün provasını yapıyor gibiyim, evin bütün ışıkları parti veriliyormuş gibi açık. *Hayır, önce temizlik*; deli gibi bir enerjiyle evin bütün odalarını elektrik süpürgesiyle alacağım, halıların üstünü alacağım; evdeki bütün işlerin içinde en sevdiğim elektrik süpürgesiyle temizlik yapmak, çünkü o ahmak, gürültüsüyle ânında isteneni verip mutlu ediyor; gece geç saatte süpürgeyle temizlik yapmak daha da mutluluk verici, hatta sabaha karşı süpürmek, ama eşiniz evdeyse ve uyuyorsa yapamazsınız tabii bunu; o zaman da aşka gelip evdeki mobilyaları cilalalarım, cilaya gerek olmasa da yemek odasındaki masayı cilalamak istiyorum çünkü Ray birkaç gün içinde eve döndüğünde ilk yemeğini burada yiyecek; sevdiği yemeklerden hangisini hazırlayacağımı bilemiyorum – yarın sormam gerek bunu, yemek odasının masasını cilalamak ne büyük zevk, zaten maun kaplama, ama ölesiye cilalayıp parlatmak mümkün. *Hayır, önce Ray'in masası*; bu çok önemli! Ray'in masasında

biriken mektupları kaldıracağım; –Ray'in iki masasında da– iki masayı da limonlu cilayla ovup onu şaşırtacağım; Ray'in pencere içlerinde duran yarısı kullanılmış yapışkan not kâğıtları, mürekkepleri çoktan kurumuş tükenmezkalemler, küçük ataş kutuları, destelerle paket lastiği, kırmızı rakamları karanlıkta şeytan gözü gibi parlayan küçük bir dijital saat. Acelem olduğunu hatırlayarak Ray'in oraya buraya dağılmış kurşun ve tükenmezkalemlerini topluyorum; Ray editör olduğu için koyu kırmızı, turuncu, mor ve yeşil kalemlere düşkün! Hepsini masasının üstüne öylece koyuyorum; camlarını da sileceğim, camı kâğıt havluyla ovmak ne keyiftir, cam yüzeyin ötesinde karanlıkta havada hatları tam seçilemeyen bir hayalet kadın belirir. Dışarısı çok karanlık –ay yok– ama bu arada saat nasıl olduysa sabaha karşı 1:20 olmuş. Güneşin alnındaki bir tarlada yatmaktan farksız şu an benim için o yatak odasındaki yatakta yatmak, cazip değil. Çok yolculuk yapan biri olarak olabilecek en sessiz yerlerde bile uykusuzluk çekerim, hayatımdaki en ufak değişiklik uykusuzluk yaratır bende. Ray hastanedeyken uyumam olanaksız, tadı da olmaz ayrıca, çünkü *Ya telefon çalarsa? Ya.* Ama temizlik yapmak bu tür düşünceleri savmaya birebir, sonra da Ray'in dolaplarına, çalışma masasının çekmecelerine geçeceğim, belki de misafir odasında Parsons tasarımı masayı kaplayıp taşan kitapları düzene sokarım. *Hayır, önce çiçekler*; Ray her yolculuk dönüşü beni masama çiçekler koyarak karşılar, ben de Ray'i hastane dönüşü masasına çiçekler koyarak karşılamalıyım, çiçekçiden çiçek almayı unutmamalıyım, benekli begonya mı, siklamen mi? Ama hangi çiçekçiden? Sağlık merkezinden de çiçek alınabilir, ama bu iyi bir fikir değil, ya o korkunç *hastane kokusu* onlara da bulaşmışsa; işte bunları düşünüp böyle kurnazlıklar tasarlarken kendi kendime şarkı söyleyerek odadan odaya koşuyorum. Yüksek sesle mırıldanıyorum, kendi kendime konuşuyorum, kendime ayrıntılı talimatlar veriyorum, çünkü insan yanında iki uyanık ve güvenilmez kedi dışında mantıklı bir biçimde konuşabileceği birisi olmayınca kendi *kendine* sesleniyor. Bu aşırı kaygılı halime karşın bir rahatlık hissediyorum – *evde* olmanın rahatlığı, kendi sesimin yüksek perdesi bana Jasmine'i hatırlatmıyor değil; birden *posta kutusunu* hatırlıyorum! Ray'e gelen postayı ayırıp düzenlemem gerek acilen, çünkü bir dergi editörüne her gün çok sayıda mektup gelir,

gelenlerin hepsini ayıracağım: özel, iş, önemli, önemsiz. Reklamların hepsini atıyorum, bir sekreter titizliği ile zarfları ve mektupları açıyorum ki Ray bir bakışta içinde ne olduğunu anlayabilsin; Ray hastaneye yattığından beri faturaları ben ödüyorum, evde bu genelde Ray'in işi, ödenmiş fatura koçanlarını da Ray görsün ve kaydetsin diye götüreceğim, çünkü Ray bütün harcamalarımızı büyük bir titizlikle kaydeder; diyebilirsiniz ki: *Faturaları gelir gelmez ödemek zorunda değilsin ki; bekleyebilirsin, haftalarca bekleyebilirsin!* Ama bekletmek, unutma tehlikesi içerir, karıştırma riski içerir; kontrolü bütünüyle elden yitirme riski vardır. Şu an kar içindeki avluda pusuya yatmış hayvanlara benzeyen karaltılar var, o âna kadar –saat 2:20– fark etmediğim *Raymond Smith, Ontario Review, Inc.* adresiyle gelen kargolar. Bu paketleri de hemen eve taşıyıp açmam gerek, diye düşünüyorum; aralarından bazı paketleri Ray zaten soruyordu, yarın hastaneye götürmeliyim onları, sayfa provaları, dizgi çıktıları, kapak provaları. Ray'e zaten istediği –ilgi çekici, çarpıcı– bir şey götürecek olmanın keyfi apayrı – *Ontario Review*'un mayıs sayısının kapak provalarını ressam Matthew Daub yapıyor; Ray onun suluboya Pennsylvania kasabaları ve kır manzaraları tablolarına bayılır – o kasvetli hastane odasında Ray'i neşelendirecek bir şey, paylaşabileceğimiz bir şey bu – çünkü otuz yıldan fazladır *Ontario Review*'un sayılarının ve *Ontario Review Press* kitaplarının çıkışını planlama aşamasından başlayarak paylaşıyoruz – o ruh gibi halimle bile Matthew Daub'un suluboya çalışmalarının baskılarına bakarken görsel bir sanatçının bir yazara göre ne kadar mutlu olduğunu düşünüyorum – yazarlara ve şairlere göre – bizlerin dünyayla bağı yalnızca sözel, çizgisel – dil aracılığıyla yalnızca yazdıklarımızı okumak anlamında değil, onları özümsemek ve etkilenmek, *hissetmek* anlamında da yabancımız olan başkalarına ulaşmaya çalışıyoruz – sonra bir anda aklıma gelince irkiliyorum – *Seyahati ertele!* – bu çok önemli – Las Vegas'ta Nevada Üniversitesi'ne arkadaşımız yazar Doug Unger'ın davetiyle Ray ile birlikte lisansüstü edebiyat öğrencilerine seminer vermek üzere yapacağımız seyahati ertelemeliyim – uzun zaman önce planlanan bu seyahat iki hafta sonra – o kadar erken olanaksız; belki baharda başka bir zaman ya da sonbahara, Ray'in önerisi: *Doug'dan özür dile benim için, bu zatürree illeti beni mahvetti* – kimseye, arkadaşlara

bile, özellikle de arkadaşlara hatta, telefon edecek halde olmadığım için Doug'a mesaj göndereceğim – derken başka bir düşünce giriyor araya – tam da bilgisayarda Doug'a yazmaya hazırlanırken – *Hayır: "Vespers"* – saat gece 2:40. Bir CD dinlemekistiyorum – Rachmaninoff'un "Vespers"ı – Ray'in en sevdiği eserlerden – Ray'le birlikte yıllar önce bir konserde – Wisconsin'de Madison'daydı galiba– yeni evliyken –birlikte *plak koleksiyonu* yapma yolundaki büyük maceramıza henüz başlamışken– dinlediğimiz eşsiz güzellikteki muhteşem koro müziği – güzel ve büyüleyici bir dalgayı andıran "Vespers"ı birkaç ay önce bir seyahatten eve dönüşümde limuzinden inerken evin girişinde Ray'in içeride çalışma odasında sesi sonuna kadar açarak dinlediği bu etkileyici eseri duyunca kendi kendime gülümseyerek *Evet. İşte evimdeyim,* demiştim.

11

E-POSTALAR

16 Şubat 2008

Richard Ford'a

Ray çok daha iyi, ama ben iyimserliği abartarak kadere kafa tutacak değilim. Teşekkürler, Richard, desteğin için. Çok ihtiyacımız var buna... Belki (Maine'den) gelip bütün Princeton'ı üzüntü içinde dolaşabilirsin. "Yeni evren" olurdu bu. Yaşamöyküsü yazarları bayılırlardı. Yazmaya göre çok daha kolay ...

İkinize de sevgiler,

Joyce

(Richard Ford, Ray'in hastaneye kaldırıldığını öğrenince, büyük bir incelikle uçakla Princeton'a gelip beni "arabayla gezdirmeyi" teklif etmişti – öyle ince bir teklifti ki bu, çok etkilenmiştim, neyse ki sonra aklım başıma gelmişti de reddetmiştim.)

17 Şubat 2008, 4:08

Emily Mann'a

Ray'in iyiye gittiğini söylüyorlar –bence de öyle görünüyor– ama daha çok uzun bir süreç var önünde, öyle zayif ki vücudu hemen ateşi çıkıyor, önümüzdeki günlerden korkuyorum; bir daha hiç eskisi gibi "iyi" olamayacağını hissediyorum – çok feci bir deneyim bu benim için. Yine de hepsine kaçınılmaz olarak yaşanacakların önsezisi gözüyle bakıyorum. Yapılacakları düşünmekten ve yapamama endişesinden uyuyamıyorum...

Tabii sen bundan çok daha kötü ve uzun bir deneyimden geçtin, ben de atlatacağımı umuyorum. Gece gelen düşünceler hiç de yapıcı değil ama – onlardan nasıl kurtulabilirim?

Ray'e götürmek üzere resimlerden bir derleme yaptım, neşelensin diye, karşıma Ray'le senin en güzel resminiz çıktı, yılar önceki partilerimizden birinde Ray çekmiş... Sana da bir kopyasını vermişimdir eminim.

Sevgiler,

Joyce

(Emily Mann'ın kocası, Gary Mailman, aşağı yukarı Ray'in Princeton Sağlık Merkezi'nde olduğu günlerde, New York City'de, Özel Cerrahi Hastanesi'nin bir doktoru tarafından yapılan tıbbi müdahalenin ardından kaptığı öldürücü virüs nedeniyle on gün hastanede yatmıştı – Emily ile benim hastane nöbetlerimiz birkaç gün farkla aynı zamanlardaydı. Gary ölümden dönmüş ve ardından evde yavaş yavaş sağlığına kavuşmuştu, birkaç aydan fazla sürmüştü iyileşmesi. Ama iyileşmişti.)

12

Anı Havuzları

Anı havuzlarının bulunduğu –önceden görülemeyen, seçilemeyen– yerleri sonsuza kadar unutmaz insan.

Hastanenin bütün bekleme yerleri – hastane odaları – özellikle de hastanede çok ağır hastalara ayrılan bölümler: Telemetri, Yoğun Bakım. Anı havuzlarının ayaklarınızın altını asit gibi yaktığı o yerlere bir daha dönmek istemezsiniz. O yerlerin kıyısında köşesinde, gölgede. Merdiven altlarında. Asansörlerinde. Koridorlarında, tuvaletlerinde siz anlamadan aklınıza kazınmıştır. Hastanenin hediyelik eşya dükkânında, gazetecide. Öylece durmuş haber başlıklarını okurken içinizin geçtiği o anlarda, hastabakıcı yukarıda odasında hasta yatan kocanızın çarşaflarını değiştirir ya da bir tül perdenin arkasından hastayı süngerle yıkarken, tabii hasta başka bir katta, başka bir koridorda yeni filmler için götürüldüğü röntgen biriminde titreyerek sırasını beklemiyorsa. Telemetri'nin bitişiğindeki bekleme bölümünün koltuklarının altında da doluyor anı havuzları. Böyle yerlerde zeminin karolarına, halılara gerçek gözyaşı sinmiş, lekelemiş olabilir. O gözyaşları hiç çıkmayabilir oralardan. Her yerde hüznün kokusu vardır, anıların kokusudur bu.

Hastanede insanın tanımadığı kişilerin anı havuzlarına çarpmadan yürümesine olanak yoktur – başlarına geleceği bilmenin verdiği korkuya, boşa çıkan umutlarına, umutlarının yeniden yeşerişine, birden gelen korkunç ve değişmez gerçeğe; fısıltıyla söylediklerinin yankısına tanık olmak istemez insan –*Ama daha dün çok iyi görünüyordu, bir gecede ne oldu böyle ona*–.

Bir başkasının acısına çarpmak istemez. Kendi acısından kaçmak için elinden geleni yapar.

13

"BİR ŞEYE AĞLAMIYORUM"

17 Şubat 2008. Bu sabah 7:50'de hastaneye gelip – asansörle çıkarken – beşinci kat, sola dön, Telemetri – nefes nefese/telaşla/ kocamı görmek için sabırsızlıkla – (çünkü hastanede yatan bir hastaya, odasında, yatağında, kendi halindeyken baktığınız o ilk an hep korku yüklüdür) – elimde birlikte okumak için getirdiğim kalın *New York Times* Pazar gazetesi – artık görmeye alıştığım koridorun öbür ucunda – yine görmeye alıştığım hemşire odasını geçince – 541 numaralı oda – işte Ray'in yatağı – boş – yatak çarşafsız, çıplak.

"Bayan Smith? – Kocanız beş yüz otuz dokuz numarada. Bu sabah alındı oraya. Size haber vermek için aradık, ama evden çıkmıştınız..."

Böylece söylenen odaya giriyorum – bir dakika önce içine hiç bakmadan önünden geçtiğim oda bu – öyle titriyorum ki Ray neyim olduğunu soruyor – yüzümün kanı çekilmiş – daha öncekileri katbekat aşan bu büyük şokun arkasından titriyorum, yoksa rahatlamanın etkisiyle mi titriyorum – çünkü Ray yeni yatağına alınmış, yeni odasında – öncekinin eşi bu oda, yatağın yanındaki sehpa, sehpanın üstünde de arkadaşlardan gelen çiçekler – Ray'in oksijen maskesi yok artık, burundan solunum cihazı da – çünkü aldığı oksijen miktarı yeterli, o salı hastaneden çıkarılma olasılığı var – bana gülümsüyor, selamlıyor – "Merhaba, canım" – ama tam onu öpmek için yatağının üzerinden eğilirken bütün gücüm çekiliyor, birden ağlamaya başlıyorum – susamıyorum – Ray'i hastaneye getirdiğimden beri ilk kez oluyor – yüzüm o şiddetli ağlamanın verdiği büyük acıyla bir çocuğunki gibi buruşuyor – "Bir şeye ağlamıyorum inan, yalnızca seni çok sevdiğim için..." – kekeler gibi söylüyorum bunları Ray'e, "... seni o kadar çok seviyorum ki..." – Ray'in gözleri de yaşla doluyor, mırıltıyla şöyle diyor sanki: "Şu işe bak –iki ay kendime gelemem artık– "

Boğulmaktan korkan iki yüzücü gibi birbirimize kenetleniyoruz. Dışarıda koridordan geçen biri görüyor bizi, hemen başını çeviriyor.

Hiç bu kadar fazla ve çaresizlik içinde ağladığım olmamıştı. Yetişkin yaşımda hiç. Peki neden ağlıyorum, yalnızca büyük bir *rahatlama* duygusu mu...

Şu işe bak – iki ay kendime gelemem artık.

Bu sözcükleri hep hatırlayacağım. Çünkü Ray durumunu böyle görüyor: Zatürree yaşamını kesintiye uğrattı. Hastanede geçirdiği bu günler ve bu zayıf hali editörlük işlerinin yavaşlamasına, gecikmesine neden olacak.

O, geleceği benim gördüğüm gibi görmüyor – o, *Ontario Review*'un mayıs sayısını düşünüyor, yazılarını yayınlayacağı yazarlara karşı taşıdığı sorumluluğu. İşleri zamanında yetiştirmeyi. Basımevinin ödemesini. Katkıda bulunanların ödemelerini. Postayı, dağıtımı. *Kendisini* düşünmüyor bile bunların yanında.

Belki de Ray kendisini düşünmeyi bilmiyor, benim onu düşünmeyi bildiğim biçimde.

Belki de hiçbir erkek bilmiyor kendisini düşünmeyi, bir kadının düşündüğü biçimde.

"Bana yaslanın, Bay Smith. Çok güzel. Güzel."

Rhoda adlı bir fizyoterapist, çok tatlı bir kadın, bacak kaslarının açılması için Ray'i odasından çıkarıp koridorda yürütüyor. Ray'in bacakları günlerdir yatakta yatmaktan güçsüzleşmiş – kasların *atropisi* o kadar hızlı oluyor ki. Bu sabah erken saatte ben de –bacak kaslarını çalıştırmak için– Ray'den ayağıyla elimi güçlü bir biçimde itmesini istemiştim – çok güçlü itmişti, çok güçlü gelmişti bana itişi; ama Rhoda, Ray'e hastaneden hemen eve değil Mervick Rehabilitasyon Merkezi'ne taburcu edileceğini söylüyor, Sağlık Merkezi'nden çok uzak değilmiş. Ray'in yeniden normal biçimde yürümeye çalışmasının yanında *nefes alma* becerisini de yeniden kazanması gerekiyor.

Bir hafta önce olsa bütün bunlar bize ne kadar da tuhaf gelirdi! Hastane pijamalarının içinde acısını belli etmemeye çabalayarak genç kadın fizyoterapiste bütün ağırlığını vermiş kolunda serum tüpüyle ayaklarım sürüye sürüye yürüyen bu adam.

Ray yürürken – ağır aksak ve Rhoda'ya yaslanarak – ama yine de yürürken – *Düşme! Lütfen düşme*, diyorum içimden.

Hastanenin koridorlarında yanlarında terapistleriyle ya da yalnız başlarına –serum tüplerini arkaları sıra sürüyerek– yavaş yavaş yürüyen hastaların görüntüsü çok tanıdık. Bütün bu günler, saatler boyunca – Ray'in morarmış sağ kolundan serum veriliyor – antibiyotik Grimm masallarındaki yaşam kurtaran büyülü iksirler gibi damarından içeri akıyor.

Ray'i Radyoloji'ye röntgen çekimi için götürmek üzere bir görevli geliyor.

Ray'in sol ciğerinde –yani Ray'in (daha önceden) sağlam olan ciğerinde– "nereden çıktığı bilinmeyen" – "endişeye gerek olmayan" – "ikincil bir enfeksiyon" ortaya çıktığı anlaşılıyor.

"Ama – bu da mı bakteriyel?"

(Bu sözcük *–bakteriyel–* dilimden öyle rahat bir biçimde süzülüyor ki. Sanki –bilimle ilgisi olmayan birinin saf saf– *sonsuzluk, ışık yılı, bir trilyon trilyon yıldız* deyişi gibi.)

Güler yüzlü genç görevli –kadın, esmer tenli, neşeli, yapılı, görevli isimliğinde Rhoda yazıyor– kendisine böyle basit sorular soran bütün hastalara ve hasta yakınlarına yaptığı gibi içten bir gülümsemeyle yanıtlıyor: "Bilmiyorum, efendim! Doktor söyler size."

Hangi doktor diye merak ediyorum – "Dr I. mı, Dr. B. mi?"

Bakteriyel. Öğrendiğim bir şey varsa –o kâbus gibi nöbetlerin verdiği yaşama ilhamıyla– o da şu, görünmeyen ve doymak bilmeyen yaşam türleri çevremizi sanki bir zarfa girmişiz gibi sarıyor – yaşamımızın her ânında –doğmadan önce, anne rahminde– sıcak bir ortam olarak – ısı ve besin için – bize gereksinimi olan bu miroskobik yaşam türlerinin can-yoluyuz biz – bizden yararlanan bu bakterilere, antopomorfik bir güdüyle, *iyi huylu* diyoruz; bizi kemirmeye, yok etmeye çalışanlara da *kötü* diyoruz.

Türümüzün *sıra dışı* olduğunu sanıyoruz, büyük bir saflıkla, boş yere, cahilce. Yerküre'deki canlıların efendisi böyle tasarlamış her şeyi, Yaratılış Kitabı'nda dendiği gibi!

"Enfeksiyon" – bu da sorunlu bir sözcük. Çünkü tanımı gereği her enfeksiyon *kötü* – ama bazıları öbürleri *kadar kötü değil.*

"Bay Smith, başınızı bu tarafa eğer misiniz? – Çok güzel."

Hemşirelerden biri Ray'in çenesindeki sakalları tıraş ediyor, epey uzamış sakalları. Bunu ben de yapabilirdim Ray için – ya da düşünebilseydik evden güzel bir ayna getirirdim Ray kendisi tıraş olabilsin diye.

"Kocanız çok yakışıklı, Bayan Smith. Sizin de bildiğiniz gibi." Ray gözlüksüz ve gözleri kapalı gerçekten yakışıklı – yanakları ince ve o yaşta bir erkek için çok az kırışık – alnında çok ince çizgiler var, ışık altında hafifçe belli oluyor. Hemşire onu ustalıkla tıraş edip köpükleri silerken – biraz huzursuz oluyorum, Ray hastane ortamına alışıyor diye, buradaki bu tuhaf atalet hali onun için daha rahat diye – Thomas Mann'ın *Büyülü Dağ*'ındaki genç Alman Hans Castrop'un, Birinci Dünya Savaşı'ndan on yıl kadar önce İsviçre Alpler'inde, Davos'ta, tüberküloz sanatoryumuna gidişi ve orada geçirdiği peri masalını andıran yedi yıl gibi.

Ray, tıraşı bittikten sonra yatağının üstüne saçılmış *New York Times*'ına dönüyor. Radyoloji'ye gidip gelmesi –kırk dakika kadar bir süre– onu hiç etkilememiş gibi görünüyor – herhangi bir hastane testi işte – en azından öbürleri kadar kötü değil.

İki kolu da morluk içinde, kan vermekten rengi değişmiş. Sürekli kan vermek onun gibi doğuştan mutlu biri için bile eziyettir, ama o hiç yakınmıyor, Ray hiç yakınmaz.

Geçen günkü *hafif saplantılı düşünce* halini hatırlamıyor gibi görünüyor, ben de hatırlatmıyorum.

Hemşirenin evindeki odalardan biri demişti! Nasıl da inanmıştı buranın öyle olduğuna Ray, nedenini kendisi de bilmeden. Belki bir gün –belki– iyileştiğinde, evde –bu hastane nöbetleri bir anı olarak kalınca– ona bu dediklerini söylerim, birlikte güleriz o zaman.

Bu pazar gününün kalan saatleri nasıl geçiyor? – İsteksizce okuyup, konuşup pazar günü televizyonda sanat kanalındaki koro müziğini dinleyerek. Rastlantı eseri bu program pazar öğleden sonra radyoda verilen ve evde sık sık dinlediğimiz klasik müzik programının aynısı.

Bir keresinde Mozart'ın *Requiem*'inin bir kaydını dinlerken Ray, insanın gençken, en ufak bir korku duymadığı yaşta, ölümden söz edişi

gibi büyük bir cesaretle şöyle demişti: "Cenazemde bunu çalacağına söz ver bana."

"Ama Verdi'nin *Requiem*'i için de aynı şeyi demiştin."

"Öyle mi dedim? *Dedim mi?*"

Yıllar önceydi bu. Başka bir yaşamda. Michigan'da Detroit'teki Sherbourne Yolu'nda yaşıyorduk. 1967 Temmuz'undaki Detroit isyanı olarak bilinen olaydan hemen sonrasıydı – iki yüz metre ötemizde Livernois Caddesi'nde yangınlar, silahlar, yağmalamalar arasında –yangın sirenleri, polis sirenleri, bağırış ve çığırışların yarattığı kâbus gibi bir kakofoni içinde– devletin polisleri belediyeye ait mülkü silahlarıyla zarar görmekten koruyorlardı; günlerce sürmüştü o ekşi duman kokusu ve yangının isi – bizim de evimiz yurdumuz olan ve *ırkçılığın çakmak taşı* olarak bilinen Amerika'nın bu kentinde.

Onca yıl sonra, 2008 yılının Şubat ayındaki bu öğleden sonra hastanede düşünmek istemiyorum bunları. O masum ve cahil halimizi.

Sherbourne Yolu'ndaki o evde çok mutlu günlerimiz olmuştu, üst katta –eskiden çocuk odası olan, duvarları pembe renkli ve bir masa, düz arkalıklı bir sandalye ve basit bir kitaplık dışında mobilyasız– bir odada ben *them (onlar)* adlı romanımı yazarken Ray de Detroit Irmağı'nın ötesinde Kanada'da Ontario'daki Windsor Üniversitesi'ne gidiyordu.

Ben o sıralar Sherbourne Yolu'ndaki evimizden bir buçuk kilometre kadar uzakta Six Mile Yolu'nda Detroit Üniversitesi'nde İngilizce öğretiyordum. Detroit Üniversitesi'nde ders vermeyi çok seviyordum, öğrencilerimin çoğuyla (çoğu da erkekti) aram çok iyiydi; ama bir yıl sonra orayı bırakıp Ray'le birlikte Windsor Üniversitesi'ne gidecektim; 1968-1978 yılları arasında orada Belle Isle'ın karşısında Detroit Irmağı'nın kıyısında tek katlı tuğla bir evde yaşadık...

Hastane nöbetleri insanın aklına böyle eskileri getiriyor işte. Hastanede beklerken zaman ağır çekim aktığı için o sırada insanın aklı gökyüzünde *sonsuzluğa* doğru süzülen hafif bir balon gibi serbestçe gezintiye çıkabiliyor.

17 Şubat 2008 Pazar günü akşamüzeri – günbatımına yakın, gece inerken aramızda benim o gün eve daha erken gitmeme, sabah da daha erken gelmeme karar veriyoruz. Nasıl yorgun hissediyorum

kendimi birden! – Aslında o gün Ray'in hastanedeki en iyi günü, kendimizi –neredeyse– mutlu hissediyoruz.

Salı günü rehabilitasyon kliniğine mi geçecek? – Birkaç gün rehabilitasyon, sonra – eve. Gelecek cuma? Gelecek hafta sonu?

Kocamı öperek iyi geceler diliyorum. Yeni tıraş olmuş yüzüyle tatlı kocam benim. Çok kısa bir süre ayrılacağımız için bu öyle sıra dışı bir vedalaşma değil – çok geçmeden döneceğim bu odaya.

"İyi geceler! Seni seviyorum."

14

TELEFON

18 Şubat 2008. Telefon gece yarısı 12:38'de çalıyor.

Uykudan uyanıyorum – *yanlış zamanda* çalan bir telefon.

Telefonun böyle geç saatte –*yanlış zamanda*– çalması ile ilgili korkum, annemle babamın hayatta olduğu, yaşları ilerleyip sağlık sorunlarının arttığı günlere dayanır.

O korkuyu bilmeyen yoktur. O korkudan kaçış da yoktur.

En sonunda uykuya dalmıştım –yatağımızda, ışığı söndürüp–; akşamüzeri ben hastaneden ayrılırken o kadar umutluyduk ki – pazartesi gününden beri ilk kez, gözlerimi kapatabilmiştim, *uyumak niyetiyle* – şu an olanlar ceza gibiydi bana – bu kadar rahatlamış ve savunmasız olmamın cezası – hastaneden erken ayrılmamın – sersemlemiş gibi ve ağzım kupkuru yataktan kalkıyor, öbür odaya geçiyorum – Ray'in karanlık çalışma odasına – telefonun çaldığı yere yani. Telefon, elime aldığım anda – "Alo? Alo?" – kapanıyor.

Yanlış numara mı? Öyle olmasını o kadar istiyorum ki.

Telefon ânında yeniden çalmaya başlıyor. Elime aldığımda sözcükler geliyor kulağıma, sesi duymuyorum sanki – ses bir yabancının, erkek sesi, çok telaşlı – o kâbus gibi bekleyişin başından beri duymaya korktuğum ses – bana "kocanızın" durumu, diyor – Raymond Smith'in durumu – "çok kritik" – kan basıncı birden "dibe vurmuş" – kalp atışı "tepeye çıkmış" – kocamın kalbi duracak olursa "acil önlemlere" başvurulmasını isteyip istemediğimi soruyor ses – "Evet! Söylemiştim size! Evet demiştim ya! Kurtarın onu! Elinizden geleni yapın!" diyorum çığlık çığlığa.

Ses bana hemen hastaneye gelmemi söylüyor.

"Şu an yaşıyor mu? Kocam yaşıyor mu?" diye soruyorum.

"Evet. Kocanız henüz hayatta."

Gecenin karanlığında hastaneye doğru gidiyorum şu an – Elm Ridge Yolu'ndan Carter Yolu'na, oradan Rosedale'e – Rosedale üzerinden Princeton kenti birkaç kilometre uzaklıkta – gündüzleri işlek

olan bu şehirdışı yollar gece ıpıssız – sokak ışıkları da yok – karşıdan gelen araçların farları da – yollar kapkaranlık, karla kaplı – *Bu olanlar gerçek olamaz. Gerçek değil bunlar,* diyorum kendi kendime – bu, korktuğum bu çağrı, keşke o telefondan korkmuş olsaydım, o telefonda söylenecek sözleri aklımda canlandırmış olsaydım o zaman gelemezdi o telefon, diye düşünmek istiyorum, büyüye inanan bir çocuk gibi – imkânsız, olamaz bunlar! – deli gibi Princeton'a, hastaneye varmaya çabalıyorsam da hız sınırını aşmamaya çalışıyorum – tıpkı geçen hafta boyunca arabayı yavaş ve elimden geldiğince dikkatli kullanmaya özen gösterdiğim gibi – çünkü böyle bir durumda benim kaza yapmam çok tuhaf olurdu, felaket olurdu – tam Ray beni beklerken – telefondaki ses kulaklarımdaki uğultunun arasından iyice telaşlı bir hal alıyor – beni azarlıyor sanki: *Hâlâ yaşıyor. Kocanız henüz hayatta.* Yüksek sesle "Hâlâ yaşıyor. Kocam henüz hayatta," diyorum – şaşkınlık, korku ve meydan okuma karışımı bir sesle – "Ray hâlâ yaşıyor" – *hâlâ* sözcüğünü kullanmak ne acı, nasıl da geçici ve umutsuzluk yüklü – geçen hafta boyunca kendi kendime konuşur, yönergeler verir oldum – bocalayan bir çocuğu yüreklendirir gibi yüreklendirdim kendimi: *Başaracaksın. Her şey yoluna girecek, başaracaksın. Her şey yoluna girecek!* Yatak odasında bu çılgınca yolculuğa hazırlanmak üzere giysi seçerken aynı uyaran ses şaşkınlığın verdiği türden bir sakinlikle yükseliyor içimden: *Ne giyeceğine iyi karar ver, uzun süre üstünden çıkaramayabilirsin.*

Hayalet beyazı Honda ile sarı şeritten öbürüne geçiyorum, nedense direksiyonu kavramakta zorlanıyorum – ellerim çıplak, direksiyon soğuk, yine de avuç içlerim terden sırılsıklam. Baktığım yeri görmekte de zorlanıyorum – önümde uzanan yol Honda'nın farlarının ışığında bulanık görünüyor. Gözlerimin bozulduğunu düşünüyorum – sanki bir tünele bakıyor gibiyim – görüş alanımın kenarlarında karaltılar var – karla kaplı yolun ötesinde – arabaya bir geyiğin çarpmasından korkuyorum – bu bölgede geyiklerin yola fırlayıp farların ışığından hipnotize olmuş gibi kendilerini arabanın önüne atmaları sık rastlanan bir şeydir. Sesim korkudan tiz ve titrek çıkıyor – "Ray ölecek mi? Yoksa Ray..." bu sorudaki olasılığı kabullenecek durumda değilim, zaten yaşadığım büyük korkuyu ve çaresizliği de kabullenemiyorum

henüz – Princeton kentine böyle bir üzüntüyle girerken hız sınırı saatte kırk kilometreye düşüyor – uzun süre beklemem gerekiyor orada – hem de ne uzun, ne uzun! – yitirdiğim zaman kâbus gibi! – Hodge Yolu ile 206 numaralı yolun kesiştiği –Princeton'da Devlet Yolu olarak bilinen– noktada kırmızı ışığın değişmesini bekliyorum – ortada trafik akışı filan yok – yine de ışıkta beklemek zorundayım, kırmızı ışıkta geçmekten çok korkarım ben, yasalara "itaat" konusunda aşırı koşullanmışımdır, hele böyle bir anda – sonunda ışık değişiyor – Witherspoon Sokağı'na giriyorum, sola dönüyorum, hastaneye birkaç yüz metre var – ışıksız evleri geçiyorum – hastanenin önünde, kaldırımda park yeri buluyorum – benden başka bir araba daha var park etmiş, gecenin bu saatinde – çaresizce hastanenin ön kapısına koşuyorum, ama kapı kapalı tabii ki – hastanenin içi yarı karanlık – daha büyük bir çaresizlik duygusuyla köşeyi dönüp Acil Servis'in girişine koşuyorum – nefesim buharlaşıyor, kesiliyor – bir güvenlik görevlisine yalvarıyorum beni hastaneye alması için – Telemetri ünitesinde "kritik durumda olan" bir adamın karısı olarak tanıtıyorum kendimi – kocamın adını söylüyorum birkaç kez – *Raymond Smith! –Raymond Smith!*– Ray duysa ne kadar şaşırır ve utanırdı, diye düşünüyorum, daha geçen gün hastanede her şey *ne kadar abartılıyor,* demişti – güvenlik görevlisi incelikle dinliyor beni – orta yaşlı, koyu tenli, anlayışlı biri – ama bir telefon etmeden beni içeriye alamayacak – bu da zaman alıyor – çok değerli saniyeler, dakikalar – incecik kanatlı kelebekler gibi üzerime uçuşuyor düşünceler rastgele, deli gibi: *Hâlâ yaşıyor. Her şey yolunda. Beni bekliyor, onu göreceğim, hâlâ yaşıyor.* Ne kadar feci bir şey bu, ne kadar tuhaf, beni arayıp hastaneye çağıran kişi içeriye alınmam için hiçbir şey söylememiş – belki de bir hata yapmışlardır? – Belki *Raymond Smith*'in karısının hastaneye çağrılması gerekmiyordu? – Belki başkasıydı? – derken güvenlik görevlisi bana, evet, diyor Bayan Smith beşinci katta bekleniyor, açtığı kapıdan girebiliyorum – kör gibi koşarak giriyorum o kapıdan ve kendimi lobide buluyorum – loş ışıkta ve boş olduğu için iyi bildiğim yerleri önce çıkaramıyorum – ortada kimse olmayınca ne ürkütücü görünüyor – giriş boş, danışma masası boş – kahvede ışık yok – asansöre doğru koşarken korku içindeki kalbim bir yumruk gibi delice çarpıyor – beşinci kata

çıkıyorum – asansörden dışarı adımımı atarken öyle büyük bir korku içindeyim ki, Telemetri'ye gitmek için her zamanki gibi sola dönerken ağzımın arka tarafına buz gibi bir his oturuyor *Bu olanlar gerçek olamaz, gerçek değil bunlar – Ray, elbette, iyileşecek.* Telemetri'de ortada kimse yok – hemşire odası dışında – ışıklar, beyaz giysili kişiler – o şaşkınlıkla tanıdığım bir hemşire göremiyorum – bana bakışlarından ve kayıtsız ifadelerinden anlıyorum, biliyorlar – kesin biliyorlar – neden geldiğimi, gecenin bu saatinde başka hiçbir ziyaretçi kabul edilmezken ve sonra – koridorun öbür ucunda, kocamın odasının önünde gördüğüm manzara çok korkutuyor beni – beş ya da altı kişi – sağlık görevlileri – açık kapının önünde sessizce duruyorlar – beni bekliyorlar sanki – ben yaklaşırken biri öne doğru çıkıyor – genç bir kadın doktor – bana tuhaf gelen Hint kökenli Amerikalı genç bir kadın – sessizce odayı işaret ediyor ve o an, anlıyorum – anlıyorum, bütün o çılgınca telaşıma karşın çok geç kalmışım – arabayı hız limitini aşmadan sürmeye çalışırken, programlanmış bir robot gibi kırmızı ışığın değişmesini beklerken çok geç kalmışım – ruh gibi giriyorum odadan içeri – daha birkaç saat önce her şeyden habersiz, son derece rahat bir biçimde – kocamı yumuşacık yanaklarından *İyi geceler*, diyerek öpüp çıktığım bu odaya – planlarımıza göre ertesi sabah erkenden orada olacaktım – yani, bu sabah – *Ontario Review*'un gelecek sayısının düzeltmelerini getirecektim – ama şu an Ray'i yatağında oturmuş beni bekler bulmuyorum – beni beklediği de yok daha doğrusu, baş tarafı yatırılmış olan hastane yatağında hareketsiz yatıyor – burada *yolunda gitmeyen* bir şeyler olduğunu fark ediyorum korku içinde – Ray'in gözleri kapalı, kül rengi yüzü gevşemiş, morarmış kolunun iç kıvrımındaki serum tüpü çıkarılmış, oksijen monitörü yok, kalp monitörü yok, odada çıt çıkmıyor – ben içeri girerken Ray'in gözkapakları kırpışmıyor, dudakları gülümser gibi kıpırdamıyor – *Merhaba canım*, demiyor bana – uyuşmuş gibi gidiyorum yatağın başına, adını söylüyorum, bir çocuğa seslenir gibi soruyorum ona – "Ah, canım benim, ne oldu sana böyle? – Ne oldu sana böyle? Canım! *Canım!*" Ray o kadar canlı görünüyor ki, yüzünde en ufak bir acı ya da sıkıntı ifadesi yok; yüzü rahat, kırışıksız; saçları dağınık değil; geçen hafta epey kilo kaybettiği bir gerçek, yanakları çökmüş, o güzelim gri-mavi,

koyu mavi gözlerinin altı çukurlaşmış, bir çarşafın altında hareketsiz yatıyor, üzerine eğilip sarılıyorum ona, deliler gibi sarılıyor, öpüyor ve ağlıyorum – uyan, diyorum, ben geldim – benim, Joyce – benim, karın, yalvarıyorum ona, çünkü Ray tatlılıkla ikna edilir, razı edilir – inatçı bir adam değildir o – dik kafalı değildir – yapabilse gözlerini açıp bana bakardı, biliyorum; hoş ve eğlenceli bir şeyler mırıldanırdı, biliyorum; uzun uzun sarılıyorum ona, ağlıyorum, teni hâlâ sıcak ama soğumaya başlamış; *Olamaz. Bir hata var,* diyorum içimden, Ray'i sarsmak istiyorum, suratına gülmek istiyorum – *Olamaz! Uyan! Yapma artık!* – çünkü birlikte geçirdiğimiz yıllar boyunca başımıza hiç böyle sıra dışı bir şey gelmedi, aramızda böyle bir şey yaşanmadı; birlikte geçirdiğimiz yıllar boyunca hiçbir şey bizi böyle ayırmadı; onu sevdiğimi, çok sevdiğimi, hep sevdiğimi söylüyorum; genç kadın doktor odaya giriyor şimdi usulca; öbürleri koridorda kalıyor, oradan içeriye bakıyorlar; adı önümden uçup giden, adını hiçbir zaman bilmeyeceğim genç kadın doktor her bir sözcüğü özenle kullanarak bana birkaç dakika önce ölen kocamı kurtarmak için *elden gelen her şeyin* yapıldığını anlatıyor – beklenmedik bir biçimde baş gösteren *kalp yetmezliği* – kan basıncının *dibe vuruşu,* kalp atışlarının *en tepeye çıkışı – bu ikincil bir enfeksiyondu,* ateşinin yükselmesine neden olan ilk kolibasili değil – son bir-iki saat içinde gelişmiş – sol ciğerini sarmış, kan dolaşımını kontrol altına almış – çok uğraştıkları halde yapılacak başka bir şey kalmamıştı.

Bir tepki veremeyecek kadar şaşkınım. Bir şey söylemem gerekip gerekmediğine karar verecek durumda değilim. Kulaklarımdaki bu uğultunun içinde kadının sesini duymam çok zor oluyor. Perişan ve aklım başımdan gitmiş görünüyorum – yüzümün kanı çekilmiş, gözlerimden yaşlar süzülüyor – ama ağlamıyorum, normalde ağladığım gibi ağlamıyorum – toplum içinde davranış kurallarından ne kadarını hatırlayabiliyorsam artık o, güçsüz halimle o kadarıyla böyle bir durumda ne yapmam gerektiğine karar vermeye çalışıyorum, ne demem ya da ne yapmam gerektiğine; *benden* ne beklendiğine... Ancak çok sonra –günler sonra– düşünebiliyorum Ray'in son nefesini yabancı kişilerin arasında verdiğini – koridorda odasının önünde toplanan bütün o sağlık görevlilerinin, yabancıların – Dr. I. yok orada, Dr. B.

yok, Ray'e yıllarca bakan kardiyolog Dr. S. yok; Ray'i muayene etmek ve benimle konuşmak için uğrayan dahiliye doktorlarının da hiçbiri yok; Ray'in çok sevdiği güler yüzlü Hemşire Shannon yok, geveze Jasmine bile yok.

Pazar gecesi saat 1:08. Bu saatte kıdemli sağlık görevlilerinin hiçbiri nöbette değil. Şu an burada bulunan sağlık görevlilerinin hiçbiri, genç kadın doktor da dahil, otuz yaşın üstünde değil.

Geçen hafta Telemetri'de Ray ile ilgilenenlerden hiçbiri aramıyor beni. Ray'i hastaneye kabul eden ve ölüm sertifikasında da *Raymond J. Smith 18 Şubat 2008'de saat 12:50'de zatürreeyi izleyen kalp yetmezliği ve komplikasyonlara bağlı olarak hayatını kaybetmiştir* ifadesinin altında imzası bulunacak olan Dr. B. bile.

Düşününce bana en korkunç gelen şey bu – kocam yabancıların elinde öldü. Ben yanında değildim, rahatlatamadım, dokunamadım, sarılamadım – kilometrelerce ötede uyuyordum. Uykudaydım! Bu öyle aşağılayıcı bir şey ki aklım bile almıyor, yaşamımın kalanını bunu anlamaya çalışarak geçirsem de yetmeyecek.

"Bayan Smith?" – Genç kadın doktor kolumu tutuyor. Kocamın yanında daha fazla kalmak istersem beni yalnız bırakabileceğini söylüyor bana.

Koridordaki öbür görevliler dağılmış. Hiç kıpırdamadan yatan Ray'e bakıyorum, ben odaya girdiğimden beri gözkapakları bile kıpırdamadı. Genç kadın doktor dediklerini tekrarlıyor, uzaklardan sesini duyup yanıtlamayı başarıyorum:

"Teşekkürler. İsterim. Çok teşekkür ederim."

II

SERBEST DÜŞÜŞ

Ah Yaşam, Kanın akışıyla başlayan
Ve kupkuru noktalanan!

– Emily Dickinson, 1130

15

"MAĞRUR YALDIZ"

Lütfen giderken kocanızın eşyalarını da ayırıp götürün.

Bu benim görevim – bir *dul* olarak ilk görevim – hastane odasından kocamın eşyalarını toplamak.

Oysa daha bugün – yani, dün sabah – pazar sabahı – o koca *New York Times*'ı, mektupları, derginin düzeltmelerini ve kocamın çalışma odasından istediği başka birkaç şeyi getirmiştim. Şimdi *Times*'ı atıp diğer şeyleri eve geri götüreceğim.

Henüz farkında olmadığım –bir süre de olamayacağım– şey, bir dul olarak artık yaşamımın *şeyler*'den ibaret olacağı. Ve bu *şeyler*'in eski kimliklerinin ve anlamlarının parıltısıyla o kadar az ilgileri vardır ki, bir zaman canlıyken şimdi ölü ve kuru bir kabuk gibi kalan bir şeyin eski kimlik ve anlamının parıltısıyla olan o çok zayıf ilişkisi gibi.

Kocamın hastanede –çok derin ve huzurlu bir uykudaymışçasına kıpırtısız yattığı– yatağın başucundaki kol saati – bu şey, Ray'in büyük olasılıkla evimizin yakınındaki Pennington mağazasından aldığı koyu kahverengi deri kayışlı, hiçbir özelliği olmayan *Aqua Quartz* marka saat, dijital rakamlarla zamanı gösteriyor, gece 1:21 –ki baktığım sırada 1:22 oluyor– hiçbir kimliği ve anlamı yok, yalnızca *Ray'in kol saati o* ve yalnızca *onun saati olduğu için yanımda götüreceğim. Görevim bu benim.*

Dulluğun bu ilk aşamasında – bu ilk dakika ve saatlerde – buna Ön-Dulluk da denebilir çünkü Dul henüz durumunu "kavrayamamıştır" – anlamı bütünüyle yitmiş bir serbest düşüş dünyasında yaşamanın ne demek olduğunu – Dul küçük ödev ve işlerle oyalanıyor, Ölüm protokolünün gereklerini yerine getirirken tıpkı kümesten alınıp üç metrelik sopayla dürte dürte bir oluğun içine itilen, yarı baygın kaderini yaşayan bir hayvan gibi bu konuda deneyimli kişilerin yönlendirmesine muhtacım.

Bayan Smith? Arayacağınız kimse var mı?

Hemen yanıtlıyorum – Evet.

Ararken yardım ister misiniz?

Hemen yanıtlıyorum – Hayır.

Bunlar doğru yanıtlara benziyor. *Kimseyi aramak istemiyorum. Hemen eve gidip ölmek istiyorum,* doğru bir yanıt değil örneğin.

Oysa düşündüğümüz gibi – ikimiz de birbirimizden sonra yaşamak istemiyorduk. Gerçi Ray intihardan korkardı – intihar ona hiç de romantik bir seçenek olarak görünmezdi – oysa şimdi *ölü, hayata* dönmeyi nasıl isterdi kim bilir.

Bu düşünceler kızgın eşekarıları gibi uçuşuyor aklımda. Onları kovalamak için hiçbir çaba göstermiyorum, durdurup yakından bakmaya da çalışmıyorum. Ben – kafasına balyoz yiyip sersemlemiş bir insan gibi – bu kadar yavaş hareket ederken – yavaş düşünürken – düşüncelerin üstüme bu kadar hızlı saldırması tuhaf geliyor.

Ray'in saati çoktan 1:24 olmuş.

Bu hastane odası çok soğuk – dişlerim birbirine vuruyor.

Küçük ve penceresiz banyonun ilaç dolabında – aynanın arkasında – donuk floresan ışığında – parmakların uyuşmuş gibi bir diş fırçasını kavrıyor – Ray'in diş fırçası mı bu? – kötü sıkılmış bir diş macunu tüpü – ağız gargarası – deodoran – sürülen erkek deodoram – *berrak, akışkan, şeffaf-katı, pudra yumuşaklığında kokusuz ter önleyici erkek deodoranı* – tıraş köpüğü, spreyli küçük kutuda – kocamın *kişisel eşyalarını* eve götürmek üzere toplarken ne kadar yavaş hareketlerim, deniz altında gibiyim.

Biri bana bu işi yapma komutunu verdi belli ki. Bunu kendi başıma düşünebileceğimden emin değilim. *Kişisel eşya* sözü bana ait değil, içime bir delgi gibi saplanan çok tuhaf bir sözcük bu. *Kişisel eşyaları. Eve götürün.*

Ev de öyle. O da tuhaf bir sözcük.

Şu an bir *ev*in varlığını düşünmek çok tuhaf – kocam olmadan – onun *kişisel eşyalarını* götüreceğim bir *ev.*

İşte Ray'in tarağı – küçük siyah plastik bir tarak – bazen eşyalarına şöyle bir göz attığım olurdu. Birlikte yolculuğa çıkınca – aynı otel odasında kalınca – günlük yaşamdakinden daha farklı bir yakınlık duygusu hissedilir, durum gereği bir yakınlıktır bu; öyle zamanlarda, kocamın *tuvalet çantası* çarpardı gözüme, içinde diş fırçası, diş

macunu, deodoran gibi eşyalarıyla. Bir de tırnak makası, tıraş sonrası losyonu, reçeteli hapları. Bir erkeğin, herhangi bir erkeğin, tıpkı kadınlar gibi, kişisel bakımına önem verdiğini düşünmek duygulandırırdı beni, gülümsetirdi.

Bir erkeğin, her erkeğin *çekici olmak, sevilmek* için kendine bakması – harika bir şey bu bence.

Bir erkeğin, her erkeğin kendisini çekici bulacak, sevecek birine, bir kadına gereksinim duyması – ne müthiş bir gizemi var bunun! Çünkü erkek türü bir kadın için bilinmez ve anlaşılması zordur.

Evdeki erkek, koca bile – onun bile hep bilinmez ve anlaşılması zor bir yönü vardır. Ray'in yaşamında ya da Ray'in kişiliğinde olduğu gibi, kırk sekiz yıllık yakınlığımıza –tam olarak kırk sekiz yıl yirmi beş günlük evliliğimize– karşın hep benim giremediğim gizli bir odası, çekildiği bir bölgesi olmuştur onun.

Şimdiyse Ray arkasından hiç gidemeyeceğim bir yere çekilmişti. Kapalı gözlerinin gerisine.

Bu tuvalet eşyaları – önceden *onun* olan ama artık *ona* ait olmayan eşyaları – öyle tuhaf geliyor ki bana.

Artık *kişisel eşya* oldu adları.

Kocanızın kişisel eşyaları.

Böyle yavaş hareket etmemin nedenlerinden biri –belki de kafama balyoz yemekle hiç ilgisi yok–, elimde bu *kişisel eşyalarla* gideceğim *evden* başka bir yer olmaması. Bu *evi* ise – kocam olmadan – düşünmem olanaksız.

Yerdeki karolar ayağımın altından kayıyor gibi. Evden aceleyle giyinip çıktım, ayağımdaki ayakkabıların farkında bile değilim – gözüm kararıyor – belki de iki sol tek giymişimdir – ya da sağ ile sol teki karıştırmışımdır – unutmayalım ki *sağ* ve *sol* ayakkabı tekleri insanlık tarihi için çok yeni, çok uzun sayılmayacak bir zaman önce yalnızca *ayakkabı* giyebildikleri için insanlar kendilerini şanslı sayıyorlardı – bu tür gelişigüzel, amaçsız ama ilginç bilgileri bana Ray anlatır ya da bir dergiden okurdu – *Şunu biliyor muydun? Çok uzun sayılmayacak bir zaman önce...*

Birden içimden öbür odaya koşup içerideki kimse ya da kimdiyse – benim için de – Ray için olduğu gibi – yabancı olan o kadına

ayakkabıları, sağ ve sol teklerin öyküsünü anlatmak istiyorum – ama bunun hiç yeri olmadığının farkındayım, ayrıca bütün bunları adına anlatacağım Ray de bir şey duyacak durumda değil.

Geçen hafta boyunca akıl almayacak kadar sakar ve beceriksiz – unutkan – oldum – Ray'in eşyalarını toplayabilmek için herhangi bir torba getirmem gerekirdi, ama yapmadım – tuhaf bir biçimde ellerimde, kollarımda tutuyorum hepsini – içlerinden biri kayıp düşüyor – tıraş köpüğü kutusu, gürültüyle yere çarpıyor – almak için eğilince beynime kan iniyor, göğsüm yırtılacak gibi oluyor –

Tıraş köpüğü! Bu korkunç yerde!

Tam ağlama zamanı şu an. Ray'in tıraş köpüğü dul eşinin terli elinde.

Tıraş köpüğünün, ağız gargarasının, *pudra yumuşaklığında kokusuz erkek deodoranının* boşunalığı.

Yaşamlarımızın boşunalığı. Birbirimize olan sevgimizin ve evliliğimizin boşunalığı.

Yaşamlarımızın bize ait olduğuna ilişkin o boş düşüncemiz.

Bir İskoç baladının sözleri – "Golden Vanity" (Mağrur Yaldız) – geliyor aklıma birden. Beynim o kadar geçirgen ki böyle saldırılara karşı hiç savunmam yok.

Bir gemi vardı
Denizde süzülen
Mağrur Yaldız'dı
Gemimizin adı

Bu sözlerde hafif bir sataşma, hatta alay var. Büyülenmiş gibi oluyorum dinlerken, kıpırdayamıyorum. Çok yakın geliyor sözler bana, uzun zamandır duymadığım – düşünmediğim – halde.

Bir gemi vardı
Denizde süzülen...

Yıllar önce – 1961'de Madison'da Wisconsin Üniversitesi'nde yüksek lisans yaparken – geleneksel İngiliz ve İskoç baladları üzerine

ödev hazırlamam gerekmişti – çok da zevkli bir ödevdi bu – Ortaçağ Semineri adlı dersin öğretmeni, muhteşem Helen White idi, çoğunluğu Harvard'da okumuş, oldukça tutucu bir öğretim kadrosuna sahip olan bölümdeki iki kadın İngiliz edebiyatı profesöründen biriydi; daha sonra evlilik yaşamımız boyunca, Ray ve ben balad plakları dinledik, özellikle de Richard Dyer-Bennet'ın söylediklerini. Şu anda da kulağıma onun sesi geliyor. Hiç aklıma gelmemişti –bugüne kadar– elimde tıraş köpüğü kutusuyla – bu yiğitlik ve hüzün kokan İskoç baladının bütün hayatımızın şiiri haline geleceğini.

Bir gemi vardı
Denizde süzülen...

("Mağrur Yaldız" aklıma bir kez takıldı ya, artık günler, haftalar boyu çıkmaz; böyle şarkıların ya da herhangi bir şiir dizesinin istilasını bilinçli bir çabayla püskürtmeyi hiç becerememişimdir.) Yine düşünüyorum işte – yani aklıma geliyor – o mazoşizmle maskelenen korku, dehşet, şiddet yüklü uzak hayal – geçmişte hep şöyle kurardım, *Ray'e bir şey olacak olursa,* ondan sonra ben de yaşamak istemem. Ondan sonra yaşamaya katlanamam! Öldürücü dozda uyku ilacı alırım o zaman ya da...

Bu düşünce ne kadar yaygın, merak ediyorum. Kaç kadın kocası ölürse kendisinin de – bir biçimde – öleceği düşüncesini kurar?

Bu kadınlara göre bir düşünce, tabii henüz dul kalmamış olanlara. *Onu o kadar çok seviyorum ki. Çok seven biriyim ben,* demenin bir yolu.

Babam orta yaşlıyken, henüz yaşlı ve hasta değilken erkekçe bir gururla derdi ki: *Durumum onun kadar ağırlaşırsa* (kronik hastalık çeken ve sürekli yakınan yaşlı bir tanıdığımızı kastediyordu) – *beni azaptan kurtarın!* Ama babam yaşlanırken yıllarca bin türlü hastalık çekti –amfizem, prostat kanseri, makula dejenerasyonu– ama hiç ölme isteği belirtmedi, *beni azaptan kurtarın* da demedi hiç.

"Sağlıklı" iken belirtilen bu tür düşünceler yanıltıcıdır çünkü – bu sözleri eden kişi daha sonra gerçekten böyle olmasını istemez.

Şu an *uyku ilacı içme* düşüncesi de akla yakın değil. Yarın sabah bu soğuklardan kaçmak için Miami'ye gitme düşüncesi de öyle. Kocama

karşı olan sorumluluğum düşünmeden hareket etmeme engel.

"Canım? Bu eşyaları ne yapacağız?"

Bu sözler çok yüksek sesle değil, duyulması zor bir mırıltı gibi söyleniyor. Elbette, biliyorum, çok iyi biliyorum kocamın öldüğünü, beni duyamayacağını, yanıt da veremeyeceğini.

Geçen hafta yeni bir alışkanlık geliştirdim – kendi kendime konuşuyorum, soru soruyorum. Araba kullanırken hararetli sohbetler ediyorum kendi kendime. Evdeysem, kedilerle konuşuyorum – korkan hayvanları her şeyin yolunda olduğuna inandırmak istercesine canlı, neşeli bir tonla. (Evcil hayvanlarla konuşmak her zaman serbesttir. Evcil hayvanlarla konuşan biri için ilginç denebilir *ama deli denmez*.)

Şu gerçeği düşünüyorum da –bence bu bir gerçek– kırk sekiz yıl yirmi beş günlük evliliğimiz boyunca Ray'in bir gün bile *kendi kendine konuştuğunu* duymadım. Ray'in kendi kendine söylendiğini duyan pek olmamıştır – küfür ettiğini, lanet okuduğunu.

Hastane odasına –Ray'in yatağının başına– döndüğümde içeride başka kimsenin olmadığını görerek rahatlıyorum. Daha bir dakika önce burada bir hemşire vardı. Bana bir şey söylemişti ya da bir şey istemişti benden, ne olduğunu hatırlamasam da. Rahatlama duygusuyla ağlamak istiyorum, gitmiş. Yalnızız.

Ray'in odasının önündeki koridorda da kimse yok. Tanımadığım, Ray'in de tanımadığı, o hoş yumuşak sesli genç Hint kökenli Amerikalı da dahil beş ya da altı sağlık görevlisi sözcüğün tam anlamıyla yok olmuşlardı.

Bu kişilerin kocamın yaşamını kurtarmak gibi ortak bir çabaları mı vardı – başarısız bir çaba, boşa çıkan bir çaba? Onlara ortak bir ad takılabilir mi, takılabilir miydi – *Ölüm Ekibi* – her ne kadar bu durumda çabaları ölümle bittiyse de – *Hayat Kurtarma Ekibi?*

Onlarla konuşmayı çok istiyorum. Ray'in yaşamının son anlarında söylemiş olabileceği şeyleri sormak istiyorum. Neler sayıkladığım ya da –aklının yerinde olup olmadığını–.

Bu düşüncenin de öbürleri gibi aklımın içine girip aynı hızla çıkması bir oluyor.

Yapmam gereken bir şey var: telefon etmek. Telefonlar.

Ama önce, Ray'in *kişisel eşyalarını* toplamam gerek.

"Canım? Söyle bana – ne yapayım?"

Kendimi çok hafiflemiş hissediyorum. Telefonun zil sesi, beni uykumdan, o köpük gibi hafif uykudan uyandırışı, kulaklarımdaki bir çınlamaya ve baladın alaycı sözlerine karışıyor – *Denizde süzülen gemimizin adı* – Ray'in Richard Dyer-Bennet'ı ne kadar sevdiğini hatırlıyorum – 1960'larda çok sevdiğimiz folk şarkılarını dinlemeyi bırakmış olmamız tuhaf geliyor.

Koridorda kimse yok, ama ben izlendiğimi hissediyorum. O kattaki bütün hemşireler değişmiş olmalı – *539'da bir kadın var. Ray Smith'in karısı. Smith öldü, karısı eşyalarını toplamaya geldi.*

Ray'i seyrediyorum – Ray'e bakıyorum – gözlerimi ayıramıyorum Ray'den – Ray ince bir çarşafın altında sırtüstü gözleri, kapalı yatarken, yeni tıraş olmuş yüzü yumuşacık, kırışıksız ve güzel – Ray'in hâlâ – ama çok hafif – nefes aldığını – ya da alacakmış gibi olduğunu – düşünüyorum – yani bu düşünce geliyor aklıma; gözkapakları kıpırdıyor ya da kıpırdayacak gibi. Bazen uykuda – rüyadaysak ve rüyamızda bir şey *görüyorsak* – göz yuvarımız uyanıkken olduğu gibi ani kıpırdar ya – Ray'in gözleri de öyle kıpırdıyor gibi geliyor; kapalı gözkapaklarının altından; *Rüya görüyor. Uyandırmamalıyım*, diyorum.

Hastane nöbetinde insan, hemen uyuyan bir hastayı rahatsız etmeme refleksi geliştiriyor. Çünkü böyle bir yerde uyku çok değerli.

Ray'i rahatsız etmemeliyim elbette. Yine de – ona üzgün olduğumu söylemem gerek – neden çok geç kaldığımı açıklamaya çalışmadan çıkmamam gerek bu odadan – aslında belli bir açıklaması da yok – "Canım, çok üzgünüm. Ben şey – evdeydim. Evdeydim işte – oysa yanında olabilirdim, ben – neden bilmiyorum... uyudum. Hataydı bu. Hiç anlamadım – nasıl oldu."

Sözcüklerim ne kadar tutuk, ne kadar sıradan ve saçma. Geçen hafta öyle çok sakarlık yaptım ki, fiziksel olarak – bacaklarımda ve kollarımda şişlikler, morluklar ve ufak kesikler var – arabaya binip inerken sürekli çarptığım için kafamdaki şişliklerin şaşılacak bir yönü yok – takılıp kekelemeden ya da dikkatim dağılmadan konuşamamam, ne söylediğimi, kendimi neden o şeyi söylemek zorunda hissettiğimi hatırlayamamam ayrı bir konu. Ray'le konuştuklarımızın çoğu onun işleriyle, mektuplarıyla, evle ilgili havadan sudan şeylerle

ilgiliydi. Ray'e söylediklerimin hiçbiri söylemek istediklerim değildi aslında. Şimdiyse anlayamıyorum – hatırlayamıyorum bile, birkaç saat öncesi olmasına karşın – neden her zamankinden saatler önce uyumaya kalktığımı, bu gecenin neden uyunabilecek "güvenli" bir gece olduğu düşüncesine kapıldığımı.

Kocamın *öldüğü* sırada *uyuyor* olmam öyle korkunç bir duygu ki kabullenemiyorum.

Yemek yemem – eve döndüğümde yemiştim. Günlerdir ilk kez kendime gerçek bir yemek hazırlamıştım – sıcak bir yemek – bilgisayarın başında yenen bir tas yoğurt ve meyve yerine. Kocam ölümünü hızlandıran korkunç bir ateşe yenik düşerken *yemek yiyor* oluşum – bunun düşüncesi öyle iğrenç, öyle yakışıksız ki.

Açıklanamaz hareketler, davranışlar. Ne yaptığını hatırlamadığına, gözünün karardığına, hafızasını yitirdiğine, açıklayacak en ufak bir fikri, nedeni ve niyeti olmadığına yemin eden bir katil – böyle bir davranışı şu an anlayabiliyorum.

Düzenli, tutarlı bir yaşam içinde hızla gizemlileşen şeyler.

Ne yapılması gerektiğini bilmek ve onu yapmak.

Bu hastane odası o kadar soğuk ki tir tir titriyorum. Paltom hâlâ üstümde olduğu halde.

Hız yapan sürücünün arabamızın önüne çarptığı, bizi koltuklarımıza çivileyen hava yastıklarının açıldığı gün üstümde olan kırmızı kapitone paltom.

Bir süre sonra bana Ray o kazada ölmüş gibi gelecek. Ray öldü, ben sağ çıktım. Hepsi bu mu?

Zihnimde iki çarpışma örtüşecek. Rosedale Yolu ile Elm Yolu'nun kesiştiği kavşaktaki kaza, Princeton Sağlık Merkezi'ndeki kaza.

İlkinden sonra büyük bir rahatlama duygusuyla yürüyüp gitmiştik. O rahatlıkla öpüşmüş, ağrılarımız henüz başlamadığı için sarılıp kenetlenmiştik.

Ray bu odanın soğukluğundan yakınmıştı, özellikle geceleri, Radyoloji'de röntgen için beklediğinde. Yüksek ateşine karşın, üşüyordu. Ama Ray'in Windsor'da kışın paltosuz dışarı çıktığı zamanları hatırlıyorum. Detroit Nehri'nden gelen, ötesindeki devasa gölden –Michigan Gölü'nden– gelen dondurucu rüzgâr.

O zaman gençti, soğuğa aldırmıyordu.

Korkuyorum – o insanı hatırlamıyorum. O insanı – kocamı – bu faciadan uzun yıllar önceki halini kaybediyorum.

Şimdi içimden – bir battaniye bulup Ray'in çenesine kadar örtmek – geçiyor. İncecik beyaz bir pamuklu kumaşın altında yatıyor.

Biliyorum – biliyorum!–, kocam *artık yaşamıyor.* Battaniyeye ihtiyacı yok, çarşafa bile yok. Bunu biliyorum ama – *ölü* olduğunu anlayamıyorum.

Bu nedenle ondan bir işaret bekliyor gibiyim, bir sinyal – özel bir sinyal – çünkü o kadar yakındık ki biz her zaman, aramızdan bir düşünce, bir bakış geçebilirdi – Ray'in beni affetmesini bekliyorum – *Üzülme. Yaptığın doğruydu, yanlış yapmadın.*

Yanlış yapsan da seviyorum seni.

Daha dün ağlayabiliyordum. Bu odada yatağın başında kocamın üzerine eğildiğimde ağlamıştım, şaşırmıştı gözyaşlarıma, şimdiyse ağlayamıyorum, gözlerim kupkuru, ağzım da zımpara gibi kuru. İlk kez şu an Ray'in gözlüksüz olduğunu fark ediyorum – ne tuhaf, bunu daha önce fark etmemiş olmam. Yatağın başucundaki sehpada duruyor gözlüğü, yeni sayılabilecek tel çerçeveli ve oldukça şık bir gözlük, üstüne güneşli havalarda koyu renk cam takılıyor. Gözlüğü usulca alıyorum oradan, içine koyacak bir kutu yok aslında yanımda; işte Ray'in kol saati – saat şimdi gece 1:29.

Ve işte Ray'in renkli kalemleri, uçlarının açılması gerek.

Bütün bunları özenle elimdeki siyah torbaya koyuyorum. Güzelim çiçekler – beyaz ve sarı krizantemler, kırmızı karanfiller, mor süsen çiçekleri – vazoların içinde, arkadaşlarımızdan gelmiş – onları bırakacağım.

(Bu çiçekler için arkadaşlarımıza teşekkür etmiş miydim? Galiba etmedim – hatırlamıyorum. Evdeki telesekreterde o kadar çok mesaj birikti ki – yanıtlayamadığım. Yanlışlıkla ya da telaşla silinen mesaj sayısı da çok fazla.)

Arkadaşlarımızın imzalarını taşıyan güzel ve büyük Sevgililer Günü kartı – Ray'e – moral olsun diye – bunu ona getirmeliydim, dün.

Sevgililer Günü'nde arkadaşlarımızdan içten dilekler – yazılanlara transa girmiş gibi bakıyorum – *Sevgili Ray, keşke burada olsan – hemen*

iyileş! Ray, hemen aramıza dön, seni çok seviyor ve özlüyoruz. Gelecekteki partilerimize, Ray. Lütfen çok ama çok çok iyi dinlen. İyileşmek zaman alır. Seni kısa sürede aramızda görmek istiyoruz. Geçmiş olsun Ray! Bu gece hepimiz sana özlemle sesleniyoruz. Kısa sürede evine dön! Ray – daha iyi olduğunu duyduğuma çok sevindim. Kısa sürede bütünüyle iyileşmeni diliyorum. Sevgili Ray – bir zamanlar Ray adında birini tanıyordum, çok iyi biriydi, okumayı severdi, bal şarabı içerdi, Ray adındaki bu adam...

Korkunç geliyor bana bu, vicdansızca – nasıl bu kadar aptalca, bencilce ve ihmalkâr davranabildim – bu Sevgililer Günü kartını getirip Ray'e göstermedim. Evde sakladım saf saf, döndüğünde vermek için.

"Artık çok geç."

O kadar çok hata yaptım ki, hâlâ da yapıyorum. Bu benim için yeni bir durum, sanki başka bir fiziksel boyuta geçtim, hata üstüne hata yapıyorum, aptalca hatalar, utanılacak hatalar. Çok geçmeden öğreneceğim dul bir kadının *hep hata yaptığını.*

Dolapta Ray'in giysileri, ayakkabıları var. Kirli çamaşır ve çoraplarını bir çamaşır torbasına koymuş Ray. İşte ceketi de şurada, pazartesi sabahı üzerinde olan. İşte mavi çizgili pamuklu gömleği, pantolonu. Ray'in giysilerini askılardan çıkarırken elim ayağım dolaşıyor, mavi çizgili gömlek yere düşüyor... Telaşla düşünmeye başlıyorum: *Arabaya iki seferde götürmem gerekecek bunları. Arabaya iki seferde götürmem gerekecek.*

Bu odadan bir kez çıkınca bir daha dönemem. Dönecek gücü bulamam kendimde.

Birini çağırmam gerek, bir arkadaşımı. Yardım istemem gerek. Bunları kendi başıma taşıyamam! Bir kerede taşıyamam.

Ama arkadaşlarımızı aramaya çekiniyorum. Saat gece 1:30 – bu saatte telefon sesiyle uyanıp bir arkadaşın ölüm haberini almak, korkunç bir şeydir.

Aramamak daha iyi. En iyisi eve gitmek.

Sabah aramak yeter, geç olmaz. Ray'in Connecticut'ta yaşayan ve hiç karşılaşmadığım kız kardeşini de ararım.

Erkek kardeşimi ve eşini de.

Ray öldü. Bir haftaya yakındır zatürreeden hastanedeydi, iyileşmeye başlamıştı ama – öldü.

Hastane odasından çıkmak yerine telefonu alıyorum elime. Bir arkadaşı ya da arkadaşları aramaya karar vermiş olmalıyım – öyle görünüyor bakıldığında.

Ve uzakta çalan, birinin uykusunu haince bölen, telefonun sesi.

Böylece Dul Kadın, o an, içgüdüsel davranıyor – yapmayı düşünmüş olsa da arabayla yalnız başına eve dönmüyor, yapmayı hayal etmiş olsa da kendisine bir zarar vermiyor – arkadaşlarını arıyor.

Ama yalnızca telefon numaralarını ezbere bildiği arkadaşlarını.

16

TELEFON REHBERİ

Beni sen var ettin. Yaşamımı sana borçluyum.

Yalnız yapamam ben.

Peki ama – seçeneğim ne? Dul Kadın başka bir seçenek olmadığını anlıyor.

Kocamın ufak tefek eşyalarını koymam için elime bir naylon torba verilmiş. Her şeyi bir seferde götürmeye kararlıyım, bir biçimde başaracağım bunu.

Dul Kadın'ın önceliği işte bu – *elden geldiğince az yardım alarak – başarma – baş etme* – kararlılığı. İşlerini kendi başına yapabilen biri olarak görünme isteğinin –gerçekte öyle oluşunun değil– bir işareti sayılabilir bu ya da aklını kaçırmak üzere olduğunun.

Ama o zaman Dulluğun ilk dakikaları / saatleri / günlerinde – yakından bakıldığında aklını kaçırdığına işaret etmeyen bir şey var mı ki?

Ray'in okuduğu bu kitaplar –evden getirmemi istedikleri– ve ayakkabıları – bu eşyaların hepsi naylon torbanın içinde ne kadar da ağır ve hantal. Kitaplardan biri, Ray'in başucundan ara ara alıp okuduğum ciltli bir prova, arada ilginç bir paragraf olursa ona da yüksek sesle okuduğum – Princeton'dan hiç karşılaşmadığım bir nöroloji uzmanının insan beyniyle ilgili kitabı – adı çok hoş, *Beyninize Hoş geldiniz.* Kitabı görünce fena oluyorum, düşecekmiş gibi sanki...

Bunu eve götüreceğim. Bir rafa gizleyeceğim. Bir daha bakamam herhalde içine.

"Canım? Şimdi gitmemi isteyecekler galiba..."

Sesim ince ve titrek. Belki de ses bile değil, hafiften dile gelmiş bir düşünce.

Yatakta yatan Ray'e bakıyorum. Bir insanı bu kadar kalıp gibi ve kıpırtısız görmek normal değil – içten içe hissediyor insan bunun *doğru olmadığını.*

Yine de insan –içsel ve tuhaf bir biçimde– böyle kıpırtısız, nefes almadan ya da fark edilemeyecek kadar güçsüz bir nefesle yatan kişi-

nin, izlendiğinin farkında olduğu ve onun da kapalı gözlerinin gerisinden izlediği duygusuna kapılıyor.

Çaresizlik içinde durmuş düşünüyorum – düşünce geliyor yani aklıma – *Bunun hiç doğru bir zamanı olmayacak.*

Hastaneden gitmeye karar vermenin yani.

Sırtımı dönerek yürüyüp gitmenin.

Ray'e – kocama – sırtımı dönmemin. Nasıl yapılabilir bu?

Çok tuhaf ve yavaş hareketlerle, bir kör gibi küçük adımlarla odadan çıkıyorum. Hareketlerim sakarca, çünkü kollarım dolu.

Çok fazla şeyi bir arada taşımaya çalışıyorum. Son zamanlarda sıkça bir şeyler düşürür oldum, şimdi de düşüreceğim kesin. İnsanların bana bakmasından korkuyorum aslında. Herkesin içinde dengemi kaybetmekten korkuyorum. Bana öyle geliyor ki – el çantamı unuttum – ellerim kollarım dolu halde ne taşıdığımı hatırlayamıyorum. Korkuya kapılıyorum, çantamı, arabanın anahtarını, evin anahtarını kaybedersem diye– ne kadar önemsiz oysa bu korkum! – ne kadar gülünç.

Korktuğum şu: önemli anahtarları kaybetmek. Sıkıntıya düşeceğim, hiçbir şeysiz ortada kalacağım. Şehirlerarası yolun kenarında – karanlıkta – görüyorum kendimi – işaret veriyorum deli gibi – ne için? – arabaların farları kör eden ışıklarıyla geçip gidiyor. Belki de bir rüya bu. Rüyalarımın en kötüsü kocamı kaybetmemle ilgili sürekli gördüğüm o rüya, o kadar inandırıcı ki bu rüya. Anahtarları hep Ray kontrol eder – evin dışında yedek anahtarın nereye konacağını bilir – ama şu an ben kafamı anahtarlarla bozmuş durumdayım, günde en az on kere çantamın içinde anahtar arıyorum. Kaybettiğimi sandığım bir anahtarı bulmanın rahatlığını anlatamam!

Bir şeyleri kaybedeceğim kesin. Koyu renk camlı bir gözlüğümün çantamdan kaybolduğunu fark ediyorum. Düşürmüş olmalıyım herhalde, şeyde...

Ray'in gözlüğünü de burada bırakacağım! Elimde tutuyor olmasam inanmayacağım nasıl olup da unutmadığıma...

Ray'in kol saati – onu da bırakmamışım.

Pırıl pırıl ışıklı hemşire biriminde – gece 1:43'te yarı boş – hemşirelerden birine kocamın 539'da yattığını, öldüğünü, ne yapabileceğimi soruyorum. (Hemşirelerin birkaç metre ötelerindeki Telemetri'de

yatan hastalardan birinin öldüğünü bilmiyor olabileceğini düşünmek de artık saflığın ya da saçmalığın doruğu tabii; yine de onlara yardımcı olmaya çalışıyorum, hatta gülümsemeye çalışarak soruyorum: "Cenaze işleri için bir yeri aramam gerekiyor mu? Bir cenaze hizmetleri şirketi önerebilir misiniz?"

Konuştuğum –ve ilk defa gördüğüm– kadın asık bir yüzle başını kaldırıyor. Öbürlerinin yüzündeki anlayışlı ifadeyi göremiyorum onun yüzünde. "Kocanızın ölüsü morga indirilecek. Sabah gelip onu almaları için bir cenaze hizmetleri şirketini arayabilirsiniz."

Bu öyle şaşırtıcı ki – öyle şoke edici ki – benim için – kadın bankonun arkasından kalkıp da yüzüme bir tokat atmış gibi oluyorum.

Onu! Raymond Smith bir anda *kişi* olmaktan çıkıp *nesne* oluyor.

Bayılacak gibi oluyorum. Ama bayılmayacağım. Kupkuru kesilen, kuruluktan soyulan dudaklarımı yalayarak ıslatıyorum. Hemşirenin, benimle konuşmak yerine, çoktan bilgisayarın başındaki işine dönmüş olduğunu fark ediyorum, çekinerek soruyorum önereceği bir cenaze hizmetleri şirketi olup olmadığını, herhangi bir şirket önerememeyeceğini söylüyor hızlıca, biraz da sıkkın, gülümseyerek: "Rehberden bulabilirsiniz."

"Rehberden mi?" Bu sözcüğe takılıyorum, bu kadar basit yani. Bir sonra ne yapmam gerektiğini bilmiyorum.

Yeniden soruyorum bir cenaze hizmetleri şirketi önerip önerememeyeceğini – ya da benim için arayıp arayamayacağını – (böyle bir ricada bulunmak, böyle bir küstahlık, demek ki artık iyice umutsuzdum) – başını hayır anlamında sallıyor.

"Sabah arayabilirsiniz. Zamanınız olur. Şimdi evinize gidin. Cenaze şirketini sabah ararsınız."

Kadın sanki kasıtlı olarak bana adımla seslenmiyor. Telemetri ünitesi çok büyük olmasa da, adımı bilmiyor olabilir elbette, Ray'in adını da; Raymond Smith'in odasına hiç adım atmamış da olabilir büyük olasılıkla.

"Teşekkürler. 'Rehberden' – ararım. Sabah."

Böyle *çekip gidiyor* olmak ne tuhaf. Ray'i gerçekten bırakıp gitmem mümkün mü – burada? Bir-iki gün içinde, planladığımız gibi, benimle birlikte eve dönmüyor olması mümkün mü? Bu düşünce şu an

kavrayamayacağım kadar derin. Küçük bir yere kocaman hantal bir şey sığdırmaya çalışmak gibi. Beynim acıyor kavramaya çalışınca.

Hemşire bilgisayarının başına dönmüş, ama pırıl pırıl ışıklı birimdeki öbür hemşireler benim gidişimi sessizce izliyorlar. Böyle kaç kişinin – kaç "sağ kalanın" – bitkin ve mahvolmuş bir durumda bu yöndeki asansöre doğru yürüyüşünü izlemişlerdir kim bilir. Ellerinde *kişisel eşya* torbasıyla kim bilir kaç kişinin.

Asansörde lobiye inerken Ray'e geri dönme isteğiyle kıvranıyorum – onu orada bırakmış olmam korkunç bir şey – onu bırakmış olmanın korkusuyla dolu içim – peki *ya? – bir hataysa* – ama soğukkanlılığımı, sağduyumu, koruyorum – asansör *aşağı* inmeye devam ediyor.

17

Ok

Princeton'ın dışındaki ışıksız eve dönerken kendimi yayından fırlatılmış bir ok gibi hissediyorum – nereye?

Ön kapı hem açık, hem de aralık. İçerideki odalardan birinin –Ray'in çalışma odasının– ışığı yanıyor. Kapıyı iterek açıp karanlık hole girince burnuma gelen keskin limon kokusunun verdiği şaşkınlık – mobilya cilası. Telaş içinde hazırlık yaparken yalnızca Ray'in masasını değil yemek masasını ve evdeki öbür masaları da cilalamıştım; ellerimle dizlerimin üstünde kâğıt havlularla yer döşemesinin yıpranmış görünen yerlerini de cilalamıştım. Yüksek sesle ve neşeyle bir şeyler mırıldanarak yapmıştım bütün bu işleri daha birkaç saat önce.

Eve döndüğüne çok sevindim canım! Seni çok özledik.

Özledik, derken kedilerle kendimi kastediyordum. Kediler nerede peki?

Ray'in gidişinden beri –Ray'i arabayla Acil Servis'e götürdüğümden beri– kedilerin ikisi de benden kaçıyorlar, yemeklerini verirken bile uzak duruyorlar benden. Küçük olan, Cherie, acıklı bir sesle miyavlıyor – ben yanına yaklaşınca da kaçıyor. Büyüğü, huyu gereği daha kuşkucu olan koyu sarı gözlü Reynard, sessiz. Belli ki hayvanlar evin düzenini bozan bu olaylardan beni sorumlu tutuyorlar.

Cesaretimi toplayıp neşeli bir sesle kedilere sesleniyorum – her ne kadar boşluğa atılmış bir ok gibiysem de şu an onları aslında ters bir şey olmadığına, korkacak bir şey olmadığına inandırmaya çalışıyorum.

Her şey yolunda. Her şey yolunda. Size bir şey olmayacak. Ben bakacağım size.

Gecenin neredeyse 2'sinde neden yatakta olmadığımı, hâlâ ayakta ve son derece telaşlı bir halde olduğumu unutmuş görünüyorum. Beynimden hızla tutarsız düşünceler akıp duruyor. Yine de ne tuhaf ki – birkaç dakika geçmeden arkadaşlar geliyor. Bu saatte! İçime hafif bir kaygı çöküyor – evimizde misafir ağırlama kaygısı – *neden?* – bana yardım edecek Ray nerede? Uyuşmuş gibi açıyorum misafir odasının

ışıklarını – genellikle misafirlerimizi ağırladığımız misafir odasının – evin annemle babamın yılda birkaç kez geldiklerinde kalmaları için eklediğimiz bölümünün – avluya bakan bir duvarında – Ray'in sık sık kahvaltısını edip *New York Times*'larını okumak üzere serdiği – Parsons tasarımı beyaz masa var, birden şok etkisi – *Ama Ray öldü. Ray öldü. Ray yok burada. Arkadaşlarımızı yalnız başıma karşılıyorum. Onun için geldiler zaten.*

Ray'in hastanedeki odasından üç kişiyi aramıştım, biri uyuyordu, telefonu açmamıştı, sonra bir başkası, uykusuz biri, ilk çalışta açmıştı; sonra biri daha, yine uyanıktı, telefonu açmış telaşla ses vermişti: *Evet? Alo?* – Bu saatte gelen bir telefonun kötü haber olma olasılığını bilen biri.

Kötü haber veren kişi olmak korkunç bir şeydir!

Başkalarının uykularını bölen kişi olmak, bir arkadaşımızın karısına mırıltıyla *Joyce arıyor, Ray ölmüş*, deyişini ve karısının çığlığını duymak: *Aman Tanrım.*

Yaptığım bu işte, dul bir kadının yapacağı bu, belki bütün dullar aramıyordur arkadaşlarını ya da hatta akrabalarını, belki de ben çok şanslıyım, öyle olduğumu düşünüyorum.

Yakınan, özür dileyen sesim. Telefonunu açmayan arkadaşımıza mesaj bırakmıştım – *Jane? Ben Joyce. Hastanedeyim. Ray öldü. Bir saat kadar önce – o kadar olmalı. Şimdi hastanedeyim, ne yapacağımı bilmiyorum.*

Rüyada gibi ilerliyor her şey – ne oluyorsa, benimle bir ilgisi yok gibi olanların – rüyayı gören de onu kendisi yaratmaz bir anlamda rüya onu bulur ya – çaresizim, donup kalmışım. Zihnim çok hızlı işliyor, kalbim çok hızlı atıyor, ama hareketlerim yavaş, bağlantısız. Araba tekerleklerinin garajın önündeki çakılımsı kar kümelerinin üzerinden geçerken çıkardığı sese şaşırıyorum, oysa arkadaşlarımızın gelmesinin an meselesi olduğunu biliyorum. Tavana yansıyan far ışıkları ödümü patlatıyor. Ev temiz değil diye endişeleniyorum – etrafta dağınıklık var diye – Ray'in Parsons masamızın üstünde bıraktığı – (kolibasili mikrobu kaynayan?) – kirli kâğıt mendiller – onları atmış mıydım? Yanımda Ray olmadan arkadaşlarımızı görünce huzursuz oluyorum – benim için çok üzülecekler – çok duygusallaşacaklar benim için *üzülürken* –. Aklıma hemen pratik bir fikir olarak

sehpanın üstüne kitapları yaymak geliyor – hastaneden geri getirdiğim kitapları. Ayan Hirsi Ali'nin *Infidel*'i, Paul Krugman'ın *The Great Unravelling*'i, arkadaşımız Dan Halpern'ın, Richard A. Clarke'ın *Your Government Failed You* adlı kitabının ciltli baskı öncesi kopyası.

Sehpanın üstündeki bu kitaplar – onlardan söz edebiliriz – iyi bir fikir mi bu?

Ayrıca, eleştirisini yazmak üzere okuduğum boksun kültürel tarihi ile ilgili kitap. Geçen hafta hastane nöbetlerimin arasında üzerinde çalıştığım kitap. Hastaneden dönüp yatıp uyumaya çalışmadan önce bir-iki saat yazmaya çalışıyorum. Sanki arkadaşlarımıza göstermek istiyorum: *Joyce iyi, Joyce şu an bile çalışıyor. Joyce'u merak etmeyin!*

İyi düşünemiyorum. Ama düşünüyorum. Düşünmeye çalışıyorum.

Arkadaşlarımız saat ikiyi biraz geçe aynı arabayla geldiler. Susan ve Ron, Jeanne ve Dan ve Ray ile benim doğduğundan beri tanıdığımız on dört yaşındaki kızları Lily. İçeri girip bana sarıldıklarında – sert bir dalgaya çarpmış gibi oluyorum.

Arkadaşlarımız saat dörde kadar yanımda kalıyorlar, ama ne konuştuğumuzu hiç hatırlamıyorum. Arkadaşlarımız bana sonradan soğukkanlı davrandığımı, ama şok geçirdiğimin çok belli olduğunu söylüyorlar. Jeanne'nin telefon edişini hatırlıyorum, mutfakta, cenaze şirketlerini arayışını. Gecenin o saatinde cenaze hizmetleri şirketinin açık olmasından duyduğum şaşkınlığı hatırlıyorum. Arkadaşlarımıza Ray'in nasıl öldüğünü –neden öldüğünü– açıklayışımı hatırlıyorum – *ikincil enfeksiyon, kan basıncının dibe vuruşu ve kalp atışlarının tepeye çıkışı* – ezberlediğim ve şu an bile, günün herhangi bir saatinde, Ray'in hastane yatağındaki o son haliyle birlikte zihnimde şimşek ışıkları gibi çakan bu korkunç sözcükler.

Arkadaşlarım olağanüstü insanlar, diyorum içimden. Gecenin bu saatinde böylesine çabuk geldiler yanıma.

Çünkü Dul Kadın şimdi kendi yazmadığı bir öykünün kahramanı. Dul Kadın kâbus gibi bir öyküde, ama arkadaşların yardıma gelip insanı kurtardığı Grimm Kardeşler'in bir peri masalından da gelmiş olabilir Dul Kadın. *Ray'i çok severdik, seni de seviyoruz.*

Sana yardım etmemize izin ver. Ray de böyle isterdi.

18

E-POSTALAR

18 Şubat 2008, 9:26.

Elaine Pagels'a

Sana Ray'in dün sabaha karşı bir civarında aniden yaşamını yitirdiğini söylemek için yazacaktım.

Şu an konuşamayacak kadar bitkinim ama Jeannıe benimle Pennington cenaze şirketine geliyor tören işleri için.

Çok genç – gencecik – bir anne ve dul bir eş olarak düşündüm seni. Bu dile getirilemez yara iyileşse de izi kalır, unutulması olanaksız.

Sevgilerimle,

Joyce

18 Şubat 2008

Mary Morris'e

Ray bu sabaha karşı birde korkunç bir zatürreeden sağlık merkezinde öldü. Aklım hiç başımda değil, sana bir ara yazacağım (İtalyan Öyküsü ile ilgili röportaj için).

Sevgilerimle.

Joyce

19 Şubat 2008

Richard Ford'a

Teşekkürler, Richard. Sıkıntım – sıkıntı"?– büyük ölçüde – fiziksel/duygusal – çok bitkinim, insan içinde elim ayağım tutmuyor, bir yerlere büzülüp uyumak istiyorum.

Ama biliyorum, haklısın. Uğraşıyorum.

Sevgiler,

Joyce

19 Şubat 2008

Sandra Gilbert'e

Seni ve kaybettiğin o muhteşem kocanı düşünüyordum... benzer bir durumdu – gerçi eminim onunki "hata sonucu ölüm" değildi ama – Ray zatürreeden yatırılmıştı hastaneye – en kötü türünden bir kolibasili enfeksiyonu – her gün "iyiye gidiyordu" inan – kısa süre içinde taburcu edilip rehabilitasyona başlayacaktı – derken aniden. Gece 12:30'da bir telefon geldi hastaneye acilen gitmemi isteyen – gittiğimde de az önce öldüğünü söylediler. İkincil bir enfeksiyon kalp ve solunum fonksiyonlarının durmasına neden olmuş ve gözlerini kapamıştı.

Akıl almayacak bir durum. Kendimi öyle yalnız hissediyorum ki.

Harika arkadaşlarım olmasına karşın çevremde.

Yazdığın için teşekkürler. Sevgilerimle.

Joyce

19 Şubat 2008

Gary Mailman'a

Raymond Smith'in "Son Dilek ve Vasiyet" dosyasını ekte yolluyorum... Dosya olarak ne önemi olabilir ki bir vasiyetin? Bunu bir yere verecek miyim? "Ölüm kâğıdını" hemen Trenton'daki veraset mahkemesi (?) denen bir yere götürmemi söylediler. Jeanne Halpern benimle gelebileceğini söyledi, çok sağ olsun.

Senin hastaneden sağ salim çıkmış olman büyük şans bizler için... Ben, Ray'in de öyle olacağına öyle inanmıştım ki. Öldükten sonra bile hasta gibi görünmüyordu inan, öyle yakışıklıydı ki, cildi dipdiri, yüzü huzurlu. Hastanedeki odada görevlilerin hepsi çıktılar, yatakta bütün serumları, oksijen maskesi çıkarılmış öylece yatıyordu, Emily ile gönderdiğiniz çiçekler vazosu yatağının başındaki sehpada duruyordu. Aklımdan hiç çıkmayacak o görüntü.

Vereceğin her türlü (yasal) tavsiyeye müteşekkir olacağım,

Joyce

19 Şubat 2008

Gloria Vanderbilt'e

(Ray) 18 Şubat'ta gece birde gözlerini kapadı – yani daha dün!

Aklım almıyor bir türlü.

Sonra yazarım sana. Seni görmeyi çok isterim. Yapılacak işlerin içinde

kaybolmuş durumdayım – bitmek bilmeyen gün boyu bu sıkıcı işlerle uğraşan bir zombiye döndüm – dün hiç bitmeyen – uzadıkça uzayan – uzayan – bir kâbus gibiydi. Şu an hayatımın, yapılması gereken (cenaze hizmetleri yetkilisiyle konuşmak, mezar yerini satın almak, Son Arzu ve Vasiyet metnini bulmak gibi) anlamsız işler dışında pek bir amacı yok.

Fakat senin varlığın bile avutuyor beni, yanımda olmasan da düşüncelerimde bütün canlılığınla.

Sevgilerimle,

Joyce

19 Şubat 2008

Eleanor Bergstsein'e

Eleanor, şu an telefonla konuşacak durumda değilim. Çok şaşkın ve perişanım, bir yığın – sonu gelmeyen – ufak tefek ama yapılması gereken – işle uğraşarak aklımı korumaya çalışıyorum. Ray daha dün sabaha karşı öldü – o zamandan beri öyle çok şey oldu ki, aklım almıyor.

Sen annenle babanı kaybedeli çok oldu, biliyorum. Ne kadar büyük, korkunç bir acı olmalı. İnsanın 47 yıllık eşini kaybetmesi bir parçasını kaybetmesi gibi – en önemli parçasını. Geriye öyle büyük bir perişanlık ve tükenmişlik hissi kalıyor ki.

Sevgin ve dostluğun için çok teşekkür ederim.

Joyce

20 Şubat 2008

Dan Halpern'e

Öyle büyük bir yalnızlık ve amaçsızlık duygusu sarıyor ki insanı nöbetler halinde. Yine de Ron ve Susan ile çok güzel bir akşam geçirdim, Ray'in bizimle olmaması çok tuhaf bir duyguydu tabii, Jeanne bu sabah aradı, yarın Emily, Gary ve (eminim) Gloria ile birlikte sizde olacağız.

Jeanne ve Gary bana çok büyük destek veriyorlar, hiç bilmediğim o vasiyetname tespit sürecinde avukat işleri için.

Ev öyle boş ki! Dayanması çok zor. Ama dayanacağım...

Senin ve Jeanne'nin dostluğunuz ve öbür arkadaşlarımın verdikleri büyük destek için çok teşekkür ederim.

Sevgilerimle.

Joyce

19 Şubat 2008

Jeanne Halpern'e

İnsan içindeyken senin varlığına öyle çok ihtiyacım oluyor ki, öyle kırılgan hissediyorum ki kendimi, sen bunları çok iyi anlıyorsun biliyorum. Öyle perişanım ki, eski mesajları dinliyordum demin –"eski" derken bugünkü ve dünkü, telefonu pek açmıyorum da– on beş arama olmuş, son mesaj Ray'dendi (pazar sabahı kaydedilmiş olan ilk mesaj), ben hastaneye gitmek üzere çıkmışken bıraktığı. Onun sesini duyunca donup kaldım... orada öylece kayıtlı duruyor, sesini son duyuşum olacak. Öyle perişan oldum ki. Sesi öyle iyi geliyordu ki telefonda, beni bir an önce görmeyi beklerken. Sekiz saat geçmeden ölmüş olmasına inanamıyorum.

Sevgilerimle,

Joyce

19

SON SÖZLER

Geçen iki gün boyunca biriken telefon mesajlarının arasında Ray'in artık duyabileceğim bu son sözlerinin de kayıtlı olması bende çok büyük bir şaşkınlık yarattı.

Ben pazar sabahı erkenden hastaneye giderken aramış, hiç haberim yoktu bu telefondan.

Aradığından söz etmemişti Ray – bir önemi yoktu ya da öyle düşünmüştü – şimdi bu tanıdık sesin kaydını duymak ne büyük bir şoktu benim için, odada yanımdaymışçasına yakındı.

Canım? Canım, benim... Konuşmak istersen beni ara, olur mu? Sana ve kediciklere sevgilerimi yolluyorum canım.

20

"VEDALAŞMIŞTIN"

Ray ve ben evimize üç-dört kilometre uzakta küçük "tarihi" bir kasaba olan Pennington'daki yürüyüşlerimizde Kuzey Main Sokağı 21 numarada Blackwell Cenaze Evi'ni görmüştük – kaldırıma yakın mavi panjurlu büyük beyaz bir malikâneydi.

Blackwell Cenaze Evi'nin yetenekli bir amatör ressamın suluboya çalışması gibi huzur verici bir görüntüsü vardı – başka bir döneme ait küçük mutlu bir Amerikan kasabasındaki gibi.

Sık sık kasabanın en eski bölümündeki Pennington Mezarlığı'na yürürdük, Main Sokağı'na çok yakındı, Pennington Presbiteryen Kilisesi'nin yanında 1700'lerin sonundan kalma mezar taşları vardı – o kadar eski ve yıpranmıştı ki taşlar, üzerlerindeki yazılar artık okunmuyordu.

O bölgedeki söylentiye göre Alman askerleri mezarlığın eski bölümünü yoldan ayıran taş duvarın üstünden atlarıyla atlayarak tatbikat yaparlarmış.

Hep Pennington'da el ele yürürken göreceğim bizi: başka bir döneme ait olan o Ray ile Joyce'u.

"Ray bizi –bu saatte– Pennington'da görseydi ne aradığımızı merak ederdi. 'Hadi gelin öğle yemeği yiyelim,' derdi. 'Bir şeyler içelim.'"

Bunları neden söylüyorum, hiçbir fikrim yok. Son zamanlarda böyle ani ve tuhaf sözler dökülüveriyor ağzımdan. Ray, Jeanne, Jane ve beni Pennington'da Jeanne'nin arabasının içinde, Jeanne arabayı Blackwell Cenaze Evi'nin önüne park ederken görse nedenini nasıl da merak ederdi. Ama bu kadar erken saatte, sabah sabah, öğle yemeği yemeyi teklif etmezdi sanırım.

Dul bir kadın kocasının adını, unutulmasın diye, olabildiğince sık anabilmek amacıyla kocasından her söz edişinde kendisini sıra dışı

esprili bir dil kullanmak zorunda hisseder.

Arkadaşlarım Jeanne ve Jane bu sabah beni gelip evden aldılar. Onlara duyduğum minnetten ve gideceğimiz yerin –cenaze evi!– verdiği tedirginlikten dolayı güçsüzüm, ağzım kupkuru, heyecanlıyım. Princeton'da bir cenaze evi yerine yürüyüş yaparken önünden sık sık geçtiğimiz bu cenaze evini arama fikri bu sabah erken geldi aklıma.

"Ama Ray burayı isterdi. Pennington'ı. Evimize yakın. En fazla üç-dört kilometre..."

Blackwell Cenaze Evi'nin salonunda kocamdan kalanların "elden çıkarılması" için gereken bu hayret verici hazırlıkları beklerken normal ya da normale yakın bir şey yaptığıma inanmaya o kadar ihtiyacım var ki. Yalnızken ucuz bir ayna gibi – kırık ve paramparça – olan dikkatim burada kusursuz işliyor, yerden çok yükseğe gerilmiş bir ipin üzerinde milim milim yürüyen bir cambazın dikkati gibi.

Jeanne de Jane de dul değiller – tabii ya. Ailelerinde ölüm görmüşler – Jane'in annesi öleli çok olmadı hatta – ama ikisi de dul değil bu kadınların, hemen diyorum ki *Onun için bu kadar suyuma gidebiliyorlar. Dul biri bu kadar sabırlı olamazdı. Tabii öyle olacak – başka ne bekliyordun ki, derdi içinden. İnsanın kocasını kaybetmesi böyle bir şey. Başına gelmeden bilemezsin.*

Dul kadının korkusu, paramparça olan aklı gibi, cesareti gibi, kalbi gibi kendisinin de bütünüyle parçalanması. Böyle çılgın, tutarsız ve kötülük habercisi düşüncelere kaptırabilir kendini.

New Jersey'e bağlı Pennington'daki Blackwell Cenaze Evi'nde arkadaşlarımla birlikte sokağa bakan küçük bir odada yastıklı rahat koltuklarda oturuyoruz, parke zeminde yıpranıp incelmiş göz alıcı kilimler var. Uzun ince pencerelerin cam çerçeveleri de tarih kokuyor. Burası parka bitişik müze evlerden bile olabilir – mobilyaları çok özel – "antika" görünümlü – bir duvarın neredeyse bütününü kaplayan büyük taş bir şömine var – şöminenin üzerinde evin sahibi Elizabeth Blackwell Davis'in –"Betty"nin– atalarından birinden ona miras kalmış İç Savaş dönemine ait kararmış ama görkemli bir kılıç asılı.

Betty bir kedisi olduğunu söylüyor bize. Kedi görünmüyor, saklanmış. Gerçi dar merdivenin önünde bezden yapılma didiklenmiş bir kedi oyuncağı var.

Bu evin içi bana çocukluğumun ahşap çiftlik evlerini hatırlatıyor – gerçi benim çocukluğumda New York'un kuzeyindeki evler bu suluboya küçük Amerikan kasabasına göre ağır ve sıkıcıydı, daha çok Buhran yıllarının siyah-beyaz gerçekçi resimlerine benziyorlardı – Betty Davis bize Blackwell Cenaze Evi'nin nesillerdir Blackwell ailesine ait bir işletme olduğunu anlatıyor. Betty neredeyse bütün hayatını bu evde geçirmiş, hâlâ da burada yaşıyor – üst katta – (yetişkin) oğlu ile – bir de kedisi var; Betty de dul kalmış. *Ray severdi bu kadını herhalde,* diyorum içimden.

Dul kadının akıl sağlığının bozukluğuna, küçük de olsa, bir işaret, böyle sürekli *Kocam görse severdi,* diye düşünmek.

Dışarıdan bakanlar da bu bozukluğa hemen katkıda bulunacaklar: *Kocan da severdi bunu. İyi fikir!*

Ama böyle bir kararı kendi başıma –Ray'siz– alıyor olmam ne tuhaf.

Düşünüyorum da hayatımda kendi başıma –anneme babama ya da Ray'e sormadan– hiçbir "önemli" karar almadım.

Arkadaşlarım Betty Davis ile konuşurken –arkadaşlarım bana göre ne kadar kolay iletişim kuruyorlar!– iyi ki varlar, diyorum oturduğum yerde bir formu incelerken, sonra bir form daha, yanıtlamam gereken bir sürü soru. Hastanede yatakta Ray'in yanına yatıp gözlerimi bütün bunlara kapamayı ne kadar isterdim.

Çok geç. Artık çok geç.

O fırsatı kaçırdın, artık çok geç.

Betty sunacağı hizmetleri anlatıyor. Ewing'de yakma törenini hazırlayacak –Ray'in isteği yakılmaktı–, ölüm kâğıdını alıp çoğaltacak ve evime kadar getirecek – "Gerekecektir. Hem de çok sayıda."

O yavaş çekim halsiz halimle çok tuhaf geliyor bana *ölüm kâğıdının* çoktan hazırlanmış olması.

Önümüzdeki haftalar ve aylarda –hatta yıllarda!– *ölüm kâğıdının* ne kadar sık gerekeceğinden haberim yok tabii benim. Çünkü sizi tanımayan kalabalık bir grup insanın –bankacıların, yatırımcıların, her tür devlet memurunun– çok tuhaf ve kuşkucu bir yaklaşımı oluyor, ölenin gerçekten ölmemiş ve geride bıraktığı kişilerin bir tür şakasının kurbanı olabileceği yolunda.

Daha da tuhafı, kendimi Main Sokağı'nda Blackwell Evi'nde bulmam tabii. Yıllardır diş doktorumuz olan güler yüzlü Dr. Sternberg'in bir başka doktorla, Dr. Goldman, paylaştığı muayenehaneye birkaç bina; Ray ile birlikte saçlarımızı kestirdiğimiz Kasaba Berberi'ne en fazla birkaç yüz metre; otuz yıldır alışverişimizi yaptığımız Pennington Gıda Pazarı'na üç yüz metre uzakta camdan yapılma bir masal dünyasına adım atmak. Blackwell Cenaze Evi'ni önünden geçerken o kadar çok görmüş ve sözünü etmişizdir ki; ama ikimiz de birimizin ölümü üzerine bu "tarihi" yapının kapısından içeri gireceğimizi hiç aklımıza getirmemişizdir.

Hiç. Bir kere bile. Pennington Mezarlığı'nı da birimizin öbürünü "gömeceği" yer olarak düşünmemişizdir hiç.

Pennington Mezarlığı'nın arka tarafında, yeni bir bölümde, boş yerler var – Betty'nin bana verdiği bilgiye göre. Mezarlığın eski bölümleri, yıllardır o yöredeki ailelere ait olan yerler, artık bütünüyle dolmuş durumda.

Cenaze evi küçük bir isim levhası veriyor – "metalden, zevkli" – sonra daha büyüğünü istersem, ileride, satın alabilirmişim.

"İkinci bir yer almak ister misiniz?" diye soruyorlar bana.

"Aslında, iki mezar yeri birlikte –'çift mezar'– standart bir tekli mezardan geniş değil. Küller kutuda olacağı için çok geniş bir alana gerek yok, değil mi? Şimdiden çift yer almak çok ekonomik olur, Bayan Smith."

Ekonomik! Burası önemli.

"Evet. Teşekkürler. Alacağım."

Çift kişilik yatak gibi, samimi, diyorum içimden.

Ray de isterdi bunu – değil mi? Kimse mezarda uzun süre yalnız kalmak istemez herhalde.

"Bayan Smith, 'Pennington Mezarlığı Müdürlüğü'nden çift mezar alıyorsunuz. 'Ewing Mezar Şirketi'nin belgesinin yanında bir mülkiyet belgesi de alacaksınız, birkaç belge daha imzalamanız gerekecek yalnızca – örneğin, kocanızın ölü bedeninde krematoryuma zarar verecek herhangi bir kalp aygıtı, radyoaktif implant, protez ya da başka bir nesne var mı? – Yanıtınız *hayır* ise şurayı imzalayın."

Krematoryuma zararlı mı? Bu, çok maddeci bir yaklaşım.

Yine de belgeleri imzalamam gerekiyor. Sözleşmeler. "Çift mezarı" satın almak üzere imzamı atıyorum, ölen Raymond Smith'in geride bıraktığı eşi olarak: "Joyce Carol Smith".

Rüyada gibi imzalıyorum çeki. Üç bin iki yüz seksen bir dolar. Son günlerde sürekli çek yazıyorum, yazmaya da devam edeceğim bu çekleri, ortak çek hesabımızdan. Çünkü, merakınızı gidereyim, ölmek hiç ucuz bir şey değil.

Avukatlık eğitimi almış olan arkadaşım Jeanne ben imzalamadan önce belgeleri okuyor. Jeanne ile Jane'in yorumlarından, şu an Pennington Mezarlığı Müdürlüğü'nden çift mezar almakla çok akıllıca bir iş yaptığımı düşündüklerini anlıyorum.

Bu iyi! Acele ya da saçma bir şey yapmadım. *Sağduyumu* kullandım.

Bu süre içinde Ray'in hâlâ hastanede, yatağında bıraktığım gibi yattığına ilişkin bulanık ve mantıksız bir düşünce içindeyim nedense. Ray benim hayalimde sonsuza kadar Princeton Sağlık Merkezi'nin 539 numaralı odasındaki yatakta yatıyor ve "uyuyor" olacak – "huzur içinde" – gözleri kapalı, yüzü dipdiri, yeni tıraşlı, kıpırtısız, eğilip öpüyorum onu – Betty bana "kocanızın ölü bedeni" dediği şeyin yan odada olduğunu ve teşhis etmem gerektiğini söyleyince öyle şaşırıyorum ki; donup kalıyorum; şok geçiriyorum.

Tabii, bilmem gerek – *biliyorum* – Ray'in ölüsünün bu sabah Pennington Cenaze Evi'nin şoförü tarafından alındığını. Bunu biliyorum, çünkü ben ayarladım. Ray'in ölüsünün bir tabut içinde "teşhis edilmek" üzere Pennington'da Kuzey Main Sokağı 21 numaralı binanın arkasına sıradan bir araçla getirilmiş olduğunu biliyorum.

Bütün bunları biliyorum, ama unutmuş olmalıyım.

Bütün bunları biliyorum, ama gerçeğin verdiği baskıdan olmalı *Ray yan odada. Ray ölü, Ray yan odada. Ray burada...*

Şu âna kadar normal davranıyordum – öyle sanıyordum. Betty Davis, Jeanne ve Jane'in yanında konuşuyordum – hatta gülümsüyordum – ama şu an telaşlanıyorum, nefes nefeseyim; başım dönüyor, korkuyorum. Jeanne hemen Jane ile kendisinin Ray'i teşhis edebileceğini söylüyor. "Sen burada kal."

Karşı koyamayacak kadar güçsüzüm. Öyle korkuyorum ki. Şu an

Ray'i görme düşüncesine hazır değilim. Neden böyle oldu, bilmiyorum. Bundan pişmanlık duyacağım. Bu kararımdan pişmanlık duyacağım. Böyle önemli bir anda, sanki sevgili kocamın bedeninden iğreniyormuş gibi, neden çocukça davrandığımı hiç anlayamayacağım.

Öyle utanacağım ki, bu kararımdan dolayı! Utanıp saklanan, gözlerini kaçıran bir çocuk gibi.

Hep şunu düşüneceğim: Ray'i yakınımızdaki Princeton Sağlık Merkezi'ne götürmek gibi kötü bir kararı alırken, hem de başka bir yerde daha iyi bir tedavi görmesi şart olduğu halde, bu kararım da yanlış, açıklanması olanaksız.

"Şu an Ray'i görmen gerekmiyor," diyor Jeanne bana. "Dün gece gördün onu. Vedalaştın."

Dul Kadın şu an küçük ve önemsiz bir hareketini kocasının ölümü ile ilişkilendirmek gibi ilkel bir düşünceye kaptırmış durumda kendini. Sanki "iyi" – "sorumlu" – olsa başına gelen bu felaketi engelleyebilirmiş gibi. Artık yapılacak bir şey kalmadığını yavaş yavaş anlayacak.

Kocasının ölüsünü "teşhis etmek" ya da etmemek – onun bedenini son kez görmek ya da görmemek – bunların hiçbirinin önemi yok. Kocası öldü, gitti, geri gelmeyecek.

21

Çift Mezar

Arkadaşım Jeanne'nin söylediği hem doğru, hem değil.

İnsan aslında – hiç – vedalaşamaz ki.

Delaware Caddesi ile Main Sokağı'nın kesiştiği yerde, Pennington Presbiteryen Kilisesi'nin hemen arkasındaki Pennington Mezarlığı'nda görece yeni ve çimenlik bir bölümde Batı Merkez no. 551 olarak belirlenmiş bir yerde küçük bir levhada şöyle yazıyor:

RAYMOND J. SMITH, JR.
1930-2008

Bu bölümde az mezar taşı olması tuhaf. Bir tek, komşu mezarın dikkat çekici büyük granit taşı var – KATHERINE GREEF AUSTIN 1944-1997, WILLIAM J. O'CONNEL 1944-1996. Sözcüklere, tarihlere bakıyorum, kararımı veriyorum – *Üzüntüsünden ölen bir dulun mezarı.*

Ölümün yarattığı bir rastlantıyla yaşarken birbirini hiç tanımamış olan SMITH ve O'CONNELL'in adları komşu olmuş.

Ray'in adını böyle bir yerde görmek ne tuhaf! Bunu algılamakta çok zorlanıyorum, en basit anlamıyla adı Raymond J. Smith olan bir bireyden "kalanların" bir vazo içinde toprağm altına gömülü oluşunu.

"Ah canım! Ne oldu böyle..."

Bazen rüyada insanın olduğunu sandığı bir şeyin aslmda hiç olmadığı anlaşılır. Yaşarken ise olduğunu sandığımız bir şeyin aslmda hiç olmaması pek mümkün değildir – ama hep bir olasılık, bir ümit vardır.

Aklım normal çalışmadığı için her ânım çocukça bir ümitle geçiyor: *Bu doğru değil. Ben uslu olursam belki düzelir.*

Bu sabah mezarlıkta benden başka kimse yok. Bu büyük rahatlık! Yalnızken tedirgin olsam da, yalnız kalmak istiyorum; boş evden çok korkuyorum, yine de uzak olunca hemen eve dönmek istiyorum. Ama şu an kocamdan kalanların –"küllerinin" (iğrenç bir sözcük)– gömülü olduğu mezarlıkta hem yalnızım, hem değilim.

Bir randevuya geç kalmak üzereyim, galiba. Veraset mahkemesiydi galiba – Jeanne alacak beni – Ray'in ölümünden beri yaşamım bir randevular, işler silsilesi – "ölümün angaryası" – her gün Sahra Çölü'ne ve ötesine kadar uzayan – robot gibi, zombi gibi bir yaşam – terk edip gitmeyi düşündüğüm (yalnızken düşünmeyi en sevdiğim şey bu). Zaman varken.

Bazılarını korkutabilir bu intihar düşüncesi, eğilimi, dul kadını intihar eğilimi rahatlatıyor. Çünkü intihar şu demek: *İyi bir uyku – hiç kesintisiz! Ertesi gün yok.*

"Seni yalnız bırakmamalıydım. Çok üzgünüm..."

Güneşli, ama rüzgârlı bir gün. Çok farklı boylardaki mezar levhalarının aralarında öbek öbek erimiş kar kümeleri var. Ne korkunç, Ray *burada* – akıl almıyor ama, *burada.*

Çocukça bir mantıkla kendi kendime diyorum ki: Ray yaşıyor olsa ama yanımda olmasa, o zamanki yokluğu bu yokluğuyla aynı olacaktı.

Hangi gündeyiz, Ray'in ölümünün üstünden kaç saat geçti, emin olamıyorum – zihinsel enerjimi çoğunlukla böyle anlamsız hesaplamalara harcıyorum – bitmek bilmeyen uğul uğul sözcük-baskınlarına – müzik sesi, şarkılar – karşın sergilediğim bir zihinsel çaba bu, zihnimden geçenleri en iyi biçimde göstermek için, bir romancının tipik zihinsel işlevini, her çeşit enkazın molozunu yüklenen bir mazgal olmadığını – yaşamım böyle altüst olunca mazgal fırtına sonrası gibi türlü çeşitli molozu yüklenmiş durumda – mazgal üstündekilerin ayrımını yapamıyor, çoğunun işe yaramaz, boş ve tüketici oluşu dışında; "dinlediğim" hiçbir şeyi tam olarak duyamıyorum, tıpkı, sanıyorum, şizofreni hastalarında olduğu gibi; bu dikkat kesintileri, hem acımasızca dalga geçer gibi, hem de çok can sıkıcı.

Bir gemi vardı...
Gemimizin adı
Mağrur Yaldız'dı.

Beynimde bir zonklama oluyor, çok hızlı bir ritme ayarlanmış metronom gibi. Bu alaycı bir zonk, zonk, zonklama – yaşamımızın birlikte geçen bölümünün boşunalığı – ve bitişi – *Aşağı Deniz*'in derinlerine

gömülüşü, baladın hüzünlü nakaratındaki gibi.

Baladın sözlerinin çoğunu unuttum. Yalnızca birkaç söz delirtici bir sıklıkla geliyor aklıma.

Bazen Ray'in yüzünde uzak ya da dalgın bir ifade görünce ne düşünüyorsun, diye sorardım, Ray de *Hiçbir şey*, derdi.

Hiçbir şey düşünülür mü?

Bilmem. Öyle işte.

Ray bazen çok komikti! Ama hep başka bir yüzü de vardı, tutulma gibi.

Arkadaşlarımızın onu ne kadar özlediğini bilse çok duygulanırdı. Ölümünün onları nasıl üzdüğünü bilse. Nasıl ailemiz gibi davrandıklarını... Ray'in son saatlerini yabancıların arasında geçirdiğini bilmek korkunç bir duygu.

O sırada bilinci yerindeyse neler hissetmiştir acaba?

Son düşünceleri nelerdi, son sözleri ne oldu?

Birden Ray'in odasında benimle konuşan genç kadın doktoru bulma isteğine kapılıyorum. Adını bile bilmiyorum – adını öğrenmem gerek önce – Ray'in ne dediğini soracağım – hatırladıklarını –

Hatırlamıyor olabilir tabii. Ya da hatırlıyorsa bile, bana söylemeyecektir.

Bilmemek daha iyi. Bu konunun üstüne gitmemek daha iyi.

Wisconsin'de Madison'da tanıştığımız günden başlayarak aramızda kendisini sakınan, daha çok sırrı ve gizlisi olan Ray'di. Koyu bir İrlanda Katolik inancı doğrultusunda yetiştirilmiş olmasının etkisi, on sekiz yaşında kiliseyi bırakmasına karşın, uzun yıllar sürmüştü; dinden, hiçbir türünden, özellikle de dogmalardan, hoşlanmazdı; dinbilimini, özellikle de Milwaukee'de Cizvitlerce yönetilen Marquette Lisesi'nde öğrenmek zorunda kaldığı Aquinolu Tommaso'nun hastalık derecesinde katmanlı ve zahmetli dinbilimini, sevmezdi.

Cizvitlerin inancı şuydu: *Ne yapıyorsam odur.*

Anlamı: *Yaptığım şeyin meşruluğu onu yapmamdadır.*

Çünkü ben onu Tanrı adına yapıyorum.

Ray'in bilmediğim bir yönü vardı – benden biraz uzak bir yönü. Benim de – yazdıklarımın çok azını bilen – Ray'le arama biraz uzaklık koyan bir yönüm olduğu gibi.

İşin korkunç yanı şu: Belki onu hiç tanıyamadım. Belki gerçek anlamda hiç tanımıyordum kocamı.

Çünkü *kocamı* – onun bilmeme izin verdiği kadar – tanıyordum. Ama kocam olan bu adam – *Ray Smith, Raymond Smith, Raymond J. Smith* – benden kaçıyordu.

Belki de kaçınılmaz bu – hiçbir kadın kocasını gerçekten tanımıyor olabilir? *Eş olmak* öyle büyük bir yakınlık getiriyor ki, insan belki bir şey göremiyordur; tıpkı bir aynaya çok yakından bakınca kendini görememek gibi.

Erkekler kendilerini saklarlar – kadınlardan. Erkek *öteki*'dir, *ehlileştirilmesi* gerekir; kadın *ise* ehlileşmenin ta kendisidir.

Birden bileğimde bir sıvı akışı hissediyorum – kan mı? Farkına varmadan, derimi deşmişim.

Özellikle kollarımın içinin hassas derisinde ve çenemin altında zehirli sarmaşık değmiş gibi kızarıklıklar, alev alev yanan ufak sivilceler çıktı; sırtımda açık sinir uçları gibi çizgiler var. Banyo aynasında sabah bu izlere bakarken gözüme bilinmeyen bir dilde yazılmış mesajlar gibi göründüler.

Banyoda lavabonun önündeki ilaç kutularını düzeltirken de öyle hissettim. Ağrı kesiciler, uyku hapları, yılların birikimi. Bu ilaçlar etkilerini kaybetmiş olabilir mi? Güçleri azalmış olabilir mi?

Şu an düşünüyorum da *öyle yorgunum ki, sonsuza dek uyuyabilirim.*

Ama vakit yok. Saat çoktan 1:20 olmuş – 20 Şubat 2008 – Trenton'daki veraset mahkemesine götürmek üzere bir torba belge hazırlamam gerek.

"Hoşça kal, canım!"

* * *

Dul Kadın çaresizlik içinde kendini bir tuzakla avutuyor. Ama zaten şu an dul kadının bütün tuzakları çaresizlikten. Kocasını tam olarak tanımadığını düşünecek – bu da onu arama, gerçekten tanıma gücü verecek. Kocasını anılarında "canlı" tutacak – biraz uzak, alaycı. Çünkü gerçek şu: Dul kadın kocasının geri gelmeyecek bir biçimde yaşamından çıkıp gittiğini kabullenemiyor. Kabullenemiyor – hatta anlayamıyor bile – Raymond J. Smith'le onun

dul kalan karısı olmanın dışında hiçbir ilişkisinin kalmadığını – veraset ilişkisi dışında yani.

Dul Kadın'ın hareketleri intihar eyleminin mantıklı/mantıksız alternatifleri olarak görülmeli. Dul Kadın'ın yaptığı ya da yapmayı tasarladığı her şey intiharın alternatifi olduğu için ne kadar safça, aptalca ya da boş görünse de yeğlenmeli.

22

KEDİ ÇİŞİ

"Ah, Reynard! Ne yaptın?"

Büyük tekir kedimiz Reynard, çalışma odasında Ray'in yığınlar halinde duran belgelerini düzeltme telaşıyla yere yaydığım kâğıt kümesinin üstüne işedi.

Ray'in masasının üstüne yaydığım ve yerlere taşan ondan fazla dosya dolusu belge – büyük harflerle özenle SAĞLIK SİGORTASI, ARABA SİGORTASI, EV SİGORTASI, VERGİ DOSYASI (2007), BANKA / MALİ EVRAK, SOSYAL GÜVENLİK, DOĞUM BELGELERİ, VASİYET vb. – geçen bir-iki saat içinde Reynard ben görmeden ölüm kâğıdının bir kopyasını ve vergi dosyasını da kirletmişti, o zaman A) kâğıtları kuru olarak silmeli B) üzerlerine cam silme sıvısı sıkmalı C) ardından yeniden kuru silmeli D) (soğuk) güneşli odamıza koymalı belki sabaha A) kururlar B) o keskin berbat kokuları geçer.

"Reynard! Yaramaz kedi."

Kızgın ve bağıran sesim iki kedinin de korkuyla oraya buraya kaçışmasına neden oluyor, öfkeli sahiplerinden kaçan bütün ev kedileri gibi, çizgi filmlerdeki gibi, tırnakları parkeleri çizerek –zıplaya, kaya, savrula– kaçışıyorlar. Birden hem Reynard'a hem de daha genç olan uzun tüylü gri Cherie'ye –artık bana destek olmadıkları için– öyle öfkeleniyorum ki. Ray'in ortadan kayboluşundan dolayı *beni* suçluyorlar.

Ray yok diye bana daha sevecen davranmalarını beklerdim, benimle uyumalarını örneğin – ama *hayır.*

Onları beslememe bile katlanamıyorlar sanki. Hemen dışarı koşup benden kaçıyorlar. Yemek için ve gece olunca eve çağırdığımda isteksizce geri geliyorlar.

Kirlenen vergi belgeleri, kedilerin benden Ray'in ölümünden dolayı aldıkları kedigillere özgü intikamın ilk işareti değil, ama en ciddisi.

Acımdan gözyaşlarına boğulmamıştım, ama bu belgelerin üstündeki kedi çişi buna yetiyor. Tamamen çaresizlikten, kendime olan nefretimden ağlıyorum: *Ben buyum işte. Bu hale geldim işte. Yaşamım artık böyle geçecek.*

23

VERASET

"Bayan Smith? Burada bekleyin."

Burası da –New Jersey Trenton'da Mercer Eyaleti Veraset Mahkemesi– anıların o küçük durgun gözyaşı havuzlarının dolduğu yerlerden. Burada hüznün kendisi de kekremsi acı bir koku olarak hissedebilir.

Yüksek tavanlı bekleme odası anlatılamayacak kadar kasvetli! Gelenlerin, lanetlenişin kabul odasında bekler gibi ruhsuzca oturduğu sıra sıra her yeri lekeli ve rahatsız vinil koltukları var.

Hastane bekleme odalarından farklı olarak bu bekleme odası mutlu bir sonun aldatıcı hayalini bile kurdurtmuyor insana. Çünkü buradakiler için bekleyiş bitmiş. Biz artık arkada kalanlarız, "vârisleriz".

Bu sabah burada başka dullar da var belli ki. Çoğunun yanında yetişkin çocukları var. New Jersey'de Trenton'da bulunduğumuz için gelenlerin çoğu siyah ya da Latin kökenli. Arkadaşım Jeanne de aralarında – markalı büyük gözlüğü, şık paltosunun omuzlarına dökülen sarı saçları – duruma hiç uymayan canlı görünümüyle göz alıyor.

Jeanne oraya gidiş nedenimizi açıklıyor, "veraset" işini – tabii bu konuyu biraz biliyorum ya da büyük bir kafa karışıklığı içinde hareket ediyor olmama karşın bilmem gerekir. Çok yorgun ama canlı ve heyecanlı bir biçimde – aralarında çiş kokusu epey hafiflemiş olan fotokopilerin de bulunduğu belgeleri hazırlıyorum – Ray'i hastanede ziyarete gitmeye başladığımdan beri gelişen o takıntılı hareketle, çantamı ya da alışveriş torbasının içini araba anahtarı, cüzdan ya da ölüm kâğıdı gibi önemli bir şeyi bulmak için durmadan karıştırır gibi yapıyorum bunu.

Aslında ölüm kâğıdını unutmamışım. Blackwell Cenaze Evi'nin sahibi Elizabeth Davis'in –hiç unutmayacağım zarif bir hareketle– elime teslim ettiği belgelerden yalnızca biri Reynard tarafından kirletilmişti, ben de atmıştım.

(Gerçi sonradan ölüm kâğıdının o kopyasını da çöpten çıkaracağım.

Elimdeki kopyaların bitmesinden korkuyorum – o kadar çok yere vermem gerekiyor ki o kâğıttan, sanki herkes Raymond Smith'in öldüğünden kuşku duyuyormuş gibi. Fotokopilerden birinin ekşi ekşi kedi çişi kokması büyük talihsizlik tabii.)

New Jersey Eyaleti Sağlık ve Yaşlılık Hizmetleri tarafından verilen *Ölüm Kâğıdı*'nı kaç kez okudum, transa girmiş gibi bir merakla. Bu aşırı ilgili halime bakan, o kâğıttan yeni ve şaşkınlık yaratacak bir bilgi almayı beklediğimi düşünebilir. Artık ezberlediğim o seyrek yazıları amaçsızca ardı arında okuyup duruyorum, bir yarayı deşe deşe kanatır gibi –

Ölüm Nedeni
Makul Neden
Kalp ve Solunum Yetmezliği
Nedeni (neyin sonucu olduğu)
Zatürree

William Carlos Williams'ın minimal bir şiiri gibi!

Veraset mahkemesinin sevimsiz bekleme odasında ölüm kâğıdını yeniden okurken birden merak ediyorum – *bu* doğru mu? Ray sırf *zatürreeden* mi öldü, başka nedenler de var mıydı?

İkincil enfeksiyon, demişlerdi bana. Kâğıtta *ikincil enfeksiyon* yazmıyor.

Sağlık merkezinde Ray'in ölüsüne otopsi yapılmasını isteyip istemediğimi sorduklarını anımsıyorum. O anki kafa karışıklığıyla hemen hayır demiştim.

Hayır! Hayır.

Dayanamazdım buna. Ray'in ölü bedeninin kesilip biçilmesi düşüncesine.

Biliyorum! – Beden canlı değil. "Ray" değil.

Yine de – "Ray" o bedende değilse neredeydi şimdi?

Çok yakından tanıdığım, sevdiğim bir bedendi bu. Onun için de kesilip biçilmesini istemiyordum.

Şimdiyse bu ölüm "nedenlerinin" doğru ya da tam olup olmadığını asla bilme şansım yok. Asla kesin olarak bilemeyeceğim.

Belli ki – *Dul Kadın* bütün öbür kimliklerini sürüyor masaya, *mantıklı birey kimliği* de dahil.

Dul kalınca insanın "rasyonel" – "mantıklı" – "aklını kullanarak" yaşamakla ilgili inandığı her şey çöpe gidiyor.

Kocamın bedeninin didiklenmesini – doldurulmuş hayvanlar gibi içini açıp boşaltmalarını istemiyordum. Yakılmanın onurlu bir yönü var bu açıdan – ya da öyle inanmak istiyorum – daha asal, hatta "soylu" bir yön.

Tabii Ewing Krematoryumu'ndaki yakılma töreninin kendisini de düşünmek istemiyorum. Oraya gitmedim. Görmedim.

Gitmememi önerdiler. Ben de gitmedim.

Ray'i son görme şansım Blackwell Cenaze Evi'ndeydi – onu da kaçırdım. Bu kaçan fırsatı kolay unutamayacağım.

Ray'in dileği, "sağ vasiyeti" denen o ilginç isimli belgede yazdığı gibi, yakılmaktı. Ray'in yıllar boyu konuşmalarımızda söylediği de buydu.

İnsanlar böyle şeylerden ne kadar da rahat söz edebiliyorlar? – *Cenazemde Mozart'ın* Requiem'ini *çalacağına söz ver bana.*

Kocasını U.C. Davis Sağlık Merkezi'nde bakım sırasında yaşanan aksaklıklara dayalı *ihmal sonucu ölümle* kaybeden arkadaşım Sandra Gilbert'e, e-postada Ray'in ölümünün *ihmal sonucu* olmadığını yazdım – peki neden?

Neden demiştim bunu? Nereden biliyordum?

Dul bir kadın sözlerinden çoğunlukla pişmanlık duyacaktır. Yine de konuşmak zorundadır dul kadın. *Bir şeyler* söylemelidir dul kadın.

Tıpkı dul kadının, başkalarını iyi olduğuna inandırmak için, *gülümsemesi* gerektiği gibi.

Veraset mahkemesinin bekleme odasında, zaman dayanılmaz bir yavaşlıkta geçiyor. Dul kadın sık sık *insanların arasında beklemesi gerektiğini* fark edecektir – bu onun cezasıdır, eş oluşuna karşılık gelen cezası.

Yaşamımın –ölümden sonraki– bu yeni evresinde sık sık (sorgulanabilir) aydınlanışlar yaşıyorum. *Dulluk bir kadının eş olduğu için çarptırıldığı cezadır.*

Kısır eleştiriler, her türlü aşağılanma da bir yazarın yazar olduğu için çarptırıldığı cezadır.

Evli bir kadın olmak üzere imzayı attığınızda, bir gün, bir olasılıkla,

dul olmak üzere de atmış oluyorsunuz o imzayı. Yazar olmak üzere imzayı attığınızda da eserlerinize yönelik her türlü tepkiye hazır olmak üzere atmış oluyorsunuz.

Canımız yandığında, kendimizi çok kötü hissettiğimizde bunu hatırlatmalıyız kendimize.

Yaşamımızın boşa geçtiğini düşünüp bundan çok açık, acımasızca ve ağır bir biçimde pişmanlık duyduğumuz anlarda.

Acı bize değişik düzeylerde aydınlanışlar sunar. Ama bundan başka da bir şey sunmaz.

Beynime bu tür düşünceler üşüşmüş durumda. Bozulmaya yüz tutmuş sürekli cızırtı yapan bir radyo gibi. Kâğıtları karıştırıp duruyorum – neden? – ne aradığımı hatırlayamıyorum – ah evet, Ray'in vasiyetini – bir an panik içinde düşünüyorum: *Evde mi unuttum acaba vasiyeti?* – Gerçi Jeanne evin önünde arabada hepsini kontrol etmişti belgelerimin; işte burada, düşündüğümden daha küçük bir belge bu da – açık mavi ikiye katlanmış – RAYMOND J. SMITH'IN SON ARZU VE VASİYETİ VE VERASET KÂĞIDI.

Bu çok önemli belgeyi neden gizlice elime alıp kokladığımı kimse tahmin edemez. Torbanın içinde öbür belgelerle birlikte hafif, çok hafif kedi çişi kokusu bulaşmış ona da.

Birden endişeleniyorum – ya bu vasiyet geçerli değilse ya da kimliğimden kuşku duyulursa. O bitkin halimle çok iyi düşünemiyorum, kendimi ya da çıkarlarımı koruyacak durumda değilim.

Bu ruh haliyle insan her türlü değişikliğe onay verebilir. Masum insanların – suçluluk duygusundan bunalıp kendisini bir suçun faili olduğuna inandırarak – "itirafnameler" imzaladığı ruh hali bu.

Ray'in ardından yaşıyor olmak yanlış. Bu gerçeği biliyorsun, ama daha yüzleşemedin.

Dul kadının aklma en olmayacak şeyler gelebilir. Dul kadın kendisini en olmayacak düşüncelere karşı bile savunamaz.

Benim cezam hastane nöbetinde başladı. Şimdi Ray öldü, ceza daha da artacak. Bundan doğal bir şey yok.

Ray'in vasiyetini ararken ne kadar perişan olmuştum! Düşündüğüm –ya da sandığım– yerde değildi; başka yerlere bakmıştım hemen, evin her yerine, giderek artan bir panikle, sonunda ilk ve

en olası yere bakmıştım yeniden – ilk başta baktığım Ray'in çalışma odasındaki dosyaya yani – oradaydı tabii.

Bu nasıl açıklanabilir? Beynim mi çürüyor, bu dul kadının cezasının daha özel bir türü mü? – Gözünün önündeki şeyleri kaybetmek, sürekli telaş içinde bir şeyleri bulamamak? Galiba ben bu ruh halimle vasiyetin, çok büyük bir belge olacağını düşündüm, bu kadar küçük, bu kadar – sıradan değil.

Ray'in vasiyeti – bu sözcükler bana tuhaf geliyor. *Ray'in ölü bedeni. Ray'den kalan küller* gibi.

Yıllar önce hazırlanmış olan vasiyetlerimiz 2002 yılının Mayıs ayında güncellenmişti. Bu ortak kararımızdı hatırladığım kadarıyla, ama o sırada ben imzalamayı hiç istememiştim, Mercer Eyaleti Veraset Mahkemesi'ndeki bu kasvetli günü önceden görmüş gibi – her ne kadar bu olamazsa da.

Ray, *Saçmalama ama, bunu yapmamız gerek,* demişti.

Ama ben senden sonra yaşamak istemiyorum ki!

Bunun onunla bir ilgisi yok. Hadi imzala da bitirelim bu işi.

Böylece imzalamıştım.

10 Mayıs 2002'de, 21 Şubat 2008'de bu belgeyi elimde sıkı sıkı tutarak, Mercer Eyalet Veraset Mahkemesi'nin bekleme odasında bir yapay deri koltukta oturacağımı düşünememiştim.

"Bayan Smith? Benimle gelin."

Beni içeride bir odaya aldılar. Jeanne de yanımdaydı. Dosyama –"veraset mahkemesi memuru" unvanını taşıyan– bir kadın bakıyor, dosya bana göre çok büyük olabilir, ama ona göre son derece sıradan.

Veraset memuruna kocamın vasiyetini "onaylatmak" için çok sayıda belge göstermem gerekiyor. *Raymond J. Smith'in Son Arzusu ve Vasiyeti ile Veraset Kâğıdı* – Ray'in ve benim doğum belgelerimiz – evlilik cüzdanımız – pasaportlarımız – sürücü belgelerimiz – Sosyal Güvenlik kartlarımız – New Jersey'de Princeton'da Honey Brook Drive 9 numarada oturduğumuzu belgeleyen 2007 vergi kayıtları.

Benim, olduğumu iddia ettiğim kişi, yani ölen Raymond Smith'in dul eşi olduğumu sorgusuz kabul etmeleri mümkün değil – tabii, çok mantıklı; aynı biçimde Raymond Smith'in gerçekten ölmüş olduğunu da kabul etmeleri yetmez. (Ekşi kokulu *Ölüm Kâğıdı* iyice inceleniyor,

sanki vesayet memuru daha önce böyle bir belgeyi hiç görmemiş gibi.)

Veraset memurunun bana soracakları var. Bazılarım yanıtlamak sinir bozuyor – Kocam ve benim Honey Brook Drive 6 numarada kaç yıldır oturduğumuz gibi. Görüşme sürdükçe moralim iyice bozuluyor. *Ne kadar boş! Ne kadar yararsız,* diyorum içimden. Arkadaşım Jeanne çok büyük bir incelikle bu gereksiz işlemi yaparken benimle gelmeyi teklif etti, kocamın ölümünden beri benimle birlikte geldiği aynı derecede gereksiz başka işlerde olduğu gibi; Jeanne'nin hatırı için kendimi toplayacağım. Yine de bu korkunç yerden kaçıp gitmeyi, evimize dönmeyi o kadar istiyorum ki – o sabah, erkenden, yeni bir uykusuz gecenin sonunda, bir an önce çıkmak için can attığım o eve. Evden uzakta tek tesellim eve dönüp uyumama, yani sonsuza kadar uyumama yetecek kadar hap almak; çünkü gerçekten de ölmek istiyorum, öyle yorgunum ki; daha birkaç gün oldu ama ben dulluktan çoktan yoruldum, bunaldım; yıllar bir yana böyle birkaç hafta daha geçirmeyi bile düşünemiyorum!

Ama eve dönünce öyle rahatlıyorum ki – *Burası benim evim. Burası bizim,* diyorum. Burada mantığa bütünüyle meydan okuyarak düşünebiliyorum: *Ray yan odada olabilir şu an, ya da çalışma odasında – evin bir yerinden çıkabilir.* Bir evde bir kişiyle yaşıyorsanız *aynı odada sizinle birlikte* olması gerekmez – bu nedenle, ben de evdeyken Ray'in burada bir yerlerde *olduğunu* düşünmekte özgürüm.

Çalışma odamda, ağaçlara, (kışın kullanılmayan) bir kuş banyosuna, ispinozların, baştankaraların içinde neşeyle uçuştuğu kırmızı yemişli hatmi ağacına bakan çalışma masamın başında, kendi kendime *Ray zaten bu odadayken yanında olmayacaktı ki. Şu an kendini dul hissetmene gerek yok,* demekte özgürüm.

"Bayan Smith? Bunları imzalayın."

İmzam noterden onaylı. *Joyce Carol Smith* diye imzalıyorum. Çünkü dul kadının kimliği bu.

24

"BAŞSAĞLIĞI HEDİYESİ SEPETİ"

"Bayan Smith? Şurayı imzalayın lütfen."

Bu heceler kalbimi sıkıştırıyor. *Ba-yan S-mith.* Bu ad yabancıların ağzında olunca dalga geçiyorlarmış gibi canımı acıtıyor.

Çünkü, *Bay Smith* yok ki. *Bayan Smith* nasıl olsun?

Başsağlığı kuşatması!

Ray'in ölümünü izleyen günlerde evimizin önündeki avluya komik olsun diye hızlı çekilmiş kaba saba bir sessiz film gibi karmakarışık bir düzende bir kurye ordusu gelip gidiyor, ellerinde çiçek aranjmanları, meyve sepeti ve ağzına kadar gurme gıda dolu kocaman "başsağlığı hediyesi sepetleri" – çikolata kaplı tatlılar, Brezilya yemişi, ballı akaju fıstığı; somon füme, turşulu ringa balığı, füme domuz salamı; limonlu kek, Key West misket limonlu tart, meyveli turtalar, çikolatalı bademli şekerleme; "gurme" patlamış mısır, "gurme" pretzel, "gurme" karışık kuruyemiş; Vermont kaşarı ve Vermont peyniri; "özel" keçi peyniri; kavanozlarla şeftali marmeladı, Rus havyarı ve en özel ezme etler. "Bayan Smith? Şurayı imzalayın lütfen." – UPS posta şirketinden gelen kurye çıkarken o an gelmekte olan FedEx kuryesiyle neredeyse toslaşıyor; ikisinden sonra büyük bir seramik saksıda dev gibi bir bitki ya da küçük bir ağaç yalpalayarak zorlukla getiriliyor – arkasında Princeton'daki bir çiçekçiden gelen kuryenin saldırısı başlıyor – "Bayan Smith? Şurayı imzalayın lütfen." Adamlar bitkinlikten donup kalmış ifademi görünce bana ne diyeceklerini bilemiyorlar – *Tebrikler!* uygun görünmüyor çünkü ortada bir kutlama olmadığı belli, ama gülünç bir kutlama telaşı var – *İyi günler!* de uygun değil, çünkü iyi bir gün olmayacağı belli.

Evimize çok sık gelen UPS ve FedEx kuryeleri *Raymond Smith*'in yokluğunu fark etmeye başlamış olabilirler, bir olasılıkla.

Bu günlerde –bu kâbus gibi geçen günlerde– o büyük acımın içinde Ray'in çalışma odasında yanlış yere konmuş ya da kayıp bir belge (daha) ararken – United Health Sigortası, Vergi Dairesi, banka –

sürekli kapının ziliyle bölünüyor işim – ön kapıda teslimatı yapan görevliye daha da artan bir acıyla zoraki gülümseyip teşekkür ediyorum bana yeni bir büyük çiçek aranjmanı, yirmi beş kiloluk saksılı bir bitki, "Delüks Başsağlığı Hediyesi Sepeti" getirdiği için – ağrıyan kollarımla taşıyıp yerden iterek, tekmeleyerek, kaydırarak dün gelen çiçek aranjmanlarından dökülen solmuş yaprakların, köpüklü ambalajların, yırtılarak açılmış ambalaj kâğıdı ve selofan döküntülerinin arasında yerde hâlâ öylece durduğu yemek odasına götürdüğüm gereksiz, istemediğim, hemen hepsi de ağır vazolar, saksılar, sepetler, karton kutular, paketler. Yemek odasındaki masanın üstünde her şey delicesine birbirine karışmış durumda – vazolarla güzelim çiçekler, sepetler dolusu güzel çiçek ve meyveler, koyu zarif renklerde özel kadife "başsağlığı kurdeleli", "gurme başsağlığı sepetleri". *Hayrola, Kentucky Derbisi'ni filan mı kazandık?* – Ray'in alaycı sesi çalınıyor kulağıma.

Gülünecek bir yönü var gerçekten bütün bunların – başsağlığının. İnsan gerçekten bu ablukayı yanlışlıkla kutlama sanabilir.

Getirilen şeyler içinde en çok hayati olaylarda her yere yetişen girişimci *Harry&David*'den gelenlerden korkuyorum – kıtanın her yerine hızla gönderilen Başsağlığı Kurdeleleriyle sarılı Başsağlığı Hediyesi Kutuları. İnsanlar bunları neden gönderiyorlar bana? Acının böyle çikolata kaplı tatlılarla, kazciğeri ezmeleriyle, domuz salamlarıyla hafifletilebileceğini mi sanıyorlar? Beni bu devasa çöp yığınıyla uğraşmaktan kurtaracak yardımcılarım olduğunu mu düşünüyorlar? Bu sabah yeni bir başsağlığı sepetini karşılamaya hazırım, çünkü çöpleri, bugün alırlar umuduyla bulabildiğim bütün çöp kutularını dışarıya çıkardım, posta kutusunu boşalttım – öyle doluydu ki, içindekileri çok zor çıkarabildim – gelen postanın çoğunu çöpe atarak "ayırma" yöntemini seçtim – işte UPS kamyonu geliyor – yeni bir *Harry&David* tatsızlığı olabilir mi? – "Bayan Smith? Şurayı imzalayın, lütfen" – karton paketi yırtarak açarken acı acı gözyaşları döküyorum – yaşlar jelatinin üstüne dökülüyor – çikolata kaplı tatlı paketleri, gurme çeşnili patlamış mısır torbaları, bir de Gurme Riviera armudu – fazla iri, tatsız, on dokuzuncu yüzyıl natürmortlarındaki balmumu meyveler gibi havalı – bir kavanoz gurme hardal da var, bir kavanoz da gurme zeytin – bunu kim göndermiş, hiçbir fikrim yok – üzerinde

kart yok – etiket yok – bu parti yiyeceklerinden bir an önce kurtulmak istiyorum – öyle öfkeliyim ki, iğreniyorum, utanıyorum – oysa elbette minnet duymam gerek, gerçek bir dul eş gibi teşekkür notları yazmam gerek; evimizin garajının girişinde yağan doluya karşın başım açık kendi kendime ağlayıp her şeyin boşluğuna duyduğum öfkeyle titreyerek kendi kendime söylenip kocamı suçlamamalıyım: *Senin suçun bu! – O buz gibi havada dışarı çıktın, öyle yaptın, biliyorum ne yaptığını, ben Riverside'dayken yaptın hepsini, kendine hiç dikkat etmedin, dikkatsiz davranıp soğuk almakla ikimizin hayatını da rezil ettin, o soğuk algınlığı zatürreeye, zatürree kalp ve solunum yetmezliğine döndü* – ve işte bir *Harry&David Minyatür Gülü*, öfkeme ve çaresizliğime kızar gibi – on beş santimlik küçük zarif bir gül dalı – bunu saklayacağım galiba – her ne kadar *Minyatür Gül* evde daha parlak bir ışık altında kutusundan çıkıp mutfak tezgâhının üstüne konduğu an solgun ve ölmeye yüz tutmuş görünse de.

Sulayacağım onu nasılsa! Bakımıyla ilgili bilgileri uygulayacağım.

İçinden çıkan bilgilere bakarken en altta şunu görüyorum:

Önemli: Süs bitkilerinin yosunları yenmez.

Bir dul aklını yitirmiş olabilir, ama yine de bir dul o kadar aklını yitirmiş olamaz!

Bu canavar soyu hediyelerin aralarında arkadaşlardan gerekli şeyler de gelebiliyor – Jeanne ve Dan'den çöp kutularını taşımak için tekerlekli ayak, şu an çöp hayatımın en önemli konusu olduğuna göre; Jean Korelitz'den aylarca gıda desteği sağlayacak bir torba karışık meyve suyu; çeşitli arkadaşların –kadın arkadaşların– avluya, ön bahçeye bıraktığı, benim tek başıma asla bitiremeyeceğim miktarlarda, ama belki ileride yerim diye buzdolabında saklayabileceğim, hâlâ sıcaklığını koruyan tencere yemekleri. Ray ne kadar duygulanırdı dostlarımızın acıya böylesi ortak olduklarını görse. Çünkü Ray öyle fedakâr ve sade bir insandı ki ...

Hâlâ kızgınım ona. Çok kızgınım ona. Zavallı ölmüş savunmasız kocama daha önce olmadığım –belki de hiç olmadığım, yaşarken hiç kızmadığım– kadar öfkeliyim. *Nasıl affedeyim seni, ikimizin hayatını da mahvettin.*

Telefon çalıyor – açılmıyor. Hastaneden aradıkları o geceden beri

telefon sesi bende nefret uyandırıyor. Arayan hafızada kayıtlı biriyse de açmıyorum telefonu. Bazen ellerimle kulaklarımı kapatarak hemen uzaklaşıyorum oradan. Arayanların çoğu arkadaşlar – tanıdıklar – konuşmam gereken kişiler – ama yapmıyorum. Onlarla konuşacak gücü bulamıyorum. Şu an dünyam birkaç arkadaşa indirgenmiş durumda. Telefona gelen mesajların çoğu kayboluyor, siliniyor. Bir tek, ay sonuna doğru, iki hafta önce, Ray'den gelen mesaj duruyor. O mesajı sık sık dinliyorum.

Alo, canım, benim.

Sana ve kediciklere sevgilerimi yolluyorum.

Bu mesajı daha önce duymadığım bir-iki sözcüğü duyma umuduyla dinliyorum. Ya da – kocamın sesinde yepyeni bir tonlama duyarım diye.

Bu mesajı o kadar çok dinledim ki, Ray'in sözcüklerinin heceleri dinlemekten yıpranmış gibi geliyor.

"Kocam on yıl önce öldü. Acı zamanla dinmiyor."

Mercer Eyalet Hizmetleri'nden bir kadın bana aşırı sağduyulu bir tonda söylüyor bunları. Çaresizlik içinde semtimizin çöp toplama saatlerini sormak için aramıştım onu.

Geri dönüşüm ve çöp toplama saatlerini neden bilmediğimi açıklamak için geri dönüşümle hep kocamın ilgilendiğini ve geçtiğimiz günlerde öldüğünü söyledim.

Bir yabancıya söyleyebildim bunu. Bu sözleri söyleyebildim. Tanıdığımız hiç kimsenin yanında kullanamadığım *ölüm* sözcüğünü kullanabildim.

Sonra Pennington-Titusville Yolu'nda arabayla giderken. Yağan doluya karşın yeni geri dönüşüm kutusu almaya gidiyorum – hem sarı (şişeler için), hem yeşil (kâğıtlar için) – kasaba bedava veriyor kutuları! – evdeki iki kutu şu anki çöp kuşatmasına kesinlikle yetmiyor.

Ancak bu yeni çöplerin çoğu – burgulu saplı ve iki yavru kanguruyu alacak büyüklükteki "başsağlığı hediyesi sepetleri" – içlerindeki atık yiyeceklerle – *geri dönüşüme* kabul edilmiyor. *Yiyecek atığı* içeren bu çöpler için özel bir şirketi aramak gerekiyor.

Dul kadın –bence– dünyada başka dulların da olduğunu

duymaktan mutlu oluyor. O kadar çok dul var ki. Mercer Eyalet Hizmetleri'ndeki o merhameti kıt ve insanın böğrüne dirsek atar gibi konuşan aşırı sağduyulu kadın gibi. *Alışacaksın.*

Şimdi Pennington-Titusville Yolu'ndan eve dönerken birkaç tane daha geri dönüşüm kutusuna –ücretsiz!– sahip olmanın verdiği zafer duygusunun azaldığını hissediyorum. Ne tuhaf, diye düşünüyorum, şehir dışında araba sürüyorum – yalnız başıma sürüyorum – New Jersey'nin bu bölgesinde şehirlerarası yolda daha önce yanımda Ray olmadan hiç araba kullanmamıştım, genelde Ray kullanırdı zaten; Delaware Nehri'ne ya da Bucks Eyaleti'ne yaptığımız bir geziden dönüyor olurduk, Delaware ile Raritan Kanalı'nın nehir boyunca uzanan yan yolunda bir gezintiden; yürüyüş yapar, koşar, bisiklete binerdik; birlikte yapmayı çok sevdiğimiz şeylerdi çünkü bunlar. Kendimi hiç bu kadar yalnız hissetmediğimi düşündüm, bu kadar *somut ve çaresiz bir yalnızlık* hissetmemiştim, Ray öldüğünden beri hissettiğim gibi yani; 1961 yılının Haziran ayında evlendiğimiz günden beri hiç.

Tek başınalıkta bir korku var. Yalnızlığın kendisini de aşan bir korku.

Şimdi yaşamım bu artık. Yaşamım bu olacak. Bu tek başınalık, bu kaygı, bir saat sonrasının ve yaklaşan gecenin ve onu izleyecek olan günün verdiği korku, üstüme büyük bir çığ gibi inen bu çöplerin, istemediğim gereksiz çöp yığınının, aslında (tam tersine) minnetle, teşekkürle karşılamam gereken bir çöp yığınının verdiği boğazımı tıkayan, nefesimi kesen, beni boğan o korku; yaşamım artık böyle geçecek, kocam olmadan; inanılmaz, inanması olanaksız bir şey bu ama – doğru işte: kanıtı da *Ölüm Kâğıdı.*

İnsan yalnız değilken korunmuş oluyor. Yalnızlığın apaçık, acımasız, ağza alınmaz, tarif edilmez korkusundan korunmuş oluyor. Kendi önemsizliğinin, kendi ruhunun çöpten farksızlığının düşüncesinden korunmuş oluyor. İnsan sevilirken kendi değerini görmüyor ya da böyle düşüncelere takılmıyor. Böyle düşüncelere zamanı olmuyor. Düşünmüyor böyle şeyleri: *Neden buradayım, neden ben kaldım geride, burada ne arıyorum, neden şu an bu otoyolda arabayla gidiyorum, çöp tenekeleri neden arabanın bagajında tıngırdıyor, neden direksiyonu tam sağa kırmıyorum, ağaçların oraya, belki bir anda, bilincimi yitirip – ya da – yitirmeden?*

İkilem burada: Belki de değil. Daha kötüsü de olabilirdi belki. Gerçek acı, sancı, beyin hasarı, hastane, Telemetri – araba kazalarında ölmeyebiliyor insan, paramparça ve şekilsiz bir bedenle yaşamaya devam edebiliyor – tek gözle, örneğin, kör gibi bakan o şiş gözü açınca da yatağın üzerinde Jasmine'in ötüşünü duyuyor.

Daha alt düzeyde bir acıyla dul olarak yaşamak *ondan* çok daha iyi tabii.

Gizlenmek yok! Pennington-Titusville Yolu'ndan geri gidelim – Ray'in çalışma odasına, düzenlemeye çalıştığım o kâğıt batağına – telefonu duymadan – kapının zilini duymadan – ama olmaz, kapının zilini duymamak olmaz – gidip açmalıyım kapıyı – kapımın eşiğindeki kargo görevlisine iyi davranabilmek için acımı bir kenara koymalıyım – *Defol! Beni rahat bırak,* diye bağırmamalıyım adamın suratına.

Getirdiği her neyse gülümseyerek teslim almalıyım – belki bu kez canavar gibi dev bir paket değil de bir arkadaşımızın başsağlığı dileklerinin ve sevgisinin göstergesi olan ve yemek masasının üstüne sığacak küçüklükte bir şeydir, ama canavar paketlerden de olsa, bu başsağlığı ablukasının yakında biteceğini düşünerek teslim almalıyım – dünyada sonlu sayıda *başsağlığı* dileği var, onlar da hızla tükenmek üzere.

"Bayan Smith? Şurayı imzalayın, lütfen."

Dul Kadın'a öğüt: Acının yalın, ağır, ciddi ve "soylu" bir şey olduğunu sanma – Mozart'ın Requiem*'i değil bu. Spike Jones'u düşün onun yerine, tubaların ve fagotların çaldığı o komik gelmeyen "klasik" müzik şakalarını.*

Üzerinde yürümesi acı veren sert, eğimli, çakıllı bir yolu düşün. Genel tuvaletlerdeki lekeli aynaları düşün. Bozuk havlu makinelerini, kullanılmış pis havlu rulosu dışında elini silecek bir şey bulamadığını düşün.

25

İHANET

Bir sabah, artık katlanamıyorum: Garaj yolunun başında şeffaf mavi paketli *New York Times* takılıyor gözüme. Çalışma odamın penceresinden, yaprak kümelerinin arasından ilişiyor gözüme ve şeffaf mavi paket kâğıdının parıltısı bile olsa gözüme çarpan, o parıltı kendimi kaybetmeme, çok kötü hissetmeme yetiyor. Ray'in yaşamı boyunca her sabah hiç aksatmadan gazete okuduğunu hatırlıyorum. Okunmadan biriken gazete öbeklerini görse ne kadar şaşırırdı Ray, diyorum içimden. *Ne beyhude, ne boş! Onca önem verdiği şey – neye yaradı,* diyorum içimden.

Dışarı çıkıp o gazeteleri alacak halim yok, gazeteleri şeffaf mavi kâğıtlarından çıkaracak halim yok, boyutunun büyüklüğü tartışma götürmeyen gazeteyi okumaya halim yok, Ray'i ânında etkisi altına alan ve eve gireceğine, ben evden seslenene kadar, bahçede öylece durup okumasına neden olan ilk sayfasına, başlıklarına göz atmaya da halim yok – *Canım! Hadi içeri gir artık.*

Yeşil geri dönüşüm kutusu çoktan "karışık kâğıt ve kutularla" doldu – yığınla gazete sayfası – dergi, son prova, paket kâğıdı, gereksiz posta. Ne çok gazete birikmiş! Ne büyük bir kalp yarası!

Ray'in öldüğü hafta otuz yıllık *New York Times* aboneliğimizi iptal ettim.

26

SANATKÂRLAR

Aylar önce başka bir yaşamda, George Saunders'ı yaratıcı yazma programımızda bir okuma etkinliği için Princeton'a davet etme fikri bana aitti, sunumunu da ben yapacaktım. Bu okuma, ne yazık ki, 20 Şubat tarihi için planlanmıştı.

Ray 11 Şubat'ta hastaneye yatırılınca George Saunders'ı başka birinin sunabileceğini düşünmüştüm, çünkü ben o tarihte hastanede olabilirdim; derken günler geçip Ray'in durumu "iyiye gidince" okuma programının koordinatörüne, evet, George Saunders'ı ben sunabilirim, demiştim. Ama sonra, Ray aniden ölünce, ertesi gün programın koordinatörünü arayıp bir sunuş hazırlığı yapmış olmama karşın George Saunders'ı sunamayacağımı söylemek durumunda kaldım.

Tersini de düşünmüyor değildim bir yandan: *Belki de yapabilirim! Yapmalıyım.*

Programımızın direktörü Paul Muldoon'ı aradım. Paul'e sakin bir sesle o haftaki yazın atölyesi derslerimi yapabileceğimi ve George'u da sunabileceğimi söylediğimi hatırlıyorum. Yapmam gerektiğini düşünüyordum çünkü. "Profesyonelce" davranmak istiyordum – zayıf ve "kadınsı" bir davranışla kendime mahcup olmak istemiyordum. Bu önemliydi benim için. Çöp kutularını dışarı taşıyıp boşlarını, bir daha dolup bir daha boşalsınlar diye, yeniden içeri taşımak gibi, hiçbir önemi ya da sonucu olmayan Sisifos'unkine benzer boşa harcanmış bir çaba olsa da. Diyordum ki içimden: *Böyle şeyler yapabilirsem aklımı kaçırmadığımı anlamış olurum. Kendimi dağıtmadığımı. Yeni, farklı ve paramparça bir insan olmadığımı, her zamanki gibi olduğumu.*

Paul beni incelikle dinledi. "Joyce, ben senin atölye derslerini iptal etmeyi düşünüyorum. Tracey de George'u sunacak birini bulur," dedi.

George Saunders geldi, en ürkütücü ve rahatsız edici öykülerinden birini okudu, en yalın kara mizah örneklerinden birini, insanın ağzını en açık bırakan, en çıkmaz sokaklı örneklerinden birini; izleyenler

güldü, özellikle de – mizahın en kaba ve kara halini, bir sınavdan geçer gibi, son derece rahat karşılayabildiklerini göstermeleri gereken bir varoluş biçimi olarak gören – lisans öğrencileri güldü; sonrasında akşam yemeğinde edebiyat bölümünden arkadaşlarım C.K. Williams, Jeffrey Eugenides ile konuşurken George, yirmi birinci yüzyıl yazarlarının duvarları süsleyen şık frizleriyle, kendileri dışında, çok az insanın takdir edilebildiği bir güzelliğe imza atan sanatkârlar olduğunu; hiçbirinin de binanın çatısının bel verip tepemize inmek üzere olduğunu fark etmediğini söyledi.

Kaskatı, kapkara güldük. Güldüm.

Neden?

27

E-POSTALAR

21 Şubat 2008

Edmund White'a

Günler fena değil de geceler ve boş ev ürkütüyor beni. Sürekli değil ama, ani dalgalar halinde. Ray'in sesini bir daha duyamayacağıma ya da onu, evin başka bir yerinde göremeyeceğime inanmak çok güç...

Yanında iş getirdiğini mi söylemiştin? Çok iyi fikir... "Çalışmaya" çalışayım ben de... şu an için her şey boş, verimsiz gelse de. Şu an bu mektubu yazmak biraz rahatlatıyor gibi beni. Bizler dil kullanmaya bağımlıyız, akıl sağlığımız için...

Sevgilerimle,

Joyce

22 Şubat 2008

*Michael Bergstein'e (*Conjunctions*'ın baş editörü)*

Ray öldü – zatürreeden, hastanede bir hafta yattı. Derginin yayınını bitireceğiz – çok üzgün ve şaşkınım.

Joyce

22 Şubat 2008

*Robert Silvers'a (*New York Review of Books*'un editörü)*

Güzel mesajın için çok teşekkürler. NYRB'nin yayını sürdürmesi için "elinden geleni yapacağını" söylemişsin. Beni çok rahatlattı bu. Ray'in hastanede geçirdiği o karmakarışık haftada, durumu "iyiye gidiyor" denince, neşe içinde eve gelmiş ve zaten uyku tutmadığı için gece geç saatlere kadar Boksun Kültürel Tarihi üzerinde çalışmıştım... Şimdi, bir sürü işin içinde yine kitabın eleştirisine dönmeye çalışıyorum, çünkü, Barbara Epstein'ın da düşündüğü gibi, sonuçta en önemli şey işimiz, işimiz hem tesellimiz, hem yaşamımızın kendisi.

Sevgilerim ve içten duygularımla,

Joyce

22 Şubat 2008

Richard Ford ve Kristina Ford'a

Sevgili Richard ve sevgili Kristina,

Ben iyiyim. Jeanne ve Dan çok destek oldular. Dan cep telefonuyla/e-postalarla sürekli yokluyor beni – Jeanne de telaşımı azaltmak için çok değerli öğütler veriyor, avukat/veraset mahkemesi vb. konularda. Dün gece Jeanne ve Gary Mailman ile yemek yedim. İnsanlarla karı karşıya oturup yemek yemeyeli çok olmuş – gerçek bir masada yani – yemek düzenine gerçekten uyarak – "yemek" mantık olarak olması gereken bir şey; tabii yalnız başına, eşin olmadan, o tanıdık masaya oturma isteğin yoksa biraz itici bir duygu... En sevdiğim zaman uykuda geçen zaman – ama o da çok uzun sürmüyor.

Ray'in sergilediği pek çok ince hareketin –avluda yetiştirdiği düzinelerle güzel lale, derginin sanat sayfalarına verdiği büyük önem gibi– onun ardından sürse de başkalarına pek bir şey ifade etmeyebileceğini düşünmek beni çok üzüyor...

İkinize de sevgilerimle,

Joyce

24 Şubat 2008

Edmond White'a

Kar altında ormanda, gölün kıyısında üç-dört kilometrelik bir yürüyüşten yeni döndüm! Ron ve Susan olmadan asla yapamazdım tabii bunu...

Ray'in öldüğü gece, ağrı kesicilerimi almıştım – kullanmadığım için yıllar içinde biriken haplardı çoğu – artık onlara ek olarak bir de "uyku haplarım" var – işin içinden çıkamazsam kullanabileceğimi biliyorum en azından. Nietzsche'nin dediği gibi: "İntihar fikri insanı uzun bir gece boyu meşgul edebilir." Ama arkadaşlarımla öyle kenetlenmiş hissediyorum ki kendimi – sayıları çok az ama – onun için öyle bir şey yapmam ben. Daha çok kuramsal olarak söylüyorum bunları...

Aslında kaygılarımın bir bölümünden kurtuldum, "beterin beteri" denen şey oldu zaten. Yıllarca annemle babam için de öyle çok kaygılanmıştım ki. Ama uzun yıllar yaşadılar ve olması gereken zamanda öldüler, fazla acı çekmeden. Ray çok genç öldü. Bunu bir türlü kabullenemiyorum.

Dün geldiğin için teşekkürler. Seni görmek bile öyle rahatlatıyor ki beni. Öyle seviyorum ki seni, öyle minnettarım ki sana.

Joyce

24 Şubat 2008

Gloria Vanderbilt'e

O güzel heykel (Azize Teresa) yatağımın tam karşısında, tuvalet masamın üstünde duruyor... Sonunu getirebildiğim her gece küçük çaplı bir zafer benim için.

Sevgiler,

Joyce

III

EJDER

Evet, bu, bedensel ve duygusal bir dayanıklılık sınavı.
Sonra oturur daha ayrıntılı konuşuruz
yüz yüze. Bu arada sana tek önerim
uyuyabildiğin kadar uyuman ve yemeye çalışman.
Acı yorar insanı ve güç gerektirir
bir maratoncununki kadar. Özellikle uyuyamadığın
ya da yiyemediğin zamanlar için. Keşke bütün bunlar
gelmeseydi başına. Kalbim seninle.

– Barbara Ascher

Acını yaşa, Joyce. Ray buna değerdi.

– Gail Godwin

28

"Boncuksu Cam Gibi Ölü Gözler"

İlk önce – tam görüş alanımın sınırında beliriyor ya da gözlerimi kapayınca gözkapaklarımın içinden parlıyor – *göze görünen* bir nesne değil – kocamın ölümünden sonra yaşamıma, kan dolaşımına karışan ölümcül bir enfeksiyon virüsü gibi giren yeni ve korku verici şeylerin akışına karışıyor – hem *orada* hem *değil.*

İnsanın göz sinirleri bazen görüş alanının içinde yükselip uçtuktan sonra yavaşça alçalan kanat uçlarına, parlak zigzaglı biçimlere benzer ışık kümeleri yaratır ya. (Tabii şansınız varsa, yani beyninizde bir hasar yoksa.) Oliver Sacks *Migren* adlı koca bir kitap yazmış bu migren halüsinasyonu imgeleri ya da – "fortifikasyonlar" – "kıvılcımlı skotomatöz" – "burgular" – "sarmallar" – "spiraller" – "topolojik algı yanlışları" üzerine. Ama bu şey –bir *şey* olarak tanımlanabilirse– daha farklı, daha bireysel, daha çok *bana* özgü görünüyor.

Bazen yalnızca bir ışık, bir aydınlık gibi görünüyor. Ama abanoz gibi kara bir aydınlığı var. Yumuşak güzel bir abanoz değil hem de, daha sert hatlı. Denizin dibinde parlayan bir şey gibi belki. Kalın bir kabuk ya da puldan bir zırh var üstünde. Parlayan gözler – ama canlı değil bu gözler – boncuksu cam gibi ölü gözler.

Benden ne istiyorlar? – Merak ediyorum.

Başımı salladığımda kayboluyor kara ışıltılı o şey. Sürekli sulanan gözlerimi ovuşturduğumda ya da.

Ray'in hastaneye yatırıldığı günden beri geçen kısa sürede görüşüm belirgin bir biçimde bozuldu. Karanlıkta hastaneden eve arabayla dönerken, nesneleri pus içindeymiş gibi yumuşak hatlı görmeye başlamıştım.

Gözlerim sık sık nemlenip sulanıyor – aşırı kuru gözlerden bunca yaş çıkması ne tezat – sürekli kırpıştırıyorum gözlerimi, o zaman bile görüşüm netleşmiyor. Birkaç yıl önce Lasik ameliyatı sonrasında iki gözümün de görüş uzaklığı, benim gibi yıllarca miyopluk çekmiş biri için dikkat çekecek derecede artmıştı, ama şimdi o net görüşüm

birden kaybolup bulanıklaşmaya başlıyor. Bir korku dalgası –günün, hatta saatin ilk dalgası değil bu– bedenimi kaplıyor – *Ya kör olursam? Evi nasıl idare ederim o zaman? Ne yaparız?*

Bulanık bir düşünce akışında –tabii mantıklı düşünemediğim bir sırada– Ray'in, sonunda, hastaneden eve çıkacağına inanıyorum. Araba kazasından sonra, Telemetri'de bir hafta kaldıktan sonra – ondan, sağlığından ben sorumlu olacağım. Kendimi göstermemi sağlayacak bu fırsatı heyecanla bekliyorum, henüz, hem de feci bir biçimde kaçırdığım o fırsatı... Bu bulanık fantezide Ray onu kaderine terk ettiğimin pek farkında değil, zaten Ray hiç eleştirmez, kızmaz.

Ray hiç suçlamaz karşısındakini: *Neredeydin? Sana ihtiyacım olduğunda neredeydin? Neden o kadar geciktin? Beni o korkunç yerde bırakıp giderken başıma gelecekleri düşünemedin mi?*

29

KAYIP KOCA

Sonra, düşünmeye başlıyorum: *Onu kaybedeceğim. Yok olacak.*

Düşünüyorum: *Belki de hiç tanımadım onu, gerçek anlamda. Belki de yalnızca yüzeysel olarak tanıyabildim – gerçek benliği benden saklıydı.*

Evliliğimiz boyunca –kaçınılmaz şeyler dışında– sinir bozacak, üzecek, sıkacak, gerginlik yaratacak hiçbir şeyi paylaşmamaya özen göstermiştik. Çünkü bir yazarın yaşamında sinir bozacak çok şey olur – olumsuz eleştiriler, dergilerden dönen yazılar, editörlerle, yayıncılarla, kitap tasarımcılarıyla yaşanan zorluklar – insanın kendi performansıyla ilgili hayal kırıklığı, her gün/her saat! Ray'i yaşamımın bu bölümünden uzak tutmak bana iyi bir düşünce gibi gelmişti. Mutsuzluğunu bir başkasıyla paylaşmanın, o insanı da mutsuz etmekten başka ne faydası olabilir ki?

Ben de bu nedenle yaşamımın "Joyce Carol Oates" olarak geçen bölümüyle –yani yazarlık mesleğimle– kocamın arasına bir duvar çekmiştim.

Ray evimizin bütçesi gibi mesleğimle ilgili mali işlere de bakıyordu. Yazdıklarımın çoğunu okumadığı gibi onlarla ilgili yorumların çoğunu da, iyi, kötü ya da genel ne olursa okumuyordu. Evli iki yazarın –örneğin Joan Didion ve Jonne Gregory Dunne gibi– yazdıklarının her sayfasını birbirleriyle paylaşması beni hep şaşırtmıştır; arkadaşlarım Richard Ford ve karısı Kristina, yazdıklarını sayfa sayfa paylaşmakla kalmaz, eserlerini de birbirlerine okurlar – JCO gibi "üretken" olduğu söylenen birinin kalkışmayacağı türden bir sınav bu, evlilik bağı için.

İnsanın kocasıyla yalnızca iyi şeyleri paylaşmak istemesi belki de saflıktı. Ben bir başkasına kötü haber vermekten hep korkmuşumdur – karşımdakini acı ya da üzüntü içinde görmeyi hiç istemem – özellikle de sevdiğim birini.

Bana rahatsız edici haber verilmesini de istemem – geçerli bir neden yoksa. İnsanın arkadaşlarına yalnızca tepkilerini görmek için

gereksiz yere sinir bozucu haberler vermesinin acımasızlık olduğunu düşünmüşümdür hep.

Ray de kendi açısından beni *Ontario Review*'un ve – bana göre– hiç bitmeyen karmaşık para işlerinin sıkıntı verici yönlerinden korumaya çalışmıştır; ev işleriyle ilgilenmiştir – çatıyı tamir ettirsek mi? Evi boyatsak mı? Garaj yoluna bakım gerekiyor mu? – Ray, bana çok uzak olan bütün bu bilgiye, nasılsa, sahipti. Evin temizliği ile ilgilenirken evin dışının bakımıyla da ilgilenirdi Ray. Bir keresinde, Detroit'te, kocalarımızla ilgili konuşurken, başıma çok kötü bir şey geldiğinde Ray'le paylaşmadığımı söyleyince öbür kadınlar kulaklarına inanamamışlardı; tıpkı Ray'in de beni bu tür sorunlardan koruduğunu duyunca inanamadıkları gibi. Kadınlardan biri imrenir gibi, kendi kocasının, bir şey yapamayacağını bilse de, onu asla "kendi problemlerinden uzak" tutmaya çalışmadığını söylemişti hatta.

Ama neden, demiştim.

Rahatsız etmek için, demişti.

Ben de demiştim ki içimden: *O zaman seni sevmiyor. Seni huzursuz etmek istiyorsa.*

Ray beni huzursuz etmeyi hiç istemezdi. Ray benden hiç bilmediğim, hiçbir zaman bilmeyeceğim o kadar çok şey saklamıştır ki.

Belki Ray hastanede de çok korkmuştur. Belki eve bir daha dönemeyeceği duygusunu yaşamıştır – dönebilse de bana anlatmazdı bunu.

Aslında ben öyle olduğunu sanmıyorum. Öleceğini hiç düşünmedi bence, doktorlarının da hiç düşünmediği gibi. Ama düşünmüş olsaydı da bana anlatmazdı.

Birbirimizi sıkıntı verici konulardan "koruma" yöntemimiz istemeden birbirimizden kaçmamıza yol açmış da olabilir. Kocamla, en yakınımla, yaşamımdaki her şeyin kusursuz olmadığını –hatta çoğu zaman tam tersi olduğunu– paylaşmamam korkaklığımdan olabilir.

Ama ben kendimi de bir duvarla koruyordum zaten "Joyce Carol Oates"dan. Bu yöntemimin doğru olduğunu da düşünüyorum.

Yaşamımın bu noktasında değiştirebileceğim bir şey de değil artık bu.

Ama şu an düşünüyorum da – Ray de bana kendisinin yalnız bir yönünü göstermiş. Belli ki çoğunu kendine saklamış. "Gizli" bir

yaşamı olmasa da –(olabilirdi de)– kişiliğinin, hiç bilmediğim karanlıkta kalan bir yönü de vardı.

Nereye gittin?
Neler geldi başımıza?
Sana nasıl ulaşabilirim? – Hiç yolu yok mu, hiç?

Yasak bir bilginin düşünü görür gibi gidiyorum Ray'in eşyalarına. Evimizin çoğu odasına girmekte zorlanıyorum, ama en kötüsü Ray'in çalışma odası – "ofisi" – çünkü orada varlığı bütün şiddetiyle hissediliyor, nefesim kesiliyor. *Belki şöyle bir çıktı, hemen gelecek. Banyodadır belki. Posta kutusuna bakıyordur.* Ama Ray'in çalışma masası, dosyaları, dolaplarının eski baskılardan kalma kitap taslaklarıyla, belgelerle, düzeltme kopyalarıyla, kapak tasarımlarıyla dolu rafları çekiyor beni. Sürekli Ray'in takvimine bakıyorum, yeni ve gizemli bir bilgiye ulaşma umuduyla – Ray'in yaşamının günlerini nasıl da özenle işaretlemiş olduğunu, günlerinin çoğunun nasıl dolu olduğunu görmek büyülüyor sanki beni; her günün üstüne zafer edasıyla siyah bir çarpı konması da. Ray, biten günlerin üstüne X işareti koymaktan büyük bir zevk duyardı sanki. Bu günlerin sona ereceğini, kalın siyah kalemle çizilmiş X'lerin birikerek yakın geçmişi olacağını, önümüzdeki ayların ötesindeki –mart, nisan, mayıs– o şahane boş, rahat, serbest günlerin asla dolmayacağını bilmiyormuş gibi.

Ray'in artık olmayacağı bir geleceğin korkusuyla düşünüyorum bunları.

Ölümünün üzerinden bir hafta geçti bile. (Nasıl olabilir bu? Her bir dakikası o kadar acı verirken.)

Ray'in takvimini doldurmak zorunda hissediyorum kendimi, yalnızca duygusal nedenlerle değil ama. *Ontario Review* ile ilgili işler o kadar o takvime bağlı ki – Hopewell Belediyesi emlak vergisi ödeme günü orada işaretli – Culligan teslimatı ile ilgili notlar – Dr. C. randevusu – dişçi randevusu – ve (tabii!) geri dönüşüm günleri – çöpün toplanma günleri. Öyle büyük bir üzüntü, acı duyuyorum ki, takvimi elimden bırakıyorum.

Ray'in masasındaki telefon –Ray'in iş telefonu– çalmaya başlıyor.

O ahizeyi asla açamam ben, çünkü arayan hemen *Ray Smith'le görüşebilir miyim,* diyecektir.

Ya da: *Merhaba, Joyce. Ray'le görüşebilir miyim, lütfen?*

Daha sonra mesajları dinlerim. Belki. Gücümü toplayabilirsem. Belki de yapamam.

Birden aklıma Ray'in özel dosyalarını incelemek geliyor. Yayınlanmış bütün eserlerini –yazmakta olduklarından bulabildiklerimi– okuyacağım – (yeniden) okuyacağım. 1978 yılının Ağustos ayında Windsor'dan Princeton'a taşındığımızda Ray bitirilmeyi bekleyen bütün yazılarını da yanında getirmiş, bazılarını da –örneğin Ted Hughes'un şiirleri üzerine yazdığı denemeyi– tamamlamıştı. Bazılarını arada sırada gördüğüm başka şeyler de var – notları, taslakları, bir roman denemesi. Ray yazma hevesini yitirmişti, editörlüğü ve yayıncılığı yeğlemiş ve öbür yazılarını unutup gitmişti bildiğim kadarıyla. Ama ben heyecan içindeydim, çünkü – umutlanmıştım. İçimden şu geçiyordu: *Kocamı daha iyi tanıma şansım olacak. Çok geç değil!*

30

"NASILSIN?"

Bu soru hep şaşırtıcı gelmiştir bana! Çünkü ben genellikle *nasıl olduğumu* bilmem.

Nasıl görünüyorum? Gördüğün gibiyim işte, demek daha mantıklı gelir bana.

Çünkü benim "benliğim" de John Turner'ın daha dağınık resimlerinden pek farkı olmayan bir atom girdabı – öyle ki, çok yakından bakınca insan o atomların arasında, bir araya gelip de bir *biçim* kazanmaya yüz tutmuş *bir şeyler* görebilir – görmeyebilir de.

Ray yaşarken de ben Ray Smith'in karısıydım, ama daha Ray Smith'in dul karısı değildim, bu son derece masum, son derece geleneksel toplumsal soruya yanıt vermekte zorlanıyordum.

"Nasıl mıyım? İyiyim! Sen nasılsın?"

Zaman zaman sohbet içinde biri çıkıp işlerin çok da iyi gitmediğini, çok da iyi olmadığını söyleyebilir ve konuşma daha özel ve belirli bir noktaya gidebilir. Çok ender olur ama bu, çok da dikkat edilmesi gereken bir durumdur. Çünkü toplumsal ilişkinin düzenini bozar, insanlar önce anlayışla karşılasalar da – sonunda, öyle olmayabilir.

Şimdi, insanlar beni görünce, incelikli bir kaygı ile *Nasılsın, Joyce,* diye sorduklarında –bana göre– kastettikleri şu: *Ray'in ölümünden sonra kendini nasıl idare ediyorsun?* Genellikle onlara çok iyi olduğumu söylüyorum. Çünkü öyleyim, bence – çok iyiyim.

O bitmek bilmez günler geçti, bitmek bilmez geceler de – ve ben *hâlâ* buradayım. Çok şaşırıyorum buna.

Ray'in ölümünden sonra yanlış bir şey yaptığımı giderek daha fazla düşünür oldum. Telefonu elime alıp arkadaşlarımı aramakla – derdimi onların derdi yapmakla. Kendilerini benden sorumlu hissetmelerine neden olmakla.

Kendimi silebilmek daha soylu bir davranış olurdu. Çünkü burada –evimizde, eski yaşamımızda– kalmakla, – Ray yokken – arkadaşlarımızla konuşup gülüşmekle çok yanlış yaptığımı düşünüyorum.

Başkaları da benim için böyle düşünüyor olabilir. Çünkü hiçbir şey değişmemiş gibi yaşamayı sürdürmekte onursuzca, bencilce bir şey *var.*

Ama çok güçlü değilim, bence.

Ardından – kendime diyorum ki! – Ray'in bana emanet ettiği birçok sorumluluğum vardı – var. Ray'in vasiyetini düşününce, yasal olarak da emanet ettiği şeyler bunlar.

Ray beni bıraktı, ama benim *onu* bırakmam o kadar kolay değil.

"Benden ne istiyorsunuz?"

Boncuksu cam gibi ölü gözler – artık iyice çirkin bir kertenkeleye ya da bir deniz yaratığından çok Gila canavarına benzemeye başlayan o şey – evde yalnızken, gözümün tam ucunda daha sık belirir oldu.

Sil kendini – evet!

Nasıl da numaracısın, bilmiyormuş gibi yapıyorsun.

Evet, yalnız kalmamak iyi bir şey! Ama yalnız olmadığımda, başka insanların yanındayken de, olmasını dilediğim o insan yok aralarında.

Hep kendini düşünüyorsun. Yalnızca kendini. Numaracı!

Doğru. "Benliğimle" meşgulüm şu an – her ne ise bu benlik, bir polen gibi ânında rüzgârda patlayıp dağılmaya hazır. "Benliğin" çekirdeği olmasa da özünü gelişigüzel gürültü ve sesler oluşturuyor –bazıları yumuşak, bazıları dalga geçer, suçlar gibi–

Sana ve kediciklere sevgilerimi gönderiyorum.

Numaracı!

Gerçekte bilmiyorum nasıl *olduğumu.* Hayalet gibi, zombi gibi bir şey oldum – *burada* olduğumu biliyorum ama *burası neresi* pek farkında değilim.

Gülerken görüldüğüm oluyor, arkadaşlarımla. Zorlama değil gülüşüm gerçi, doğal, içten görünüyor.

Boşluğa bakarken görüldüğüm oluyor, arkadaşlarımın yanında. İzlendiğimin farkındayım – ayılıp kendime gelmek için şöyle bir titriyorum – bazen çok kolay olmuyor, kendime geri gelmem.

Princeton sohbetlerinde en çok politika konuşulur. George W. Bush'un seçilmesinden beri Amerika aşırı politik bir ulus oldu – 11 Eylül'den beri, çok daha keskin bir biçimde bölünmüş bir ulus – bireysel yaşamın politik yaşamın içinde erimesi çok doğal sayılabilir,

ama dışarıdan bakınca öyle boş, yalnız ve ruhsuz görünüyor ki.

Ben de çoğunlukla erkenden gidiyorum eve. Ray ile birlikteyken geç saatlere kadar kalırdık – en son ayrılanlar arasındaydık partilerde – oysa ben ilk ayrılan oluyorum.

Ben gittikten sonra arkadaşlarım benimle ilgili konuşuyorlar bence.

Joyce çok iyi idare ediyor, değil mi, diyorlardır umarım.

Joyce için endişelenmeye gerek yok, diyorlardır umarım.

Joyce ne kadar da yorgun görünüyor, demelerine dayanamam.

Joyce ne kadar zayıflamış, demelerine de.

Zavallı Joyce!

Arabadayken çoğu kez nedensiz ağlamaya başlıyorum. Çoğunlukla geceleri, yemek masasının üstü hâlâ "başsağlığı sepetleri" ve "çiçek aranjmanları" ile dolu olan, solmuş yaprakların yaralı suratlar gibi yerlere saçıldığı (bomboş, ıssız) eve dönmekten korkuyorum. Bir-iki ışık açık oluyor – bütün ışıklar bir kutlama havasında yanmıyor artık – ilk iş olarak kapının kilidini açmak – (tabii açmak gerekiyorsa, kilitlemeyi unutmamışsam) – en zor, en korkunç an bu – ardından becerebilirsem, evin büyük bölümünü hızla geçip kendimi yatak odasına atıyorum – tabii Ray'in, telefonunda sürekli kırmızı bir ışığın yanıp söndüğü – yeni mesajlar! Dinlenmemiş mesajlar! – Beni bekleyen, kendimi yapamayacak kadar bitkin hissettiğim sorumluluklar – (karanlık, terk edilmiş) çalışma odasının önünden geçmemek olanaksız.

Ama arabada –arabanın içi tarafsız bir bölgeye serbest iniş gibi– insan ne *orada* ne *burada, transit bölgede.*

Araba kullanırken gözyaşlarına boğulduysam gideceğim yere vardığımda ağlamam bitmiş oluyor – *iyi* oluyorum.

Bir dulun duyguları –bu genel olarak geçerli bence– Büyük Göller'in "göl etkisi" gibi. Gökyüzü önce açık, aydınlıkken, birkaç dakikada kocaman kapkara fırtına bulutları kaplıyor göğü tabur tabur; derken bir şimşek, fırtına, dev dalgalar, tehlike... Gözle görülür kanıtlara bakarak hava tahmini yapamayacağını anlıyor insan. Temkinli olmayı öğreniyor. "Göl etkisi" normal akışın hızlandırılmış hali gibi oluyor.

Ama ben öyle – *bedbahtım ki.* Elizabeth döneminin Jakoben oyunlarının çökmüş/yaralı/aksak/uğursuz bahtsız tiplerine döndüm – gördüklerine şöylece bakan bir izleyici, mutlu gülemeyen tiplemeler,

sevdiğim dostlarım gibi değil de kaderleri olan korkunç ve trajik sona doğru giden tiplemeler – kocalarını beklediklerinden çok daha erken kaybeden kadınlar; hastalanan, yaşlanan, birkaç yıl içinde tükenen erkekler gibi. Bana o kadar iyi davranan arkadaşlarım için büyük bir korku duygusuyla doluyum – bir gün *onların* başına ne gelecek?

Bahtsızlar içinde belagati en güçlü olandır Hamlet.

Ne kadar tatsız, bayağı, sıkıcı ve boş
Geliyor bana bu dünyanın sundukları...

Bu, tutulmanın, depresyonun sesi – ama bu zombi halimde bana insanlıkla ilgili son derece zekice bir yorum gibi geliyor.

Yine de böyle dememeli insan. *Çaba* göstermeli.

En iyisi dul kadının, nasıl olduğu sorulduğunda, neşeyle, herkes gibi, "Nasıl mıyım? – İyiyim," demesi.

Eve dönünçe Ray'in son mesajını yeniden dinlerim herhalde – ölmeden birkaç saat önce hastane yatağından bıraktığı mesajı.

Ray'in kayıtlı mesajdaki o huzur verici sesini duymak için ev numarasını cep telefonundan aradığım da oluyor bazen, arkadaşlarımız da bu numarayı aradıklarında, uzun süre duyacaklar o sesi.

Joyce ve ben şu anda telefona yanıt veremiyoruz, ama mesajınızı ve telefon numaranızı bırakırsanız... en kısa zamanda arayacağız sizi. Aradığınız için teşekkürler.

31

"John Whiteside'ın Kızına Çalan Çanlar"

Ray'in, 1960'ların ortalarında, Detroit'te, Wayne State Üniversitesi'nde İngilizce okutmanı olarak çalışırken verdiği derslerden biri "Edebiyata Giriş" idi ve öğrencilerine ödev verdiği şiirler arasında John Crowe Ransom'ın "John Whiteside'ın Kızına Çalan Çanlar" adlı ağıtı da vardı.

Ray'in bana derin ve ince vurgulu ses tonuyla heyecanla okuduğu bu şiiri anımsayınca gözlerim doluyor. Yıllardır aklıma gelmeyen bu şiiri okurken onu kocamın sesinden ezberlemiş olduğumu fark ediyorum.

Küçük bedeni kıpır kıpırdı hep
Uçar gibi atardı adımlarını,
Onun için de şaşırtıyor
Suskun hali hepimizi.

Ray'in en sevdiği şiir miydi bu? Madison, Wisconsin'de ilk tanıştığımızda Ray klasik şiirlerden bir bölümünü ezbere okuyabiliyordu – Shakespeare'in, John Donne'ın sonelerini ve Milton'ı ("Işığımın Sönüşünü Düşünürken"); Whitman, Hopkins, Frost ve William Carlos Williams'a ve çağdaşımız olan birçok şairin *Ontario Review*'da yayınladığı şiirlerine hayrandı – ama hiçbir şiir onu "John Whiteside'ın Kızına Çalan Çanlar" kadar etkilememişti. Bu şiiri yüksek sesle okuyuşu aklıma kazınmıştı – yakışıklı genç kocamın, Sherbourne Yolu'ndaki evimizin ön tarafında, çoğu akşam birlikte oturup okuduğumuz ya da ertesi günkü derslerimizi hazırladığımız küçük aydınlık odada duygu yüklü titreyen sesi.

O sıradan akşamlarda Ray ile birbirimize söylediklerimizi anımsamayı nasıl isterdim! O pek de rahat olmayan evin az sayıdaki rahat köşelerinden biri olan, çoğu akşam yemekten sonra pencerenin önünde lacivert koltukta birlikte oturduğumuz o küçük odada.

Pencereden çimler, kaldırım, sokak ve karşımızdaki bej tuğla ev görünüyor – bu da aklıma o kadar canlı kazınmış ki, oysa yıllardır ne düşündüm ne de gördüm o evi.

O günlerde en çok neyle meşguldük acaba? Derslerimizden, öğrencilerden ve meslektaşlarımızdan çok söz ettiğimizi anımsıyorum – Ray, Wayne State'de, ben Detroit Üniversitesi'nde – ama hepsi geçmişte kaldı artık. Yaşamımızda bize önemli gelen, acil, hatta sinir bozucu gelen her şey geçti gitti. O günlerden hemen hemen hiç arkadaşımız yok. Duvarları tuğla kaplı malikâne benzeri büyük evimizde partiler verirdik – insanlarla dolu – kahkahadan geçilmeyen – salonumuzun o tuhaf lacivert duvarlarını görür gibiyim – ama yüzler bulanık, seçilmiyor.

Bazıları öldü o arkadaşlarımızın – en yakın arkadaşım örneğin, çok erken öldü. Öbürleri taşındılar, yaşamlarının yönü değişti – Detroit Üniversitesi'nde İngilizce Bölümü'nde önemli bir öğretim üyesi ve o zamanlar Cizvit inancına mensup olan en yakın arkadaşımız, artık Cizvit değil ve evlenip Teksas'a yerleşti... *Tom Porter Kilise'yi bıraktı! Tanrım.*

Akşamlarımızı çoğunlukla Detroitli arkadaşlarımız ve dostlarımızla geçirirdik ve bütün o akşamlardan aklımda bir anı kırıntısı bile kalmamış. Ray'le birlikte geçirdiğimiz akşamlardan ise birlikte yemek yapışımız, evi toparlayışımız, alışverişe çıkışımız kalmış – Livernois Caddesi, Northland Alışveriş Merkezi; evimizin çevresinde ve yakındaki Palmer Parkı'nda el ele yaptığımız yürüyüşler – çok az şey geliyor aklıma.

Ürkütüyor bu beni – yaşamımızın büyük bir bölümü kayıp.

Ama tabii "John Whiteside'ın Kızına Çalan Çanlar" var–

İşte çalıyor çanlar, hazırız...

Küçük bedeni kıpır kıpırdı hep
Uçar gibi atardı adımlarını,
Onun için de şaşırtıyor
O suskun bedeni hepimizi.

Yorgun düşerdi bütün gün koşturmaktan
Görürdük pencereden ta ağaçların ötesinde
Kollarını açarak gölgesini kovalayışını
Ya da heyecanla göle dalışını

Tembel kazlar bir kar bulutu gibi
Yeşil çimenlere serperken karlarını
Tane tane, ağır, sessiz ve mağrur
Ağlıyorlardı kendi dillerince, ah,

Çünkü sopasını kaldırmasıyla
Elma rüyalı öğlen uykularından sıçradıkları
O küçükhanımın yorulmak bilmez kalbi
Kaz kümeleri gibi göklere havalandı şimdi!

Hadi çalın artık çanlar, hazırız
Toplandık bu mekânda acı içinde
İsyan ederek bakıyoruz kaskatı yatan
O suskun bedenine.

Amerikan şiiri derslerinde artık John Crowe Ransom'ı okutmuyorlar. Yaşı altmışın altında olan kimse duymamıştır belki de bu şiiri. Zamanında çok beğenilen, çok büyük etkisi olan Ransom, yirminci yüzyılın sonlarında edebiyat eğitimi alanında verilen kültür savaşında şehit oldu – beyaz erkek şairlerden Delmore Schwartz, Howard Nemerov, James Dickey, James Wright da öyle.

Hepsi de zamana kurban edildi.

32

YUVA

Ölümden sonraki yaşamımın en müthiş ânı yuvama çekildiğim an!

Burada ölmek bile *–özellikle de* ölmek– müthiş olurdu, diyorum içimden.

Bu "yuva" – yatağımız – yatağımızın bana ait bölümü – yastıklar, yorganlar, annemin diktiği gökkuşağı gibi alacalı yatak örtüsü – kitaplar, ciltli provalar, redaksiyon kopyaları, düzeltmeler, üzerinde çalıştığım çeşitli taslaklar – o gece üzerinde çalıştığım ya da çalışmaya çalıştığım ne ise. Şimdi de, yuvada, Ray'in bulabildiğim yayınlanmış bütün yazılarını okuyorum – yeniden okuyorum.

Biz yaşarken –Ray yaşarken– hiç yatakta okumazdım. Yatakta "yuvam" da yoktu zaten o zaman. Yatakta çalışmayı özellikle özensizlik ve dağınıklık sayardım, ciddi gelmezdi – yalnızca hasta ya da felçliyken kabul edilebilirdi. Evde olduğumuz akşamları oturma odamızda, koltukta, koltuğun iki ucunda okuyarak geçirirdik – ya da Ray elindeki kopyaları düzeltir, düzeltmeleri gözden geçirirdi – ben de o sırada ne yazıyorsam ya da yazmaya çalışıyorsam onunla ilgili notlar alırdım – "Joyce Carol Oates"un hızla akıp tükenen yaşamlarımızda –(o zaman farkında olmasak da)– hızla tükenmeyecek bir şeyler yaratma çabası.

Şimdi düşünüyorum, acaba o öbür dünyada –düş dünyasında/dünyamda– çok zaman geçirdim de kocamla yeterince zaman geçiremedim mi diye.

Beni bir mazgal deliğinden içeri çekilen su gibi kendine çeken bu yuva, günün koşturmasından ve bu tür düşüncelerden kaçışım benim. "Joyce Carol Oates" olmadığım –bütün işlevi yüzünde takma metal bir ağız varmış gibi donuk bir gülümsemeyle ardı ardına çeşitli hukuki belgeleri imzalamaktan ibaret olan–, "Joyce Carol Smith" de olmadığım bir yer burası. Yuvada kimliksizim. Huzur, yalnızlık, rahatlık var burada. *Nasılsın, Joyce,* sorusuyla karşılaşma olasılığım az, giderek daha sık sorulmaya başlanan *Evi elden çıkaracak mısın, yoksa oturacak mısın,* gibi bir soruyla da – bu soru beni öfkeyle ve aşağılanma

duygusuyla titretiyor, oysa bir dula sorulması son derece doğal bir soru; ölümcül kanser hastasma şu soruyu sormak gibi tıpkı: *Vasiyetin hazır mı? Yaradan'la hesaplaşıp günah çıkardın mı?*

Yuva çevresinde rahatsız edici hiçbir ses yok. Yuva çevresinde, bazen, televizyonun –kablolu yayındaki klasik müzik kanallarından birinin– sesi dışında sessizliğin güvenliği hâkim. Yuva, karanlığın içinde sıcacık ışıklı bir yer; evin kalanında gece ışık yanmıyor. Yakıttan tasarruf etmeye çalışıyorum, biraz geç olsa da – termostatı kontrol eden Ray olmayınca kaloriferi fazla yakmışım – ondan daha kötüsü – dalgınlıkla – kapıların kilidini açık, hatta aralık bıraktığım gibi – onun için artık gece yatarken ısıtmayı kapatıyorum – Ray de olsa böyle yapardı biliyorum – evin büyük bölümü soğuk, girilmiyor.

Üstümdekileri de tamamen çıkarmıyorum. Bir ölçüde üşüdüğüm için yapıyorum tabii bunu – bazen dişlerim birbirine vuruyor soğuktan – aşırı terleyip yapış yapış su içinde kalmadığım zamanlarda, yani – daha çok da evden çıkarken zaman yitirmemek için yapıyorum – çağrılırsam koşarak gidebilmek için. Hiç unutmayacağım – gözümün kenarındaki o kertenkelemsi boncuğumsu ölü cam gözlü o yaratık görüntüsü gibi – o sesi de duyuyorum hep – *Bayan Smith? Acilen hastaneye gelmeniz gerekiyor – kocanız henüz hayatta.* Özellikle de kalın çorap giyiyorum.

İnsanın aniden yataktan kaldırılıp bir yere çağrılma olasılığı varsa, yatağa çıplak ayakla girmemek çok akıllıca olur.

Çorap giymek öyle uzun zaman alır ki! Acil durumda berbat bir şeydir bu.

Onun için de, kutsal yuvamda bile, gece *üstümdekileri çıkaramaz oldum,* daha önceki hayatımda giydiğim *gecelik* gibi şeyleri giyemez oldum.

Aslında *üst değiştirme,* insanın kendisini gereksiz yere, kabuğundan çıkarılmış bir kaplumbağa gibi *kırılgan* bir kılığa sokması düşüncesi bile uygunsuz, düşüncesizce ve bayağı gelir oldu bana.

Hâlâ hayatta mı? Kocam hâlâ hayatta mı?

Evet. Kocanız henüz hayatta.

Yuva çok rahat ve rahatlatıcı olsa da –dul kadının hayatının (duygusal, zihinsel, ruhsal) çekirdeği durumuna gelmiş olsa da *yuva*– uykusuzluğa çözüm olmadığı unutulmamalı.

Yuva benim için uyuyamadığımda – yani uyku ilacı – ya da ("anksiyete" için) aile doktorumuzun verdiği Lorazepam adlı kapsülü – almadığımda neredeyse her gece – büyük bir rahatlık ve huzur kaynağı ve uyuyamasam da burada gün içindeki gibi çaresiz hissetmiyorum kendimi. Burada, dikkatimi verebildiğim ölçüde, yayınlanacak bir eleştirinin düzeltmelerini yapmaktan ya da Ray hastaneye kaldırıldığında yarım bırakmak zorunda kaldığım bir kısa öykü üzerinde çalışmaktan aldığım keyifle – "keyif" demek abartılı olabilir ama neyse– bir yere kadar eski halimi taklit edebiliyorum; yazamayacağım bir roman için bir yığın dağınık not almışım, ama düzeltmeyi düşündüğüm bitmiş bir romanım var, yakında başlayabilirim düzeltmeye; New York Eyaleti'nin kuzeyinde nehir kıyısında Sparta adlı hayali bir kentte geçen, konusu kayıplarla, hüzünle ve yasla ilgili olan bu roman belki beni kurtarmasa da yaşamımın odağı haline gelecek; ama şu anda dikkatimi, düzeltme yapmak ne kelime, okumaya bile veremiyorum.

Ne kadar zayıf bir türdür, düzyazı! Nasıl da uçucu ve değersiz, "zihnin yaşamı"! Yazma işinin kendisini bile, bir şaka gibi, sonuç vermeyen bir iş haline getiren 11 Eylül felaketinden sonra çoğumuzun hissettiği bu korkunç uyuşukluk, umutsuzluk ve değersizlik duygusunu yenmeliyim.

Sözcükler faydasız. Böyle bir felaket karşısında...

Kısa şeylerle –eleştiri, deneme, öykü– uğraşmak yine de bir teselli. Kendimi çalışmaya kaptırırsam başıma gelenleri neredeyse unutabilirmişim gibi –neredeyse!– ve yatakta huzur bulamadığımda yuvadan çıkıp hemen yandaki Ray'in çalışma odasında dolanıyorum ya da Ray'in odasının karşısındaki kendi çalışma odama kayıyorum; artık benim için, Ray yaşarken olduğundan çok daha büyük bir önem taşımaya başlayan mesajları yanıtlamak için, ama gece geç saatteki bu keşif gezilerinin sonunda birkaç dakika içinde yuvaya döneceğim kesin.

Gece boyu, yuvanın dışında, uyanık kalma düşüncesi bile öyle ürkütücü geliyor ki.

Şansım varsa tekir kedimiz Reynard ânında yatak odasında beliriyor – bir sıçramayla yatağımızda– tam olarak yanıma değilse de yatağın ucuna, Ray'in tarafına, benimle uyumak üzere kıvrılıyor,

istemeyerek yapıyormuş gibi –kedigiller için böyle ayrıntılar asla kazara değildir– bacağımı itiyor, onu kandırır gibi konuşursam –*Tatlı Reynard! Tatlı kedi!*– ya da sert tüylerini okşamak üzere uzanırsam, bu rahatlığımdan nem kapıp yataktan atlayarak hızla karanlık evin başka bir köşesine de kaçabilir.

Ray'in on ya da on bir yıl önce bana sürpriz yaparak Reynard'ı yakındaki bir hayvan barınağından alıp eve getirdiği yaz gününü hatırlamaya çalışıyorum. Çok sevdiğimiz yaşlı bir kedimizi kaybetmiştik – yeni bir kedi almaya bu kadar çabuk hazır olacağımı düşünmüyordum – ama acı acı miyavlayarak annesini ya da yemek ve ilgi isteyen küçücük tekir kedi yavrusu, Ray onu eve getirdiği an kalbimi kazanmıştı.

Ray'in bu ani, görünüşte mantıksız, tek taraflı ama iyi sonuçlanan jestlerini öyle seviyordum ki.

Öbür kedimiz, aslında içlerinden daha canayakın, daha az tedirgin ve genç olanı Cherie, Ray'in gidişinden beri yatak odasına girmeyi kesinlikle reddediyor, ne kadar okşasam da bir türlü girmiyor. Cherie, yuvadaki gece yaşantımda benimle birlikte ya da yakınımda uyumadığı gibi içeride ben varsam ve oturup çalışıyor ya da çalışmaya çalışıyorsam Ray'in çalışma odasına da girmiyor, oysa başka zaman olsa Ray'in koltuğunda uyur; ben masamda oturup çalışırken, ya da çalışmaya çalışırken çalışma odama girmeyi de reddediyor. Bir tek oturma odasındaki koltuğa otururwhile – akşamları Ray ile birlikte okurken yaptığımız gibi – şimdi de ancak kendimi zorlayarak yapabildiğimde – Cherie hemen koşup kucağıma atlıyor ve birkaç dakika huzursuz bekliyor – koltuğu paylaşan öbür kişinin gelmediğini görünce de aşağı atlıyor Cherie ve arkasına bakmadan gidiyor.

Kediler beni suçluyor, biliyorum. Hayvanlar sessiz ve akılsız olsalar da sitemlerinin etkisi aynı.

İçinde iyice daraldığım ve kendimi önce büyükken sonradan küçülen ve insanı *yaralayabilen* bir adaya bırakılmış talihsiz bir çizgi film kahramanı gibi hissettiğim bu evde maruz kaldığım bu zalim – bu gülünç – kedi serzenişlerine karşı tek ilaç, yuvam.

Bir hayvanın kaprisinden bu kadar incinmek saçma gelebilir. Ama daha saçması, bir hayvanın davranışlarına aklını takacak kadar, insanlık çapından düşecek kadar küçülmek.

Dul kadının yaşamının bir gerçeği: Her şey önemsiz, anlamsız ve amaçsız olduğu derecede de derindir.

Bütün davranışlar – hareketler – "etkinlikler" – dul kadın için onlarla aşağı yukarı aynı önem derecesinde olan kendini öldürmenin alternatifi.

Yine de – dul kadın böyle şeyler söylememeli tabii. Kendi acısına, suskunluk ve sabırla sahip çıkması çok daha uygun olur. Kapısının dışındaki canlı, insanlı dünyanın içine dalmaktansa yuvasına gömülmesi çok daha uygun olur.

Hastanede refakat nöbeti tuttuğum o hafta boyu gece geç saatte yuvaya gömülünce gözümü ayırmadan birkaç metre ötedeki televizyona bakardım – dikkatimi okumaya ya da işlerimi yapmaya verecek durumda değildim – durmadan kanallar arasında gezinirdim – çünkü uykusuzluk insanı en acayip coğrafi zenginlikleri keşfetmeye itebilir: *X-Files (Kayıp Dosyalar)* dizisinin tekrar gösterilen bölümleri beni aynı derecede büyüleyip etkisi altına almıştı – Ray ile birlikte hiç seyretmediğimiz çok popüler bir televizyon programıydı bu – korkusuz FBI ajanları bir öpücüğüyle kadınları çürütüp fosforlu cesede çeviren bir adamın peşindeydi – kadın kurbanların görünümü öyle iğrençti ki FBI ajanları bile şaşırıp iğreniyorlardı – kişileştirmeler çok kaba ve abartılı olsa da tam Nathaniel Hawthorne türü bir cinsel kirlenme öyküsüydü. Kısa sürede, gece geç saatte televizyon izlemenin okyanusun keşfedilmemiş derinliklerinde gezinmeye benzediğini anladım – yüksek desibelden dramlar, silahlar, araba takipleri, helikopterle takipler, CNN ve FOX Haber tekrarları ile dolu bulanık bir Sargasso Denizi – kültürümüzün kolektif tabanı – bütün banal fetişlerimiz. Pencereyi döven rüzgârın ve yağmurun sesini dinlemek için televizyonu kapatınca her yeri çok güzel bir sessizlik kaplıyor.

Ray öldükten sonra, kısa bir süre sonra, televizyon ekranında sabahın dördünde, tuhaf bir biçimde, *What's My Line? (Benim Rolüm Ne?)* adlı tarih programının tekrarı belirmişti – Steve Allen, Dorothy Kilgallen, Arlene Francis, Bennett Cerf ve John Daly'nin çok eski yılların renkli televizyon çekiminden yeniden canlandırılmış hayaletleri – bana birden uzun zamandır görmediğim akrabalarımmış gibi öyle canlı, öyle gerçek ve yakın gelmişlerdi ki. Televizyon tarihinin en sevilen programı olduğu söylenen ve 1950'den 1967'ye kadar yayında

kalan eski teknolojili bu programı annemin Macar üvey anne-babasıyla birlikte yaşadığımız New York'ta Millersport'taki eski çiftlik evinin bize ait olan bölümünde yıllarca kardeşim Fred ve annemle küçük siyah-beyaz televizyonumuzda izlemiştim. Yarışmacıların hazırcevaplıkları ve yarışmayı sunan John Daly'nin havalı ve canayakın tavırları bizi nasıl da etkilerdi! Ama izlerken birbirimize söylediklerimizin bir kelimesini bile hatırlamıyorum.

Neden bu kadar çok şey kaybolup gidiyor? Konuştuğumuz dilin büyük bir bölümü örneğin! Çok eski anıların beyinde –yenilerine göre çok daha sağlam bir biçimde– depolandığı söylenir – ama bunların çok azı bilinç düzeyine çıkabiliyorsa bu depolamanın yararı ne? İşitsel belleğimiz güçsüzdür, güvenilir değildir. Hepimiz arkadaşlarımızın, konuşmalardan akıllarında kalanları heyecanla –ama yanlış bir biçimde– tekrarladığına tanık olmuşuzdur; yalnızca dil değil, tonlama, vurgu, *anlam* da gider.

Benim kaybımı Ray ile nedense hiç –hem de hiç– yazışmamış olduğumuz gerçeği daha da artırıyor. Bir kere bile yazmamışız birbirimize, bir geceden fazla ayrı kalmadığımız için, o da çok ender olarak, evliliğimizin ilk on beş yılında belki bir gece bile ayrı kalmamışızdır.

"Flört" dönemimiz de olmadı – mektup yazmayı gerektirecek bir ayrılık dönemimiz de. Wisconsin Üniversitesi'nde bir öğrenci partisinde Mendota Gölü'ne bakan büyük öğrenci birliği binasında tanıştığımız geceden başlayarak –23 Ekim 1960 Pazar– her gün gördük birbirimizi.

Aynı yılın 23 Kasım günü, ilerisi için bir adım olarak nişanlandık, 23 Ocak 1961'de de evlendik.

Ondan yıllar sonra "JCO" olarak okullara, üniversitelere davet edilmeye başladım, o da genelde bir geceliğine. Önceleri Ray de geldi benimle ama sonra, davetler arttıkça, giderek yalnız gider oldum, bu nedenle de son yıllarda daha çok ayrı kalmaya başladık.

Riverside'daki California Üniversitesi'ne de böyle gittim. Ray'in hastalandığı gece.

Ben evde olsam belki de hiç hastalanmayacaktı, diye düşünmüyor değilim tabii. Soğuk almıştı – görünüşte zararsız bir durumdu yani! Ben evde olsam yaptıklarından hangisini yapmamış olacaktı,

bilemiyorum: *Çok komiksin. Ne kadar da ayrıntıya iniyorsun!* İnsanın suçluluktan kendini kötü hissetmemesi olanaksız, kocan ölmüş ve sen buna engel olamamışsın.

Tabii bir de, Ray Acil Servis'e gitmek istememişti. Sen ısrar ettin. Belki evde, tedavi edilmeden kalsa daha iyi olurdu.

Evde yokken Ray'i mutlaka akşam geç saatte arardım. Okuma etkinliğim, "onuruma" verilen yemek bittikten sonra – ev sahiplerim hep çok hoş, çok ilginç ve ilgili insanlardır – çoğu da bizim gibi akademisyendir – Ray'e okuma etkinliğini, akşam yemeğini anlatırdım, Ray de bana ilgimi çeken haberleri verir, o gün ne yaptığını –ben yokken hayatımızda neler olduğunu– anlatırdı.

Bütün bunlar yok artık. Ev hayatının mutluluğu yok, onsuz insanın "mesleğinin" küçük zaferleri –aslında büyükleri bile– yüzeysel ve yapmacık kalıyor.

Ama bir yanlışlık var! Yuvada annemin diktiği yatak örtüsünün altına kıvrılmış televizyondaki klasik müzik kanalında Chopin dinlerken bu tür düşüncelerden korunuyor olmam gerek.

26 Şubat gecesi –ya da 27 Şubat sabaha karşı demeliyim– 2:40'ta – Ray'in ölümünden tam bir hafta sonra. Bu gece önce arkadaşlarla yemek yedim – bu evin içinde, ya da başka bir yerde, akşam yalnız başıma "yemek yemem" olanaksız – ama yemek arkadaşlarla olursa sorun yok, harika bir şey – tek eksik Ray... Ray'in yayınlanmış çalışmalarından bazılarını yaydım yuvaya, Coleridge'in ünlü "Christabel" şiiri ile ilgili bir yazısını okuyorum – "enigmatik bir parça" demiş Ray eser için – "Christabel ve Geraldine: Yaşam ile Ölümün Evliliği", 1968'de *Bucknell Review*' da yayınlanmış. Ray'in yazılarında ortak ilgi alanlarımıza –örneğin İngiliz ve İskoç baladlarına– ilişkin birçok şey keşfetmek beni çok şaşırtıyor – Richard Crashaw'un şiirinden ilginç bir dörtlüğü de alıntılamış Ray:

Bilmeye hiç yeltenmedi
Ölümün aşkla ilişkisini...
Ya da anlamak istemedi
Aşkın neden kan dökerek gösterildiğini.

Ne güçlü dizeler, nasıl da canlı geliyorlar kulağıma, yarısı hatırlanan bir rüya gibi! Crashaw'un şiiri beni o kadar etkiledi ki ikinci dizeyi bir kısa öykünün başlığı yapmaya karar verdim – "Ölümün Aşkla İlgisi" – 1966'da geçen çok dokunaklı bir aşk hikâyesi.

(İkinci öykü seçkimde yer alan *Selin İçinden* adlı eski öykümü bir daha okumalıyım. O zamanı, o duyguları bir daha yakalamak için yeniden okumam gerek, biliyorum. Ama yapamam. Yuvada gücüm yok, uyuşmuş gibiyim. Yapamıyorum.)

Ray'in o eski yıllara ait eleştiri yazılarını okurken ne kadar yakın olduğumuzu fark ediyorum... Okulla ilgili her türlü ayrıntıyı paylaşırdık – dersler, meslektaşlar, başımıza gelen iyi, kötü ve şaşırtıcı şeyler – Coleridge'in şiirini de tartışmıştık birlikte ve Ray'in yazılarının taslaklarını okumuştum – yaşamlarımız sevgi/nefret gibi, zıt duygular gibi iç içeydi – güzellik/yılansı çirkinlik – Coleridge'in o büyüleyici şiiri gibi.

Düşünüyordum da, ilk kez düşünmüyorum ama bunu, yazarlığımla kendi geleceğime balıklama dalışlar yaptım hep – bodoslama denebilir, hiç sakınmadan – "korkusuzca" ya da: bu tarifsiz acı kaybın olduğu geleceğime. Genç kızlığımdan beri entelektüel/yazınsal bir gelişim içinde olsam da pek bir şey *deneyimlediğim* söylenemez; orta yaşlarıma gelene kadar da olmadı bu *deneyimleme işi* – annemle babamın ölümüne, kocamın bu çok ani ölümüne kadar. Emily Dickinson'ın dediği gibi: *İncilere geçene kadar oyun hamuru ile oyalanıyoruz.* Yaşamlarımız başlangıçta hep *oyun hamuru ile oyalanma* biçimindedir. Ardından rüzgârda hızla kapanan bir kapının şiddetiyle ensemize iner yaşam.

1966'da yirmi sekiz yaşındaydım. Henüz büyük bir acı yaşamamıştım – bir tane bile! Crashaw'un "Ölümün aşkla ilişkisi" – "Aşkın neden kan dökerek gösterildiği" dizelerinin anlamını çözmeme yetecek yaşam bilgim –herhangi bir bilgi kırıntım bile– yoktu.

Ray ile tanıştığımızda – saygın bir İngiliz Edebiyatı Bölümü'nün yüksek lisans öğrencisi olarak çok yalnız ve gelecekle – geleceğimle – ilgili çok da heyecanlı olduğum bir dönemde – yaşamıma – benden sekiz yaş büyük – "yaşlı bir adam" olarak girmişti – Madison'da son yılıydı, Jonathan Swift üzerine yazdığı iddialı doktora tezini bitirip

üniversitedeki ilk işine girmeye hazırlanıyordu. Ray, İngiliz Edebiyatı alanında akademik tanımla tam bir "on sekizinci yüzyıl insanı" olarak – benim daha okumaya yeni başladığım konularda – Eski İngilizce, Chaucer, Rönesans öncesi tiyatro, Shakespeare dışında Rönesans tiyatrosu – son derece yeterli, donanımlı ve akıl almaz derecede bilgili olmasına karşın bana çok iyi davranıyor, birçok konudaki cahilliğime katlanıyordu, mizah duygusu fazla gelişmiş, ince ve eleştirel biriydi – Ray'in edebiyattaki idolleri "insan onurunun" büyük savunucusu Swift; en ünlü şiiri "Bukleye Tecavüz"ün tümünü ezberden okuduğu büyük taşlama/nükte ustası şair Alexander Pope; kendi yazdığı didaktik eserlerden çok o muhteşem Boswell biyografisi ile bilinen efsanevi Samuel Johnson; ve nükte ustası şairler William Congreve *The Way of the World* (*Dünyanın Hali)* ve Richard Sheridan *The School for Scandal* (*Skandallar Okulu)* idi. 1974 yılında Ray'in ilgisi akademik çalışmalardan edebiyat dergimiz *Ontario Review*'u yayınlamaya yönelince büyük bir heyecanla yazmaya başladığı kitap uzunluğundaki eleştirisi *Charles Churchill* (1977) yarım kalmıştı – Churchill, Swift gibi değildi ama müthiş bir taşlama ustasıydı, en azından yer yer. Ray, Churchill ile ilgili kitabını bitirdiğinde, ünlü yazarların yaşamöyküleriyle iç içe geçmiş ve kitap uzunluğunu bulan derinlemesine incelemelerini kaleme alan çoğu yazar gibi, bu konudan bütünüyle uzaklaşmıştı; Ray bu alaycı politik taşlamacıyı derinlikli ve entelektüel bir yazar konumuna getiren herhangi bir çaba içine girmeyi gereksiz bir iş olarak görüyordu. Ray'in ilgisi yavaş yavaş on sekizinci yüzyıldan yirminci yüzyıl şiirine kaymıştı; H.D., Pablo Neruda, Richard Eberhart, Howard Nemerow, Ted Hughes, James Dickey, (sonradan *Ontario Review*'da yayınladığı) William Heyen üzerine ardı ardına keskin, derinlikli, övgü dolu deneme ve eleştiri yazıları kaleme almıştı.

Özellikle Nemerow'un şiirlerini ikimiz de seviyorduk. Ray'in şairle ilgili 1974'te *Southern Review*'da yayınlanan denemesinin sonunda –zihnime hiç silinmemek üzere kazınmış olan– şu dizeleriyle karşılaşmak beni öyle heyecanlandırdı ki:

Ah kırlangıçlar, kırlangıçlar, şiirler
Önemli değil. Dünyayı yeniden,
Güzelliğin zekâyı donattığı
Güneşin aklın gözüyle aydınlandığı
Bir yer olarak bulmak, işte bu önemli.
– "Mavi kırlangıçlar"

Her ne kadar şu an –ölümden sonra– *dünyayı yeniden bulmak* benim için bir anlam taşımıyorsa da.

Yuvada bu yazıyı okurken –(yeniden) okurken– tir tir titremeye başlıyorum, oysa mutsuz olmadığımı sanıyordum – emindim. Titremem bir türlü geçmiyor, banyoya gidip buz kesen ellerimi sıcak suyla yıkamalıyım. Ne kadar tuhaf! Kocamın yazınsal eleştiri çalışmalarının içinde kaybolup gittim – bir zamanlar *Edebiyat ve Psikoloji* dergisinin eleştirmeni olduğunu, hatta işi Dostoyevski'nin –ikimizin de 1970'lerde derslerde işlediğimiz– *Suç ve Ceza*'sı üzerine kısa bir yazı yayınlamaya kadar götürdüğünü bütünüyle unutmuşum; şu an titremem o kadar arttı ki dişlerim birbirine vuruyor. Yatağımın başucundaki sehpada Ray'in, 1960'larda yıllarca üzerinde çalıştığı ama bir türlü tamamlayamadığı roman taslağı duruyor. En son halini görüp görmediğimi ya da Ray'in onu bana gösterip göstermediğini hatırlayamıyorum; galiba düzeltmelerini yapmayı düşünerek bir kenara bırakmıştı. Ray'in dolabında bulduğum, bir yandan yıllardır el değmemiş olan bu romanı okuma isteğine kapılırken bir yandan da endişelenmeden edemiyorum. Ray, son halini alması çok fazla çalışma gerektiren bu taslağı okumamı ister miydi, bilemiyorum; 1978'de Princeton'a taşındığımızdan beri ona doğru dürüst baktığını bile sanmıyorum, uzun zamandır da söz etmez olmuştu zaten. İlk sayfaya baktım – adı *Kara Ayin* – taslak çok eski ve yıpranmış görünüyor – yıllar boyu bir dolabın dibinde kalıp unutulmuş kopyalara benziyor – büyük bir hüzne kapılıyorum.

Bu bir hata.

Okumak istemiyorsun aslında.

Kocanla ilgili bilmediklerinin senden gizlenmiş olmasının mutlaka bir nedeni vardır.

Ayrıca kocan yok artık, geri de gelmeyecek.

"Metanetli" – "saygılı" – olmaya çalışman gerek – onun yazdıklarını, yazmaya çalıştıklarını ya da, (yeniden) okuyarak kendini avutabilirsin – ama o geri gelmeyecek, gitti ve geri gelmeyecek.

Dullukla ilgili ilginç bir gerçek: Böylesi hesaplaşmalar en tuhaf, beklenmedik anlarda üşüşür üstünüze ama – aynı hızla da unutulur. Çünkü Dul Kadın'ın ölümden sonraki yaşamında zaman kavramı son derece basit işler: Geri alınamayacak biçimde yaşanmış olanlar her nasılsa daha hiç olmamış gibi gelir: Dul Kadın zamanı geriye sarabilirse, en acı veren hesaplaşmalar da silinebilir.

33

Hayalet Odalar

Hayalet odalar! Evi birer birer ele geçiriyorlar.

İrade bana ait değil, evin odalarına ait.

Bütün endişelere karşın *umut yüklü* o hastane nöbeti sırasında evin odaları eve dönüş beklentisi ile ışıl ışıldı. Dışarının ışıkları gün boyu açıktı – müsrifçe, gereksizce. Keskin bir mobilya cilası ve cam deterjanı kokusu vardı; yemek masasının üstünde de şeffaf ambalajlarından yeni çıkarılmış mumların parfümsü kokusu. *Ray'in sevdiği yemeklerden birini yapacaktım: mantar, domates, rezene ve kişnişli İskoç somon ızgara. Hastane yemeğinden başka bir şeyler yemek isteyecektir canı ama – büyük olasılıkla yorgun olur, erkenden yatmak ister.*

Şu an odaların çoğunda ışık yok. Odaların çoğu erişim alanımın dışında, içlerine giremiyorum, hatta bakamıyorum bile.

Ama Ray nerede? Hangi odada – kocam?

Artık evin dışındaki ışıklar hiç yanmıyor. O kadar masraf etmek istemiyorum. Hem bu ampuller yanarsa nasıl değiştiririm?

Bazen yuva da yetmiyor, saklanacak bir yer kalmıyor o zaman da.

Artık umut kalmasa da nöbet sürüyor.

Sonuç olarak Ray'in romanını okuyamaya cesaret edemedim – şimdilik özenle bir kenara koydum onu.

Kalbimin içini Ray'den çok daha iyi bilen ejder, kaygılarımı anlıyor. Bilgeliğiyle bana destek olan bu ejder.

Okumanı isteseydi, sana verirdi onu. Bunu biliyorsun!

Ama bazen de – *Demek ki onu düş kırıklığına uğrattın. Bu taslağı okumayı ona sen teklif etmeliydin zamanında, herhangi bir yardımın olabilecekken. Artık çok geç – sen de biliyorsun.*

Ölüm sonrası yapılacak işler yağmuru dindi, kuşatma şimdi başka kılıklara büründü. Ölümcül bir bakterinin mutasyonu gibi, ölüm saçmayı sürdürmek için.

Evin bölümleri birer birer hayaletsi, boş bir hal alıyor. Bir zamanlar

son derece sıcak bir havası olan oturma odası – koltuk, beyaz piyano, Ray ile birlikte Princeton'a taşındığımızda bu oda için seçtiğimiz koyu pembe Çin halısı. 1965'te Detroit'te bir mobilyacıdan birlikte aldığımız mermer sehpanın üzerinde, koltuğun Ray'in oturduğu tarafında hastaneden getirdiğim kitapları duruyor – *Infidel, The Great Unraveling, Your Government Failed You. New York Review of Books* ve *New Yorker*'ın eski sayıları.

Sonunda *Ontario Review* için gönderilen yazı yığınını kaldırdım. Ray'in biriktirdiği tükenmezkalem ve ataşlar dağınık bir biçimde duruyor.

(Koltuğun yastıklarının arasında – koltuğun altında – daha başka tükenmezkalemler, ataşlar var! Eskiden bulunca Ray'e gülerek gösterirdim bunları; şu an kendi başıma bulmak çok sinir bozucu, kötü niyetli, haince bir şaka gibi.)

Ama oturma odası hayalet oda, oturma odasından geçilen ve Ray ile her gün –yani sıcak havalarda dışarıda terasta oturmadığımızda– öğle yemeğimizi yediğimiz güneşli küçük oda da öyle. Yuvarlak cam masası, hasır sandalyeleri ve örümcekleri, hem de yığınla örümceği ve avladıkları böcekleri, kış aylarında bile tuhaf bir biçimde cezbeden kırmızı tuğla zemini ile bu camlı odanın, kapalı havalarda bile aldığı onca ışıkla, hayalet odaya dönüşmesi çok zor – ama, dönüştü bile.

Aylarca girmeyeceğim güneşli odamıza, örümcek ağlarını süpürmek için bile.

Güneşli odamıza bakamayacağım hatta. Camlı masanın üstündeki bej kumaş servislere göz ucuyla bakmak bile içimi acıtıyor.

Evin annemle babamın kalması için heyecanla hazırladığımız uç bölümü de hayalet bölge artık – kuşkusuz. Evin bu bölümünü kapatıp kalan yerlerden ayırmam mümkün – ısıtmayı kapadım – oraya, belki günlerce, haftalarca, girmemi gerektirecek bir neden yok. Ray evdeki son kahvaltısını bu odada, uzun beyaz Parsons tasarımı masada etmiş ya da etmeye çalışmıştı. *New York Times*'ı evde son kez okumuş ya da okumaya çalışmıştı.

Evde çoğu zaman saatlerce birbirimizle konuşmadan ya da konuşmaya gerek duymadan zaman geçirirdik.

Çünkü bu, –yani konuşmaya gerek duymamak– yakın olmanın en büyük özelliğiydi.

Şimdi, odayı kaplayan pencere camından arka bahçeye bakmaya bile dayanamıyorum. Galiba asıl korkum, orada kimseyi görememek. Daha da korkutucu olan ise camda bir yansıma görmek – çünkü evimizde camdaki yansımaların yansımalarının sonu yok – bir tür baş dönmesi yaratıyor bu yansımalar, migrenden önce çakan o keskin ışık gibi.

Aynalar da artık erişim dışı, tabu. O hayalet aynalar sanki zehirli duman barındırıyor, çok yakından bakmak korkutuyor.

Aslında hangi aynaya düşünmeden bakılabiliyor ki?

Birkaç gün umut bağladığım minyatür gül sonunda solup öldü – (yenmeyen) yosun da öyle. Yemek masasının üstündeki hipnotize olmuş gibi gözümü ayırmadan baktığım –çoğu açılmamış– mektup yığını ve HUZUR HUZUR HUZUR HUZUR yazılı parlak beyaz saten kurdeleli inci rengi kare seramik vazo.

Nedir bu *şeyler*? Evrende başka şey yok mu – *şeylerden* başka?

Yakında –bir-iki gün içinde– herkese teşekkür etmeye başlayacağım. Niyetim bu.

Yalnız – başsağlığı hediyelerine iliştirilmiş olan kartların çoğunu kaybetmişim.

Yalnız – çalışma odamda yeşil bir torbaya koyduğum kart ve mektupların çoğunu okumaya zorlayamıyorum kendimi.

Bir dulun yalnızca hediyelere değil, başsağlığı kartları ve mektuplarına da teşekkür yanıtı yazması *gerekir mi?* Bunu düşününce kalbim sıkışıyor. Ne acımasız bir gelenek!

Yine de iyi huylu bir dul olmak istiyorum. İyi bir dul olmak istiyorum. Kocasını geçen yıl kaybeden Princeton'dan bir tanıdığım, herkesin saygı duyduğu çok iyi bir kadın, bana başsağlığı kartlarına kadar her şeye yanıt vermeye ne kadar özen gösterdiğini, kendisine yazan herkese tek tek yanıt yazmaktan nasıl zevk aldığını anlatmıştı. *Yapabileceğim bir şey çıkmıştı. Minnettardım.*

Bu iyi huylu Princetonlı dul kadının tersine ben kendime yapacak iş aramıyorum – herhangi bir işe ayıracak zamanım yok benim, yapmaya yetecek enerjim de. Ruhumun temel ihtiyacı başka – *Dul olmak istemiyorum ben! Ben farklıyım.*

Küçük bir kızken de bebekle oynamak istemediğim gibi. Doğum günümde bana hediye ettiği pahalı bebeği hiç düşünmeden başkasına

vererek büyükannemin kalbini kırmıştım – beğenmediğimi belli ederek komşunun kızına vermiştim bebeği – *Aptal kızlardan olmak istemiyorum ben. Ben farklıyım.*

Şimdi yetişkinim. Bir yetişkinden, hele iyiliğiyle bilinen bir adamın dul karısından çok şey beklenir. Bana gösterilen ilgiye teşekkür borçlu olsam da galiba kartlarla mektupları yeşil torbanın içinde biriktirmeyi sürdüreceğim, sahte bir kararlılık havasıyla: *Sonra okurum hepsini. Sonra yanıtlarım. Kendimi biraz daha güçlü hissedince.*

Bu da biraz zaman alabilir. Aylar, yıllar.

Sonunda yeşil torbayı Ray'in çalışma odasına taşıyorum. Odamda, torbayı koyduğum köşe, gözümde küçüle küçüle neredeyse silindi.

O gece, Ray'in özel eşyalarıyla hastaneden döndüğümde, eşyaları ilaç dolabına ve lavabosunun önüne yerleştirmiştim. Giysilerini de giysi dolabına yerleştirmiş, (çok az giyilmiş) kirlilerini çamaşır sepetine atmış, çamaşırı yıkadıktan sonra çorap, iç çamaşırı ve gömleklerini çalışma odasına koymuştum.

Bütün giysileri yerli yerinde. Hiçbir giysisi atılmadı. Her türlü mektubu, kâğıdı, bütçe türü belgeleri masalarının üzerinde ve çalışma odasında yerde düzenli duruyor.

Giysilerinin hepsi çok güzel, bence. Devetüyü spor paltosu hâlâ kuru temizlemeden geldiği gibi naylonlu. Koyu gri yumuşacık bir yün palto. İş gömlekleri yeni yıkanmış, henüz giyilememiş. Özellikle sevdiğim mavi çizgili gömleği. Kravatlarının –yığınla!– erkeklerin incecik kravatlar taktığı çok eski zamanlara –1970'ler miydi?– kadar uzanıyor geçmişleri – Manhattan'da Amerikan Sanat ve Edebiyat Akademisi'nin bitmek bilmez bir töreninden kaçtığımız baş döndüren bir bahar günü Cloisters'dan birlikte aldığımız o sevdiğim goblen Tepegöz desenli ipek kravatı.

Ne iyi oldu oradan kaçıp canımızı kurtardığımız! – Bob Dylan'ın (tesadüf eseri Princeton'da geçen) bir şarkısının –"Çekirgenin Günü"– bu dizesi çok sık tekrarlanırdı aramızda.

Bugün sabah yine –Ray'in bitirmediği romanı– *Kara Ayin*'in taslağına bakmak geldi içimden. Kalbim öyle hızlı atmaya başladı ki, devamını getiremedim.

Ray'in yaşamında bir giz var, bence. Belki "giz" demek fazla olur. Yeni tanıştığımız ve –bence yeni tanışan herkesin yaptığı gibi– aile kökenlerimizden söz ettiğimiz o ilk aylardan sonra söylemeye değer bulmadığını düşündüğüm şeyler diyelim – hiç soramadığım için giderek tabulaşan şeyler.

Şair arkadaşım Alicia Ostriker geçen akşam evinde bana sessizce *Şu an senin yerinde olmak nasıl bir şeydir düşünemiyorum bile*, dedi, *Ben de düşünemiyorum*, dedim.

Arkadaşlarım harika insanlar, beni sürekli evlerine davet ediyorlar. Sanki bana göz kulak olmaya çalışıyorlar – benimle ilgili konuştuklarını düşünüyorum – çok duygulandırıyor bu beni, aynı zamanda da endişelendiriyor – onları düş kırıklığına uğratmamalıyım – onların evinde hayalet odaların olmaması – hiçbir tehdit hissetmeden odadan odaya konuşarak, gülerek, eğlenerek büyük bir rahatlıkla girip çıkmaları – büyülüyor beni – sonsuza kadar yaşayacaklar, yaşamlarında *neden* sorusu olmayacak hiç.

Bazen, sabah karşı uykuya dalmışsam, sabah uyanmak o kadar zor oluyor ki, yuvayı bırakmak o kadar zor oluyor ki o zaman aklıma geliyor bu soru: *Neden?*

Neden yaşam var da yaşamın sonu diye bir şey yok, diye merak ediyorum deli gibi. *Yaşama* ilişkin ilk çaba – ilk İnsan'dan milyonlarca yıl önce – fokurdayan kimyasal bir çorbadan doğma tekhücreli organizmalar – türünü sürdürmek için, yalnızca sürdürmek değil kalıcı olmak için, yalnızca kalıcı olmak için değil üreme yoluyla zafere ulaşmak için – *Neden?*

Arada bir hareket ve heyecan duymak istediğimde, elektrik süpürgesiyle odaları temizliyorum. Süpürme işi beni hep mutlu eder – o korkunç uğultu kafamın içindeki sesleri bastırır ve ayağımın altındaki halı birden yumuşacık bir dokuyla bedenimin ta içinden ruhsal bir huzur, neredeyse bir kutsanmışlık duygusu verir bana.

Aslında – tam olarak *kutsanma* değil.

Hayalet odalar! Hayalet eylemler de vardır.

Örneğin, ben artık mutfakta yemek "hazırlayamıyorum". Tezgâhın üstünde bir çırpıda hazırlanmayan hiçbir şey yemiyorum, bir kâse içinde kaşık kaşık yoğurt, kesilmiş (çürümüş?) meyveler, bir avuç (bayat) mısır gevreği; akşam da belki, hazır çorba (tavuklu pirinçli) ve

Ray'in sevdiği kıtır çavdar krakeri.

Herhangi bir şey yemek için masanın başına oturma düşüncesi bile içimi kaldırıyor. Bütün "yemeklerimi" çalışma masasında e-postaları yanıtlar ya da çalışırken ya da yatak odasında televizyon izler, okur ya da çalışmaya çalışırken yiyorum.

İnsan yalnız yaşayınca, yemek yeme işi aşağılanma ya da alay gibi geliyor. Çünkü yemek denen şey toplumsal bir törendir, yoksa yemek yalnızca içine yiyecek doldurulmuş bir tabaktan ibarettir.

Ben şehir dışındayken, Ray evde yalnız kaldığında, benim yokluğumu fırsat bilerek eve pizza ısmarlardı. Evi aradığımda pizzasını nasıl bulduğunu sorardım, o da *Fena değildi*, derdi omuz silker gibi bir tonla, ben nesini beğenmediğini sorunca Ray, *Tek kişi için çok büyüktü*, der ben de *Hepsini yemene gerek yoktu – değil mi*, derdim. Ray de *Yedim ama. Hepsi bitti*, derdi.

Yemekten daha iyi bir seçenek de hemen bardağa boşaltılabilen karışık meyveli içecek şişeleriydi. Ray öldükten bir-iki gün sonra avluya bırakılmıştı bunlar, plastik bir torba içinde bir düzine kadar şişe vardı, bir kadın yazar arkadaşım getirmişti. *Yemen gerek Joyce*, demişti *ama yemek istemiyorsun. O zaman bunları iç.*

Araba kullanırken hemen bir tane açmaya çok uygundu şişeler. Yalnız başına yemek yeme eziyeti, bu yeme işini, araba kullanmak gibi, başka bir işin gerisine itince azalmış oluyordu.

Yalnız yaşayan arkadaşlarımın/tanıdıklarımın sık sık telefonla konuşurken yemek yediklerine tanık olmuştum. Bunun ya rastlantı olduğunu ya da o kişinin sürekli yemek yeme bozukluğu geliştirdiğini düşünürdüm o zaman; ama şimdi tam tersi olduğunu anlıyorum – yalnız başına yemek yemek öyle korkunç bir şey ki, insan bu işi, telefonda konuşmak gibi, başka bir şeyin yanında yapmak istiyor.

Dikkatim dağınıksa ya da kafam meşgulse ânında hata yapıyorum – hayalet odalardan birine hazırlıksız bakıveriyorum. Ve koltuğun Ray'e ait olan ucunda – bir karaltı ya da oturan birinin hatlarını görerek donakalıyorum – buna, yani bir kişinin *düşüncesini* – ya da *anısını* görmeye "optik yanılsama" diyorlar.

Hemen çeviriyorum başımı. Evin "güvenli" bir yerine atıyorum kendimi.

27 Şubat 2008

Edebiyat Dergisi Kurucusu ve Editör Raymond Smith 77 Yaşında Yaşamını Yitirdi

The Ontario Review dergisinin kurucusu ve uzun yıllardır editörü olan ünlü yazın eleştirmeni Raymond J. Smith, 18 Şubat'ta New Jersey eyaletinin Princeton kentinde yaşamını yitirdi. Smith 77 yaşındaydı ve Princeton'da yaşıyordu.

Ölüm nedeni, New Jersey'de bulunan Blackwell Cenaze Evi'nden yapılan açıklamada zatürreeye bağlı komplikasyon olarak belirtildi.

Smith, *The Ontario Review*'u, 1974 yılında karısı roman yazarı Joyce Carol Oates ile birlikte kurmuştu. Ölümüne kadar kendisi derginin editörlüğünü, karısı Bayan Oates da editör yardımcılığını üstlenmişti. Yılda iki kez çıkan dergi –Margaret Atwood, Donald Barthelme, Saul Bellow, Raymond Carver, Nadine Gordimer, Ted Hughes, Doris Lessing, Philip Roth, John Updike ve Robert Penn Warren gibi– ünlü yazarların yanı sıra genç yazarların eserlerini de basmaktaydı.

Bay Smith ve Bayan Oates aynı zamanda 1980 yılında Ontario Review Books adlı küçük bir bağımsız yayınevi de kurmuşlardı. Yayınladıkları eserler arasında Pinckney Benedict'in *Town Smokes: Stories* (1987) adlı eseri; Melisa Pritchard'ın *Selene of Spirits* (1998) adlı romanı; Richard Brautigan'ın *Identity Club: New and Selected Stories* (2005) adlı eseri ve Bayan Smith'in çok sayıda eserinin yeniden basımları bulunmaktadır.

Raymond Joseph Smith, 12 Mart 1930'da Milwaukee'de dünyaya geldi. Milwaukee'deki Wisconsin Üniversitesi İngiliz Edebiyatı

Bölümü'nü bitirdikten sonra doktorasını 1960'da Wisconsin Üniversitesi, Madison'dan aldı. Tam zamanlı olarak editörlük ve yayıncılık yapmaya başlayana kadar Ontario'da bulunan Windsor Üniversitesi'nde ders verdi.

XVIII. yüzyıl İngiliz şairi ve hiciv yazarı üzerine *Charles Churchill* (Twayne, 1977) başlıklı bir incelemesi bulunmaktadır.

Bay Smith'in, 1961 yılında evlendiği Bayan Oates dışında yakın olarak Mary adlı bir kız kardeşi bulunmaktadır.

34

E-POSTALAR

24 Şubat 2008

Edmund White'a

...ziyaretiniz beni çok sevindirdi. Lütfen o çok değerli anı kitabınızı tamamlamak üzere yine gelin. Kitabın sonuna eskilerin çok isabetle yaptığı gibi büyük bir gururla bu anıları kaleme aldığınız yerlerin adını ekleyebilirsiniz, Güney Fransa'da Florence'daki Honey Brook Drive gibi örneğin.

Sevgilerimle ve evdeki yiyecek stokunu eritmeme biraz olsun yardım ettiğinize ayrıca sevindim–

Joyce

26 Şubat 2008

Susan Wolfson'a

Verizon konusundaki desteğinize çok teşekkür ederim!

Bu büyük acının içinde, söyleyecek sözcük bile bulamıyorum. Ağzım bir şeyler söylüyorsa da, dilsiz gibiyim... Yarın okul büyük bir sınav olacak benim için.

*Günü bir biçimde atlattım! – Eleştirimi gözden geçirdim – (*New York Review *için olan) – kendime bu yazının önemini – ve emeğime değeceğini – hatırlatmaya çalıştım... Günlerim sabah altıda başlayıp – Nebraska/Teksas arası – araba sürer gibi – sonsuza doğru – akıl almaz bir biçimde ilerliyor. Sonra da gece yarısına doğru küçük beyaz bir hapla bitiveriyor.*

Ron'ın işine yarayabilecek bir sürü güzel ve sıcak ceketi var Ray'in.

Sevgilerimle,

Joyce

26 Şubat 2008

Jeanne Halpern'e

İlginize ve yakınlığınıza çok teşekkür ederim. Bütün bu olan bitenden kafam öyle karışık ki yalnızca Ray'in yasını tutacak zamana –yalnızca onu düşünmeye ve hatırlamaya– ihtiyacım var. Benim dışımda gelişen o

kadar çok olay var ki, onu kaybetme düşüncesi beni çok korkutuyor. Yeni bir "olay" – kendi vasiyetimi düzenlemek üzere – New York yolculuğu – şu an çok üst üste olacak. Eski hayatımın bazı bölümlerini olsun kurtarmaya –yazılarıma odaklanmaya– çalışıyorum... Yeni bir randevunun düşüncesi bile –NYC'deki– beni çökertmeye yetecektir. Çok özür dilerim, çok zayıf hissediyorum kendimi. Yarın yeniden derslerime başlamaya çalışacağım. Daha yavaş gitmek istiyorum... Gece boyu sinirlerim öyle bozuktu ki. Zaten zayıflayan "kimlik algım" hepten parçalanabilir. Gerçi üniversitede de, dışarıda da kendime hep hâkim olmaya çalışıyorum.

Cherie bu sabah bir süre yanımda uyudu... Tıpkı eskisi gibi. Kedilerin ikisi de Ray'in gidişinden dolayı beni suçluyorlar sanki.

Sevgilerimle,

Joyce

27 Şubat 2008

Arthur Vanderbilt'e

John Didion'un anıları için teşekkürler, daha önce okumuştum – ama yeniden zevkle okuyacağım. Hüzünle yoğrulmuş bir zekâ ürünü, biliyorum.

Okula yeniden dönüşümün "ilk günü". Öyle... uzun geldi ki. Ama Edmund çok iyiydi, çok yardımcı oldu, her şey iyi gitti yani, sonuçta. Ama bu boş eve dönüp burnu büyük kedilerimizin aşağılayan tavırlarına katlanmak öyle zor geliyor ki.

Bu sabah New York Times*'da Ray'in ölüm ilanı çıktı. Gazeteyi açmak kırk dakikamı aldı... Ray seni çok severdi. İkimiz de (bahçenden?) getirdiğin kocaman güzel bir buket çiçekle evimize geldiğin günü öyle iyi hatırlıyoruz ki... Bütün görüşmelerimizde iyi niyetin/esprinin/ince zekânın simgesi oldun bizim için... Ray, hep, senin her şeyin "üstesinden geleceğine" inanırdı...*

Sevgiler

Joyce

28 Şubat 2008

Gary Mailman'e

Bir şey sormak istiyorum: Bu avukatın yaptığı ne? En az 10.000 dolar vermek gerek, demiştin ya – ne için? "Başka sorunlar da çıkabilir" – ne gibi sorunlar? Mülküme el mi koyarlar? Ne gibi bir tehlike var?

Bu konu kafamı çok karıştırdı, canımı sıktı... Seninle Jeanne'nin New Jersey'de hukuk işlerinin Ohio'daki kadar karmaşık olmadığını düşündüğünüzü sanıyordum. Elbette benden çok daha iyi biliyorsunuz siz bu konuları, ama benim moralim bozuldu, artık tükendim... Canıma tak eden şeylerden yalnızca biri tabii bu, Ray'in yasını bile tutamıyorum doğru dürüst. Bütün gün, bütün gece öyle bitkin ve üzgün hissediyorum ki kendimi. Bir türlü bitmeyecek sanki bu işler. Hep "yeni bir iş". Hep yeni bir çözüm yolu. Daha ne kadar sürecek? Hukuksal bir belgenin işleme sokulmasının ardından böyle sorunlar doğuyorsa hukukun faydası ne? Hukukun amacı yeni hukuksal süreçleri başlatacak süreçler ve yeni avukatlık işleri ve yeni ücretler yaratmak mı? Bu konudaki her türlü öneriye ihtiyacım var!

Sizi seviyorum ve güveniyorum ve bütün bu olanlar moralimi çok bozuyor.

Joyce

28 Şubat 2008

Gary Mailman'e

Bu konuyu daha sakin düşünecek –düşünmeye çalışacak– zaman buldum. Şimdi senin ve Jeanne'nin haklı olduğunuzu anlıyorum. İki konuyu kafamda birleştirdim –(Ray'in vasiyeti ve benim vasiyetimdeki düzenleme)– ben 10.000 doların yalnızca vasiyeti mahkeme sürecine taşımak için gerektiğini sanmıştım. Ama şimdi aynı avukat tarafından yapılacak iki apayrı işten söz ettiğinizi anlıyorum. Jeanne bana birçok şey anlattı, belki bundan da söz etmiştir ama o karmaşanın içinde anlayamamışım. Bu iş hızlanırsa belki geceleri yine (kendi çapımda) uyumaya başlarım...

Sevgilerimle, yakında görüşmek üzere,

Joyce

28 Şubat 2008

Elaine Pagels'e

Aklıma hep senin o çok erken ve korkunç kayıpların geliyor... Ne kadar büyük acılardan geçmişsin, bu seni başkalarının acılarını paylaşmada çok özel kılıyor. Kan donduran katıksız bir korku dalgası sarıyor benliğimi sık sık – Ray yok, onu artık hiç göremeyeceğim. Bir hayale kaptırıyorum kendimi, aceleyle hastaneye gidiyorum, geçen hafta çok sık hayal ettim bunu – onu hastanede görüyorum, yine yatağında oturmuş okuyor.

Bugünkü New York Times*'da orta yaşlarda intihar oranının arttığını okuyunca şaşırdım. İnsanın yaşamdan nasıl vazgeçtiğini anlamak zor, yaşam bu kadar değerli ve pamuk ipliğine bağlıyken?*

Sevgilerimle,

Joyce

29 Şubat 2008

Jeanne Halpern'e

Bugün Ray'in kardiyoloğuna gideceğim. Konuşacaklarımızı şimdiden çok merak ediyorum... Biliyorum çok yanlış, ama ben bu adamın Ray'in hayatını kurtarabileceğini, daha fazlasını yapabileceğini düşünmeden edemiyorum. Tabii Ray'in öldüğü gece yarısı 12: 50'de, Sağlık Merkezi'nin yakınında bile değildi.

Sevgiler,

Joyce

29 Şubat 2008

Edmund White'a

... Bob Silvers eleştirimi nihayet dün bitirebildim. Bu süreçte kendimi büyük ölçüde tele dolanmış şaşkın bir geyik gibi hissettim, bu kısacık yazı için onca saat harcamışım... Ekteki dosyayı okuyabilirsen, altıncı sayfanın sonunda, tam yeni bir bölümün başında, Ray'in ölümünden sonra, "dikkatimin" hepten dağıldığı yerler, anlaşılmaz satırlar... gecenin o geç saatinde, bu sözcüklere ve belki de hiç kimsenin okumayacağı, hatta göz bile gezdirmeyeceği bir kitap eleştirisi için alınan o sayfalarca nota boş boş bakışım. Yine de bir teselli kaynağı olmuştu bana. Barbara Epstein ölümünden birkaç gün öncesine kadar çalışmayı sürdürmüştü. "Çalışmaktan önemli ne olabilir ki?" demişti bir kere bana... Çalışınca en azından kendi duygularımızla baş başa kalmıyoruz, başkalarıyla paylaşabiliyoruz.

Bugün de "işlerle" dolu yeni bir gün – yeni bir şey yazmaya başlamam olanaksız – Ray'in kardiyoloğu ile randevum var... Dr. H.ye, yanımda Ray yokken gitmek çok tuhaf olacak.

Sevgiler,

Joyce

11 Mart 2008

Ebet Dudley'e

...verdiğiniz o güzel partiyi minnetle hatırlıyorum, mutlu son gibi bir şeydi sanki; Ray için hazırladığınız, ama hiç göremediği o harika Sevgililer Günü kartı "parti odamızda" duruyor, her ne kadar orada bir süre parti verilmeyecekse de...

Ne güzel bir akşamdı, en azından benim için! Keşke bir kez daha yaşayabilsem, bütün saflığıyla, en başından. Ne soğuk bir geceydi hatırlıyorum da... ve köpekleriniz inanılmayacak kadar canayakındı, hiç tanımadıkları insanlarla ne güzel anlaşmışlardı.

Sevgilerimle,

Joyce

Bu mesaj örneklerinin de gösterdiği gibi bu anılar kayıpla ve hüzünle dolu anılar, ama daha önemlisi dostlukla dolu anılar.

Bunlar dul kadının, yas tutan herkes gibi, başkaları olmadan varlığını sürdüremediğini gösteriyor. Eski mektupların yerini e-postalar aldı – bazılarımız için bu postalar el yazısı mektupların ve telefonun hiç yapamadığı bir iletişim kanalı sağlıyor.

Dul kadın öyle çılgın bir halde ki, bu postaları geceleri gönderiyor! Çoğu zaman kaçınılmazı – yani boş evle yüzleşmeyi, başını kaldırınca pencerede hayaller görmeyi engelleyebilmek, geceyle baş etmeye hazır olmak için. Arkadaşları öyle harika insanlar ki hemen yanıtlıyorlar – onların e-postalarını buraya almadım, çünkü gönderenin mülkiyetinde olan bu e-postaları yayınlayarak özel hayatlarını ihlal etmek istemedim.

35

ÖFKE!

Birden, aniden, öyle öfkeleniyorum ki.

Öyle çok ama öyle çok öfkeleniyorum ki, deliriyorum.

Öfkeden çılgına dönüyorum, yaralı bir hayvan gibi.

Kalbime adrenalin pompalanıyor, kalbim sert bir yüzeye –kapalı bir kapıya, bir duvara– indirilen sıkı bir yumruk gibi delice, zonklayarak atmaya başlıyor.

"Ne dediğinizin farkında değilsiniz siz," diyorum Dr.H.ye. "Kocamla ilgili hiçbir şey bilmiyorsunuz, hemen gitmek istiyorum buradan. Hoşça kalın!"

29 Şubat 2008. Bitmek bilmeyen bu ayın son günü.

Gökyüzü bulutlu, fırtına bulutları boşalmaya hazır bağırsak gibi ama: Aralıklı ve ani olarak gözleri kör eden bir güneş çıkıyor – ışınları jilet gibi keskin bir güneş – böylece dul kadının kör bir kadın gibi içinden el yordamıyla geçtiği pus ara ara delinmiş oluyor – öfke en sıra dışı haliyle şimşek gibi patlıyor.

Dul kadının sulu gözleri ve titreyen sesiyle ıslak kâğıt mendil gibi lime lime dağıldığını sanmayın ama. Dul kadının belkemiği kırıldığı için işkencecilerine karşılık veremediğini de sanmayın.

Öfkelenmek ne kadar sağlıklı bir duygu olurdu! Başına gelenler için başkalarını suçlayan öfkeli biri olmak! Öfkelenmek, depresyona girmekten iyidir.

Öfkeli bir insan asla *kendisine* bir şey yapmak istemez. Öfkeli bir insan için intihar bir seçenek değildir.

Ama bazılarımız için, öfke pek mümkün değildir. Öfke, sesimizin çıkamayacağı kadar tiz bir Do notası gibidir. Hep düşünürüm: *Neden ama? Öfke işi daha da beter eder.*

Kızgınlık daha uygar bir öfke halidir. Hiddet ise onun vahşi halidir.

Ray'in kardiyoloğu Dr. H. ile randevum bugün. Buz gibi muayene odasında cıva gibi genç bir hemşire EKG aletini masöz ustalığıyla

kullanıyor. Hemşirenin dostça gevezelik edişine bakan, birkaç dakika sonra hastayla ilgili en korkunç tıbbi gerçekleri açıklayabileceğini düşünemez. Yarı çıplak arkama yaslanmış halde kalp atışlarımın giderek hızlandığını ve midemin tuhaf bir biçimde içine çekildiğini hissediyorum. Gözlerimin altında mor halkalar olduğunu, giysilerimin üstümden düştüğünü biliyorum, titrememe engel olamıyorum. Kafamın içinde yavaşlamış bir sarkaç hareketi gibi hafif bir ağrı var. Hemşire küçük soğuk elektrotları minyatür vantuzlu ağızlar gibi göğsüme, iki yanıma, bacağıma ve koluma yapıştırırken sürekli benimle konuşup gülümsüyor – tabii ben de ona gülümsüyorum – günlük yaşamımızın başkalarıyla birlikte geçen bölümünün harcı sayılan, en fırtınalı günleri yol alınabilir, ılımlı bir hale getiren bu dostça ve yarı esprili hareketlere karşılık vermekte çok başarılıyımdır.

Ray'i bilmiyor. Beni bilmiyor. Neden bilsin ki, neden söyleyeyim ki ona, diye düşünüyorum bir rahatlama duygusu içinde.

Dul kadın için "mutlu" olmak –yabancılara "mutlu" görünmek– yalnızca yaşamlarımızın ara anlarında mümkün.

Şimdi her tarafı ağrıyan, hemen nefesi kesilen, kuyruksokumuna binen baskıdan iki büklüm olmuş, en az on beş kilo fazlası olan, yine de parkta gençlerle birkaç basket atmaktan –yalnızca bir-iki tane!– kendini alamayan ve bunu da, o kısacık süre içinde, büyük bir başarıyla yaparak genç çocukları etkileyen eski bir sporcudan farksızım. Çok iyiydi! Dr. H. ile olan randevum tuhaf. Bir an el sıkışacağımızı sanıyorum – ama, olmuyor. (İnsanın doktoruyla el sıkışması gelenek midir? Bu karışık kafayla hatırlayamıyorum.) Dr. H. mırıltıyla Ray için ne kadar üzüldüğünü söylüyor ve konuyu benim EKG'me getiriyor – "normale yakın" diyor – birkaç yıl önce kalp atışlarımda düzensizlik saptandığı için bu sonuç (bana) rahatlatıcı geliyor; taşikardi ataklarım o kadar şiddetlenebiliyordu ki Ray beni Sağlık Merkezi'nin Acil Servis'ine götürmek zorunda kalmıştı. En son atakta kardiyoloğum Dr. H. idi, yılda bir görüyordum onu.

Dr. H., Ray'i hastanede birkaç kez ziyarete edip bizimle kısa ve umut verici konuşmalar yapmıştı. Dr. H. bu vakada "görevli kardiyolog" değildi, Ray'in gördüğü zatürree tedavisiyle de bir ilgisi yoktu elbette.

Dr. H.nin Ray'in tedavisinin sonuçları ile de ilgisi yoktu. Elbette.

Dr. H. kaşlarını çatmış tansiyonumu ölçerken ben de odanın bir köşesine bakıyorum. Tansiyon! Bu olayın tuhaflığı ilk kez dikkatimi çekiyor.

"Altmış sekize yüz altmış – geçen seferkiyle aynı."

Bu iyi bir şey mi? Yoksa çok da iyi değil mi? Benimle ilgili herhangi bir şeyin *eskisiyle aynı olarak* tanımlanabileceğine inanmam çok zor.

Dr. H. sonra da beni tartıyor. Dr. H. tartının gramını ayarlarken kilomu göremiyorum. Yine de tartıdan indiğimde yüzündeki kaygılı ifadeden evdeki aynalarda yüzleşmekten kaçtığım o tabu yansımayı görüyorum.

Bir Musevi geleneği var, galiba – ailede ölüm olunca aynaların üstü örtülüyor. Aynanın üstünün sürekli örtülmesi ya da yüzünün duvara çevrilmesi ne kadar iyi olurdu. Böylece insan ona bakma isteği duymaz.

Bir zamanlar eşcinsel bir erkek arkadaşım, sevgilisi terk ettiğinde çok perişan olduğunu, aynaya bakamadığını anlatmıştı. Bir biçimde, örneğin tıraş olurken, kendisini görmesi gerekiyorsa yüzünün kalan bölümlerini eliyle kapatıyormuş.

Bunlar hayatta kalmanın püf noktaları. *Dayanmak, devam edebilmek için bir yol gerekti bana – kime gerekmez ki?*

(Philip Roth'un son provasından, yuvada, okumakta olduğum yeni romanından alınma bu satırlar. Gizemli bir adı var: *Exit Ghost*.)

Dr. H. dosyamdaki notlarına bakarak 2007 yılının Şubat ayındaki son muayenemden beri dört kilo kadar verdiğimi anlıyor: yeni kilom elli. Özür dilemek istiyorum bir an ondan, ama ağzımdan yalnızca mırıltıyla anlaşılmaz ama terbiyeli birkaç sözcük dökülüyor, Dr. H. çok ender rastlanan bir hastalığa tutulduğumu ve yalnızca birkaç hafta ömrüm kaldığını söylese de aynı şeyler dökülürdü herhalde.

Dr. H., beni "baskı altında" – "sıkıntılı" bulduğunu söylüyor – "tabii çok büyük bir sınavdan geçiyorsun" – ve bana bir uyku hapı yazmayı öneriyor.

Örneğin Ambien – "etkili bir hap, yan etkisi de çok az."

Dr. H.nin sesi bir an bir televizyon sunucusu kadar yumuşacık ve umutlu çıkıyor:

"Bu zor haftaları atlatabilmen için."

Haftalar mı? Ben on yıldan kısa bir zaman dilimini hayal edemiyorum. Benim bu gece yaratığını andıran hayatım uykusuzluğun Jersey Otobanı gibi.

Peki, uyku ilacı yazmasını istiyor muyum? Hayır!

Uyku ilaçlarına alışmaktan korkuyorum. Ölürcesine korkuyorum hatta bundan.

Kendimi geleceğin *tipik uyuşturucu bağımlısı* olarak görüyorum – titreye titreye haplarını alan, her gece vahşi bir ateş gibi yakan uykusuzluğun pençesinde kıvranan.

Tabii bir de yalnızım. Kaç hap aldığımı, ne kadar geç yattığımı kim bilecek? – Hiç kimseyle paylaşmadığım ve hiç kimseyle de paylaşmayacağım hayalim uyumak için hap almak, uyanınca yeniden uyumak için bir daha almak, uyanınca yeniden uyumak için bir daha almak, uyanınca... bu ne kadar gider, pek merak ettiğim söylenemez.

Ötesini bilmemek daha iyi.

Sonra sakin bir tonla Teşekkürler, Doktor Bey, diyen sesimi duyup irkiliyorum.

Çünkü *elbette* bu hapları istiyorum. Bütün güçlü hapları stokuna katmaya niyetli biri gibi olabilecek bütün ilaçları istiyorum.

Ray'e ne zaman istese, örneğin "ağır bir grip" için, antibiyotik yazan sevecen aile doktorumuz Dr. M. bana hemen yatıştırma etkisi olan bir sakinleştirici –Lorazepam– yazdı. İki akşam önce, Halpernlere yemeğe gittiğimde, oraya gitmeden önce aldığım bir kapsülün etkisiyle uyuklamıştım, birdenbire öyle uyuşmuştum ki arkadaşlarım arabayla kendi başıma eve dönemeyeceğimden korkmuşlardı...

Tabii Dr. H.nin, sevgili Dr. M.nin yazdığı bu ilacı bilmesine gerek yok, Dr. H.nin evde zaten yüklüce, hem de öldürecek kadar hap stokum olduğunu bilmesine de gerek yoktu.

Bu hapların çoğu Ray'indi. Çok azı benim.

Lorazepam reçetesini hemen almıştım. İlk kapsülü de eczanede yuttum.

Şöyle düşündüm: *Bunu kendi isteğimle mi yapıyorum, yoksa beklentilere uymak için mi? Dul kadının senaryosu mu bu? Sarmalın çözülme ânı.*

Aniden bir hareketsizlik hissi geliyor. Bir rüzgâr tünelini andıran

çılgın ve anlaşılmaz duygu yumağının yerini bastırılmışlığın verdiği sessizlik alıyor. Novacain uyuşukluğu. Uyuşmak ne güzel bir duygu! *Uyuşmak: aptallaşmak.* Sokrates'in bacaklarından yukarıya yükselen buzumsu uyuşmayı düşündüm. Platon böyle bir uyuşmanın yaşlı adam için bir kurtuluş, büyük bir rahatlık olduğunu anlamamış olmalı. Onu tutsak edenlerden kaçma fırsatı. Onurunu, ölümünü garantiye alma yolu.

Neden geldi aklıma Platon? – O gerici faşist? Neden düşünüyorum Sokrates'i?

"Aklın yaşamına" uçuş – travmayı reddediş.

Beyne inen balyoz, beyin işlevini güçsüz bir halde önceden alıştığı gibi sürdürmeye çalışıyor – kurnazca bağlantılar kuruyor, hiçbir yere varmayan devreler oluşturuyor, arapsaçına dönüyor. Bu *strateji* insana özgü.

Dr. H. ile yıllık randevumun kocamın ölümünü izleyen haftaya denk düşmesi bütünüyle rastlantı.

Rutin kardiyoloji randevumu ertelemeyi düşünmedim değil. Çünkü böyle bir günde kendi sağlığımı düşünmemin ne anlamı olabilir ki? Kendi sağlığımı, "iyiliğimi" küçümsüyorum. Ağır bir grip ya da feci bir boğaz ağrısı da olsa cezalandırılmam gerek. Sonra düşünüyorum: *Kalbimde bir sorun varsa bilmem gerek. O kadar çok şey var ki, yapmam gereken.*

Ölülerin yaşayanlara karşı hiçbir sorumluluğu yok. Yalnızca yaşayanların ölülere karşı sorumluluğu var.

Ben de kocamın *mülkünün veraset memuruyum.*

Kulağa ne korkunç geliyor – *veraset memuru.* Bir tür *baskı memuru.*

Ölümün doktorlara "utanç verdiği" söylenir hep. Doktorların hastalarının ölme olasılığını kabul etmeye yanaşmadıkları söylenir, tıpkı kendi vasiyetlerini hazırlamaya da yanaşmadıkları gibi.

Bence bir doktorun, özellikle de, "başarıyla" tedavi ettiğini düşündüğü, hastasının ölümü o doktor için utanç verici – sinir bozucudur. Çünkü Dr. H. yıllardır Ray'in kardiyoloğuydu – Ray'in tansiyonunu düşürmek ve kanını "sulandırmak" için ilaçlar yazmıştı, Ray de doğal olarak bu ilaçların çok işe yaradığını düşünüyordu.

Princeton'daki arkadaşlarımızın çoğundan farklı olarak Ray,

Princeton'daki sağlık hizmetlerinden yakınmazdı. Pennington'daki dişçimiz gibi, hepsini de sevdiği doktorların hiçbirinden şikâyeti yoktu. Dr. H. ile her randevusundan dönüşte Dr. H.yi ne kadar sevdiğini ve güvendiğini söylerdi Ray.

Şimdi Ray'den söz ederken, çünkü Dr. H. dayanamayıp söz ediyor, gerçekten üzgün, gerçekten şaşkın görünüyor.

Ölümünden haberi var tabii, benim söylememe gerek kalmadı.

Aile doktorumuz Dr. M. birkaç gün önce gördüğümde Ray'in ölümünü söyleyince şoke olmuştu. Dr. M. Ray'in zatürreeden hastaneye yatırıldığını bilmiyordu, "o kadar çabuk" öldüğünü duyunca da yıkıldı.

Dr. M. Ray'in "çok iyi" – "sağlıklı"– göründüğünü – "yediklerine özen gösterdiğini" – "kendisine iyi baktığını" – söyledi isyan ederek.

Dr. H. bu muayeneyi yalnız yapmıyor. Yanında tıp öğrencisi genç bir kız var, not alıyor, bana gülümsüyor. Ama şimdi gülümsemiyor. Utanmış, üzülmüş görünüyor.

Dr. H.nin, sanki ondan bir açıklama duymaya gelmişim ve kendisi de bu açıklamayı yapacakmış gibi arka arkaya "Nasıl olur, anlayamıyorum" – "Nasıl olur, anlayamıyorum" – deyişinden etkilenmeye başlıyorum. Onu teselli etmek geliyor içimden, çünkü kadınlar genel olarak erkekleri teselli etme eğilimindedir, bütün kadınlar, hiç ayrımsız her durumda, bütün erkekleri; bu, genlerle taşınan bir şey olmalı, bebek görünce refleks olarak sevgi duymak ya da yılan görünce refleks olarak irkilmek gibi; dul kadının güdüsel tepkisinin de özellikle kocasının ölümünden çok etkilenenlere karşı bir tür teselli, bir tür özür ya da en azından anlayış duygusu geliştirmek olduğunu keşfediyorum. Ama bir şey demiyorum, aslında alt dudağımı kemiriyorum. Öfkeli olduğumu fark ediyorum.

Üzgünüm, ama *kızgınım* da.

Dr. H., benimle, gemi bağlayacağı yeri bulamayan bir adam gibi, tutuk bir biçimde konuşurken öyle sağduyulu ya da dikkatli ki, tavrı ne çok açık ne de Princeton Sağlık Merkezi ile ilgili en ufak bir eleştiri içeriyor – çünkü, elbette, Dr. H.de orada çalışıyor; yine de o can alıcı sözleri –*Nasıl olur, anlayamıyorum!*– tekrarlayıp durarak sanki hastası Ray Smith'in belki de –olabilir mi?– gece o saatte hastanede çok iyi bir tıbbi müdahale görmemiş olduğunu ima ediyor.

Dr. H.nin demeye çalıştığı bu mu? Yoksa ben mi uyduruyorum?

Gece yarısı hastanelerde en iyi doktorların nöbette olmayışı ne ürpertici, korkunç – facia; özellikle de pazar gece yarısı; Telemetri'de, o gece, tabii ki çok az personel vardı; toplama bir personel, belki de; *mezarlık nöbeti* hatta.

Ray'in acil müdahalesi sabaha, yani pazartesi sabahına, Dr. H.nin de orada olduğu, vizitelerini yaptığı zamana kalmış olsaydı, Ray hayatta olabilirdi şu an...

Dr. H.nin muayenehanesinde olurdum ben de. Çünkü randevum tam bu saatteydi. Ray de başka bir yerde olurdu. Belki evde. Ben de eve dönerdim, Ray bana muayenemin nasıl geçtiğini sorardı, Dr. H.nin neler dediğini, ben de ona anlatırdım: "Geçen seferkiyle aynı şeyleri. Hiçbir değişiklik yok."

Bunu düşünemiyorum! Düşünmeye dayanamıyorum.

Şimdi yıkılacağım, hastalanıp bayılacağım, şu an bana faydası olacak bir düşünce değil bu. Şimdi olmaz. Dr. H. Ray'e "otopsi" yaptırıp yaptırmadığımı soruyor, hayır diyorum – hayır hayır!– *otopsi* sözcüğü olanca tuhaflığıyla vuruyor beni – *Hayır Ray'e otopsi yaptırmadım* – belki de hataydı, ama yaptırmadım işte. Dr. H.: "Ray hafta boyu hep iyiye gitmişti, bütün hafta iyiye gitmişti, onu gördüğümde gerçekten de iyiydi..." Dr. H.nin sesi zayıflıyor. Birden kendi sesim geliyor kulağıma sert bir tondan: "Ben doktor olsam, şu an kendimi çok kötü hissederdim."

Daha önce hiçbir doktorla böyle konuşmamıştım, bunu da söylemem gerek, kayıtlara geçsin diye. Sesimdeki sertlik – Dr. H.yi olduğu kadar – beni de şaşırtıyor.

Tıp öğrencisi genç kız bana irkilerek bakıyor. Daha önce hiçbir hastanın bir doktorla, yüzüne karşı bu kadar sert konuştuğunu duymamış. Çok gergin bir an!

Birden öfkeleniyorum çünkü. Sesim suçlayan bir tonda yükseliyor: "Ray ölmemeliydi! Ölüme terk edildi. Ellerinden daha fazlası gelebilirdi onun için. Bu 'ikincil enfeksiyon' nasıl bulaştı? Birinin *ellerinden* mi? Birileri *ellerini* yıkamayı unutmuş olabilir mi? Daha çok şey yapabilirlerdi – daha çabuk – ben gittiğimde ortada gerçek bir *doktor* bile yoktu – iş işten geçmeden önce çağıramadılar bile beni..."

Ne boş, ne acıklı bu sözler – ağzımdan dökülen – kocamın ölümü gibi büyük ve değiştirilemez bir gerçeğin yanında beni kaçta aradıklarının ne önemi olabilir ki?

Dr. H. bir daha *otopsiden* söz ediyor.

Beni azarlıyor mu? Galiba anlamı bu.

Evet, elbette. Ray'in neden öldüğünü, daha kesin olarak öğrenmek isteseydim, otopsi yapmalarını söylerdim.

Ama ben *otopsi isteyemezdim.*

Ray'in bedeni artık kül oldu. Artık çok geç.

Bu tuhaf konuşma! *Ray için nasıl böyle şeyler söyleyebiliriz,* diyorum içimden – *Ray yalnızca bedenden ibaretmiş gibi.*

"Hayır – yaptırmadım. Yaptırmadım. O zaman, ben... yaptırmadım."

Tutarsız konuşuyorum. En korktuğum şey resmi bir ortamda yıkılıp düşmek –bu muayenehane de yarı-resmi bir ortam– ve ben şu an tutarlı konuşamıyorum, gözlerime tehlikeli bir biçimde yaşlar doluyor.

Yüzümün ifadesi oracıkta yıkılacakmışım gibi. Ağzım ağlama öncesi o korkunç çaresizlik duygusu ile kaskatı.

Sağlık Merkezi'ne "hata sonucu ölüm" suçlaması ile dava açmak istiyor muyum? Yanlış tedavi davası? Buna hakkım olsa bilse yapmak ister miyim?

İstediğim intikam almak değil, maddi tazminat hiç değil. İstediğim, kocamın bana geri gelmesi...

Bütün istediğim bu! Ama en olmayacak şey de bu.

Ve şimdi, Dr. H. o affedilemez sözünü söylüyor.

Nedense, nedenini anlayamıyorum, zaten o da çok anlaşılır konuşmuyor, Dr. H. diyor ki: "Belki – Ray yalnızca çok yorgundu. Belki de kendinden vazgeçmişti..." Dr. H.nin sesi yine, insanı çıldırtan bir biçimde zayıflıyor.

Şimdi iyice öfkeliyim. Çünkü bu doğru değil! Çok yanlış.

Dr. H. kendisini bu kadar seven hastasıyla ilgili nasıl böyle bir suçlamada bulunabilir? Kendisine bu kadar güvenen biri için. Odadan koşarak kaçmak istiyorum, öyle şaşkın ve gergin bir haldeyim ki.

"Ne dediğinizi bilmiyorsunuz siz. Kocamla ilgili hiçbir şey bildiğiniz yok, ben buradan gitmek istiyorum. Hoşça kalın!"

Elimde, Ambien reçetem var.
Üç seferlik reçete.

Akşamüzeri trafiğinde Harrison Sokağı'dan arabayla geçerken içim rüzgâr yiyip havalanmış bir balon gibi öfkeyle dolu ama yine de – yakında – tabii, yakında – sönecek bu balon – öfke balonu sönmeye başlıyor işte. Ellerim direksiyona kilitli bir halde ağlamaya başlıyorum – ağlamamama imkân var mı? – isyan ediyorum – Dr. H.ye karşı çıkıyorum: "Ray kendinden vazgeçmedi! – Yorulmuş olabilir – elbette – bir hafta hastanede yatınca – ama kendinden vazgeçmedi. Eve dönmeye can atıyordu, evini çok seviyordu, eve dönme düşüncesi onu *mutlu* ediyordu, tabii ki, hiç istemiyordu – ölmeyi..."

Ray'in hastaneye yattığı ilk günlerden başlayarak kendi kendime konuşma alışkanlığı geliştirdim. Bazen kendi kendime bağırdığım da oluyor.

Bayağı melodram tepkileri verme alışkanlığı geliştirdim son zamanlarda – direksiyonu birinin boğazını sıkar gibi sıkmak, sarsmak; orayı burayı yumruklayıp vurararak elimi hafif morartmak.

Delilik böyle bir şey – değil mi? Kontrolden çıkmış davranış bu mu? Kendi kendine sakince – soğukkanlılıkla – düşünmek yerine – Kral Lear'in kırda yaptığı gibi söylenmek, öfkeyle bağırmak.

Tabii, Shakespeare'in elinden çıkmadığımız için bizlerinki Kral Lear'in kırlarda yaptığından farklı.

Dr. H.nin Ray için o sözleri söylemiş olması beni öfkeden kudurtuyor – insafsızlık bu – ayıp. Sonradan hatırladığımda – onlarca kez oynadım bu sahneyi – *şu an* kare kare geri sarıp oynatabilirim – Dr. H.nin sözcükleri bulamayıp bocalayan o halini. Bir *açıklama* yapma ihtiyacı içinde. Ne dediğini ve kime dediğini, kulağı duymuyormuş gibi; söylediklerini kastetmiyormuş gibi ama yine de... o sözleri asla unutmayacağım.

Belki – Ray yorgundu. Belki de kendinden vazgeçti.

O zaman, Ray'in ölümü *kendi suçu muydu?*

Ray bunu duysa nasıl üzülür, kırılır, şaşırırdı. Dr. H.nin bu sözlerini.

Bu da katlanılmaz, dayanılmaz geliyor bana aslında. Ölüler neden

dilsiz. Ölüler için her türlü şey –aptalca, acımasızca ve cahilce her şey – söylenebilir ama onlar yanıt veremezler – kendilerini savunamazlar.

O sinirle arabayı sürerken dikkatli olmalıyım. Ray hastaneye ilk yattığında kendime şöyle demiştim: *Hız sınırında ya da altında sür. Asla sınırı aşma!*

Eve dönüş yolunda bir markette durmalıyım. Rafların arasında gidip gelen o deli kadınım ben. Market ne kadar da soğuk! Dondurulmuş gıda bölümünden yükselen dumanlar göğe çıkan hayaletleri andırıyor. Kırmızı paltomun içinde deli gibi titriyorum, o kamyon hızla bize çarptığında da üstümde bu manto vardı – bir yıl önce Elm Yolu ile Rosedale'in kesiştiği yerde, ölebilirdik. Ne kadar şanslıymışız, şimdi düşünüyorum da, o kazadan sonra kendimize nasıl, haftalarca, bütün acımıza karşın, özen gösterdik.

O günleri geri getirmek için her şeyi verirdim, göğsümdeki o altı hafta süren korkunç ağrıyı. Ray'e, nefes nefese yalvarışımı: *Beni güldürme. Ah, çok ağrıyor!*

Kendi kendime mi konuşuyorum? Markette? Yoksa – gülüyor muyum? Elimi, ağrıyormuş gibi, göğsüme mi bastırıyorum?

Yüzümün ifadesi berbattır herhalde. Yaşlarla kaplı belki de. Kimseyle göz göze gelmeye cesaretim yok, bana bakıyorlarsa diye.

Şu deli kadın – nesi var acaba?

Şu deli kadın – kim acaba? Tanıdık geliyor.

Park yerinde dondurucu bir yağmur var. Alışveriş torbalarım ıslak, torbalardan birinin altı patlıyor, lor peyniri kutusu, kedi mamaları düşüyor kaldırıma, yağmurda kırmızı mantomla çömeliyorum, deli gibi telaşla kimse görüp yardım teklif etmeden dökülenleri toplayıp başka bir torbaya koymaya çalışıyorum. Kimse – hiç kimse! – kadın ya da erkek, alışveriş torbasının dibi delinip de aldığı o zavallı gıda ürünleri ıslak kaldırımın her yerine saçıldığı anki kadar çaresiz olamaz. İşte olgusal bir gerçek: Ray'i Acil Servis'e götürdüğüm o sabahtan itibaren, önce farkına varmasam da, *yalnız bir kadın* olmaya başladığım o saatten itibaren yaşamıma zalimce, kaba ve ciddi-komik arası bir canavarlık musallat oldu. William Burroughs'dan uyarlanan sonu gelmez Monty Python esprilerini hatırlayın. Dul kadının – yani bu dul kadının – başrole çıktığı Ionesco'nun "Saçma Tiyatrosu"nu

hatırlayın. Kızmanın faydası yok, perişan olmanın da; ağlamak en fazla öbür tepkiler kadar tutarlı ve faydasız bir tepki. Kalbimde Dr. H.ye karşı öyle bir öfke var ki. Zavallı kocamla ilgili o korkunç sözlerinden dolayı asla affetmeyeceğim Dr. H.yi, kocamın ölümünden her kim sorumluysa o kişinin Dr. H. olmadığını bildiğim halde hem de.

Alışveriş torbalarını arabaya, arka koltuğa, yere düşüp dökülmeyecek bir biçimde yerleştirmeye çalışırken aslında asla affetmeyeceğim kişinin kendim olduğunu fark ediyorum, kocamı kurtarmak için yapmadığım her şeyden dolayı. Asıl nefret ettiğim, lanet okuduğum kişinin ben olduğumu.

O kertenkelemsi yaratık yakın bir mesafeden bana bakıyor – gözlerimi kapadığımda açıkça görebiliyorum – ağzında sallanan, kaçmaya çalışan avıyla; onu canlı olarak görüyorum şimdi, iri bir kurbağa büyüklüğünde taş rengi bir sürüngen, kocaman açılmış gözlerini üstüme dikmiş. *Bittin sen. Sen öldün, bittin, neden pes etmiyorsun artık?*

36

VAHA

Üniversitedeki rolüm "Joyce Carol Oates"u oynamak.

Aslında gerçeği söylemem gerekirse yazar kimliği dışında "Joyce Carol Oates" diye biri olmadığı için ben bu kişiyi canlandırıyor sayılmam. Bazı kütüphanelerde, kitapçılarda kitapların kapağında OATES yazısını görürsünüz, ama bu tanımlayıcı bir terim gibidir, bir ad değildir.

Bir kişi değildir. Bir yaşam değildir bu.

Yazı yaşamı gerçek *yaşam* değildir.

Bir öğretmenin aynı zamanda yazar olması şart değildir, bir öğretmen olarak yazar rolü de oynamak için işe alınması da öyle. Ama Princeton'da benim durumum tam da böyle, oysa örneğin, kimliğimin "Joyce Smith" – "Bayan Smith"– olarak bilindiği Detroit'te böyle değildi.

Öğretmenlerin yaşamında fırtınalı denizlerdeki adalar, vahalar gibi *ders günleri, ders saatleri* vardır.

Ray'in ölümünden hemen sonraki günlerde ders yapmadım. Bazı meslektaşlarım iznimi daha fazla, hatta bütün dönem boyunca uzatmamı önermişlerdi ama ben bir sonraki hafta, 27 Şubat haftasında, yazın atölyesi derslerimi yapmak ve aynı gece yaratıcı yazma okumalarında Honor Moore ve Mary Karr tarafından ortak yapılacak olan okumaya da katılmak istiyordum.

Bu – yarı kamusal – "Oates" kimliği benim için pek görünür değil, aynadaki fazla yakın bir görüntünün dışarıdan bakana göründüğü gibi tıpkı. "Oates" bu hüzünlü sabahta, uyduruk küçük bir kayığın kaba saba küreklerini çekerek sığınabileceğim bir ada, bir vaha – yol çetin, su derin olduğu için değil, su sığ ve sazlık olduğu için, içindeki kayalar kayığın dibini delebileceği için. Yine de – bu adaya, bu vahaya, yaşamımın karmaşasının içinde o dingin öze varır varmaz – üniversiteden içeri girip mesajlarıma bakar bakmaz, 1978'in güz döneminden beri ofisimin bulunduğu Nassau binası ikinci kat 185

numaradan içeri girer girmez – meslektaşlarımın ve öğrencilerimin gözünde "Joyce Carol Oates" olur olmaz – damarlarıma içimi titreten bir mutluluk yayılıyor. Yalnızca güven değil *kesinlik* hissediyorum – doğru yerde olduğumu, doğru zamanda olduğumu hissediyorum. Hissettiğim –yaşamımı başka bir şeye dönüştüren– bütün o kaygı, umutsuzluk, öfke duvardaki gölgelerin gün ışığında silinmesi gibi hemen yok oluyor.

Ders vermek bana kendimi hep iyi hissettirmiştir, ama Ray'in ölümünden sonra bu duygu, çaresizliğimden dolayı, iyice güçleniyor.

"Joyce Carol Oates" rolünü kabul edilebilir bir başarı düzeyiyle canlandırabildiğim sürece *ölmüş bitmiş* sayılmıyorum – henüz.

Şimdi yaşamımın "ölümden sonraki" diliminde –Ray'den sonraki yaşamımda– ilk kez kendimi neredeyse umutlu, mutlu bile hissettiğimi söyleyebilirim. *Belki de yaşam yönlendirilebilir. Belki bu işe yarar,* diyorum kendime.

Sonra Ray'in hastaneye yatışından sonraki o uzun hafta boyunca hissettiğim –ikimizin de hissettiği– en baskın duygunun umut olduğunu hatırlıyorum.

Umut, geriye bakınca, çoğu kez acı bir şaka gibidir.

Umut tüysü bir şeydir, demiş Emily Dickinson cesaretle. Eften püften, kırılgan, utandıran bir şeydir. Gördük işte.

Bazılarımız için *umudun* anlamı ne olabilir? En kötü şey başa gelmiş, eşin ölmüş, hikâye son bulmuş. Ama işte – bitmemiş hikâye, belli ki.

Umut yaya kalabilir. Umut pas tutabilir.

Yine de öğretmenliğimle ilgili umutluyum. Princeton'da ders vermeye başladığımdan beri her dönem umutlanıyorum ve her dönem kendimi bütünüyle yazarlık öğrencilerime veriyorum ve her dönem iyi –hatta, çok iyi– geçiyor. Ama şimdi öğrencilerime daha da fazla odaklanmayı düşünüyorum. Bu dönem yalnızca yirmi iki öğrencim var – yaratıcı "tezlerde" de yönettiğim iki atölye ve iki son sınıf öğrencisi var.

Kendimi öğrencilerime, derslerime vereceğim. İşte bunu yapabilirim, bunun bir değeri var.

Çünkü yazmanın *–yazar olmanın–* yazar için değeri her zaman

kuşkuludur. *Yazar olmak*, çok üstün özelliklerine karşın hayatta kalmaya yetecek özelliklerden yoksun soylu bir köpek türünün –örneğin Fransız buldoğunun– gereksiz yere fazla üretilmiş bir örneği olmaktan farksızdır.

Yazar olmak, Darwin'in bir tür ne kadar gelişkinse türün sonunun da o kadar kolay geleceği yolundaki gözlemini çürütmeye çalışmaktır.

Öğretmenlik ise –yazarlık öğretimi bile– çok farklıdır. Öğretmek bir iletişim eylemidir, anlayış – buluşma – bilgiyi, beceriyi paylaşma isteği; başkalarıyla, yani öğrencilerle, uyum içinde yaşama; başkalarını kendi ruhunun yalnızlığına davet etmektir.

Chaucer'ın *Canterbury Öyküleri*'ndeki genç öğretmen için dediği gibi: *Mutluluk içinde öğrenir, mutluluk içinde öğretirdi.* Bir öğretmen öğretme eyleminden hoşnutsa işte tıpkı böyle hisseder.

Ve bu öğleden sonra "ileri yazın" atölyesinde, üniversitenin sanat eğitimi binası Nassau'nun üst katındaki 185 numaralı salona benzer geniş derslikte ders yapıyor olmak ne büyük mutluluk! Özel hayatımla ilgili hiçbir şey bilmeyen lisans öğrencileriyle birlikte olmak. İki capcanlı ve yoğun saat boyu yaşamın kökten değişen koşullarını unutmayı başarıyorum – eminim öğrencilerimden hiçbiri, "Profesör Oates"un beyninin, atölye dersinin sınırları dışında, kaosun teslim aldığı bir kütükten farksız olduğunu anlamamıştır.

Öğrencilerin düzyazı ödevleri dışında bir de Ernest Hemingway'in ilk başyapıtlarından birini –"Kızılderili Kampı"nı– şiir gibi satır satır metnin her türlü ayrıntısına girmeye çalışarak tartışıyoruz. Yazarın Princetonlı bu öğrencilerden yalnızca birkaç yaş büyükken kaleme aldığı "Kızılderili Kampı" adlı bu yalın ve görünüşe göre özyaşamöyküsüne dayanan dört sayfalık eser, öğrenciler üzerinde beklenen müthiş etkiyi yapıyor.

Yaşamımız boyunca, yaşamımızın çok farklı evrelerinde büyük yazın eserlerini okumak ne tuhaf gelir, ne tuhaf bir rahatlama duygusu verir – "Kızılderili Kampı"nı ilk okuyuşumda on beş yaşında ve lisedeydim, yani yazardan küçüktüm; sonraki her okuyuşumda farklı yönlerden geliştirdi beni; şimdi bu öğleden sonra, yaşamımın bu yeni

evresinde, açıkça yaşamımın sonuna geldiğim duygusunu taşıdığım bir evrede Hemingway'in eserinin keskinliği, bir saat gibi işleyişi beni bir kez daha vuruyor. Bütün klasik Amerikan yazarları içinde Hemingway'in ölümü ve ölümün çeşitli görünümlerini nasıl isabetle yazabildiğini düşünüyorum; William Carlos Williams'ın bir kez gözlemlediği ve Hemingway için kesinlikle doğru olan o tespitteki gibi, *en erdemli davranış intihardır*. Hemingway'in tipik öykü kurgusunda arka planlar gibi ön planlar da, kişilerin yüzlerinin hatları, geçmişleri gibi kasten bulanık bırakılır, uyanışın tek amaç olduğu ve ayrıntıya girmeye yer bırakmayan o müthiş yalınlıktaki düşler gibi.

Kuzey Michigan'da Nick Adams'ın doktor olan babasının zor bir doğuma yardım etmek üzere çağrıldığı bir Kızılderili kampında bir Kızılderili yattığı ranzanın alt katında, karısı üstte doğum yaparken, boğazını keserek intihar eder. Hemingway'in genç Nick Adams karakteri de –babası kendisini olay yerinden uzaklaştırana kadar– bu korkunç olaya tanık olmuş ve babasının Kızılderili'nin başını geriye "iterek" yarayı inceleyişine tanık olmuştur.

Daha sonra Kızılderili kampından eve dönerlerken Nick babasına Kızılderili'nin neden kendini öldürdüğünü sorar ve babası "Bilmiyorum, Nick. Katlanamadığı şeyler vardı, herhalde," der.

Hiçbir intihar kuramı, bu konudaki hiçbir felsefi söylem bu sözcükler kadar açıklayıcı olamaz. *Katlanamadığı şeyler vardı, herhalde.*

Hemingway'in bundan yıllar sonra altmış bir yaşında kendisini bir silahla öldürdüğünü düşünmek ne acı vericidir.

İntihar, tabu bir konudur. 1925'te, "Kızılderili Kampı", Hemingway'in *zamanımızda bilinen* ilk kitabı, yayınlandığında, kuşkusuz bugüne göre çok daha tabu idi.

İntihar konusu lisans öğrencilerini büyüler. İntihar, yazdıkları öykülerin çoğunda da konu edilir. Bazen, intihar unsuru öyküye öyle yedirilir ki o konuya açıkça değinmeden öyküyü metinsel olarak ve yazar için taşıdığı anlam açısından tartışmak olanaksızlaşır.

Tabii bu, genç yazarların çoğunun intiharı "düşündüğünden" değil –eminim– yalnızca hepsinin de kendini öldürmüş birini tanıyor oluşundan.

Bu intihar edenler bazen arkadaşları, liseden ya da üniversiteden

aynı dönemden çocuklar olabilir.

Bu özel konuları atölye çalışmalarımıza pek taşımam, kendimle, hatta yazarlığımla ilgili özel bilgileri de paylaşmam onlarla. Her ne kadar yetişkinlik yıllarım "öğretmen" ile "öğrenci" arasındaki sınır çizgisinin tehlikeli bir biçimde inceldiği 1960'lara denk düşse de, ben öyle bir öğretmen değilim.

Öğretmen olarak amacım, kendi kişiliğimi bir varoluş durumu olarak geliştirmek ya da en azından – kendi "benliğim" öğretmenliğimde hiç öne çıkan bir unsur olmadı, yazarlık deneyimim de öyle; hatta öğrencilerimin çoğunun yazdıklarımı okumadığını düşünüyorum.

(Princeton'daki konuk yazar/eğitmenlerin hepsi – Peter Carey'yi düşünüyorum örneğin – Peter'in yüzündeki o şakayla karışık alınmış bakışı anımsıyorum – öğrencilerin kendi *başyapıtlarını* doğru dürüst bilmediğini görünce şaşırır/bozulurlar – oysa ben bunu daha çok rahatlatıcı bulurum.)

Ray'in ölümüne denk düşen bu dönemde öğrencilerimin yaşamının temel direğini oluşturduğunu söylemem abartı olmayacaktır.

Arkadaşlarımla, yani küçük arkadaş çevremle birlikte – beni "yaşama bu bağlayacak". Öğrencilerimin başıma gelenlerden hiç haberi olmadığına, merak da etmediklerine, eminim; ben de onlara duygularımı, okul günümün sonunda o sefil özel yaşantıma dönmekten duyduğum korkuyu anlatacak değilim zaten, asla.

Bu öğleden sonra atölye seminerinde geçmişe göre hiç de farklı olmayışım ya da farklı görünmeyişim, benim için bir gurur kaynağı. Öğrencilerimle konuşurken, onlara yaşamımdan eksilen bir şeyler olduğunu hissettirecek hiçbir ipucu vermedim.

Odamın kapısında geçen dönemden iki yazarlık öğrencisi duruyor. İsrail Ordusu'nda askerlik yapan ve Princetonlı lisans öğrencilerine göre yaşı biraz büyük olan, aniden "Profesör Oates? Kocanızı duyduk, ne kadar üzüldüğümüzü söylemek istedik... Yapabileceğimiz bir şey varsa..." diyor.

Öyle şaşırıyorum ki – bunu hiç beklemiyordum. Gençlere hemen iyi olduğumu söylüyorum, sormakla büyük incelik gösterdiklerini ama iyi olduğumu...

Onlar gidince, odamın kapısını kapıyorum. Titriyorum, o kadar etkilenmişim ki. Hatta şoke olmuş durumdayım. Düşünüyorum: *Gün boyu biliyorlardı demek. Hepsi de biliyordu demek.*

37

ÇÜRÜK DİZLER

Sabahın dördünde çiy ve loş ışıkta banyonun buz gibi karolarında ellerimle dizlerimin üzerinde umutsuzluk, öfke ve utançtan hıçkıra hıçkıra ağlıyorum – plastik bir ilaç kutusu titreyen parmaklarımın arasından yere düştü – neşe içinde oraya buraya saçılan ilaç kapsüllerini toplamaya çalışıyorum, tuvaletin arkasına kaçan – galiba – bir kapsülü, her gece en azından üç saatten fazla uyumamı sağlayan Lorazepam haplarımın bitmesi korkusuyla, üzücü ve bayağı düşünceleri andıran toz yumaklarının arasında bulmaya çalışıyorum – ama *nerede?*– adı her neyse bu yarı uykulu mahmur, bu yarı zombi benzeri duruma, her şeyin sınırlarını bulanıklaştırıp dokularını plastik gibi düzleştiren seslerin uzaktan anlaşılmaz bir dilin sözcükleri gibi yankılı ve alaycı geldiği *ölen kişi– veraset memuru – mütevelli– vasiyet tadili – vasiyet kabili belgeler – borcu ödenmiş mülk* – bu duruma bağımlı olma kaygısıyla Ambien kapsüllerimin de yenilerini almadım çünkü daha, gözümün önünden arenada çılgın kalabalığın çığlıkları arasında yenilip dizlerinin üstüne çökmüş binlerce yarasından sıcak oluklar halinde kanlar fışkıran bir boğanın görüntüsü silinmiyor – işte ben de yüzüme kan oturmuş bir durumda dizlerimin üstündeyim, yaşamım pis bir kaldırıma fırlatılmış çöp torbası kadar anlamdan yoksun ya da avluda kışın harap ettiği genç kızılcık ağacı kadar anlamdan yoksun.

Anlam olmayınca dünya *şeylerden ibarettir.* Ve bu *şeyler* sonsuzluğa uzanır.

Altı kapsül var – biri kayıp – bulamıyorum – ellerimle dizlerimin üstünde arıyorum, ağlıyorum – diyorum ki: *Hak ettiğin bu işte, uzun zamandır nasıl olduysa korunduğun bu sefalet. Acı çek!*

38

Böyle Bir Mutluluğun Düşü!

Annemle babam soruyorlar: *Ray nerede?*

Annemle babam – daha orta yaşlılar, yani "gençler" – çok da eski sayılmayacak bir geçmişte Princeton'daki evimizde bizi ziyarete gelip onlar için hazırladığımız "konuk dairesi"nde kaldıkları günlerdeki gibi. Yemek yapmaya bayılan annem Carolina bana mutfakta yardım etmiş, müziğe bayılan babam Fred oturma odasındaki piyanoyu çalmıştı. Ray ile ben yalnız olduğumuzda çok sessiz gelen cam evimiz zenginleşmiş yaşam dolmuştu.

Bu rüyada –ve bu mutlu bir rüya aslında!– bir tek annemle babam Ray'i soruyorlar. Nedense Ray yok ortada. Annemle babamın bize geldiği ve Ray'in olmadığı hiçbir gün olmamıştır. Çocukça bir dürüstlükle Ray'in iyi olduğuna onları ikna etmeye çalışıyorum: *O da sonra bize katılacak.*

Özellikle annem bana tam inanmamış gibi, çok kaygılı – ama onu da ikna ediyorum.

Ray akşam yemeğine burada olacak.

Ray akşam yemeğine evde olacak, diyorum belki de.

Durum şu: Annemle babam Ray'i öz oğulları gibi severlerdi, rüyada da böyle zaten, onların Ray'in hastanede olduğunu bilmelerini istemiyorum. (Çünkü rüyanın sırrı bu – Ray şu an hastanede – hâlâ yaşıyor!) Her şeyden önce annemle babamın hiçbir konuda korkuya kapılmalarını istemiyorum, hele ki Ray'le ilgili bir konuda. Ya da benimle.

Annemle babamın yüzünün denizin altındaymış gibi bulanık olması bana tuhaf gelmiyor. Evimizin dış duvarlarının olmayışı da. Odada pek eşya yok – aslında bizim oturma odamız ya da tanıdık bir oda bile değil bu.

Evet – çok sevdiğim annem Carolina ile babam Fred'in *hayatta olmadıklarının* bilincindeyim. Yine de, burada onlar, benimle ve ben varlıklarından öyle mutluyum ki, her ne kadar bu mutluluğa annemle babamın, her ikisinin de, kendilerinin *hayatta olmadıklarından* ve

Ray'in hastanede olduğundan kuşku duymamaları ile ilgili sorumluluğumun verdiği kaygının gölgesi düşüyorsa da.

Rüya, bu durumun insan ilişkileri açısından tuhaflığı üzerine kurulu: Annemle babamı morallerini bozacak iki gerçekten korumalıyım.

Yine de düşünüyorum: *Annemle Babamın, Ray'in başına geleni bilememeleri iyi bir şey. Bulundukları o yerin tek iyi tarafı da bu zaten.*

39

"YAKINDA GÖRÜŞMEK İSTERİZ"

Çok tatlı bir kadın, üniversiteden meslektaşım, çok yakın bir arkadaşım değil, Ray'in ölümünden sonra kart gönderen o büyük dost ve tanıdık bulutunun içinden biri, başka bir üniversitede ders veren kocasıyla birlikte beni yakında evlerine akşam yemeğine davet etmek istediklerini yazmış ve hangi akşamlar uygun olduğumu sormuş e-postasında; ben de yanıtladım tabii, takvimimde mart ayında çok boş akşam var; böyle boş akşamlarda Mısırlıların çok korktuğu o *boşluk korkusu* pusudan çıkar, evin karanlık ve uzak odalarından aydınlık yatak odasına sızan bu *boşluk korkusu;* bu korkuyu defetmek, geçici de olsa defetmek için arkadaşlarla akşam yemeği yemekten daha iyi bir çare düşünülemez.

Evet, doğru – en sık küçük arkadaş grubumla görüşüyorum. Ailem gibi sevdiğim arkadaşlarımla. Sıklıkla, çok sık telefonla görüşüyoruz, birbirimize e-posta yazıyoruz. Yine de boş akşamlarım var, yuvada – Ray'in yirmi yıl önceki edebi denemelerini ve eleştiri yazılarını – yayıncıların tanıtım yazısı için gönderdikleri – (acımasız bir şaka sanki –tanıtım yazısı!– hem de *benden!*) ciltli kopyaları – Pascal'm *Pensées* adlı eserinin eski yıpranmış ve çok okunmuş/not alınmış sayfalarından kolayca açılıveren Modern Library baskısını okumaya –okumaya çalışmaya– odaklanmaya çalıştığım–

> Bu uçsuz bucaksız boşlukların ebedi sessizliği beni ürkütüyor. Sahip olduğumuz her şeyin elimizden kayıp gittiğini hissetmek korkunç bir şey. Cennet ve cehennemle aramızda yalnızca, dünyadaki en kırılgan şey olan, yaşam var.
>
> Son perde hüzünlü; oyunun kalanı nasıl olursa olsun; en sonunda başımızın üstüne biraz toprak atılıyor, işte sonsuz son bu.
>
> Büyük bir boşlukta seferdeyiz, belirsizliğin içinde dolaşıyoruz, bir uçtan bir uca öbürüne sürükleniyoruz. Kendimizi bir

yere iliştirip sabitlemek istediğimizde sallanıp uzaklaşıyor, peşine düştüğümüzde de tutamıyoruz, önümüzden kayarak geçiyor ve sonsuzda kayboluyor. Hiçbir şey kalmıyor bize. Doğanın gereği bu, ama bizim istediğimiz değil; sağlam bir zemin ve üzerine sonsuza uzanacak bir kule dikeceğimiz, tam anlamıyla güvenilir bir temel bulmak için yanıp tutuşuyoruz. Ama bütün zemin çatlıyor ve toprakta bir uçurum açılıyor.

(W. F. Trotter çevirisinden)

Gözümün kenarında gezinen ve kehribar rengi gözleriyle bana sakin, durgun bakan o kertenkelemsi yaratığı görmemeye çalışıyorum: *Ben sabırlıyım, beklerim. Seni alt edebilirim.*

Dolayısıyla arkadaşlarla akşam yemeği yemekten daha iyi bir çare yoktur, ama tatlı dilli C. bana e-postasında ona söylediğim günlerden hiçbirinin kendilerine uymadığım yazıyor.

Çünkü anlaşılıyor ki C.nin amacı çok şatafatlı bir akşam yemeği daveti vermek. Oysa ben yemeği yalnızca onunla, kocasıyla ve belki bir başka çiftle daha yiyeceğimizi düşünmüştüm; anlaşılıyor ki C.; X, Y, X'i de davet etmek istiyor – *seni görmek isteyen – bütün dostlarını, Joyce* – ama öbürlerini, biri de çok meşgul bir üniversite rektörü, bizim kalemle işaretli günlerde uygun değiller, o zaman başka bir tarihte, belki bu ayın başka bir günü ya da nisan başında – sonunda C.ye bir e-posta yazarak küçük bir akşam yemeği öneriyorum, yalnızca o, kocası ve bir-iki çift daha – ama C. ısrar ediyor: *Seni görmek isteyen o kadar çok insan var ki, Joyce!* – Nisan başında bir cumartesi için on kişiden "teyit" almış bile – yalnızca R., ortak bir arkadaşımız o tarihte uygun değil – ayrıca S. de o tarihte Roma'da uluslararası bir hukuk konferansında olacak – onun için takvimime bir daha bakabilir miyim; birkaç e-posta daha yazıyoruz birbirimize; sonunda C. on sekiz kişi davet ediyor – bir kısmı uzun zamandır görmediğim "arkadaşlar" – ama onlardan bir-ikisi de "söz" veremiyor – ve C.nin başka bir tarih ayarlaması gerekiyor; önerdiği yeni tarih de bana uymuyor; bir kere daha tarih değiştirmesi gerekiyor C.nin; anlamaya başlıyorum ki C. kendisinin ve kocasının beni görmeyi "çok istediğini" söylediği halde aslında benimle görüşmekten çekiniyor; onun için de C.

yemeğimize engeller çıkarmaya başlıyor, engelli bir koşuda her seferinde bir öncekinden daha yüksek, daha tehlikeli, bir engeli geçmek gibi; on metrelik bir masa geliyor gözümün önüne, dul kadın cüzamlı gibi en ucuna, tatlı dilli C.den mümkün olan en uzak noktaya yerleştiriliyor. *Ben gerçekten yalnızca seninle kocanın ve belki bir çiftin daha olduğu küçük bir yemeği yeğlerim, en çok böylesi hoşuma gider* yazdığım, e-postayı C. hiç almıyor ya da almamış sayıyor, görmemeyi yeğliyor; böylece bu konudaki e-postalarımız da kesiliyor; tatlı dilli C.nin hayal ettiği o şatafatlı akşam yemeği de hiç gerçekleşemiyor.

Ondan sonra C.den uzun süre haber alamıyorum, her ne kadar ortak dostlarımız C.nin *beni özlediğini ve yakında görüşmek istediğini* söylese de.

40

TAŞINMA

"İyi günler! Joyce, değil mi–"

Evet, Joyce. Kendini bir sonraki, kaçınılmaz soru için hazırla: *Kocanız nerede, Joyce?*

Belki de herkesin birbirine dostça ve adıyla hitap ettiği Hopewell Valley Spor Salonu'ndaki neşeli sarışın görevli şöyle de diyebilir: *Ray nerede, Joyce?*

Ama Ray'i sormuyor. Merak etse de – çünkü ben Spor Salonu'na Ray'siz adımımı atmadım – (bazen Ray bensiz gelirdi buraya) – belli etmiyor.

Sarışın görevli her an neşeli ve canlı – Spor Salonu'nun eğitmenlerinden biri olarak mesleği gereği canlı olmak zorunda zaten – ama saf değil. Çünkü Spor Salonu'nun üye listesinden kocaların adları sık sık eksiliyor olmalı: ayrılma, boşanma, ölüm?

Ayrılma ve boşanma Spor Salonu'nun üyeleri arasında ölümden daha sık görülür. Çünkü sağlık salonlarında aşırı yaşlı ve/veya "sağlıksız" erkeklere pek rastlanmaz.

Yine de sorması uygun düşmeyecektir. Belki sarışın görevli yüzümdeki *Lütfen sormayın,* diye yakaran bir gerginlik, bir endişe ifadesi de sezmiş olabilir.

Bütün spor salonları umut ve iyimserlik saçan yerlerdir. Gelişim geleceğe inanç demektir. *Her kazanım iyidir!*

Ray'in eğitmeni onu övmeyi hiç ihmal etmezdi. Ray ne kadar övgü alırsa o kadar sıkı çalışırdı. Çünkü gerçekten "sağlıklı" olmak – "sağlığını" korumak isterdi.

Spor Salonu'na geçen yıllar içinde hep haftada ortalama üç kez gelmiştik. Yalnızca kış aylarında gelirdik.

Burada onsuz olmak çok tuhaf bir duygu. Düşünmem gerekiyor – kabullenmem için – onun merdivenlerde hemen arkamda ya da dışarıda arabada olmadığını. Benden önce gidip ısınma hareketlerine başlamadığını ya da.

Plastik kartı girişteki turnikedeki alete sokunca mekanik bir ses duyuluyor: TEŞEKKÜRLER, İYİ ÇALIŞMALAR!

Spor Salonu'na gelmemin bir nedeni var. Galiba spor yapmak için geldim – tabii üyeliğimi iptal etmek için değilse.

Bedeni çalıştırmak – güç harcamak! Bu bana teselli olacak.

Kendimi yorarsam belki uyuyabilirim. Belki "normal" bir biçimde uyuyabilirim. Beynimin bazı bölümlerini gazlaşmış gibi hissediyorum. Şişeden fışkırıp insanın eline bulaşan bir içeceğin gazı gibi.

Spor Salonu evden yaklaşık üç kilometre uzakta, 31 numaralı işlek otoyolun dışında. Çok sıradan, penceresiz, floresan ışıklı ve sürekli neşeli, yüksek tempolu bir müzik sesi – "soft rock" – "klasik pop" duyulan bir bina.

Bu müzik bazen rahatsız edici olabiliyor. Yüksek, basit, kesintisiz ve boş. Artık dayanamaz olunca binanın başka – daha boş, bazen de loş – müziğin ulaşamadığı yerlerine kaçmaya çalışırdım, orada, Ray başka aletlerle çalışırken, ben de bantta koşar ya da oturur, o an uğraştığım şey neyse onunla ilgili notlar alırdım.

Çoğunlukla da dışarıda olurdum. Dışarıda koşmayı/tempolu yürümeyi/parkurda ya da patikalarda yürümeyi yeğlerdim. Spor Salonu'nun arkasındaki açık alanda büyük bir mutluluk içinde –basit/doğal bir mutluluk havasında– sekiz şeklindeki büyük parkuru koşardım, çünkü koşu bana hep heyecan vermiş, hem canlandırmış, hem rahatlatmıştır.

Koşu benim için hep meditasyon ve düşünme aracı olmuştur.

Gerçi artık bu dediğim ruh hallerinden korkuyorum, çünkü düşüncelerimi kontrol edemiyorum.

Ralph Waldo Emerson'ın bilgece gözlemlediği gibi: *İnsanoğlu bütün gün ne düşünüyorsa odur.* Burada düşünürün *insanoğlu* tanımı içine *kadınları* da aldığını düşünüyoruz.

Düşüncelerimizi denetleyebilmemiz neyi denetlediğimiz anlamına gelir ki? Yalnızca duygu ve hislerimizi. Yalnızca düşüncelerimizi. Bizim dışımızda kalan ve en ufak bir biçimde denetleyemediğimiz o koskoca akla sığmaz dünyada.

O bilge Emerson'm yaşlanınca aklını "yitirdiğini" bilmek ne üzücü. Yaşamının son yıllarında varlığı yavaş yavaş kısılıp kapanan bir

ışıktan farksız bir bilinç düzeyinden ibaretti.

İşte Emerson'ın o aydınlık iyimserliğinin karanlık, ironik ve hatta acımasız yönü. *Özbenlik* olmayınca *özgüven* nasıl olsun?

Günlerdir –haftalardır?– Spor Salonu'na gelmek istiyordum. Burada beni kimse tanımıyor – Ray'i de tanımıyorlardı – çalışanlardan birkaçı bizi *Ray, Joyce* olarak tanıyabilir – ama bizimle ilgili bir şey bilmezler.

Artık alternatif bir evrenin düşünü kurmaya çalışıyorum – aslında, o evren belki bu evrenden çok daha olası, inanılır ve tanıdık – orada Ray benimle, her zaman olduğu gibi. Dışarıda arabayı park ettikten sonra birkaç dakika sürücü koltuğundan kalkamadım. Binanın sıvalı duvarlarına bakakaldım, sanki bir şeyi bekler gibi – ama neyi? Yaşamım artık bir şeyi, bir şeyin olmasını beklemekten ibaret sanki, bir şeye karar verilmesini beklemekten, bir sonra yapacağım şeyin ne olduğunu öğrenmeyi beklemekten ibaret. Arabada yalnızım – buradayım? Ama neden? Yanımda şöyle diyecek kimse yok: *Peki ama – neden orada öylece oturuyorsun? Dışarı çıksana. Biz buradayız.*

Çoğu zaman eve, evimize –yani *evime*– dönünce de kendimi arabanın içinde aynen böyle, ruhsal bir felç hali içinde oturur buluyorum. Evden uzaktayken eve dönmeye can atıyorum; evin içindeyken sanki orada bir tehlike varmış gibi kaçmam gerektiğini hissediyorum; ama evin dışında arabayı park ettikten sonraki o hareketsizlik durumundayken, çoğu kez hipnotize olmuş gibi, dakikalarca kımıldamıyorum. Ray görse, karısına hiç "yakışmayan" bu davranışa çok şaşırırdı.

Karısı olarak tanıdığı kadın. Şimdi, *dul karısı* olan kadın, kendini pek idare edemiyor.

Ray evin içiyle, dışıyla ilgili her şeyden sorumluydu. Ray başımızda olmayınca ev de iyi görünmüyor. Ray Bradbury'nin o güzel ve kan donduran küçük öyküsü, "There Will Come Soft Rains"deki geleceğin şık evinin yıkılışını hatırlayın.

Evden uzakta burada, oturmuş – neredeyim? – neden? – artan bir panik duygusuyla baş etmeye çalışıyorum – birden evin tehlikede olduğu duygusuna kapılıyorum. Ama arabayı eve geri sürecek gücüm yok. Korktuğum –hatta daha çok korktuğum– bir şey var, o da Spor Salonu.

Korku/panik derecesini anlamaya çalışıyorum: Ev mi daha çok kaygılandırıyor beni, Spor Salonu'na gitmek mi; evle ilgili kaygımla baş etmek mi daha kolay, Spor Salonu ile ilgili olanla mı...

Bak. Artık geldin. Gelmenin bir nedeni olmalı.

Ray olsa böyle derdi bana, kızarak.

Ama eski püskü beyaz Honda'mın (göreceli) güvenliğini terk etmek – Spor Salonu'na girip – Ray'in hep gittiği o balo salonu büyüklüğündeki geniş spor alanından içeri adım atmak istemiyor canım.

Böyle yerlere hemen bir ad takıyorum: *çukur.*

Yaklaşınca içsel anılarla, titretici bir korkuyla üzerinize gelen yerler.

Kuşatmanın bu aşamasında –martın daha çok başında– yaşadıklarımı çözümlemek bir yana, bir mantık çerçevesine oturtamıyorum bile. Her şeyin ardı ardına ve karmaşık bir biçimde üstüne akın ettiği bir dünyada insanın güdüsel tepkisi sınıflayarak çözümlemek oluyor, ama en şu anda sınıflayacak güçte değilim.

Yaşamım büyük ölçüde üstümden bir köpüklü/pis bir dalga gibi aşıp geçiyor. Bu dalganın içinde – yosun, cam kırığı, çamur öbekleri, çürümüş balıklar, adsız şeyler – gibi bir enkazın parçaları da var – ruhsal bir donakalma hali bu, dalgaya gizlenmiş zehirli bir deniz yaratığı – örneğin, bir denizanası – tarafından ısırılmışım gibi.

Bir keresinde Jersey sahilinde görmüştüm onları: yüzlercesi – binlercesi? – bir fırtınadan sonra kıyıya vurmuş denizanaları.

Şeffaf, ışıklı, ölmeye yakınlar. Ölmüş olsalar da bu denizanalarına çıplak elle dokunmak hiç de iyi bir fikir değildir.

Ray *Hadi gidelim buradan. Başka yerde yürüyelim,* demişti.

(Neden denizanası geliyor aklıma, Hopewell Valley Spor Salonu'nda? Neden beynimi oyan her türlü düşünce beni aşan bir kaynaktan geliyor ve neden bu düşünceler hem acı hem de keyif getirebiliyor? Sık sık May Burnu'na dönmekten söz ederdik. Kuşların o çok muhteşem olduğu söylenen yıllık göçünü hiç izlememiştik, kral kelebeklerin göçünü de. Yıllarca Jersey'nin güneyine yolculuk yapmaktan söz etmiştik; pek sıra dışı bir yolculuk değildi bu, birkaç saatlik bir araba yolculuğundan ibaretti; o arada kaç kez İngiltere'ye ve Avrupa'ya gitmiş ama güzelim May Burnu'na gidememiştik; şimdi

bunun düşüncesi üstüme üstüme geliyordu işte: *May Burnu'na gitmek için çok geç artık. May Burnu'na hiç gidemeyeceksiniz.*)

Lisa ön büroda başka birini karşılıyor şimdi. Yeni bir plastik kart neşeyle turnikeden geçiyor: TEŞEKKÜRLER, İYİ ÇALIŞMALAR!

Kaç dakika oldu, ama hâlâ salona inen merdivenlerin önündeki koridorda oyalanıyorum.

Ray ile birlikte Spor Salonu'na gelmenin ne zevkli olduğunu ya da bazen ne zevkli olabildiğini düşünüyorum.

Görev gibi bir eğlence. Yiyecek alışverişi yapmak gibi.

Bir keresinde, 1 numaralı otoyol üzerinde dev gibi camsız depo benzeri mağazalardan birinde alışveriş yaparken, Ray'e çok şaşırmış bir ses tonuyla *Keyfin yerinde olduğunda seninle alışveriş yapmak çok zevkli! Nerede olursak olalım,* dedim.

Ray kuru bir sesle yanıtlamıştı: *Yoksa, değil mi?*

Ray'in espri anlayışı! – düz, kuru ve hep komikti. Hiçbir zaman hikâyeler ya da olmuş şeyleri anlatarak arkadaşlarının ilgisini üstüne çeken biri olmamıştı, onun tarzı genelde toplantının kenarından köşesinden arada mırıltıyla bir şeyler deyivermekti. Espri anlayışı bazen çok şaşırtıcı ve uyumsuz gelebiliyordu. Ray, Hopewell Valley Spor Salonu ile ve burada "sağlıklı" olmak için, ömrümüzü uzatmak için, geçirdiğimiz saatlerle ilgili bir yorum yapacak olsaydı, bir felsefeci rahatlığıyla aksi bir tonla şöyle derdi: *İnsan zamanını ancak bu kadar boşa harcayabilir, değil mi?*

Bunu duymuş gibi, gülümsüyorum.

Ama hiç komik değil.

Bütün sorun şu: bütün gücümü toplayıp merdivenden bir kat aşağıya, koşu bantlarının ve ağırlık aletlerinin bulunduğu geniş, açık, yüksek tavanlı bölüme inmek.

Hareket edemeyecek miyim? *Katatoni hastalığına mı tutuldum?*

(Acaba *katatoni* hastaları ne hissediyordur? Betonla sarılmış gibi, belki düşünemiyorlardır bile. Belki *katatoni* de bu zaten.)

"Yalnız koşu bandı. Yarım saat. Bu kadar yapabilirim."

Ama – öyle çabuk kesiliyor ki nefesim. Kalbim hep biraz hızlı atar zaten. Ray bir aletten öbürüne görev gibi geçerken ben bir tek koşu bandının üstünde –öbür insanlardan olabildiğince uzakta–

okurdum. Kıpkırmızı suratlı terli adamların aletlerin başında, Dante'nin *Cehennem*'inden fırlamış tipler gibi, allak bullak suratları, pörtlek gözleriyle bedenlerini eğip bükerek oflaya/puflaya/homurdana çalışmalarını görmek istemiyordum.

(Ray de o gayretli, azimli erkeklerden miydi? Pek sayılmaz! Benim kocamın spor yapma biçimine daha çok –tanımlaması zor– bir *azim ve gayret* hâkimdi, ne ter içinde kalırdı ne nefesi kesilirdi. Ray hiç profesyonel spor yapmamıştı, Amerikalı erkeklerin can damarı sayılan ve bu kültürde onları *birbirine bağlayan* en temel araç sayılan sporla, ya da politikayla da pek ilgisi yoktu.)

Koşu bandında, 4.5 hızla başlayıp sonra derece derece 6'ya yükseltirim – (bilmeyenler için bu saatte 6 mil, yani 9 kilometre demektir – bir koşucu için yavaş sayılabilir) – bir rüyaya girmiş gibi olurum – gürülük yaşamımın – "gerçek yaşam" da denebilir – ben de şu an *değeri ölçülemeyen gerçek yaşam* diyorum buna – her türlü sıkıntısından arıtırım zihnimi – o sabah aldığım sayfalarca notu düşünür – kafamda düzeltir, yeniden yazar, "düzenlerim" – öyle zamanlarda aklım çok görsel – algısal?– çalışır ve koşmak zihnimi açar; koşarken metabolizmamın "normalleştiğini" hissederim... Ama şu an, koşu bandında koşarsam düşüncelerimin ne yöne gideceğini bilememekten korkuyorum. O köpüklü dalganın beni, taşıyabileceğimden fazla şeyle yıkıp geçmesinden korkuyorum.

Spor Salonu'nun sade iç mekânında neredeyse hiç eksilmeyen bir anı bombardımanının merhametine terk dilmiş durumdayım. Nerede olursam olayım, neye bakarsam bakayım –gözüm takılırsa takılsın– aslında hastane yatağındaki Ray'i görüyorum– telaşla odaya girdiğim o anı – çok geç kaldığımı anladığım o anı.

Yüzü o kadar düzgündü ki! Gözlüğü uyuyormuş gibi çıkarılmıştı. Çürümüş koluna bağlı serum tüpü, o çirkin oksijen maskesi, kalp monitörü – hepsi çıkarılmıştı.

Ondan umudu kesmişlerdi. Hastanenin makineleri – bedeninden çıkarılmıştı, onu terk etmişlerdi.

Çok geç kalmıştım. Ben de terk etmiştim onu.

Dünya tek bir şeye indirgenmişti sanki. Bu tek perdede Ray'in anısı vardı. Benim Ray'i son görüşüm...

Neşeli sarışın Lisa, benim yalnız oluşuma şaşırıyor. Ya da, ben, onun beni karşıladığı gibi capcanlı bir gülümsemeyle karşılık veremiyorum ona.

O Spor Salonu görevlisi olarak her şeyin yolunda olup olmadığını soramadan ben ona – ağzımdan sözcükleri zorla çıkarır gibi, hafifçe de kekeleyerek – kocamla üyeliğimizi "iptal etmeye" karar verdiğimizi söylüyorum.

Gören ön büroya telaşla bir yangın ihbarı yapmaya geldiğimi düşünebilir.

"Öyle mi? Peki bir nedeni – var mı?"

Ona taşınacağımızı söylüyorum.

Spor Salonu'ndan çok memnun olduğumuzu –"Harika bir yer, çok özleyeceğiz"– ama – başka bir yere taşınacağımızı.

Lisa bunu duyduğuna samimiyetle üzülmüş görünüyor. Belki de yüzümdeki ifade – gözlerimin sulanması, ağzımdaki bir kıvrım – dikkatini çekmiş olabilir. Biraz çekinerek Ray'i bir süredir – birkaç haftadır– görmediğini söylüyor – ben de ona telaşla – "Aslında, hayır – bu pek doğru sayılmaz. Ray buraya daha sık gelirdi," diyorum.

Görevlinin sözlerinde bu son derece gereksiz düzeltmeyi yapmayı neden bu kadar önemsediğimi bilmiyorum.

Lisa'ya isimlerimizi tane tane söylüyorum – "Raymond Smith" – "Joyce Smith". Lisa yüzünde keyifsiz bir gülümseme ifadesiyle kartlarımızı bir dosyadan çıkarıyor. Bir bilgisayara yazıyor. Galiba böylelikle isimleri iptal ediyor. Siliyor, çıkarıyor. Yine de: "Sizin ve kocanızın üyelik aidatlarınız mart sonuna kadar ödenmiş, yani bu sürede gelmeye devam edebilirsiniz..."

Asla! Bunun düşüncesi bile ürkütüyor beni.

"Ray ile siz nereye taşınıyorsunuz, Joyce?"

Zihnim bomboş. Neden orada olduğumu hatırlamaya çalışıyorum. Ve neden – yalnız olduğumu?

"Başka bir yere. Nereye daha bilmiyoruz."

41

"BİR SÜRE GÖRÜŞEMEYECEĞİZ"

9 Mart 2008. Hastaneye götürdüğüm o günden beri rüyamda görmemiştim Ray'i. Ölümünden beri görmemiştim Ray'i rüyamda. Ama şimdi, bu gece, rüyamda Ray'i görüyorum.

Çok net göremiyorum onu, çok yakınız birbirimize. O bir yatağın üstünde oturuyor –galiba–, üzerinde iyi bildiğim o mavi kazağı var. Yüzü benimkine çok yakın, yüzlerimiz birbirine değiyor. Ona doğru eğiliyorum, karşısında duruyorum. Bana çerçeveli iki resim –ya da şekil– gösteriyor, onları da çok iyi seçemiyorum. Ray birlikte geçirdiğimiz günlerde bana çok kere –sayısız kere!– baskıyla, kapak tasarımıyla, fotoğraflarla, punto örnekleriyle ilgili malzeme göstermiştir –Ray hep fikrimi sorardı, birbirimize danışırdık– ama şimdi, elinde tuttuğu şeyi çok net göremediğim için bir şey söyleyemiyorum; benden bir şey beklediğini bildiğim için –ne ise?– hem heyecanlı hem de huzursuzum, galiba.

Ray'in sesi kısık, ciddi: "Bir süre görüşemeyeceğiz sanırım."

Derken rüya bitiyor – uyanığım – donmuş gibiyim, uyanığım – sanki, bir an önce, Ray bu odada benimleydi – ama şimdi...

"Aman Tanrım!"

Öyle büyük bir kayıp duygusu sarıyor ki içimi, dayanamıyorum. Annemin diktiği örtü vücudumun bir bölümünü örtüyor, yarı giyinigim. Artık, hep çorapla giriyorum yatağa – sıcak yün çoraplar – ayak parmaklarım, çorapların içinde bile, buz kesiyor; geceliğimin üstüne sıcacık mavi pazen bir sabahlık giyiyorum; yine de, çoğunlukla, titriyorum ve (zayıf) bedenime iki yanımdan, sımsıkı sarılıp kıvrılarak uyumaya çalışıyorum. Bazen başucu ışığım gece boyunca açık oluyor, televizyon da sesi kısık, açık kalıyor; yatağın ayakucunda benimle yatan bir kedi varsa, bu Reynard oluyor, gece, ama yalnızca kendisi isterse, yatak odasına gelip sessizce yatağın üstüne atlıyor, ben çağırdığımda ise asla –asla!– gelmiyor; vücudunun yanıyla ayağıma ya da bacağıma sürtündüğü oluyor, ama ben onunla konuştuğumda ya da

başını okşadığımda hiç tepki vermiyor.

Bu gece –saat sabahın beşi olmuş bile– televizyon açık değil, yanımda yatan kedi yok, yatakta yalnızım. Ray'in bazı kâğıtları çevreme saçılmış – romanın taslağı yok ama içlerinde, onu şimdilik bir kenara bıraktım. Yatağımın yanındaki sehpada birkaç saat önce okuyup düzelttiğim, üzerine notlar aldığım öğrenci ödevleri var. Dışarıdan rüzgârda ağaçların hışırtısı geliyor – uzaktan da bir baykuş sesi – baykuş sesine benzer bir çığlık – çok uzaktan gelen bu ses baykuşun avının çığlığı da olabilir.

Birimiz sorardık mutlaka: *Dinle! Baykuş sesini duyuyor musun?*

Şu an baykuşun çığlığını duymak istemiyorum. İnsanın kanını donduran bu çığlık her neyse, duymak istemiyorum.

Ben rüyaya dönmek istiyorum. Bütün istediğim bu. Bu istek sanki susuzluk gibi, çok büyük bir susuzluk hissi gibi, haftalardır yaşamımın en mutlu olayı olan Rayli rüyaya dönme isteği.

42

"Seni Bulamıyorum, Neredesin?"

Yabancı bir ülkedeydik. Birbirimizden ayrıydık. Bir otel vardı – büyük bir otel – o otelde bir odada kalıyorduk – ama ben bir türlü odayı bulamıyordum. Sokakta yalnız başıma yürüyordum – *öyle korktum ki, seni bulamıyordum – rüyada olanak yoktu, yani seni bir daha bulmama – birbirimizle konuşma şansımız kalmamıştı hiç.*

Bu rüyayı görmeye evlendikten birkaç yıl sonra başlamıştım. Yıllar içinde bu rüyanın o kadar çok çeşidini görmüştüm ki, sayısını bilemiyordum – belki yüzlerce – binlerce?

Ray ona bu rüyayı anlattığımda gülmüştü. Ray rüyaları hiç ciddiye almazdı ya da öyle görünürdü.

Sabah mutfakta anlatıyordum Ray'e, sürekli gördüğüm bu onu kaybetme rüyasını – *onu* kaybedişimi. Rüyayı her anlatışımda biraz farklılaşıyordu, ama her anlatışımda aynı rüya olduğu hemen anlaşılıyordu.

Yine aynı rüya! Seni hiç terk etmeyeceğimi biliyorsun.

Evet, biliyorum, ama...

Ben rüyamda seni hiç öyle bir durumda görmem.

Hafif azarlayan bir tonla konuşuyordu Ray, konu buymuş gibi – ona güvenmeyişim yani, kendi adıma – konunun benim onu kaybetme korkum olduğu açıkça belli değilmiş gibi.

Şimdi Ray öldüğüne göre, sürekli gördüğüm tek rüyanın da sonu gelmişti.

Aslında Dul Kadın'ın yıllardır görüp durduğu rüya sonsuza kadar bitmiş olacaktı. Bu da insanın bilinçaltının ilkel bir zaman duygusuyla geçmiş, bugün ve gelecek arasında, sanki hepsi birmiş gibi, gidip geldiğine ilişkin kuramı çürütmüş oluyordu.

43

"Üzülerek Bildirmek İsterim Ki"

Yazınız için teşekkür ederiz. Üzülerek bildirmek isterim ki, editörümüz Raymond Smith'in beklenmedik ölümü nedeniyle, *Ontario Review* Mart 2008 sayısının ardından yayınına son verecektir.

Ray'in ölümünden birkaç gün sonra bu mavi şeritli notlardan yüzlercesini hazırlamıştım.

O günlerdeki kafa karışıklığımın sonucu olarak –o dillere destan üretkenliğime karşın– yazıları reddederken kullanılacak bu üzücü notu yazmak için yığınla taslak yapmam gerekmişti.

Başlangıçta *beklenmedik ölümü* yazmış, sonra yazdığımı okurken bu ifadeyi çok – acıklı ya da acındırır gibi bulmuştum. Ya da çok öznel diyeyim.

Çünkü, Raymond Smith'in ölümü kimin için *beklenmedik;* hiç tanımayanların umurunda mı bu? Hiç tanımayanlara bu bilgiyi vermenin anlamı nedir?

Onun için de *beklenmedik* sözcüğünü kaldırdım, ama sonra saatlerce ve söylemeye utanacağım kadar çok kez deneyerek *beklenmedik* sözcüğünü yeniden ekledim.

Raymond Smith'in beklenmedik ölümünü üzülerek bildirmek isteriz.

Bu sözcükler kafamın içinde uzun süre tıpkı küçük bir alana hapsolduğu için deliye dönmüş büyük bir kanatlı böcek gibi döne döne yankılanıyor.

Çünkü biliyordum ki –sağduyu söylüyordu ki– başka seçeneğim yoktu, editörlüğünü 1974'ten beri Ray ile birlikte yaptığımız *Ontario Review*'un yayınına son vermem gerekiyordu. Bu durum içimi parçalıyordu, ama başka seçeneğim yoktu – derginin editörlük işlerinin yüzde 90'ı ve yayınındaki mali işlerin yüzde 100'ü kocamın sorumluluğundaydı.

Ontario'da, Windsor'da yaşadığımız yıllarda ikimiz de Windsor Üniversitesi'nin İngilizce Bölümü'nde ders verirken iki yılda bir

çıkan *Ontario Review: Kuzey Amerika Sanat Dergisi*'ni yayınlamaya başlamıştık. "Küçük dergilerin" yazarlık mesleğimin ayrılmaz bir parçası olduğunu düşündüğüm için bizim finansal desteğimizle çıkan bir derginin de olmasını istemiştim; ayrıca Ray de ben de Kanada'dan ve Amerika'dan tanıdığımız değerli yazarların eserlerinin yayınlanmasını çok önemsiyorduk. Niyetimiz, Kanadalı ve Amerikalı yazarların eserlerini basmaktı ve ikisi arasında hiçbir ayrım yapmamak da *Ontario Review*'un özel misyonu gibiydi.

1974'ün sonbaharında çıkan ilk sayı Kanada yazınında öyle büyük bir ilgiyle karşılanmıştı ki – yalnızca Kuzey Amerika'nın birinci sınıf yazarlarını buluşturan olağanüstü bir proje olduğu için değil (öyle olduğuna emin olsak da) aynı zamanda da o yıllarda Kanada'da yazar ve şair sayısı bu insanların elde edebildikleri saygın yayın olanaklarından çok daha fazla olduğu için. Philip Roth ile bir söyleşi yayınlama şansımız olmuştu – benim "yaptığım" bir söyleşiydi – ayrıca çok geçmeden efsanevi *Pushcart En İyi Küçük Yayınevi Ödülleri*'ni kuracak olan Bill Henderson'ın eserlerini ve Lynne Sharon Schwartz'ın basılı ilk kitabından önceki eserlerini de biz yayınlamıştık. Yeni başlayan çoğu yayıncı gibi arkadaşlarımızı arayıp bizim için yazı yazmalarını istiyorduk ve Paul Theroux, Alice Munro ve Beth Harvor gibi –o zamanlar kimsenin tanımadığı– yazarların yeni kitapları için yazdığımız "kısa tanıtım" yazılarının hepsi "JCO" imzalıydı.

Bir yazın dergisinin yayınına başlamak maceraya atılmak gibidir, zayıflara ya da çabucak pes edenlere göre değildir. Ray de ben de ne ile karşılaşacağımızı bilmiyorduk. Ray'in yazıcı ile ilk deneyiminde bir felaketten dönmüştük – yazıcımızla o zamana kadar yakındaki bir Çin lokantasının mönüsünden daha ciddi bir şey basmamıştık – düzeltme sayfalarmdaki yanlışlar birbirine girmiş ve Ray'in hepsini, büyük bir sabırla, düzeltmesi saatler almıştı; sonunda bütün kopyalar yazıcıdan çıktığında da, hiç anlayamadığımız bir nedenle, bir bölümü parmak izi lekesi içinde berbat bir haldeydi.

Ray'in yazıcının kapağım hevesle açıp da dergi kapaklarının üzerindeki lekeleri görünce söylediklerini keşke tam olarak hatırlayabilseydim. Aslında çok yerinde ve zekice bir söz ettiğini ama gırtlağından dökülen sesin daha çok hıçkırığa benzediğini hatırlıyor gibiyim.

Ben de, eminim, hiçbir faydası olmasa da *Ah, canım! Nasıl oldu bu, hiç anlayamıyorum*, demişimdir.

Her bir çıktıyı özenle inceleyip lekelileri ayırmıştık – bu da saatlerimizi almıştı. Ray o ilk sayıyı tam olarak kaç adet basmıştı, hatırlayamıyorum: 1000 adet, belki?

(1000 adet ise de çoğu satılamamıştı. Onları da ücretsiz dağıtmıştık tabii. Katkıda bulunanların ödemelerini üç yıllık aboneliklere bölerek yapmıştık. *OR*'nin 1000 baskı sayısına ulaşması yıllar alacaktı.)

İkinci sayımızı ilkinden çok daha kolay çıkarmıştık. Biraz da şansımızın yolunda gitmesiyle –çok iyi tanımadığım halde Saul Bellow'a yazıp katkıda bulunmasını rica etmiştim– tam *Humbolt's Gift*'in çıktığı sırada Saul Bellow'un "kendi kendisiyle yaptığı bir söyleşiyi" yayınlamıştık. (Bellow'un telif ajansının sahibi Saul'un bize altın değerindeki bu metni gönderdiğini fark eder etmez geri alabilmek için harekete geçmişti; ama çok geç olduğunu söylemiştik ona – çoktan baskıya vermiştik.) Kanadalı yazar Marian Engel'in eserlerini, Wendell Berry, David Ignatow, Cesar Vallejo (çevirisiyle) ve Theodore Weiss'in şiirlerini de basmıştık (1978'de Princeton'a taşınınca onunla, yine şansımızdan, yakın arkadaş olmuştuk).

1984'te, Princeton'a taşınmamızdan uzun bir süre sonra, Ray tam zamanlı editör/yayıncı olarak çalışabilmek için öğretmenlikten istifa etmişti; küçük yayınevimizi kitap da yayınlayacak kadar büyütmeye karar vermiştik. (Neden mi? Ray'in esprili yanıtıyla "idealistlikle mazoşistliğin bir biçimde bir araya gelmesinden".) Ne dergi ne de yayınevi kâr etse de biz aslında "kâr amacı gütmeyen" bir işletme değildik, projelerimizin masrafını kendimiz karşılıyorduk, benim Princeton Üniversitesi'nden aldığım maaş ve düzensiz de olsa başka bazı gelirlerimizle.

1980'lerde kütüphaneler hâlâ yazın dergilerine abone olup şiir kitapları alıyorlardı; bu durum 1990'ların sonunda hızla değişecekti. *Ontario Review* Kanada'da yayın dünyasmda kısa sürede, Amerika'da *Paris Review, Kenyon Review, Quarterly Review of Literature* saygınlığında küçük bir yazın yayınevi konumuna yükselirken Ray Smith de bu çevrelerde "önemli" bir yayıncı/editör olarak ün yaptı.

Ray'in ergenlik çağında aldığı din ağırlıklı eğitim onu *mükemmelcilik* denebilecek, ama dışarıdan bakan birine de *takıntılı/saplantılı*

gelebilecek bir tutku ile donatmıştı. Bu nedenle Ray ideal bir editördü – aynı zamanda da redaktör ve düzeltmendi; düzeltilecek taslakları yazarlarımıza gönderse de kendi gözünden başkasına güvenmez, "dizgi" dışında her şeyi kendisi yapardı – o günlerde sayfalar hâlâ "diziliyordu" – yapabilse, eminim, onu da kendisi yapardı. Ray'in ev yaşantımızın dışındaki bütün yaşamı işiydi. Ray her şeyden önce yazarlarla çalışmayı seviyordu; bir editör işine kendini bütünüyle verir ve yazar da "düzeltmeyi" önemserse bu ikisi arasındakinden daha yakın ve yoğun bir ilişki düşünülemez. Büyük bir anlayış, incelik, diplomasi ve zekâ gerektirir bu ilişki – bir de espri gücü. Ray –belki mazoşistçe ya da en azından tuhaf gelse de– her yıl sipariş edilmeden gelen belki binlerce yazıyı okumaktan büyük bir zevk alırdı; "umut veren" ama üzerinde daha çalışılması gereken edebi eserleri, istersem yazarla çalışıp ona editörce öneriler getirmem için bana verirdi. İkimizden birinin "keşfettiği" –Princeton'dan öğrencim ve *Town Smokes* (1987) başlıklı çok başarılı doktora çalışması OR Yayınevi'nin ilk kitabı olarak basılıp uzun yıllar ilgi gören ödüllü Pinckney Benedict gibi– yazarlarla çalışmaktan özel bir zevk alırdı.

Ray, Pinckney'den söz ederken sesinde özel sıcacık, yumuşacık bir hava hissedilirdi.

Yıllar içinde çok yakın çalıştığı birçok yazar ve şairden söz ederken –yüzünü hiç görmedikleri de dahil– onun için ne kadar büyük bir önem taşıdıklarını anlardınız.

Öyle duygulu ve acı geliyor ki Bill Henderson'ın yayına hazırladığı 2009 *Pushcart En İyi Küçük Yayınevi Ödülleri*'nin ithafı:

Raymond Smith'e (1930-2008)

Artık her şey bitti. Kimse Ray'in yerini dolduramaz. Hepsinden önemlisi, benim için Ray'siz *Ontario Review*'u çıkarmanın hiçbir anlamı yok – birinin doğum gününü *yokluğunda* kutlamaktan farksız.

Bu mayıs sayısı, Ray hastanede yatarken, zaten bitmiş sayılırdı – umarım Michigan'daki dizgicimizin yardımıyla ben tamamlayabilirim. Korkum, Ray'in, yazılarım dergide görmeyi bekleyen yazarlarını düş kırıklığına uğratmak.

Onlara ödeme yapmam gerekecek – elbette. Yapılacak ödemeleri hesaplayıp, çeklerini yazıp postalamam gerekecek. Katkıda bulunan yazarlara gönderilecek dergileri de postalamam gerekecek. Büyük bir hırsa, sanki bir tür coşkuya, kaptırıyorum kendimi. *Bu işi becerebilirsem Ray ne kadar mutlu olur! Onu ne kadar çok sevdiğimi hisseder.*

Ray'i söylemek için Gail Godwin'i aradığımda Gail hemen şöyle dedi: "Ah, Joyce – acın ne kadar büyük."

Ne kadar doğru! Çok az insan bu çıplak gerçeği ifade eder.

Sık gördüğümüz arkadaşlarımız vardır – bir de az gördüğümüz arkadaşlarımız vardır. Gail Godwin ile otuz yılı aşan arkadaşlığımız çoğunlukla mektuplaşmaya, yazıya dayalıdır. Eski dönemlerdeki –sanki Brontë kız kardeşlerin yaşadığı o çok eski dönemlerdeki– kuzenler, kız kardeşler gibiyiz. Gail'in New York'ta Woodstock'ta bir tepeden Catskill Dağları'na bakan evinde Yorkshire kırlarının o masalsı romantik ve yalnız havası hissedilir.

Ray ve ben, Gail ile yıllardır yaşamını paylaştığı saygın besteci Robert Starer'i Woodstock'taki evlerinde ziyaret etmiştik. Robert'ın 2001 yılının baharındaki beklenmedik ölümü bize, o üzüntüyle, bir dönemin sonuna geldiğimizi hissettirmişti; arkasından kocamın geleceğini düşünmeye cesaret bile edemezdim o zaman.

Deneyimlerimiz ne kadar da benzerdi, Gail ile benim! Ne tuhaf.

Ray gibi Robert da "bir süreliğine" hastaneye yatırılmıştı – kalp krizinin ardından iyileşiyordu; durumu "stabil" idi; derken bir sabah erken saatlerde Gail arabasıyla Kingston'a hastaneye yanına gitmek üzere hazırlanırken tanımadığı bir doktordan –o gün o saatte nöbette olan bir doktordan– telefon gelmişti: "Ne yazık ki Robert'ı kurtaramadık."

Kurtaramadık mı? Ama iyileşiyordu... öyle değil mi?

İnanamıyoruz, karşı koyuyoruz. Çocuklar gibi, bize söz verilen şeyi istiyoruz. *Ama, ama... Ama hani iyileşiyordu! Öyle demiştiniz – hâlâ yaşıyordu.*

Gail de ruh gibi sürmüştü arabasını hastaneye kadar. Gail de kocasının hastane odasında kendisini beklediğine inanıyordu. İkimiz de sabahın köründe karanlık otoyolda arabayla giderken inanamayarak

düşünüyorduk: *Kocam ölüyor mu? Ölüyor mu? Olamaz-ölemez! Doktor – hâlâ yaşıyor demişti...*

Umudumuzu yitirdikten sonra da uzun süre hatırladık bu sözleri:

Yaşıyor, hayatta... hâlâ. İyileşiyor.

Gelecek salı taburcu olacak.

Gail bana başsağlığı diledi, destek oldu. Öyle kötüydüm ki konuşamıyordum bile. Telefonda kimseyle uzun konuşamam, ama Gail ile konuşabiliyorum, Gail'e daha yakın otursaydık diyorum, acımızı paylaşırdık, ama ikimizin de taşınmaya niyeti yok. Gail Godwin dışında kim diyebilirdi bunu bana: "Acını yaşa Joyce. Ray buna değerdi."

Öyle. Doğru. Ama zorluğu şu: Acıyı çekecek güçte miyim? Ve ne kadar süreyle?

Kalan kopyaları Doug'a gönderdin mi? Bitiremediğim kapak işi ne olacak? – Onu da hazırlayıp gönderebilir misin, FedEx ile?

(Doug Hagley, Ray'in Michigan Marquette'teki harika dizgicisiydi.)

Ben de itiraf edeyim ki Ray mucize eseri, bir-iki gün içinde birkaç saat içinde dirilip gelse yine *Ontario Review* üzerinde çalışıyor olurdu.

Hayatının en son gününde de, hastane yatağında, çalışıyordu. Yaşıyor olsa çok kaygılanırdı şimdi, mayıs ayındaki yayın günümüz gecikirse diye...

Uğraşıyorum. Canım, uğraşıyorum!

Bir yelkenlide, azgın denizde mücadele eden küçük bir yelkenlide, gemici denize düşüp boğularak öldükten sonra tek başına kalan çaresiz yolcu gibi yelkenli batmasın diye elinden geleni yapmak zorunda... En büyük umudu suyun üzerinde kalmak iken bu yolculuğu tamamlama düşüncesi bile gülünç.

Ben de böyle uğraşıyorum. Ray'in yapmamı istediği şeyi yapacağım – yapabilirsem.

Şu an postadan gelenleri açıyorum. Metinlere, Sisifos'un laneti gibi, küçük mavi ret notlarını iliştiriyorum. Bazen gözlerim açık, transa girmiş gibi bir şiirin, bir öykünün satırlarını okumaya dalıyorum, gözlerim odağını yitirene kadar.

Hastanede, gelen metinleri birlikte okumuş, üzerinde konuşmuştuk. Ray'e yayınlanmasını önerdiğim iki kısa öyküyü okuması için

götürmüştüm –çok beğendiğim iki öyküydü bunlar– ama şimdi, birden her şey bitmişti. Metinlerin kaybolma, hastaneden eve geri getirilmeme olasılığını düşünmek bile istemiyordum.

Bir şeylerin kaybolduğunu düşünmek korkunçtu! O kadar dikkat etmeme karşın Ray'in gözlüğü kaybolmuştu.

Günler – haftalar – aylar geçtikçe *OR*'ye gönderilenlere yanıt yazmak iyice can sıkıcı olacak. Yazın çevrelerinde *Ontario Review*'un websitesi ve ölüm ilanları yoluyla Ray'in yaşamını yitirdiği ve derginin yayın yaşamının bittiği haberlerinin çabuk duyulacağını düşünmüştüm – oysa metinler saat dakikliği ile ardı ardına gelmeyi sürdürüyor. Tabii, bunların çoğu da sanki hitap mektuplarına tek tip *Sayın Editör* diye başlayan ve *Ontario Review* ile ilgili en ufak bir fikri olmayan robot yazarlar tarafından yazılmışçasına birkaç kopya halinde gönderiliyor. (Bir yıldan fazla zaman geçtikten sonra bile robot metinler posta kutusunu doldurmayı sürdürecek, bazıları da hâlâ *Raymond Smith, Editör* adresine gönderiliyor olacak, hem de iyice bunalan "yardımcı editör" artık metinleri geri göndermekten vazgeçtiği ve artık yeni durumla ilgili bilgi sahibi olunmasını beklediği halde. Yeter!)

Ama 2008'in Mart ayında posta paketi açmaktan başımı kaşıyacak zamanım kalmıyor – tam anlamıyla. Arada kitap uzunluğunda sipariş edilmemiş metinlerin geldiği de oluyor – küçük mavi notla *Gönderdiğiniz eser için teşekkür ederiz,* diyerek gönderene geri yolluyorum. Bazen birkaç sözcük daha ekliyorum, adımın baş harfleriyle imzalıyorum. O dalgın halimle bile yazarları yüreklendirmeyi ya da en azından heveslerini kırmamayı görev sayıyorum. *Yıllar önce benim için de önemliydi bunlar,* diye düşünüyorum.

Oysa şu an pek bir şeyin önemi yok benim için. Bana ise "yüreklenme" konusu soyut ve uzak geliyor – "yüreklenmek", ama ne için?

Yazarak kendini kurtarmana olanak yok. Eserinin –Ontario Review Press tarafından!– basılmasını sağlamak seni kurtaramayacak. Kendini kandırma.

Çöp açısından da bu postaların birikmesinden korkuyorum; insan (neredeyse) postadan gelen her şeyi çöp *olarak* görebiliyor. En korkuncu, *David&Harry* başsağlığı sepetlerinden bile korkuncu da özellikle bazı yayıncıların ısrarla göndermeyi sürdürdükleri ucuz ve kötü görünüşlü tırtıklı karton kutulu çivi boyunda kocaman metal ataşlı

kitaplar. Bu ucubelerden birini bile açmaya çalışmak mazoşistlik – zehirli yılan görmüş gibi hepsini ânında ortadan kaldırıyorum.

Yalvarıyorum: *Hayır! Daha fazla gelmesin! Acıyın bana.*

Her hafta çöp kutuları öyle doluyor ki tekerleklerinden sürüyerek kaldırımın kenarına götürürken plastik kapakları yana düşüp kaldırımı kirletiyor.

Sisifos dağdan yukarı neden bir kayayı itiyordu ki? – Zavallı lanetli adam gece gündüz, *sonsuza kadar,* çöp kutularını da itebilirdi.

Bütün bunların arasında yayıncıların bana hâlâ tanıtım yazısı için son prova ve metin göndermeleri de şaka gibi ama haince bir şaka çünkü bunlar yırtılıp açılacak yeni paketler ve yeni çöp demek. Bu son derece aklı başında halimle –aslında adi bir depresyon hali de olabilir bu– hiçbir şey bana bu tanıtım ricaları kadar acıklı gelmiyor. Ne acıklı, boş ve gülünç bir şey – *benden* küçük bir tanıtım yazısı istenmesi.

"Joyce Carol Oates" adı kendi kitaplarımın üstünde onların satılmasını sağlayamazken, aynı "Joyce Carol Oates" adı başkasının kitabının içinde onun satışını nasıl sağlasın? Şaka gibi!

Kalbim, kırgın ve çaresiz deli gibi atıyor. Çabalarım, tıpkı kocamın hastaneden dönüşü için evin bütün odalarını temizlemek, bütün ışıkları yakmak –ya da söndürmek– gibi boş görünse de kendimi alamıyorum, bana yardım edecek birini işe almama, hatta bu amaçla eve birini getirmeme de olanak yok. Tek bildiğim – Ray'i düş kırıklığına uğratamam. Bu, ona karşı sorumluluğum, karısı olarak.

Yani, dul karısı olarak.

Kendimi tuzağa düşmüş gibi hissediyorum. Bir keresinde gölümüzün uzak bir ucunda bir yavru geyik, erkek geyik görmüştük, başını sertçe iki yana sallıyordu – ince boynuzlarına tel gibi bir şey dolanmıştı. Ben de öyle hissediyorum – başım tellere takılmış gibi.

O sürüngen –ejder– sürekli izliyor beni cam gibi boncuksu bakışıyla, ta ruhuma işleyen alaycı kertenkele gözleriyle. *Biliyorsun, her an son verebilirsin buna. O gereksiz gülünç varlığına. Kocandan sonra neden yaşayasın ki? Eğer, dediğin gibi seviyorsan onu? Herkesin senin ölmeni, bu işe bir son vermeni beklediğini anlamıyor musun? Kocandan sonra yaşamak öyle aşağılık, rezilce ve kötü bir şey ki bir saat bile fazladan yaşamayı hak etmiyorsun, asıl acilen atılması gereken çöp sensin.*

IV

ARAF, CEHENNEM

Nereye uçsam Cehennem; Cehennem benim.
– Milton'ın *Kayıp Cennet*'inden Lucifer

Yalnızca bir tane ciddi felsefi problem vardır,
o da intihardır. Yaşamın yaşamaya değip
değmediğine karar vermek zaten felsefenin
temel sorusunu yanıtlamaktır.
–Albert Camus, *Sisifos Söyleni*'nden
"Saçma Bir Akıl Yürütme"

44

"Joyce Ve Ben Şu An Telefona Yanıt Veremiyoruz"

Merhaba! Joyce ve ben şu anda telefona yanıt veremiyoruz, ama ayrıntılı bir mesaj ve telefon numaranızı bırakırsanız en kısa zamanda sizi arayacağız. Aradığınız için teşekkürler.

Bizi arayan herkesi Ray'in birkaç yıl önce biraz monoton bir sesle kaydettiği bu telefon mesajı karşılıyor, çünkü ben bu günlerde –2008'in kış sonu/bahar başında– telefona pek bakmıyorum.

Evet, telefonun çaldığını duyuyorum ama kalkıp bakamıyorum.

Çalan telefon sesi beni uyuşturuyor sanki, ses kesilene kadar nefes de alamıyorum.

Telefon çalınca kaçma isteğine direnmeye çalışıyorum.

Kaçıp gitmek, saklanmak. Bir yerlere.

Evet, arayanın kimliğini gösteren bir sistem var, Ray benim masamdaki telefona takmıştı ondan, böylece istenmeyen telefonları görebiliyorum ve yalnızca en sevdiğim dostlarımla konuşabiliyorum, ama genelde telefonun yanından bile geçmiyorum, içimden fırlayıp açmak değil dönüp kaçmak geliyor.

Çoğunlukla en sevdiğim dostlarımla bile konuşacak bir ruh halinde olmuyorum.

Telefonda ağlamaktan korkuyorum.

Arkadaşlarımın anlayışını sömürmekten korkuyorum.

Gereksiz, boş ve utandırıcı bir şey yapmaktan korkuyorum.

Ray'in telefon mesajını kullanmayı sürdürdüğüm için kimse kızmadı bana, henüz. Gerçi bu konuyu açanlar oldu ama.

Biri Ray'in sesini, yıllarca olduğu gibi, bu telefon mesajında duymanın ne kadar "rahatlatıcı" olduğunu söyledi.

Biri –kibarca– "biraz tuhaf ve rahatsız edici" olduğunu söyledi.

Biri de şöyle dedi: "Telesekreterdeki seste kabullenmesi zor bir soyutluk var."

Bense bu sözlere hiç karşılık vermedim.

Zaman içinde en yakın arkadaşlarım tarafından özenle, incelikle söylenecekti bu mesajı değiştirmem gerektiği. Bir arkadaşım kocasının yeni bir kayıt hazırlayabileceğini söyledi.

Bunlar dinlenebilecek öğütlerdi, ama ben duymuyor gibiydim. Yanıt vermiyordum, hiç duymuyor gibiydim.

Ama öfkeyle çığlık atmak istiyorum: *Siz olsanız kocanızın sesini telesekreterinizden siler miydiniz? Tabii ki silmezdiniz!*

Ray'in mesajını sonunda silebildiğimde bir buçuk yıldan fazla bir zaman geçmiş olacaktı, yerini insanın kanını donduran mekanik bir mesaj (kadın sesi) almıştı. Ama fırtına gibi geçen 2008 yılı boyunca Ray'in sesi telefonda kalmıştı.

Üniversitede Nassau binası 185 numaradaki ofisimden sık sık evi arıyorum. Önce dış hat için 9'a basıyorum, sonra numaralara. Tuhaf bir teselli gibi bu – hattın öbür ucundan telefonun çalışı yıllardır, bu telefondan Ray'i aradığımda duyduğum sesin aynısı. Genellikle kocamı evden nedensiz, yalnızca sesini duymak ve mırıltıyla *Seni seviyorum*, demek için arar, kapatırdım, şu an buna olanak olmadığını bilsem de arıyorum ev numaramızı.

Beş-altı kez çaldıktan sonra bir tık sesi geliyor ve Ray'in sesi duyuluyor – tam hatırladığım gibi – yıllardır o kayıtta duymaya alıştığım haliyle, doğanın bir parçası ya da havadaki oksijen gibi: *Merhaba! Joyce ve ben şu anda telefona yanıt veremiyoruz, ama ayrıntılı bir mesaj ve telefon numaranızı bırakırsanız en kısa zamanda sizi arayacağız. Aradığınız için teşekkürler.*

Bazen ev numaramızı birden fazla kez aradığım oluyor. Parmaklarım uyuşmuş gibi, "tespih çeker gibi" yapıyor bu hareketleri.

Ray'in sözleri bir şiire dönüştü – William Carlos Williams'ın yalın sütunlu kıta biçimiyle en mükemmel haline ulaştırdığı Amerikan halk şiirinin dümdüz yalın ve hüzünlü konuşma havası gibi. Ray'in hecelerindeki aksana, sözcüklerin arasındaki duraklara takılıyorum – nefes alışını duyar gibiyim sanki; gözümün önüne neredeyse yetmiş yedi yıl on bir ay ve yirmi iki günlük ömrünün bu kaydı yaptığı çok değerli birkaç saniyesinde yüzündeki ifade geliyor–

Merhaba!
Joyce ve ben şu anda telefona yanıt veremiyoruz
Ama ayrıntılı bir mesaj ve
telefon numaranızı bırakırsanız
En kısa zamanda sizi arayacağız
Aradığınız için teşekkürler

Sonra sessizce kapatıyorum telefonu.
Mesaj bırakmadan.

Kim bilir kaç dul kadın etmiştir bu beyhude telefonları – evlerinin telefon numarasını tuşlamıştır; kaç dul kadın ölmüş kocasının sesini defalarca, defalarca dinlemiştir – defalarca...

Bir gün sizin de yapacağınız gibi. Eğer geriye kalan siz olursanız.

45

Mor Kalp Gazileri

Harekete devam. Verdiğin sözleri tut. Yas tutmak kendine acımaktır. Pes etme.

Kendime her gün küçük bir hedef koyuyorum: o günü geçirebilmek için.

Alkol bağımlılığı tedavisinde de en temel ilke bu değil midir? *Gün gün ilerlemek.*

Arkadaşım Gloria Vanderbilt beni şöyle teselli etmişti: *Nefes nefes ilerle, Joyce. Her defasında bir nefes.*

Oğlu Carter'ı çok feci bir biçimde hem de gözünün önünde yitiren Gloria Vanderbilt.

Ray öldükten hemen sonra Gloria bir süreliğine –beni teselli etmek, umut aşılamak için– Princeton'a yanıma gelmiş ve bana kendisine de yıllar önce sevgili dadısının verdiği Azize Teresa heykelciğini bırakmıştı, Gloria Vanderbilt, New York City mahkemelerinde geçen ve Grimm Kardeşler'in kötü peri masallarını aratmayan dehşet verici ünlü bir velayet davasının çocuk kahramanıydı.

Azize Teresa'nın bu heykelciği yatak odasında komodinin üstünde duruyordu. Benim komodinimin üstünde. Yuvada yattığım yerden kolayca görebiliyorum.

Tanrım! Azize Teresa'nın heykelciği yatak odamızda ne arıyor? Ray olsa şaşkınlık ve öfke içinde böyle bağırırdı. *Birkaç günlüğüne gittim – bu Azize Teresa heykelciğinin yatak odamızda ne işi var?*

Ray de dinden ölesiye soğumuş bütün Katolikler gibi eski "inancı" ile herhangi bir şeyin din sonrası yaşamına izinsiz girmesine hiç gelemezdi.

Ama: Yine bütün Katolikler gibi Ray de Azize Teresa ile Meryem Ana'nın farkını bilirdi.

Evimizdeki bu Azize Teresa heykelciğinin varlığını nasıl açıklayabilirim, açıklayamıyorum elbette. Ama işte heykelcik yuvada tam karşımda, iki metreden az bir uzaklıkta duruyor.

3 Mart 2008

Gloria Vanderbilt'e

Azize Teresa heykelciğinin yatak odamızdaki varlığı akıl almaz bir şey. Çevresine eski çağların huzurunu ve güzelliğini yayıyor. Senin için böylesi değerli bir şeyi bana vermiş olmana inanamıyorum. Elaine'e (Showalter) ve başka arkadaşlara, geldiklerinde gösterip bu hediyeye layık olmadığımı hissettiğimi söyleyince içlerinden biri "O, Gloria'nın sana olan sevgisinin işareti," dedi, bu sözler beni öyle etkiledi ki.

Çok teşekkür ederim.

Joyce

Ejder!

Camsı gözleri ve sürüngenlere özgü buz gibi duruşu. Hiç kıpırdamıyor, sürüngenin kalbi sanki hiç atmıyor.

Çirkin kertenkelemsi yaratık beni *ölüme, ölmeye* çağırıyor.

İlaç alıp da derin uyumuşsam kayboluyor ejder. Ama uyandığımda –uyanıklık hali suratıma biber gazı gibi çarptığında– yaratık geri geliyor.

Harikalar Diyarı'ndaki Cheshire kedisi gibi – Alice önce havada onun insanı delirten sırıtışını görür; sonra, derece derece bedeni belirir.

Doktorun verdiği dozda Lorazepam alınca ejderin kaybolacağına eminim. Ya da, o iğrenç yaratık görüş alanımda gezinirken sinirimi bozmayacak.

Ama bu güçlü yatıştırıcıdan –ya da reçete ile verilen uyku ilaçlarından– çok fazla alacak olursam derin bir uykuya dalıyorum, koma gibi bir duruma geçiyorum ve ejder kazanıyor.

Onun için de kararlıyım: *Harekete devam etmeye! Verdiğim sözleri tutmaya!*

Ray hastaneye yatırıldığında Las Vegas'taki Nevada Üniversitesi'ne yapacağımız ziyareti iptal etmiştik. Ama ben bundan sonraki mesleki etkinlik planlarımı uygulamaya ve yaşamımın kalanını takvimime göre yaşamaya karar veriyorum.

Cleveland, Ohio. Boca Raton, Florida. New York Üniversitesi.

Columbia, Güney Carolina ve Sanibel Island, Florida. Aylar öncesinden planlanmış okuma etkinlikleri, seminerler, ziyaretler. Ajanstaki

menajerim gelecek altı ay için planlanan her şeyi iptal etmeyi önerdi, ama ben ona hayır, yapamam, dedim.

Meslek onuruyla yaşamak.
Zayıf, perişan görünme korkusu.
Evde yalnız kalma korkusu.

Evden uzakta kaybolma korkusu.
Yabancıların arasında kendini kaybetme korkusu.
"Tanınma" korkusu...

5 Mart 2008
Jeanne Halpern'e
Seni dün gece saat on civarında uğul uğul kar fırtınalı Cleveland'dan aradım, Cuyahoga İlçe Kütüphanesi'ndeki okuma etkinliğinden sonra, o korkunç havaya karşın iyi geçti; Ritz'de otel odasında –çok büyük bir oda, çiçeklerle dolu– eskiden tam o saatlerde yaptığım gibi Ray'i arayamayınca büyük bir yalnızlık ve korkuya kapıldım... Onun için aradım seni, Lily çıktı; iyi ki evde yoktunuz çünkü çok duygusallaşacaktım, sonra Edmund White'ı aradım, o beni hemen kendi yaşamındaki talihsiz olayları anlatarak neşelendirdi...
Sevgilerimle,
Joyce

6 Mart 2008
Elaine Showalter'a
Seni ve English'i gördüğüme çok sevindim. Aslında çoğunlukla kaygılar içindeyim, yasal, finansal işler filan derken yaşam çok ağır geliyor. İlaç aldığımda bile uyuyamıyorum – doktorun verdiği ilaçtan bir buçuk doz almama karşın gözümü kırpmadım, yarın da dersim var oysa, bir taksiyle NYC'ye gidip okuma etkinliğimi yapacağım... Ray'siz yaptığım hiçbir şeyin anlamı yok. Ama bu iki günde seni ve English'i görmekten çok mutlu oldum. "Gün ışığı" daha iyi geliyor bana – kalan zamanlarda çok iyi değilim.
Sevgilerimle,
Joyce
Arkadaşlarıma yarı ciddi şöyle bir posta atmak istiyorum: *Lütfen*

gülmeyin ya da kaygılanmayın ama içinizden birini "işe almak" istesem ilgilenir misiniz? – Dostluğumuzla ilgili önyargılarınızı bir kenara bırakıp bunun için size bir ödeme yapmama izin verirseniz – iş tanımı beni, en azından, bir yıl hayatta tutmak. Yoksa–

Tabii ki bu sözlerim *yarı* ciddi.

Tabii ki böylesi bir çaresizlik duyurusu yapmak istemem, yoksa haber arkadaş çevremizde yangın alevi hızıyla yayılır, her yere gider, hem de her yere, merkezden dışa yayılarak en yakın arkadaşlarımın/"iyi" arkadaşlarımın/tanıdıklarımın/meslektaşlarımın ve yabancıların internet ekranında beliriverir, herkesin göreceği ışıklı bir mesaj olarak.

6 Mart 2008

Mike Keeley'e

Teşekkürler, Mike! Ray seni çok severdi. Bizleri bir daha göremeyeceğini aklına bile getirmedi – son sözleri (telesekreterimde hâlâ kayıtlı) öyle tatlı ve canlı ki. İnanamıyorum bir türlü. Bu evde benimle yaşayacak birinin desteğine öyle ihtiyacım var ki – bir hayal kahramanı ya da hayalet bile olabilir bu (görünmez tavşan Harvey gibi), insanoğlunun gerçekliğini değil özündeki ışığı sunsa yetecek bana. Çoğu zaman aklımı bütünüyle kaçırdığımı düşünüyorum. Başka zamanlarda da, dün gece olduğu gibi, akıl sağlığımı oldukça yerinde buluyorum. Umarım düzelir bu halim. Ama şu yasal/mali işler çok bunaltıyor ve duygu durumumdan önce bu işler çökertecek beni...

İkinize de sevgiler,

Joyce

Şunu keşfettim: Gün parçalara ayrılınca daha yaşanabilir oluyor.

Daha doğrusu gün *ancak parçalara ayrılırsa* yaşanabiliyor.

Dul kadın çok geçmeden bütün bir günün –o uçsuz bucaksız zamanın, büyük ve korkunç Sahra Çölü'nün– başkalarının yaşadığı biçimde yaşanmasının olanaksızlığını anlıyor.

Onun için de dul kadına günü Sabah–Öğleden sonra bir–Öğleden sonra iki–Akşam–Gece olarak bölmesi öneriliyor.

Günün en kötü saatleri olduğunu düşünebileceğiniz sabahlar, aslında o kadar da kötü sayılmaz, çünkü dul kadın yatakta "normal" insanlardan daha uzun kalabilir. Dul kadının en mutlu olduğu –yani

mutlu sayıldığı– saatler yalnızca uyuduğu –çok derin uykuda olduğu– kör zifir balçık gibi, yalmzca başına gelen felakete ilişkin anıları değil bir felaket olasılığım bile yutabilen saatler olduğuna göre Dul Kadın'ın yataktan kalkmakta ne kadar zorlanacağını tahmin etmek zor değil.

Yataktan kalkmak mı? Önce – gözlerini açmak desek?

Kimse anlayamaz –dul kadından başka kimse– *insanın gözlerini açmasının* ne kadar tüketici bir iş olduğunu, her şeyden vazgeçecek rahatlığı, eşine az rastlanır bir cesareti ve düş gücü gerektirdiğini; dul kadın *gözlerini açmakla* kendini süregelen bu kuşatmanın yeni bir gününe, çaresizlik ve perişanlık kadar varlığı sürdürme, var olma, iyileşmiş, hatta "normal" görünme kararlılığı da getiren o duygu kasırgasına açmış oluyor. Ama en kötüsü, *gözlerini açtıktan* sonraki *yataktan kalkma* işi – bu halsizlikle bu iş bir Olimpiyat sporcusunun azim ve iradesini gerektiriyor.

Başlangıçta, çok uzun bir süre, kendimi gözlerimi açmaya zorlayamadım, komadaymış gibi öylece yatıp kaldım; evin önüne gelen kargo araçlarının, (istenmeyen ve hepsi de büyük ve zımbalı) paketleri kapının önüne bırakan kargo görevlilerinin adımlarının sesini ve kapının zilinin çalınışını artan bir korku ile bekledim; bir kere, hatta kaç kere, iyi niyetli dostlarım beni görmeye geldiklerinde, avludan geçip kapının zilini çaldıklarında; kapıyı açamayıp önceki geceden kalan kâğıtlar, baskı provaları ve kitaplarla dolu yatağımdaki karmakarışık yuvanın içine iyice sindiğimde o iyi dostlarımın meraktan kapıyı tıklatarak –ellerinin tersiyle güçlüce vurarak– korkularım belli etmemeye çalışan bir tonda seslendikleri oldu: "Joyce? *Joyce?*" Bu davetsiz sesin –yani bir arkadaş– iyi niyetli bir dost ziyaretinin saat dokuzda, şafak sökerken zar zor daldığım bir uykunun ortasında geldiği de oldu; kapının uykusuzluktan artık bilincimin bulandığı bir halde, saat beş gibi pes edip doktorun verdiği uyku ilacından –stokumda fazlası olan Ambien'den değil de, Lunesta'dan– yarım kapsül aldığım çok daha erken saatlerde vurulduğu ve beni deli gibi dalmak istediğim o mutlak unutma uykusundan, kafama balyoz yemiş gibi uyandırıp çaresiz ve sefil bir halde bıraktığı da oldu. Öyle zamanlarda –ve dul kadının kaba saba komedileri andıran yaşamında öyle zamanlar

çoktu– belli ki cesaretimi toplayıp ilaçlarımdan "aşırı dozda" yutuvermiş olsam –"kendimi bu rezil durumdan kurtarmak" için bütün enerjimi toplayıp son büyük kozumu oynamayı başarabilmiş olsam– bu sahne bir dostun habersiz gelişiyle basit bir biçimde sonlanacaktı. "Joyce? *Joyce?"*

Ne korkunç geliyor adım kulağa? Böyle zamanlarda. Çünkü *Joyce* olmak tam anlamıyla *Kimsenin olmak istemeyeceği bir şey.*

Joyce Carol Oates daha da acıklı, dalga geçer gibi geliyor kulağa, çok havalı bir sürü hece. *Alay eder gibi!*

Ama sağduyumu koruyacağımdan emin olabilirsiniz. Sağduyulu davranmaya çalışacağım. Zaten başka seçeneğim var mı, kendimi yataktan zorla çekip çıkarmaktan başka, bütün kâğıtları, bir-iki ciltli provayı, Raymond Smith'e ait bir-iki çıktıyı, Pascal'ın, Nietzsche'nin yıpranmış karton ciltli kitaplarını, Spinoza'nın (uyku getirici özelliği kadar bir mantıkçının *dünyadaki kaosu birlik, düzen, akıl ve anlama çevirmenin* güçlükleriyle baş etmedeki yaratıcılığına tanık olmanın heyecanı için de okunabilecek) *Etik* adlı eseri halının üstüne düşüp beynim delice düşüncelerin kurtçuklar gibi üşüştüğü sırılsıklam bir gaz bezi tomarına dönmüşken, kötü bir yolda bir kamyonetin arkasından sürüklenen bir korkuluktan hiç farkı yokken, yine de koridora doğru gidebiliyorum –(duvarlarının çoğu boydan boya cam olan bu tek katlı evde banyo tuvalet, mutfak ve öbür odaların bir-iki loş köşesi dışında gerçekten saklanacak yer yok)– arkadaşıma bir gayret çaresizce ses vermeyi başarıyorum: "Hey! Merhaba! Evet, buradayım! İyiyim – iyiyim! *Buradayım!"* – sabırla ve zorlama bir gülüşle de ekliyorum ardından: "Şu anda seni kabul edecek durumda değilim, lütfen kusuruma bakma, sonra ararım."

Arkadaşımın yanıtı geliyor: "Joyce? İyi misin *gerçekten?"*

"Evet! Evet, iyiyim *ben!* Sonra ararım seni."

İçimden de yalvarıyorum: *Lütfen git şimdi. Lütfen!*

Saklanacak hiçbir yerim yok mu? Hiçbir yerim yok mu – ölmekten başka, diyorum içimden.

Başka bir sabah da –erken– çamurlu, pis bir su gibi güne de sızırayan uykusuz perişan bir gecenin ardından telefon çalıyor – yan odada, yani Ray'in çalışma odasında çalıyor telefon ve ben nedense

yatak örtüsünün altına sinip sesi duymamış gibi yapacağıma açmak istiyorum; çünkü arayan "avukatım" olabilir, "muhasebecim" olabilir –sonu gelmez *veraset işleri* yüzünden yaşamıma giren insanlardan biri yani– sürekli *telefonu açmam gerek,* diye düşünmenin verdiği kaygıdan yoruldum; onun için de yarı giyinik, çıplak ayak ve titreyerek sersem gibi gidiyorum yan odaya, arayan New York'ta Clarence'da oturan kardeşim Fred, eskiden ailece oturduğumuz ve çoktan yıkılmış olan ve yine New York'taki –Buffalo'nun otuz kilometre kadar kuzeyinde bir çiftçi yerleşimi olan, terk edilmiş Millersport Kasabası'na yakın– Fred'le konuşmaktan çok mutlu oluyorum elbette, küçük erkek kardeşim bana öyle destek oluyor ki telefonla, uzaktan bile olsa; annemizle babamıza da Amherst'te bir bakımevinde geçirdikleri son yıllarında kol kanat geren güzel kardeşim benim; ama ben tam Fred'le telefonla konuşurken ön kapıya dört-beş metre kadar uzaklıkta bir kargo elemanı beliriyor, kapıyı çalıyor, elinin tersiyle ritimli vuruyor, bense Ray'in çalışma odasında çömelmiş saklanmaya çalışıyorum, içimden yalvarıyorum *Lütfen git! Lütfen getirdiğin her neyse onu da al git!*

Nietzsche'nin kâğıt ciltli yıpranmış eserinde filozofun ünlü bir aforizması var: *İntihar düşüncesi büyük bir tesellidir; insan çoğu kötü geceyi onunla atlatabilir.*

Şunu da demiş Nietzsche: *Bir uçuruma çok uzun bakarsan uçurum da sana bakar.*

Ve Zerdüşt'ün yarı-düşsel sesiyle demiş ki: *Çoğu insan çok geç ölüyor, bazıları da çok erken ölüyor. Buyruk tuhaf gelse de: Doğru zamanda öleceksin.*

Bu aforizmalar ne kadar da sık geçiyor aklımdan, elektrik şoku gibi! Beklenmedik zamanlarda, rastgele şoklar gibi.

Yine de: O derin yalnızlığına ve son, uzun hastalığına/deliliğinin verdiği çaresizliğine karşın Friedrich Nietzsche intihar etmedi.

Albert Camus de intihar etmedi. (Camus, kendi deyimiyle, daha kötü bir ölümle göçtü – bir araba kazasında yolcu olarak "anlamsız" bir ölümle. İntihar bundan daha iyi olurdu!)

Eğer aklınız başımızdaysa, intihar düşüncesi size çok ters geliyorsa –(Ray'e olduğu gibi)– intiharın başkaları için de "olumsuz" bir

düşünce olduğunu sanmayın, öyle değil çünkü. İntihar aslında rahatlatıcı bir düşünce. İntihar dünyayı her an terk edebileceğiniz gizli bir kapı – her şey bütünüyle size bağlı.

Kim engel olabilir ki size, niyetiniz gerçekten intihar etmekse? Ahlaksal otorite kimdir, kalbinizin içini kim bilebilir?

Ejderin bakışı! – İşte intihar dürtüsü bu. Ölümün, boşluğun sureti bu.

Ama intihar düşüncesi rahatlatıcı olduğu kadar da ürkütücü. Çünkü intihar, bir kere açıp da adımınızı attınızsa hemen arkamızdan kapanıp kilitlenen bir gizli kapı – o eşikten bir daha geri gidemezsiniz.

Ejderin bakışı lanetli. Direnmek gereken bir dürtü bu.

Bu anlamda intiharı ciddi olarak düşünmek intihardan caydıran bir şeydir. İntihardan sonra olacakları –başkaları üzerinde yaratacağı etkiyi– düşünmek de öyle.

Kardeşim Fred, örneğin. Çünkü onu daha yeni bütün mallarıma vasi tayin ettirdim.

Ben de Ray'in mallarının"vasisi" oldum, yani sarsılan bir zeminde piramit gibi dizilmiş yumurtaları taşımamn verdiği sorumluluğu aratmayan bir sorumluluklar matrisi bu.

Kardeşimle konuşurken aklımdan bunlar geçiyor, ama hiçbirini kardeşimle ya da başka bir kişiyle paylaşmıyorum; kimseyle böyle tuhaf bir yakınlık içine giremem. Birkaç gün önce bir arkadaşıma öylesine sormuştum benim yerimde olsan ne yapardın diye, yanıtının *hemen kendimi öldürürüm* olacağını sanıyordum, ama o iyice düşünüp beni şaşırtan bir yanıt vermişti: *Paris'e yerleşirdim herhalde. Bir daire satın alıp Paris'te yaşardım. Evet, – ben olsam böyle yapardım eminim.*

Bu bana öyle tuhaf gelmişti ki! Felçli birine kayak krosu ya da maraton koşusu yapmasını önermek gibi.

(Bu konuları rahatça konuşabildiğim tek dostum Edmund White, o kadar çok arkadaşını ve sevgilisini AIDS'ten kaybetmiş ki, kendisi de şu an en uzun süredir AIDS tanısıyla yaşayan kişi; sevgili Edmund, o da mutlaka benimki gibi etkili bir ilaç stoku edinmiştir yıllar içinde ve Nietzsche'nin doğru zamanda ölmekle ilgili uyarısını da anlıyordur...)

Kargo elemanı gitti. Kardeşimle yaptığım telefon konuşması da bitti. Artık "uyandım" – günün ilk işlerini başarıyla yerine getirdim,

kendimi neredeyse canlanmış hissediyorum. Ray'in nasıl genellikle sabah saat yedi ile yedi buçuk arası kalktığını hatırlıyorum. Hiçbir geçiş yaşamadan ânında uyanırdı; bir an önce uyurken bir anda uyanıktı; bense denizin derinliklerinden yukarıya ışıklı yüzeye çıkar gibi yavaş yavaş, aşamalı uyanırım; günün çıplak ışıklarına da karanlık ama sıcak bir düş bölgesi bırakırım. Ray kendini biraz daha halsiz hissettiği bu son kışa kadar her sabah, her türlü havada üç kilometre kadar koşmaya –koşuya– çıkar, ayrıca her öğleden sonra da benimle (koşmaya, yürüyüşe, bisiklete binmeye, Spor Salonu'na) gelirdi; bende Ray gibi çok erken kalkma alışkanlığından eser yoktu. Soğuk havada, hatta bazen yağmurda koşma alışkanlığından da.

Sevecenlikle kızardım ona: "Ayakların sırılsıklam! Zatürree olacaksın."

7 Mart 2008

Jan Perkins ve Margery Cuyler'a

Bizim buralarda "acıya destek grubu" gibi bir oluşum var mı? Onları aramam gerekebilir... Bütün bu olanları yalnız başıma atlatabileceğimden emin değilim. Benliğimin parçalandığını hissediyorum. Özellikle de geceleri. İnsan içinde genellikle iyiyim, ama yalnız kalınca parçalanıyorum. Galiba bir türlü kabullenemiyorum Ray'in gittiğini. Artık onu göremeyeceğim bir yerde olduğunu. Bunu aklım almıyor...

Alkol Tedavisi Grubu gibi bir şey belki (çok Nabokov'vari gelebilir ama).

Yaşıyor olmaktan ve yalnız olmaktan üzüntü duyuyorum! Tam bir akıl sağlığını yitirme işareti...

Sevgiler,

Joyce

Arkadaşlarıma anlatmadığım bir yığın şeyden biri, onlara Ray'in ölümünden sonraki gün, gece nasıl yatak odasındaki dolabımızdan giysilerimin neredeyse yarısını kaldırıp attığımdı.

Ray'in giysilerini değil! Kendiminkileri.

Elbiseleri, etekleri, pantolonları, bluzları, kazakları, yığın halinde attım, bir yıl veya daha uzun zamandır giymediğim, hatta on yıldır giymediğim giysiler.

Çok eskiden giydiğim elbiseler, Ray'le birlikteyken, Windsor'da. Detroit'te. Akşam yemeklerinde, özel partilerde. Şık giyimli fotoğraflarımız var. Öyle mutluyuz ki.

Deli gibi kurtulmaya çalışıyorum bu giysilerden – bir zamanlar yeni alınmış giysilerden – bir zamanlar giymekten büyük zevk aldığım giysilerden – elimde kâğıt havlu ve deterjanla dizlerimin üstüne çömelmiş tozlu dolabın içini siliyorum.

Yüreğimi saran o büyük öfke. Neden bu kadar kızgınım – alaycı bir kızgınlık bu: *Artık bir başınasın. Her şey boş, boşuna. Ne kadar gülünç bir durumdasın! Bunu hak ettin.*

Yığın haline getirilip kaldırıma bırakılmak üzere çöp kutusuna atılmış giysiler. Benim için çok acil bir iş hepsinden kurtulmak, hiçbirini görmek istemiyorum, yardım derneklerini ya da yoksullara ikinci el giysi satan yerleri aramayı düşünmüyorum – belki de kimse bu giysileri istemezmiş gibi geliyor bana, kimse *beni* istemezmiş gibi.

Ertesi gün, çöp kutuları toplandıktan sonra, giysiler gittikten sonra, dolabımın yarısı boş kalınca büyük bir kayıp duygusuna kapılıyorum.

Neden böyle bir şey yaptım ki? Neden, gözüm dönmüş gibi?

Ray'in giysilerine hiç dokunmuyorum. Ray'in o güzel gri yün spor paltosu, devetüyü paltosu, hâlâ Mayflower kuru temizleme torbalarının içinde duran gömlekleri, özenle katlanmış haki renkli şortları... Ama bir çekmece dolusu çorap var, galiba Ray'in çoraplarını vereceğim, gaziler derneğini arayacağım – Mor Kalp Gaziler Derneği.

Haftalar sonra, posta kutumuza bırakılmış olan Mor Kalp kartına bakıyorum. Bu kadarı ancak rastlantı olabilir, diye düşünüyorum.

> Küçük ev aletleri ve kullanılabilir durumdaki giysilere ihtiyacımız bulunmaktadır. ABD Mor Kalp Gaziler Derneği ile bağlantılı olarak yardım, refah ve rehabilitasyon hizmetleri için destek toplamaktayız. Yardımlar yaralı, engelli/ya da özürlü gaziler ile hayatta olan eşleri, öksüz çocukları ve başka yakınlarına verilmektedir.

Hemen Ray'in –(yıkandıktan sonra Ray tarafından özenle katlanmış)– çoraplarını bir naylon torbaya koyuyorum. O kadar çok çorap

var ki! –Beyaz koton çoraplar, siyah ipekli çoraplar, ekose desenli çoraplar. Ray'in gömleklerini, kazaklarını, ceketlerini, kravatlarını verecek cesareti bulamıyorum kendimde – ama çoraplar ufak şeyler, bir kimlikleri ve önemleri yok.

Başka torbalara ve kutulara da başka giysiler (kendiminkilerden) ve elime gelen tabak, bardak, vazo, kahve fincanı gibi ev eşyaları koyuyorum.

Bunların hiçbirinin atılması gerekmiyor ama, Gaziler Derneği'ne çoraptan başka bir şeyler de bağışlamam gerektiğini düşünüyorum. Ve öğlene doğru kapının önüne bir kamyonet yanaşıyor, sürücü eşyaları araca yüklemek üzere geliyor; büyük bir korkuya kapılıyorum, hani korkunç bir hata yapmak üzere olduğunuzu bilirsiniz de çok geçtir – çok geç!

Şimdi Ray'in komodin çekmecesi boş. Bunu neden yaptığımı hiç bilmiyorum. (Acaba *komodin çekmecesini* başka bir iş için mi kullanmak istedim?) Hasta gibiyim, donup kalıyorum. Kamyonetin arkasından koşup seslenerek durdurabilirdim, çorapları geri alabilirdim –(belki)– ama felç olmuş gibiyim, pencerede öylece bakakaldım, tıpkı Ray'in yanına gitmekte geç kaldığımda da yatağının başında Ray'e öylece bakakaldığım gibi, beynimin içi bomboş, kendime duyduğum nefret ve kendimi aşağılama duygusu bile yok içinde.

O sürüngen, ejder –pes etmemi, ölmemi isteyen yaratık– bana dimdik ve kararlı bakıyor, birkaç adım ötemde bekliyor, ama ona bakmıyorum. Bakmayacağım.

46

HAREKETE DEVAM!

Harekete devam et! – Kurtuluşun bu.

Ray'in ölümünden sonraki sanrılı haftalarda ünlü *Bıçak Sırtı (Blade Runner)* filminde kopyaların insan kimliğine bürünüşü gibi kusursuz bir biçimde "JCO" rolü oynamaya karar veriyorum. "JCO" rolü oynamaktaki kararlılığımın nedeni –her ne kadar okuma etkinliklerimin/seminerlerimin sonundaki tartışma bölümlerinde bu gerçeği belli etmesem de– yalnızca bunu yapmak üzere anlaşmalı olmam değil, ejderden kurtulmanın en etkili yolu bu olduğu için.

Ayrıca şu çırılçıplak gerçek de var: *Nerede olduğunun önemi yok, yalnız olmayacağın hiçbir yer yok ve her yer ölüme aynı uzaklıkta.*

Cuyahoga, Ohio. 4 Mart 2008. Tipinin, uğul uğul bir rüzgârın içinde neredeyse bir şenlik havası – eğlence, mutluluk – altmış kadar yolcuyu Philadelphia'dan batıya fırtınalı denizlerdeki küçük kayıklar gibi – felaket derecesinde olmasa da– hafiften yalpalaya, sarsıla – götüren uçak, Cleveland Havaalanı'nın karla kaplı pistine inerken.

Ben de kendimi iyi hissetmeye çalışacağım. Kafamın içinden geçen o alaycı nakaratı duymamaya çalışacağım: *Bir gemi vardı, denizde süzülen. Ve gemimizin adı...*

Arkadaşlarımın ve yıllardır seminerlerimi organize eden Janet Crosby'nin uyarılarına karşın nasıl olduysa, Cleveland'a bir seminer vermeye gelmiştim –"Yazarın (Gizli) Yaşamı: Yaralanmışlık, Reddediş ve Esinlenme"– Ohio Eyaleti Cleveland şehrinin yakınlarındaki Cuyahoga Halk Kütüphanesi tarafından düzenlenen bir yardım gecesi etkinliği çerçevesinde. Semineri kütüphanede değil, 1920'lerden kalma bir sinema salonundan tavanı masmavi gökyüzünde ışıl ışıl göz kırpan yıldızlarla çok ilginç bir biçimde restore edilen Ohio Tiyatrosu'nda vereceğim – çocuk kitaplarındaki masal atmosferi gibi çok geniş bir alana sahip –korkunç hava koşulları nedeniyle yalnızca yarısı dolacak olan– bin koltuk kapasiteli çok büyük bir yer.

"Bayan Oates! Geldiğiniz için çok teşekkür ederiz! Kocanızı duyduk, öyle üzüldük ki..."

Ev sahiplerimin çoğu kadın: kütüphaneciler. Çok tatlı insanlar.

İstisnasız, her yerde –(evet, buna imzamı atarım!)– tanışabileceğiniz en tatlı insanlar kütüphanecilerdir.

Ama ne kadar zor, yine de böyle açık açık kocası ölmüş –"dul" kalmış– bir kadın olarak anons edilirken "JCO" duruşunu korumam.

Konuyu değiştirmem de aynı ölçüde zor, konudan kaçınmam – çünkü sinirlerime hâkim olmalıyım, şimdi olmaz. Bu kadınların hepsi de iyi niyetli, biliyorum, bu kadınlardan bir-ikisi kendileri de dul kalmış olabilir, ama kullandıkları sözcükler beni yaralıyor, bir an için konuşamıyorum. Başsağlığı dileklerini kabul ederken zarif ve incelikli görünmeliyim. İlgilerinde samimi olduklarına, "kaybımın" hatırlatılmamasına –hele şu an– ne kadar ihtiyacım olduğundan habersiz olduklarına inanmalıyım.

"JCO" aşamalı olarak geri geliyor ya da ortaya çıkıyor – tehlike geçti.

Bir tişört yaptırmayı düşünüyorum:

EVET, KOCAM ÖLDÜ.
EVET, ÇOK ÜZGÜNÜM.
EVET, BAŞSAĞLIĞI DİLEMENİZ BÜYÜK İNCELİK.
ARTIK KONUYU DEĞİŞTİREBİLİR MİYİZ?

Çoğu kadın sekiz-on kişi daha beni Ohio Tiyatrosu'na yakın özel bir kulüpte yemeğe götürüyor; daveti veren kadın –belli ki zengin bir hayırsever– yemek sırasında, okuduğu tek kitabım olduğu anlaşılan, *Mezarcının Kızı (The Gravedigger's Daughter)* romanımla ilgili beni uzun uzadıya sorguya çekerken çok ters bakıyor. Bazı insanlar için bir yazın eseri bir tür engel ya da güçlük demektir – kendilerininkinden farklı olduğu için bu türden ayrıntılı bir sorgulama gerektiren yaşamların ya da bir yaşamın öyküsü. Bizim durumumuza bir de kadının belirgin işitme problemi eklenince benim mırıltıyla verdiğim incelikli yanıtlar boş bakışlarla karşılanıyor, kadın sesini yükseltip tizleştirerek, romanımdaki Yahudi ailenin, Almanya'da "orta sınıf" iken, Amerika'da

neden hemen "pes edip" "köylü sınıfına" ait olmayı kabul ettiğini soruyor. Bu soru ve sorulurkenki o tuhaf tiz ses tonu beni o kadar afallatıyor ki ne yanıt vereceğimi iyice düşünmem gerekiyor. Çünkü, Almanya'da başlarına gelenler yüzünden bir travma geçirmişlerdi, diyorum. Evlerini terk etmek zorunda bırakılmışlardı, yerlerinden edilmiş, korkmuşlardı – acı çekmişlerdi. Naziler Yahudileri tutukluyordu – bunu biliyorsunuzdur, eminim. Kadın bana öylece bakıyor. Gerçekten sağır mı? Yoksa karşı ve eleştirel bir görüş mü sergiliyor? Ya da züppe mi? Yahudi düşmanı mı? Yoksa yalnızca kalın kafalı mı? Evet, diyor, hor gören bir ifadeyle, ama öyle çabuk yoksullaştılar ki, sefalet içinde yaşadılar. Baba lisede öğretmendi, ne yaptığını biliyordu herhalde... Ne kadar tuhaf, ne kadar aşağılayıcı; 1980'lerin başında bir yazın konferansında Polonyalı bir çevirmen tarafından Susan Sontag'a ve bana verilen hayret verici bir yanıtı hatırlattı: *Yahudiler, Nazilerden kurtulabilirlerdi. Ama çok tembeldiler.*

Yemekteki öbür konuklar –kütüphaneciler– sessizce dinliyorlar. Keşke yalnız olsaydım – nerede olursa, ama yalnız!, diyorum içimden – bir yandan kuşkucu kadına bir yazarın eserdeki kişileri idealde olması gerektiği gibi değil, olabilecekleri gibi, inandırıcılıkla oluşturmaya çalıştığını anlatırken ona *Mezarcının Kızı*'nın kendi büyükannemin –Yahudi kökenli büyükannemin, babamın annesinin ben onu tanımadan çok önceki– yaşamöyküsünden esinlendiğini söyleyecek değilim. Beni soru yağmuruna tutan kadın belli ki fazlasıyla ciddiye alınmaya alışkın olduğu için, çok geçmeden kocasıyla birlikte kişi başı 25.000 dolarlık bir yardım gecesinde "Bushlarla yemek yediklerini" –yani George W. ve Laura Bush ile–, kocasının "sıkı bir Cumhuriyetçi" olduğunu, yaşının çok ileri olduğunu anlatmaya başlıyor. İstemeyerek de olsa şunu teslim ediyor: "Buralarda iş bulmak kolay değildi tabii o zaman. 1930'larda." Tabii, diyorum. Doğru. Kolay değildi. "Jacob Schwart başka seçeneği olmadığı için mezarcı oldu."

Yine de sanki asıl bombayı patlatıyormuş gibi ekliyor: "Ama o kadar çabuk pes etmişler ki. Benim anlamadığım bu."

Öfkeleniyorum, demek istiyorum ki: *Siz ne kadar zamanda pes ederdiniz? Bir ayda, bir haftada? Bir günde?*

Öbür kadınlar utanmış görünüyor. Konu değiştiriliyor. İlk kez

geçiyor aklımdan, belki de hataydı buraya gelmem. Kar fırtınasında evimi bırakıp Ohio'ya bir halk kütüphanesi için seminer vermeye gelmem – kar fırtınasında. Belli ki aklım başımda değil. Bir yabancıyla, "sıkı bir Cumhuriyetçi" ile giriştiğim bu aptalca sohbet – bu konunun ya da bu kadının ne önemi var? Onu bir daha hiç görmeyeceğim, Cuyahoga Kasabası'na bir daha hiç gelmeyeceğim.

Yemek daha hafif bir havada sürüyor. Öyküler anlatıyorum – kendimle ilgili değil, kadersiz Yahudi atalarımla da, öbür yazarlarla, yazar dostlarımla ilgili, masada eğlendirilmeyi bekleyen ve sürekli uçağımın "kara" çakılmadığına ya da son dakikada ziyaretimi iptal etmediğime ne kadar "sevindiklerini" söyleyip duran –"Kesin öyle olur diyorduk inanın"– hevesli kalabalığın bildiği isimlerle ilgili öyküler.

Herkes onaylıyor, şiddetle. Yahudi ailemi ciddi bir biçimde eleştiren kadın bile. Benzer bir durumda kendileri olsa, *kesinlikle* iptal ederlerdi.

Onlara "iptalin" benim için geçerli bir seçenek olmadığını söyleyemiyorum. Çünkü etseydim, bir sonraki etkinliği de iptal etmem gerekecekti. Bir sonrakini de. Sonra bir sabah yataktan hiç çıkamayacaktım.

Yemeğin sonuna doğru işitme problemi olan hayırseverle aramda geçen tatsız konuşmayı unutuyorum ve kendimi epey keyifli, mutlu hissediyorum. Sanki yanımda Ray varmış ve bana şunu demiş gibi: *Kadına sinirleniyorsan onu ciddiye alıyorsun demektir. Demek ki bitmiş tükenmiş ve depresyonda değilsin. Depresyon geçiren biri öfkelenemez. Bu, iyiye işaret!*

Konuşmam tuhaf bir biçimde duruma uyuyor –"Yazarın (Gizli) Yaşamı: Yaralanmışlık, Reddediş ve Esinlenme"– *yaralanmışlık* vurgusu – özellikle de çocuklukta. Örnek verdiğim yazarlar –özellikle Samuel Beckett, Brontë kardeşler, Emily Dickinson, Ernest Hemingway, Sam Clemens, Eugene O'Neill– *yaralanmışlık* temasını edebiyatta kullanan en önemli örnekler; dehasını *yaralanmışlık* üzerine kurmuş yazarlar değil bunlar, *yaralanmışlıkları* nedeniyle deneyimlerini son derece zengin, tuhaf, yeni ve muhteşem bir boyuta taşımayı başarabilen yazarlar. Ernest Hemingway'in o heyecan verici sözlerini okurken gözlerim yaşlarla doluyor – öyle derin ki bu sözler, iki kere okuyorum dinleyenlere:

Başınıza gelen şeylerden, bildiğiniz şeylerden ve bilemediğiniz şeylerden onların yansıması olmayan bütünüyle yeni ve her şeyden daha gerçek ve canlı bir şey yaratırsınız, ona can verirsiniz, eğer bunu başarıyla yaparsanız da ölümsüzleştirirsiniz. İşte bunun için yazar insan, tek nedeni budur.

(Altmışına yakındı Hemingway, yaşamının sonuna yakındı – bu tutkulu sözler Hemingway'le *Paris Review*'un ilk sayılarından biri için söyleşi yapan genç yazar George Plimpton'a söylenmişti. Bu müthiş idealizm Hemingway'in felç olmasa da derinden yaralanmış benliği –ters yüz olmuş, bezgin ve yorgun, yine de son derece güçlü!– ruhu ile büyük bir tezat içindeydi.)

Seminerde –her zamanki gibi– yücelmiş hissediyorum kendimi – *yaralanmışlığımı* geride, sahnenin arkasında bırakmışım; sonrası ise, yalnız kaldığım, alkışların bittiği, kitap imzalama işimin bittiği, beni otelimde yalnız başıma bıraktıkları zaman, en tehlikelisi.

Bu durumu şakaya vurabilsem keşke: "Canım? Şu an Ohio'da Parma'dayım. Kar fırtınasında – Kar Yolu'nda. Nedenini hiç sorma!"

Ya da: "Odamda dev gibi bir buket var – zambak kokusu baş döndürüyor, cenaze evi gibi burası."

Şu an, hep yaptığım gibi, Ray'i arayabilsem, ona bunları söyler güldürürdüm. Ve Ray de derdi ki:

Geç saate kadar çalışıp yorma kendini.

Eve çabuk dön!

Seni seviyorum.

Ohio Parma'da olduğum doğru, ama şu an, Cuyahoga Halk Kütüphanesi'nin adresi olan, Kar Yolu 2111 numarada olduğum doğru değil; Cleveland'ın dışında çok güzel bir oteldeyim.

Ray'in söyleyecekleri ile ilgili kısım da doğru değil. Büyük olasılıkla son derece günlük şeylerden söz ederdik... her zamanki gibi.

Bu Ray'in ölümünden sonra evden uzakta ilk işim ve tabii evden uzakta onu arayamadığım ilk gece.

Kar otelin pencerelerini nasıl da bıkıp usanmadan dövüyor! Dışarıdaki çığlığımsı uğultu! Muhteşem kokulu süt beyazı zambaklardan oluşan bu kocaman güzel buketi beni davet eden kütüphane-

ciler büyük bir incelikle göndermişler... Bu çiçekleri paylaşabileceğim kimsenin olmaması ne üzücü, futbol sahası büyüklüğünde "battalboy" yatağıyla bu lüks otel odasını paylaşacak kimsemin olmaması da öyle.

Öyle yalnızım ki – evde arayacağım kimse yok, kimse nerede olduğumu bilmiyor, kimsenin de umurunda değil zaten; kendime böyle acımam çok ucuz geliyor biliyorum; ama nasıl atlatacağım bu duyguyu? Ben Camus'nün Sisifos'u –kaderine razı olarak intihar dürtüsünü alt etmeyi başaran "bir absürd kahraman"– değilim ki. Camus Sisifos'u mutlu biri olarak düşünmemizi söyler. Kime sorabilirim: *Öyle mi? Sisifos kendisi için böyle düşünüyor mudur?*

Biraz serince gelen otel odasında uzun ince pencerelerin önünde ejder dolanıyor. Başımı çevirdiğim anda geri çekiliyor yaratık – o camsı bakış, o korkunç sabırlı bakış.

Evden uzakta kendime bir zarar vermek asla aklımdan geçmez – hiç kuşku yok. Onun için de Ohio Parma'da güvendeyim.

Yine de öyle kaygılı ve sinirliyim ki arkadaşım Jeanne'ni aramam gerek ama telefona kızı Lily çıkıyor – Jeanne evde değil; Edmund White'ı arıyorum, o New York City'de Chelsea'deki evinde, yazar arkadaşı Joyce'un onu gecenin 11'inde Ohio Çaresizlik'ten araması onu hiç şaşırtmıyor.

Ne kadar şanslıyım ki Edmund gecenin bu saatinde benimle konuşuyor! Dostluğun bir Mozart'ı varsa Edmund White dostluğun Mozart'ıdır; tanıdığım en sevecen insandır, dostlarına karşı yüreği hep açıktır; Edmund insanı yargılamaz, kendisi de, kendi kararıyla, her türlü yargılanma ve utanma duygusunu aşmıştır zaten. *My Lives (Yaşamlarım)* adlı eserinin son derece ilginç bir paragrafında kendisinden şöyle söz eder:

> Hafiflik arayışımda bazen kendimi giderek ormansızlaşan bir dünyada ağaçtan ağaca sıçrayan bir maymuna benzetirim. Çok uğraşınca yine de kendime bir hoppalık, tatlı bir şapşallık, mutlu bir avallık, hatta şapşalca bir sevinç ânı bulabiliyorum. Şu âna kadar bir sonraki dalı yakalayamadığım olmadı, ama bazen çok uzağa sıçramam gerekti.

Gece dev gibi yatakta soğuk çarşafların içinde yatarken karın delirmiş nötronlar gibi camları dövüşünü dinliyor ve düşünüyorum: *Başardım. Geldim. İptal etmedim. Peki, şimdi – sonra?*

47

HAREKETE DEVAM! – "HÂLÂ YAŞIYOR"

New York Üniversitesi, N.Y. 6 Mart 2008.

Uğultulu bir tipi yerine buz gibi soğuk bir kış akşamı.

Yaşam tehdidi altında göklerde uçmak yerine New Jersey Otoyolu'nda bir arabadayım, Holland Tüneli'nden çıkıyoruz, eve en fazla iki saat uzaklıkta tanıdık yerler.

Ev! Bu düşünce beni tedirgin ediyor, nefessiz bırakıyor. Çünkü evden dışarı adımımı atar atmaz deli gibi eve dönmek istiyorum.

Şu an bir anlamda evsizim. Çünkü sığınma, yalnız kalma ve sevginin yeri olan –kocamın yaşadığı– ev artık yok.

Neredeyim, neden buradayım, kendime hatırlatmam gerekiyor: *Olman gereken bir yer yoksa her yer aynı.*

Bu gece beni arkadaşım Ed Doctorow ağırlıyor. NYU kampusuna yakın bir "yazarlar evinde" genç yazarlardan oluşan bir topluluk karşısında konuşuyor/okuyorum; dul kadın olmam gerekmeyen, başka, daha özgür –New York City'deki bu genç yazarların "Joyce Carol Oates" olarak algıladığı– birey olabildiğim birkaç saatlik bir aradayım sanki – bu kimlik bir canlandırma olsa da ayak bileklerime kadar inen, kapüşonunun içine gizlenebildiğim, kullanılmaktan yıpranmış eski kırmızı uzun mantom kadar tanıdık ve rahatlatıcı.

Ama bu manto, yıllar önce Ray'le birlikte aldığımız kırmızı eski mantom da bana onu hatırlatıyor. Çünkü kışın, kim bilir kaç kış, her gün giymiştim bu mantoyu, Ray L.L. Bean'den aldığı ceketleri sırayla giyerken. (O ceketler şimdi koridordaki dolapta asılı. Sık sık bakıyorum o dolaba, ceketlerin kollarını okşuyorum. Kafamın içi bomboş ve karışık.) Ed Doctorow tarafından kalabalığın önünde ve sıcak bir biçimde karşılandıktan sonra, sarılıp yanağımdan öperek, bana Ray'i hatırlatıyor, öyle çok hatırlatıyor ki Ray'i, çünkü geçen yıllar içinde Ed Doctorow ve karısı Helen ile yanımda Ray olmadan hiç görüşmedim ki.

Ed ve Helen ile ilk ne zaman tanıştığımızı hatırlamaya çalışıyorum. 1970'lerin sonunda Ed Princeton'da bir yazarlık atölyesinde ders

verirken olabilir. Arabayla Long Island'ın en uzak kuzey kıyısında bulunan Sag Harbor'a Doctorowları kır evlerinde ziyarete gitmiştik.

"Arkadaşım Joyce Carol Oates'u sunmaktan büyük mutluluk duyuyorum..."

Böyle diyor Ed, çoğu öğrencisi olan genç yazarlara. Bu kalabalıkta bir şölen havası hâkim, genç yazarların –genç sanatçıların?– yayabileceği türden bir heyecan ve cesaret. Onlara "ünlü" bir yazar olmanın –hatta "Amerika'nın önde gelen yazarlardan biri "olmanın– (bu niteleme bana hep gerçek dışı gelmişse de) insana özgüven, güvence ya da kim/ne olduğunun farkında olma duygusu vermeyeceğini söylemek istiyorum.

Başlarken bir romanın nasıl biteceğini bilir misiniz?

Sonuna geldiğinizde önceden planladığınız sonları değiştirdiğiniz olur mu?

En çok kimden etkilendiniz?

Büyük bir korkuya kapılıyorum, ben yokken Ray'in tamamlanmamış *Kara Ayin* roman taslağına bir şey olacak – eve bir şey olacak.

Yağmacılar doluşacak eve. Yangın...

Şu an hangi eser üzerinde çalışıyorsunuz?

Bir eserin öykü mü roman mı olacağını nasıl bilebilirsiniz?

Hiç öykü olarak başladığınız bir eserin romana döndüğü oldu mu?

Hiç roman olarak başladığınız bir eserin öyküye döndüğü oldu mu?

Ne zaman anladınız meslek olarak seçeceğinizi...

İşin aslı şu: Yazar olmak için yazacak kadar güçlü olmak gerek. Duygusal açıdan güç gerek, fiziksel açıdan güç gerek. Bende artık bu güç olmadığına göre genç yazarların sorularını yazar suretinde bir Delphoi tapınağı kâhini gibi yanıtlamayı doğru bulmuyorum...

(Delphoi kâhini farkındadır sahtekârlığının. Her kâhin bilir sahtekârlığını. Yine de – birileri size soru sorar ve yanıtları bildiğinize de bu kadar inanırken bozmaya cüret edebilir misiniz bu büyüyü?)

Aklınıza bu fikirler nereden geliyor?

...esin kaynağınız?

Esin! Esin konusunda konuşabilecek son kişi benim herhalde – hava sızdıran bir balon gibi hissediyorum kendimi – sönüyorum,

patlıyorum. Yine de akla yakın yanıtlar vermeyi başarıyorum.

Fikirler her şeyden, her yerden geliyor. Özel yaşam, başkalarından duyulanlar, gazete haberleri, tarih...

Yaşamımda şu an tuhaf ve havada duran şey, –her şeyden önce çok basit kaçar diye– kimseye anlatamadığım şey öykü, roman –diziyle roman!– ve şiir yazacak yığınla fikirle dolup taşmış olmam, uykuya daldığımızda beliren sanrılı imgeler gibi; istisnasız her gözümü kapattığımda bu fikirler saniye hızıyla beliriyor, ışık veriyor, canlanıyor ve sönüyor. Eminim zamanım, enerjim, gücüm, "ilhamım" olsa hepsini hayata geçirirdim, geçmişte birçok öykü fikrini hayata geçirdiğim gibi.

Belki de uykusuzluk hastalığı işareti bu. Belki acımın işareti. Belki beyindeki bir tür nörolojik çatlağın sonucu. Çevremi saran şarkılar, şiir dizeleri, yarım yamalak konuşmalar ve müzikler arasında... Yaşamımda daha önce hiç bu kadar "ilham yüklü" –aynı zamanda da bu kadar ruhsuz, bitmiş– hissetmemiştim kendimi; bu fikirleri planlı bir biçimde yazmak bir yana, kâğıda not alacak gücüm bile yok.

Gecenin sonunda Ed Doctorow beni Princeton'a götürecek olan arabaya bindirmek üzere yanımda yürüyor. Ed içtenlikle sarılıyor bana ve bir kere daha Helen ile birlikte Ray için ne kadar üzüldüklerini söylüyor. Etkinliği iptal edeceğimi sandıklarını söylüyor, ben de Ed'e, "Neden iptal edeyim ki bu geceyi? Buraya gelmesem nereye gidecektim? Yani gidebileceğim daha iyi bir yer var mıydı..." diyorum.

Gerçek anlamda bir evim yok. Nerede olduğumun ne önemi var, ben artık evsizim, diyorum içimden.

Bu doğru değil tabii, çünkü bir evim var. Ve çok şanslıyım, bir dul olarak, böyle bir eve sahip olmakla.

Kocasını kaybedince gerçekten evsiz kalan dul kadınları düşünüyorum da! Başlarına gelenler karşısında *sati*[1] geleneğini uygulamaktan başka çaresi olmayan kadınları.

İşin zor yanı, artık *anlamını* yitirmiş olan bir evde yaşayacak olmak, hava sızdıran bir balon gibi. Yavaş ama ölümcül bir biçimde

1 Hindistan'da çok eskiden uygulanan bir gelenektir. Bu geleneğe göre kadınlar kocalarının ölümünün ardından yakılırlardı. (yay.n.)

hava sızdıran. Bir gün balon sönecek: Balonluğu kalmayacak.

Sehpanın üstündeki kitapları "Ray'in kitapları" olarak adlandırmamın nedeni onlara bir anlam yükleme çabam, bir zamanlar o nesnelerin taşıdığı ama şimdi yitmiş olan anlamı; evdeki dolaplarda asılı olan erkek giysilerine, kime ait olduğu belli olmayan ceketlere, spor montlara, gömleklere, pantolonlara filan da anlam yüklemeye çalıştığım gibi.

Anlamı çekilmiş "şeylerle" baş başa kalmamn verdiği korku – böylesi anlarda dul kadını bu korku sarıyor, bir seyahate gidip de boş ev geri döndüğümde daha da artan bir korku bu.

Çünkü nesnelerin *anlamı* yoktur – *anlamın* sonradan doldurulduğu, eklendiği şeylerle çevriliyizdir. Şeyler bir tür hipnoz, sanrı halindeymiş gibi esir alırlar bizi.

İçinde yaşadığım bu evin her yeri –artık yalnız yaşadığım bu evin her odası, her bir eşyası, duvarlardaki her sanat eseri, her kitap– artık, bahar rayların üstündeki bir tren gibi Ray'in bahçesindeki kardelenlerle, çiğdemlerle ve lale filizleriyle kararlılıkla yaklaştığı için her gün daha da belirgin bir biçimde kaybediyor *anlamını.* Bu nesneler, "şeyler" – onlardan neredeyse nefret ediyorum, bozuluyorum, iğreniyorum. Bir şeye baktığımda –örneğin bir aynaya– görüşümü bulandıran bir dalgalanma oluyor. Evden içeri adımımı atarken dalgın, afallamış, sersem gibi oluyorum, kendimi en rahat hissettiğim anda bile, eve dönmekten mutluyken bile: "Canım, merhaba! Canım! Ben geldim..." Dikkat etmezsem bir sandalyeye ya da masaya çarpıyorum; bacaklarım (hâlâ) bere içinde; bazen evin havası çekilmiş ya da içeri bir tür kokusuz zararlı gaz sızmış gibi nefessiz kalıyorum; ayaklarımın altında yer kayıyormuş gibi dengemi korumakta güçlük çekiyorum. Aynaya, örneğin yemek odasında mutfakla birleşen duvardaki aynaya ne kadar uzun bakarsam oradan gelen yansıma o kadar dalgalanıp bulanıyor – bir yüz mü şu? Yoksa kaybolan bir yüz mü? *Çünkü ben de kayboluyorum. Beni gören, adımla seslenen ve seven kimse olmayınca ben de yok oluyorum.*

Duvarlardaki sanat eserleri. Wolf Kahn'ın büyük yağlıboya tabloları. Evimizdeki en dikkate değer eşya onlar, insanın gözü hemen onlara takılır. Ziyaretimize gelenlerin hemen hepsi tablolarla ilgili bir

yorumda bulunur: "Çok güzel! Hangi ressamın?" Bazen ben de büyülenmiş gibi uzun uzun bakarım. Çünkü sanatın büyüsü bu – bizi kendimizden çekip alır, büyüler. Yine de –tersine– bu sanat eserlerinin bir bölümünü oradan indirmeyi de düşünüyorum, çünkü bana Ray'i –Princeton'a taşındıktan sonra Ray ile birlikte New York City'den onları alışımızı– hatırlatıp acı veriyorlar. İki büyük Wolf Kahn peyzajı var –bir lavanta ambarı ve sonbaharda orman–, ressamın o mükemmel izlenimci üslubuyla New England'dan manzaraları yansıttığı pastel çalışmaları da var. Lavanta ambarını Manhattan'da bir galeriden almıştık, öbürlerini de ressamın kendisinden Chelsea'deki bembeyaz atölyesini ziyaret ettiğimizde ya biz almıştık ya da o hediye etmişti. (Wolf Kahn'ın atölyesi ışık içindeydi, çünkü ressamın göz kaslarındaki zayıflık nedeniyle resim yaparken bol ışığa gereksinimi vardı. Duvarlardaki, hepsi de yapılma aşamasında olan ve muhteşem pastel renklerle, rüya gibi renk girdaplarıyla örülü kocaman tuvalleri görünce Wolf Kahn'a bütün saflığımla, her gün bu güzelliğin içinde çalışmanın, roman yazarları gibi düzyazının içine hapsolmamanın nasıl bir duygu olduğunu sormuştum, Wolf da çok temel bir şeyi açıklayan, çok tanıdık bir tavırla şöyle yanıtlamıştı: "Tuvaller bana güzel gelmez. Bunun güzellikle bir ilgisi yok. Ben problem çözüyorum.")

Problem çözmek. Tabii. İnsan olmanın gereği de bu zaten.

Dul kadının unutmaması gereken şey şu: Kocasının ölümü onun değil kocasının başına gelen bir şeydi. Ray'in ölümünü hafifletmeye hiç hakkım yok. Bu duygu dalgalanmaları, bu basit ateşler, mide bulantıları, hastalık halleri – bunların gerçek acı ve yas ile ne ilgisi var? Bunlar gerçek acı, yas olabilir mi hiç? Değiştiremeyeceğim o geçmişle uğraşmaktan vazgeçmeliyim artık. Bu dalga geçen, sinir bozan sesleri duymamalıyım artık: Kocam hayatta mı? Evet! Kocanız hayatta Bayan Smith!

Bu gece bir hap almalıyım ya da yarım hap – öbür yarısını da yatağımın başucuna bir bardak su ile koymalıyım, saat dörde. Gerekirse diye.

48

HAREKETE DEVAM! - "DARBOĞAZ"

Florida, Boca Raton. 9-10 Mart. Temelde dul kadının nerede *olduğunun* hiçbir önemi yok, çünkü artık dul kadının kendini *evde gibi huzurlu* hissettiği hiçbir yer yok, kendimi düş gibi ışıltılı *Vanity Fair* reklamlarındaki kadar "güzel", insanın aklını başından alacak kadar "güzel" bir yerde buluyorum: Boca Raton!

Boca Raton Sanat Festivali var. Ray ile birlikte aylar önce davet edilmiştik. Şimdi, Edmund White eşlik ediyor bana, büyük bir incelikle. *Modern Library* dergisinin eski editörü arkadaşım David Ebershoff da katılıyor festivale. Hızlı giden bir arabada gözünüzün önünden hayal meyal aynı hızla akan manzara gibi iki günlük bir ara zaman dilimi bu – en hatırlanacak tarafı da bir akşam okuma etkinliğinden sonra kokteyle katılanların, büyük bir şaşkınlık ve heyecan içinde kulaklarına inanamayarak, konuştukları tek konunun o sabah *New York Times*'da okudukları Eliot Spitzer skandalı olmasıydı.

Tabii, Manhattan yüksek sosyetesinin bulunduğu anlaşılan bu sosyetik Florida tatil kasabasında herkes *New York Times* okuyor.

"Aileyi biliyoruz! Spitzer'in babası –Bernard– harika bir adamdır, *ailesine çok düşkündür! – Perişan* olacak."

"Karısını da tanıyoruz – karısının ailesini..."

"Bir adam karısına nasıl *böyle bir şey* yapar..."

"... ve ailesine..."

"... kızlarına..."

"*Benim oğlum* – o da aynen böyle! Spitzer gibi! O kadınlar – 'escort kız' dedikleri – korkunç kadınlar onlar – erkekler onlara hayır diyemiyor, korkunç bir şey bu – *kendi oğlum!* – O da bu işlerin içinde, biliyorum – ailesini feda ediyor – korkunç bir şey bu..."

"Ya o iki yüzlü – Spitzer..."

"Kimse Spitzer'e hayır diyemez – kabadayı, pislik..."

"... beş para etmez, herkesi de hor görür..." "... Giuliani gibi..."

"... Giuliani mi? Bu ondan beter!.."

"Yok, canım, Guiliani'den kötü değil artık – Spitzer'in bir ideolojisi var, ciddi bir liberal Demokrat o..."

"Çatlağın tekidir! – Spitzer. Soruşturmanın sonucu ne çıkarsa çıksın babası ona para 'bulur'..."

"Kampanya paralarını 'fahişelerle' harcamış..."

"Ne oldu o iş? O soruşturma..."

"Düşünebiliyor musun, adam fahişelere 80.000 dolar harcamış! *Kampanya paralarını* fahişelere harcamış!"

"Zavallı Bernard. Ailenin halini düşünsene..."

"Bernard mı? Babası mı? O da çatlağın önde gideni!"

"Hayır, hayır değil canım! O iyi bir aile babasıdır, harika bir adamdır – ailesine bağlıdır..."

"*Benim oğlum* – aile hayatıyla ilgili kimseyle konuşmaz – evliliğini nasıl bir tehlikeye attığının farkında değil – bu 'eskort kızlar' kokain gibi – evli erkekler onlara *hayır diyemiyor*."

Etrafımızda böylesi heyecanlı bir konuşma dönüyor, Edmund White ve ben büyülenmiş gibi izliyoruz, bir kenarda kalmaktan hiç şikâyetimiz yok. Bizi özellikle şaşırtan da –savaş boyalarını sürüp ışıl ışıl aksesuarları ve lüks bir markanın sahil giysileriyle saçı da pamuk şekeri renginde ve kıvamında yapılı Ethel Merman'ı Broadway sahnesinde izliyormuşuz gibi– oğluyla ilgili, tanımadığı insanların önünde, fazla dürüstçe tuhaf şeyler anlatan şu heyecanlı kadın; özellikle de Edmund'a ve bana anlatıyor, herhalde biz "edebiyatçılar" onu daha iyi anlar ve paylaşırız düşüncesiyle.

"Belki Spitzer'in başına gelenler benim oğlumun da aklını başına getirir. Bizim ailemizde böyle bir şey olacak olsa..."

Edmund White ile benim elimizden geldiğince çok, aslında bu ortamda olabileceğini düşündüğümüzden de fazla, kitap imzaladıktan sonra sessizce kokteylden ayrıldığımızı kimse fark etmiyor. Çünkü gerçek hayattan bir dramın yanında edebiyatın hileleri suret gibi kalır. İnsanların yüreğine en çok başka birinin başına gelen skandal, başka bir ailenin mahvı ya da mesleğinde dibe vurması gibi olaylar dokunur.

Kendimi neden o kadar yoksun hissettiğimi bile unuttum şu an.

Neden kendimi bir şeyleri atlatır –neydi?–, ağır bir gripten sonra iyileşir gibi hissediyorum?

Bir arkadaşım şu dokunaklı mektubu yazmıştı bana:

Yirmi sekiz yaşımda bir sinir krizi geçirdim, panik atakların yanı sıra akut uykusuzluk da çekiyordum. Nedeni, içimdeki denizde kopan büyük fırtınalardı, o uykusuzluk hali kâbus gibiydi. Altı ay kadar sürdü; tek yapabildiğim, gün içinde akıl sağlığımı korumak için bir şeylere tutunmak oldu. Aklımı oynatmış gibiydim, yeniden normale döneceğimden emin değildim. Çok korkunçtu – belirtileri de seninkilere benziyordu... Bir bebeğin bıngıldağının yavaş yavaş kapanması gibi bir şeydi bu, insan kafatası kemikleri sonunda birleşene kadar ayağının yere bastığını hissedemiyor. Çukur hâlâ var, YAPAYALNIZ bir uçuruma düşmüş gibi hissediyorsun kendini. Yani (bence) arkadaşlarından bazılarının sırayla senin evinde kalmaları iyi olabilir. Bir dayanışma grubu da iyi gelebilir tabii... Hepimiz bütün kalbimizle yanındayız biliyorsun ve sana gereken her türlü desteği vermeye hazırız.

Benim evimde kalmaları! – Bu sözler çıkmıyor aklımdan.

Minnettarım, ama müthiş de utanıyorum –mahcup oluyorum arkadaşlarımın beni konuştuklarını düşündükçe–, belli ki endişeleniyorlar benim için, *oysa ben onlara ne kadar umutsuz, çıldırmış, tanınmaz bir halde olduğumu hiç belli etmemeye çalışmıştım.*

Bir tür terapi ya da bir rastlantı –(ama zihinsel yaşamda, Freud'a göre, rastlantı yoktur)– akıl almaz bir yavaşlıkla yazmaya çalıştığım, bitmesi haftalar, aylar alacak olan öykü intiharla ilgili; sevgilisi tarafından terk edilince depresyon/öfke/delilik nöbeti sonucu kendini öldürmeyi düşünen genç bir kadın şair...

İntihar şairleri çok etkiler! – Ruhun yücelmesi, karşılanmayan aşkın beklentileri, dilin, "müziğin" girdabına kapılma, "müziğin" susması ile ilgili korku.

Ya da şair farkında olmadan müziğin susmuş olabileceği.

Ama benim öykümde "müziği" kaybetmekle ilgili bir şey yok ya da tam olarak yok; benimkinde çocuğunun da babası olan sevgilisi tarafından terk edilmiş bir kadın var... kendisiyle birlikte ölüme sürüklemek istediği bir çocuk bu... yani durumu benimkinden çok farklı.

Ya da en azından ben öyle düşünmek istiyorum.

Ben intihar etmeyeceğim. Kafamda açık ve net bir plan bile yok!

Çünkü felsefeci bir dostum bana "hap almanın" iyi bir şey olmadığını söylemişti – uyarmıştı.

Kaç hap alman gerektiğini bilemezsin, demişti. Miden bulanır, kusarsın, komaya girersin, uyandığında ise beyin özürlü olarak kalırsın – o zaman da kendini öldürme olasılığın bütünüyle ortadan kalkar.

İnsanı irkilten bir gerçekçiliği vardı bu konuşmanın! Hem de bir restoranda neşe içinde gülüp söyleşen insanlar arasında geçmişti.

Ona hap stokumdan söz etmemiştim. Ama yine de biliyor gibiydi.

Ya da belki –bu ani ve insanın kanını donduran– hap biriktirme düşüncesi son derece yaygındı, herkes bir nedenle yapıyordu bunu.

İntihar etmenin şaşmaz yöntemleri, diyor felsefeci dostum, sayıca azdır. Kafaya kurşun sıkmak diyelim – "Ama onu da ıskalayabilirsin – ayrıca silah gerektirir"; havagazı – "Ama onda da biri gelip seni erkenden kurtarabilir"; kafana bir naylon torba geçirip ağzını sıkıca düğümlemeden önce birkaç hap almak – "Ama o da çok zahmetli ve biçimsiz, paniğe kapılıp kararını değiştirebilirsin."

İntihar tabu sayılan bir konu olabilir, ama ondan bu biçimde söz etmek tam kara mizah. İnsan çok sıradan bir hava yaratmak da isteyebilir, çok ağır bir hava da. Bunun düşüncesi bile samimiyetsizliğin, çocukluğun, ilgiye açlığın göstergesi.

Bunları ciddi söylemiyorum elbette. Çok azı ciddi söylediklerimin.

Tabii ki ben bir fantazya uzmanıyım... Beni ciddiye alman çok zor.

Bir filozof var –Leibniz?– evrenin sürekli yıkılıp kendini sürekli yeniden kurduğuna inandığı söylenir, sonsuza kadar. Tanrı'ya inanıyorsa da o kısmını hatırlamıyorum – galiba inanıyordu, Leibniz ise hatırladığım, on yedinci yüzyılın sonunda. Metafizik öyle tuhaf bir şeydir ki, bu en tuhaf kısmı değil. Bunları mantıkdışı, rastlantısal ve kanıtlanamaz diyerek bir kenara atmak konumuzun dışında şu an. Ben böylece "benliğimi" – "kişiliğimi"– yalnızken ve başkalarının ilgisi üstümde değilken yıkılan, sonra, sanki büyü yapılmış gibi, başkalarıyla birlikteyken kendini yeniden kuran bir şey olarak düşünmeye başladım.

Gergin bir telin üstünde, altta ağ olmadan, yürüyen biri gibi – çabuk, düşmeden hemen!, ama çok hızlı da değil.

Edmund White ile –Florida Boca Raton'da son akşam kumsalda yürürken, ıslak kumlar üzerinde gezinirken– Edmund'un da çok iyi tanıdığı Ray'den söz ediyoruz; Edmund'un birkaç yıl önce AIDS'ten ölen ve *The Married Man* (*Evli Bir Erkek)* adlı romanında büyük bir açık yüreklilikle anlattığı Fransız sevgilisi Hubert'den söz ediyoruz; "geride kalan" bizler için sevdiklerimizle birlikte bizim de bir parçamızın nasıl öldüğünü, onlarla birlikte gömüldüğünü ya da yakılmasının nasıl bir duygu olduğunu. Ölüm en açık, yaygın ve banal gerçeği yaşamın, ama yine de – bu kadar yakına gelince ondan nasıl söz edilir? Bir insan ölüp bir başkası yaşarken, geride kalan için "yaşam" nasıl bir şey? Edmund, uzun bir süre bu gerçekdışı gelebilir insana, diyor. Gerçekdışıdır – yitirilen sevginin yoğunluğu dışında tabii.

Edmund gibi bir dostumun olması ne harika, her şeyi konuşabileceğim. Edmund çok da eğlenceli bir dosttur, beni güldürür. Kafamın içindeki öfkeli sesi unutturur bana: *Bu çok yanlış! Bundan zevk alman yanlış. Ray şu an okyanusun kıyısına olamıyor, senin olman çok yanlış. Biliyorsun bunu!*

Aynı akşamın ilerleyen saatlerinde olağanüstü yetenekli genç Çinli piyanist Lang Lang'dan Chopin dinliyoruz. Daha sonra da oteldeki süitimde kablolu televizyon yayınında Illinois'deki bir erkekler hapishanesini anlatan ciddi ve ağır belgesel programı *Lockdown*'ı izlerken –Edmund da ben de daha önce seyretmemiştik bu programı– "Bu insanların durumu bizden çok kötü!" diyoruz.

Belki saat on birde de CNN kanalında Eliot Spitzer skandalındaki son rezilliklere bakabiliriz.

49

Harekete Devam! "Amerikan Edebiyatının Süper Kadını"

Güney Carolina, Columbia. 19 Mart 2008.

Şimdi de beni Güney Carolina Üniversitesi'ne, çağdaş Amerikalı yazarlarla ilgili kapsamlı dersinin bir parçası olarak bir okuma etkinliği için davet eden Janette Turner Hospital'ın sıcak ilgisinin tadını çıkarıyorum – benim romanlarımdan *Şelale (The Falls)* okunmuş derste, ama bazıları yakınlarda *Mezarcının Kızı*'nı da okumuş – bir alkış, el sıkışma ve gülen yüzler denizi içindeyim, kendimi çok mutlu ve yücelmiş hissediyorum, çünkü ne kadar kolay, ne kadar *doğal* başkaları gülerken gülmek. Dul kadının onlara karşılık vermemesi için klinik depresyon/felç tanılı bir hasta olması lazım.

Bayan Oates! En sevdiğim yazarsınız siz, okuduğum ilk romanınız onlar (them)...

Bayan Oates! Bütün kitaplarınızı okudum, en sevdiğim Blonde ...

Pazar günü kız kardeşimin doğum günü, onun için rica etsem Doğum günün kutlu olsun Sondra, *yazar mısınız? – İmza, tarih, teşekkür...*

Vızır vızır sesler, kulaklarımda bir uğultu – aslında gülümsüyor ve *orada olmaktan çok mutlu* görünüyorsam da – "Joyce Carol Oates" ne ise ya da ne idiyse *o olmaktan çok mutluyum* – bir saatliğine de olsa böyle sıcak ve güzel karşılanan ve ilgi gören bir kişi olduğuna göre.

Nasıl bir şeydi hatırlamaya çalışıyorum –çok uzun süre geçmiş olamaz, bir ay, bir gün– *yaşıyor* olmanın nasıl bir duygu olduğunu; böyle bir insan müsveddesi değil de *gerçek bir insan olmanın* nasıl bir duygu olduğunu; birazdan oteldeki odama çekilmezsem, ufak parçalar halinde yere saçılacak olmanın nasıl bir duygu olduğunu. Yine de – dul kadının (gizli) gururu bu, ancak şimdi, bu ufalmış ama bütünüyle berrak bir halde *her şeyi olduğu gibi görebildiğim için.*

Çünkü Ray hayattayken, yanımda olmadığı zaman bile yalnız değildim; şimdi Ray yok, başkalarının yanındayken, kalabalığın içindeyken bile asla yalnızlık duygumdan kurtulamıyorum.

Yalnızlığın ilacı inzivadır – Marianne Moore'un dediği gibi. Ama şu an inziva bana öyle korkunç geliyor ki!

Yüzyıllarca önce yazarlar eserleri yoluyla bir tür ölümsüzlüğe ulaşmayı umarlardı – Shakespeare'in soneleri bu umutla doludur – Ovidius'in *Dönüşümler*'inin son satırları da bu iddiayı çürütür gibidir:

İşimi bitirdim artık. İnanıyorum ki,
Yenik düşmeyecek Jüpiter'in öfkesine, ateşine, kılıcına,
Zamanın açlığına...
Bir parçam,
Daha değerli, ölümsüz bir parçam yükselecek
Yıldızların üstünde; adım anımsanacak
Romalıların gücünün hüküm sürdüğü her yerde,
Beni okuyacaklar, yüzyıllar boyu,
Ozanların kehanetlerinde doğruluk varsa,
Ben de yaşayacağım sonsuzca.
– (Ovidius, Dönüşümler, *"Önsöz"*
İngilizce'ye çeviren Rolfe Humphries)

Modern çağlarda –en azından Batı'da– tek sorun çoğu yazarın – ne kitapları ne de kendileri için– artık "ölümsüzlüğe" inanmıyor oluşu değil; asıl sorun bunun iddiasının, dileğinin bile kulağa artık ironik/komik gelmesi. Ovidius'in zamanında, yani I. yüzyılda, kim tahmin edebilirdi "Romalıların gücünün (hüküm sürdüğü) her yer" ifadesinin de bir gün Tanrılar Tanrısı "Jüpiter" gibi anlamını yitireceğini. Pek de teselli sayılmaz –hatta teselli bile sayılmaz– insanın, kendi yaşamı perişanlık içinde geçerken bile kitaplarının çevrileceğini, satılacağını ve tahminen birçok ülkede okunacağını bilmesi ve dalga geçer gibi gelen bir "iyi haber", geçen hafta Ray'in doğum gününün arifesinde e-posta olarak gelen Los Angeles'da yazar/gazeteci Larry Grobel'in elindeki kitaplarımın uzun zamandır beklendiği gibi UCLA Powell Kütüphanesi'nde JOYCE CAROL OATES: AMERİKAN EDEBİYATININ SÜPER KADINI adı altında sergilendiği haberi (..."kırk yılı aşkın bir sürede 115 kitap yazdı, 55'i roman, 400'ü aşkın

kısa öykü, on beş kadar deneme ve inceleme, sekiz şiir kitabı ve otuzdan fazla tiyatro oyunu...")

Ray olsa nasıl gülerdi buna, hatta kahkahalar atardı: "Amerikan Edebiyatının Süper Kadını."

Dul kadının kaybı – başkalarına önemsiz bir kayıp gibi gelebilir, *dalga geçilme* olasılığı.

Bütün varoluşsal durumlar içinde Dul Kadın için artık en az olası olanı *dalga geçilmek, gülünmek.*

Ertesi gün, 11 Mart, Ray'in doğum günü. Yarın yetmiş sekiz yaşında olacaktı.

Janette bana bir itirafta bulunuyor – Ontario'da Kingston'da Queen's Üniversitesi'nden emekli öğretim görevlisi, Sanskritçe uzmanı, karşılaştırmalı tarihçi ve dünya dinleri uzmanı bir felsefeci olan kocasının kaybıyla nasıl baş edeceğini bilmiyormuş; "Cenin gibi kıvrılıp yorganı kafama kadar çekerek birkaç ay öylece kalabileceğimi sandım," diyor.

İçimden *Evet! Ne müthiş bir düşünce,* diyorum.

Janette beni arabasıyla bir etkinliğe götürüyor. Janette birlikte çok uzun zaman geçirmemiş kadınların yaptığı bir tavırla açılıyor bana – en önemli şeyleri hızlıca söylüyor. Kocasını beklenmedik bir biçimde kaybedince evden dışarı çıkamama hastalığına yakalanan yakın bir arkadaşını anlatıyor bana.

Agorafobi! *Bunu bir ara ben de denemeliyim,* diyorum içimden.

Şu çılgın yolculuk yerine evden çıkmama, evde saklanma düşüncesi... Daha kocamı yeni kaybetmişken böyle yolculuklara çıkmam deliliğimin dışavurumu, deliliğim de acımın içe vurumu zaten. Yine de yolculuklar "meslek icabı" saygı görüyor, eve saklanıp çıkmamak aynı saygıyı görmez.

Agorafobi – açık alanlara çıkma korkusu. *Klostrofobi* – kapalı yerde bulunma korkusu.

Bu ikisinin bir araya gelmesi cehennem gibi olurdu! Çünkü agorafobinin, en azından, vahşi hayvanlara özgü bir doğallığı var. Acı çeken bir insan da, yaralı ya da ölmek üzere olan bir hayvan gibi, yalnız başına bir köşeye kıvrılma ihtiyacı içindedir, ölmek ya da iyileşmek için.

Yalnızlığın ilacı inzivadır – Marianne Moore'un dediği gibi.

Agorafobi kadınlarda erkeklerden daha sık görülen bir sorundur – üç-dört kez daha sık diyebiliriz. Bunun nedeni erkeklerin kadınlardan daha az nevrozlu ve fobisiz olmaları değil, erkeklerin geleneksel olarak evden dışarı çıkmaktan başka şanslarının bulunmamasıdır – "evi geçindirirler", kadınlar, eş ve anneler ise, geleneksel olarak, "eve bağımlı" yaşarlar.

Bazı köktenci kültürlerde kadınlar tam anlamıyla evin kölesidir; karşı cinsin ve kendi cinslerinin köleleri. Bu durum çağdaş Amerikan kültüründe daha liberal, yani görünüşte daha liberal bir örnek sergileyen "ev kadınının" en uç örneğidir. Bizim kültürümüzde münzevilik (olumsuz) bir seçenek olarak algılanır; bütünüyle "eve bağımlı" olmak için insanın en azından çalışan bir kişiye, büyük olasılıkla ailenin başka bir üyesine gereksinimi vardır. Bu kişi gelir elde etme, alışveriş yapma, agorafobi hastasının dış dünyayla bağını kurma rolünü üstlenmeye hazır biri olmalıdır.

Shirley Jackson'ı düşünüyorum – çağının, yani 1950'lerin, feminizmin kadınların kendilerine yeni ve devrimci bakışı olarak yerleşmesinden önceki yılların – çok parlak bir yazarı, en etkileyici, mizahi ve "feminist" ismi – Vermont North Bennington'daki evinin pislik içindeki yatak odasından dışarı adımını atamayan ve yaşamını intihar ederek sonlandıran akut agorafobi hastası bir yazar.

Aslında Shirley Jackson kocasını filan "kaybetmiş" değildi – ama Stanley Edgar Hyman onu sürekli aldatan bir eşti, çoğunlukla da kendisine hayran Benningtonlı üniversite öğrencileriyle.

Ölümlerin en iğrenci, ölümcül obezite, amfetamin bağımlılığı, alkol bağımlılığı. Shirley Jackson aylarca –Hyman'ın da işbirliğiyle, belli ki karısına karşı aşırı ilgisizliğinin etkisiyle– pislik içindeki yatak odasından dışarı çıkamamış, sonra da kırk dokuz yaşında kalp krizinden ölü bulunmuştu.

Bir de Emily Dickinson var, onun kendini dünyadan soyutlaması ters bir etkiyle o müthiş yenilikçi şiirinin parlamasına neden olmuştu. Massachusetts'de Amherst'de ailesiyle birlikte yaşadığı evin duvarları arasında –inzivada mı, korunmada mı demeli, Dickinson hem eve bağımlı hem de "özgürdü"– ev işleri ve ölmek üzere olan yaşlı

yakınlarının bakımı arasında fırsat buldukça şiirlerini yaratabildiği için.

Çiçeğimin içine saklanıyorum
Vazonun içinde solan,
Sen, fark etmeden, benim için –
Bir Yalnızlık hissediyorsun sanki.
(903)

Dickinson yeğeni Mattie'ye tek istediğinin kendi odasına kapanıp kapıyı kilitlemek olduğunu söylemişti – "İşte özgürüm!" Kendini aşama aşama dünyadan soyutlamasını yakınları "öylece" kabullenmişlerdi – bunu kişiliğindeki bir bozukluk ya da anormallik sonucu olarak görmüyorlardı.

Emily Dickinson ile böyle bir yakınlık kurmam çok tuhaf, çünkü dışarıdan bakan biri hemen ondan çok farklı olduğumu düşünür!

Ama: William Carlos Williams'ın sözleriyle – "işi bitiren şey intihar olacağı" için deli gibi bir "hareket" içinde görünen kişi belki de agorafobiye yakalanmaktan korkuyordur.

Janette'in göle bakan güzel evine varıyoruz, bana bol güneş alan odalarını gösterirken, kocasının elini sıkarken bütün bu güzelliğin, özenle seçilmiş mobilyaların, renkli kilimlerin, sanat eserlerinin, kitaplarının –bir evi *ev* yapan şeylerin– Cliff'i kaybedecek olursa, Janette'e, tıpkı benim evimdeki eşyaların da bana göründüğü gibi, ne kadar korkunç ve onunla alay eder gibi görüneceğini düşünerek büyük bir üzüntüye kapılıyorum.

Bunları düşünmem delilik mi? Böyle bir zamanda?

Dul kadın için bütün kadınlar dul kadın adayıdır. Bizimki insanın hep kaçması gereken o ejderin bakışı.

Bu gece USC'deki otelde –bana eski atlı kızakları hatırlatan yüksek, gölgelikli yatağımda– Emily Dickinson'ın dizeleri geçiyor aklımdan. Uyanık mıyım, uykuda mıyım bilmiyorum; ya da kısmen uyanık, kısmen uykuda mıyım; şiirin en doğal konuşma biçimi sayıldığı o geçirgen ruh halinde şair o ruhu dile getirir en *ekstrem* boyutuyla:

Beyin, kendi Oluğunda
Düzgün Akışında – doğru –
Bırak bir Kıymık oynasın –
Daha kolaydı Senin için–

Akıntıyı geri akıtmak –
Seller Tepeleri yarıp –
Kendilerine Yol açıp –
Değirmenleri yutarken –
(556)

Ertesi sabah Columbia Havaalanı'na giderken –Cliff kullanıyor arabayı, Cliff'in arabasında Janette ön koltukta ben de arka koltuktayım – en azından artık uçakla gitme kaygısından kurtulduğumu söyleyen sesimi duyuyorum: "Eskiden Ray evde beni bekliyor diye hep öyle yapardım. Ya uçak düşerse, diye düşünürdüm. Ya Ray'i bir daha göremezsem. Ama artık uçağın düşmesinden korkmama gerek kalmadı. Hem de hiç gerek kalmadı."

Canlı ve heyecanlı görünmeye çalışıyorum. Janette ile Cliff'i güldürmeye çalışıyorum. Ama arabanın içindeki tuhaf sessizlik yersiz bir laf ettiğimi gösteriyor bana; beni ağırlayan bu dostlarım rahatsız oluyorlar ve birden deli gibi *evde* olmak istiyorum.

50

HAREKETE DEVAM! – "ORADA ÖYLE OTURMA"

Sanibel Island, Florida. 20 Mart 2008.

Sanibel Island Halk Kütüphanesi'nin konuğu olarak geldiğim Körfez Kıyısı'ndaki rüzgârlı/güneşli Sanibel Island – Amerika'nın küçük kasaba kütüphanelerinin tartışmasız en muhteşemi. Oteldeki odama –süitime, daha doğrusu mutfağı ve balkonu olan pencereleri göz alıcı bir kumsal/okyanus ve gökyüzü manzarasına bakan küçük daireme– yerleşir yerleşmez ceketimi, şapkamı takıyor, spor ayakkabılarımı giyiyorum – yüzlerce kilometre yoldan sırf bunu yapmak üzere gelmiş gibi, buz gibi havda bir düşünce bombardımanı eşliğinde, koşuya çıkıyorum: *Ray mutsuz değildi, Ray ölümünü senin yaşadığın gibi yaşamadı, o senin yaşadığın kaybı yaşamadı, neler yaşayacağını biliyordu zaten ve acı çekmedi – Ray yaşarken mutluydu – Ray işini, ev yaşantısını seviyordu – Ray bahçesini seviyordu – arkasında bıraktığı kişinin yaşadığı anlamsızlık duygusunun acısını çekmedi, Ray ona yüklediğin bu duyguyla tanımlanmış oluyor, yaşamının seninle geçirdiği tek bir ânında bile sevgiden yoksun değildi ve bunu biliyordu; Ray için ölümü bir trajedi değil bir tamamlanıştı.*

Bu böyle! Şiddetle yürütüyorum bu mantığı ve titremeye başlıyorum, heyecandan neredeyse sarsılarak titriyorum, bunun adı heyecan bence çünkü yürüttüğüm mantığın doğruluğundan eminim: *Ray mutsuz değildi, bir tek sen mutsuzdun. Bir kere olsun Ray'i düşün, kendini değil...*

Dul kadının bu tip düşünce aydınlanmaları çok sık oluyor. Dul kadın, sinir bozucu bir yoğunlukta gelen bu tür içgörü, derin kavrayış ve "gerçek" bombardımanının etkisi altında. Dul kadını, sanki başka hiç kimsenin duymadığı bir şeyi dinliyormuş gibi, boşluğa bakarken gördüğünüzde onun bir insanın uykuda gördüğü rüyalar ya da şizofrenlerin kapıldığı sanrılar gibi bir aydınlanma haline girdiğinden emin olabilirsiniz.

Ray'in ölümünü izleyen ilk günlerde, kendimi radyoaktif dalgaların bombardımanına uğramış hareketsiz bir cisim gibi hissediyordum

– her dakikam akut ve derin bir kavramayla geçiyordu, kalbimi durduracak şiddette yüzleşmelerle!, ama hemen buharlaşıp kayboluyordu bunlar.

İşte hayat böyle bir şey! Hayat – ölüme bağlı!

İnsanlar ölür! İnsanlar ölür ve yok olur! Hepimiz öleceğiz!

Hepimiz acı çekeceğiz ve hepimiz...

Büyük bir şanssızlık, hatta haksızlık da diyebilirsiniz, en yürek burkan kavrayışların en sıradan ve sıkıcı görünenler olması. Onun için dul kadın, varlığı ta temelinden sarsılmış olsa da, acı bütün çıplaklığıyla düzensiz, sık ve öngörülemeyen aralıklarla bedenini sarıyor olsa da, bu deneyimle ilgili bütün bildiklerinin tamdık bazı sözlerden ibaret olduğunun farkında.

...herkes acı çeker, hepimiz öleceğiz. Ve...

Ama şu an otele dönerken, gökyüzü öbek öbek kararmış kap kacak rengi fırtına bulutlarının karanlığına gömülmüş, dalgalar kurşun rengine bürünmüş, inancım dalgalar gibi çekilmişken bu sahte neşe haliyle üstüme üşüşen düşünceler benimle dalga geçer gibi moral bozucu: *Sen! Sen öyle gülünçsün ki! Hayatındaki en temel gerçek yapayalnız kalışın olduğu halde kendini neşelendirmeye çalışıyorsun. Sen dul bir kadınsın ve yalnızsın. Yalnız kalmaya hazır değildin, çünkü sonsuza kadar sevileceğini, korunacağını ve kollanacağını sanıyordun. Ama şu an bir dulsun, bunların hepsi bitti. Kalbin kırık değil, pörsümüş bir halde.Öyle gülünç ki bu her yere uçup "konuşmalar", "okuma etkinlikleri" yapmaya gitme çaban – çünkü evde kalmaktan korkuyorsun. Ray'in romanını okumaktan korkuyorsun, çünkü orada huzurunu kaçıracak bir şeyle karşılaşmaktan korkuyorsun. Evde oturamayacak, çalışmaya, yazmaya çaba gösteremeyecek kadar korkaksın – bunları yapamayacağından korkuyorsun. Sen başarısızlık örneğisin, sevilmeyen ve gençliğini geride bırakmış bir kadınsın sen, değersizsin, çöp gibisin. Ve gülünecek haldesin...*

* * *

"...bu akşam konuğumuz... 'Joyce Carol Oates'... eserleri günümüzün 'en kalıcı yazın eserleri' arasındadır... New York Eyaleti'nde doğmuştur ve yaşamını New Jersey'de Princeton'da sürdürmektedir... Ulusal Kitap Ödülü ve Prix Femina ödülleri sahibidir... sayılamayacak kadar çok eseri bulunmaktadır..."

Beni sunan çok tatlı kütüphaneci dalga geçmiyor, biliyorum. Zihinsel olarak farkındayım bunu. Yine de "JCO" için sarf edilen bu büyük sözler, ödül listeleri, Henry Louis Gates Jr. ve Elaine Showalter gibi eleştirmenlerden alıntılar bana çok abartılı geliyor; sunuşun ortasında izleyicilerin, başlarını iki yana sallayarak alaycı bir biçimde gülmeye başlayacağını sanıyorum: *Sen mi? Seninle ilgili bu abartılı sözlere inanacağımızı mı sandın?*

Ama izleyiciler son derece ince, hatta coşkulu. Çok da kalabalık bir izleyici kitlesi var. Onlara ne diyeceğim? Ne okuyacağım? Kumsalda yaşadığım kavrayışların üzerimdeki etkisini anlatsam Sanibel Island sakinleri buna ne derler acaba; şöyle desem: *Evet, doğru, eskiden böyle bir yazardım – ünü farklı değerlendirmelere konu olan bir yazar. Ama artık – artık yazar değilim. Artık hiçbir şey değilim. Yasal olarak "dul" hanesini işaretlemesi gereken bir bireyim. Onun dışında varlığımdan kuşkuluyum.*

Sanibel sakinlerine yazar kimliğimin mümkün olan en kusursuz kopyası halinde, *Blade Runner*'daki insan kılığına bürünmüş kopyalar gibi (bana göre!) hitap ederken gözlerimin bir şey ararcasına gibi salonda gezindiğini fark ediyorum – neyi? Kimi? İnsan içindeyken orada olmayan birini arar gibi hep gözlerim – acaba ömrümün sonuna kadar orada olmayan birini aramaya devam edecek miyim?...

Görünür biçimde bir eksiğim var sanki – bir kolum, bir bacağım. Ya da yüzümün bir bölümü Francis Bacon'ın kâbus tablosundaki gibi dağılıp bozulmuş. Çinlilerin niyet kurabiyelerindeki en acımasız ve özlü saptamalar gibi bir düşünceye kapılıyorum: *Bu salondaki hiç kimse olmak istemez senin yerinde: Dul kadın.*

Konuşurken gözüm izleyenlerin arasındaki yaşlıca, beyaz saçlı adamlara takılıyor – Ray'in yaşlarında görünen adamlara – gerçi Ray'in saçları beyaz değil ara ara kırlaşmış gümüşümsü koyu bir tondu; Florida'nın bu kalburüstü emekli nüfusu içinde çok sayıda yaşlı, yaşını başını almış, bastonlu, yürüteçli, tekerlekli sandalyeli insan vardı... Tuhaf bir hayale kapılıyorum: Bir adamla karşılaşacağım, yaşlı bir adamla, tekerlekli sandalyede bir adam ve bana böylece ikinci bir şans verilecek, bu adamla; kocamı rehabilitasyon merkezine eve getirme şansım olmadı çünkü – ona bir gün bile "bakma" şansım olmadı.

Ama ne tuhaf bu, hayal olarak bile bakılmaya/bir kadının desteğine acilen ihtiyacı olan hangi yaşlı erkek yanında biri olmadan Sanibel Adası'na gelir ki! Ve aslında, daha dikkatli bakınca görüyorum ki bütün yaşlı/güçsüz erkeklerin yanında bir refakatçi var.

Ne gülünç bir şey olur – tekerlekli sandalyedeki yabancılara hasetle bakmak! Dul kadının bu kadar sapkın bir hayali olduğuna kimse inanamaz, dul kadının kendisi bile.

Evet! Kocanızı geri alabileceğinize karar verildi, ama daha zayıf bir haliyle. Hayatta kalmasına karşılık ona düşkün, sakat, çok hasta bir halde bakmanız gerekecek; görme ve duyma yetilerini kaybetmiş bir erkek olarak; solunum cihazına bağlı olarak; tüplerle beslenen biri olarak; ona kan, kan iliği, böbrek vermek üzere çağrılabilirsiniz...

Daha sonra, motelde, karanlık salonda ayakta karanlık okyanusa dalıp gidiyorum – uzun bir kumsal, soluk renkte kumlar, bulutlar ve bir parça ay; birden kararlılıkla düşünüyorum: *Ray bunları göremiyor, Ray nefes alamıyor...* Restoranlarda da yiyecek bir şey seçmem Ray *yiyemezken...*

Daha saatler önce bu kumsalda göz alıcı gün ışığı altında yalnız başıma koşuyordum, bunları hiç aklıma getirmeden: *Ray bu güneşi, okyanusu, bunların hiçbirini göremiyor.*

Panjurları sımsıkı indiriyorum! Öyle sıkı ki ipleri elimi kesiyor. Sabah gün ışığı pencereden içeriye dolacak olursa, görmem gerekmeyecek en azından.

Panjurları sımsıkı indiriyorum. Sabah gün ışığı pencereden içeriye dolacak olursa, görmeyeceğim.

"Özür dilerim – buraya oturamazsınız."

Koltuk sıraları, kırık bir koltuk, Kuzey Carolina'da Charlotte'ta kalabalık havaalanında oturacak yer yok, onun için montumu koltuğun üzerine serip çantamı da yere koyuyorum; gecikmeli Philadelphia aktarma uçuşunu bekliyorum, boşluğa dalıp gidiyorum, düşünüyorum. Eve dönmeye can atıyorum ama yine de – eve dönmekten korkuyorum da. Bir kere daha, yeniden, yeniden Ray'i hastane yatağında görüyorum; ona ürkerek yaklaştığımı görüyorum; yalvaran sesimi

duyuyorum: *Canım? Hayatım?* O an daha bilmiyorum, bilmememe olasılığımın kalmadığı andan öncesi, o kazada olduğu gibi, olabilecek en kötü şeyi beklediğim, korktuğum, en kötü şeye kendimi hazırladığım andan öncesi, ama şimdi, şu an, artık biliyorum. Yaşamımın en kritik ânı bu: Bu andan önce rahatlama, mutlu olma şansım vardı; sonrasında ise bittim, mahvoldum.

Sert bir erkek sesiyle irkiliyorum: "*O* oturuyor da burada."

"O mu? Kim o?"

"Oğlum."

Koltuk boş ve aynı zamanda kırık olsa da, gerçekten, tam önünde kirli yerlerde çok küçük bir çocuk oturuyor/emekliyor, benim ve babasının bana olan öfkesinin farkında bile değil o. Hemen eşyalarımı topluyorum, sinirli adamdan özür diliyorum: "Özür dilerim – oğlunuzun oturduğunu görmedim. 'Koltukta kimsenin oturduğunu' görmedim ben."

Çocuğun babası nedense bana çok kızgın, sanki yalnızca oğlunun koltuğunu değil de ailesinin bütün mahremiyetini ihlal etmişim gibi, kekeleyerek ettiğim özürler ve gözlerime dolan yaşlar onu biraz yumuşatıyor sanki, çünkü bana ters ters bakmayı kesip mırıltıyla, "Önemli değil," diyor.

Hemen uzaklaşıyorum oradan. Anne de var yanlarında, küçük bir çocuk daha var – *bir aile* – istemeden bir *aileyi* rahatsız etmişim! Kendi yalnızlığımın, aşağılık halimin farkına varıyorum bütün şiddetiyle *–aile-siz, koca-sız–*, yüzüm silinir ve zaten zayıflayan kontrolüm hepten yiterken özür dilemeyi sürdürüyorum, dönüp hızla gidemeden o perişan halde ağlamaya başlıyorum, bir çocuk ağlaması gibi, kalabalığın içinde kör gibi ilerliyor ve uçağa binmek üzere itiş kakış içinde yerimi alıyorum.

Havasız havaalanında, dengemi yitirmek üzereyim. Saklanacak hiçbir yer yok, geçen yabancı yüzler bana bakıyor, gözyaşları içindeki yüzüme – birisi tanıyacak olursa "Amerikan Edebiyatı'nın Süper Kadını"nı, ne utanç verici!

İçimden şunlar geçiyor: *Dağılıyorum. Çözülüyorum. Kırılıyorum. Eve varmalıyım. Evden bir daha hiç çıkmamalıyım.*

51

"Hiç Unutma"

Yolculuğun en zor yanı, dönüşü. Oysa eskiden yolculuğun en iyi yanı dönüşüydü.

"Canım? Merhaba..."

Hastanede, bir-iki zahmetli iş için hemen şöyle demişti Ray: *Burada da her şeyi çok abartıyorlar.*

Aslında, hatalıydı. Sonuçta gerçekten önemli şeylerle ilgili gerekli ilgiyi "göstermemişlerdi".

"Canım. Merhaba..."

Şapşal, üzgün bir ses. Kediler bile kanmıyor.

Evin odalarını dolaşırken her odada Ray'in bir suretini buluyorum – yani, Ray'in ölümünden sonra bir ressam dostumuzun yaptığı suluboya portresinin bir kopyasını, *Ontario Review*'un son sayısının kapağı gibi sanki.

Aslı, çerçeveli olarak mutfakta duruyor. Fotokopileri de Ray'in çalışma odasının kapısı ve benim çalışma masam da dahil her yerde.

Böylece, evin içinde gezinirken, Ray'in yüzünü görüyorum, bana bakıyor, bugün yaşıyor olsa bakacağı gibi bir ifadeyle, aşağı yukarı. Beni selamlıyor, neşelendiriyor. Bana diyor ki: *Pes ettirmesin seni bu. Başaracaksın!*

Aklımdan aforizmalar geçiyor. Damla damla akan bir musluğu parmakla durdurmaya çalışır gibi, bu akışı durdurmaya çalışır gibi.

Örneğin Nietzsche'den kanımı donduran şu aforizma:

> İnsanın kim *olduğu*, becerileri azalınca, neler *yapabildiğini* gösteremez duruma gelince anlaşılır.

Buna dul kadın da şunu ekleyebilir: *Yalnız kalınca aslında kim olduğum açığa çıkmaya başlıyor. Bu durumda bu açığa vuruş çok korkunç.*

Kendi iradesiyle, kendi özel isteğiyle kendine zarar vermek değildi, hatta kafasının içindeki o bitmeyen kırık dökük ve alaycı dil çağlayanını durdurmak için mantıklı bir istek de değildi –Senin yaşamın bitti, sen bittin, öldün, bittin ve bunun farkındasın, ikiyüzlü!– *ölebileceği çeşitli yolları hesaplamaya başlamasının nedeni; bu, daha çok isteğin kendisinden kaynaklanıyordu – Chopin'in akıl almaz güzellikteki bir prelüdü gibi, sakin olarak alınmış, saf ve bozulmaz o karardan:* Bir yol var çözüm için, bu çözüm ölüm.

Tezgâhın üstüne yıllar içinde kendisi ve kocası tarafından biriktirilmiş olan bütün hapları yaydı. Çoktan geçmiş ve unutulmuş olan ağrıları için yazılmış ağrı kesiciler vardı. Kutusundan bir-iki tanesi kullanılmış ağrı kesiciler vardı – belli ki, günlük yaşamda kullanılamayacak kadar güçlü ve riskli haplardı bunlar! Uyku ilaçları vardı, "kas gevşeticiler" vardı. Sakinleştiriciler, yatıştırıcılar vardı. Tezgâhın üstüne yaydı hepsini, dikkatle saydı. Bu haplarla kapsüller onu hipnotize etmiş gibiydi. İçeriklerinin etkisiyle hipnotize olmuş gibi... Böyle bir güven, rahatlama duygusu sarıyor her yerini! Marcus Aurelius der ki: Yaşamınıza son verme gücü hep elinizdedir. Bunu hiç unutmayın.

Hiç unutmadı bunu.

52

Dul Kadın'ın Sırrı

Karşılaştığım her Acıyı ölçüyorum
Gözlerimi kısıp tartarak –
Acaba denk mi Benimkine diye –
Daha mı Hafif yoksa.
Emily Dickinson, 561

53

TEBRİKLER! I

Pamuk tıkaçlar ardından duyulur gibi çok uzaktan kulağıma çarpan telefon sesi ve sabahın ilerleyen saatlerinde gelen e-postalar, birçok e-posta mesajı: TEBRİKLER! –Geçen yıl bir değil, iki kitabım Ulusal Kitap Eleştirmenleri Derneği ödüllerine iki kategoride – edebiyat, edebiyat dışı yazı– aday gösterilmişti. Bu haber beni olduğumdan biraz daha hüzünlendiriyor, çünkü şöyle düşünüyorum: *Bunu paylaşacak kimsem yok. Hiç kimsem yok.*

İyi bir haber almanın ne kadar acı verebileceğini düşünemezsiniz. Bunu kim bilebilir?

"Kötü" haber –Örneğin, bana kanser teşhisi konması– rahatlık verirdi çünkü Ray bunu duymamış olacaktı. Ama "iyi" haber paylaşılamazsa – çok acı verir bu.

Yatak örtülerinin arasında yaşlı kedimiz Reynard hâlâ kedi pozisyonunda kıvrılmış, tek tombul patisini sımsıkı kapalı gözlerinin üstüne koyarak uyuyor. İnsan neredeyse nefes almadığını sanabilir Reynard'ın, sadece çok yakından bakınca iki yanda vücudunun inip kalktığı fark ediliyor. *Reynard*'ın adını yavruyken ben vermiştim, –zamanla biraz solmuş ve sertleşmiş olsa da– o güzelim kaplan deseni parlak tüyleri nedeniyle, bir de *Raymond* adından dolayı.

Ray'in Reynard'ı, bana sürpriz yapmak için eve getirdiği günü hatırlıyorum da. Pennington Hayvan Barınağı'ndan gelen terk edilmiş küçücük bir yavruydu.

Kaç yıl oldu! Reynard'ın yaşını hesaplamak istemiyorum.

Reynard gece boyu bacağıma sıcacık yapışarak uyuyor, bu benim için hem rahatlatıcı hem de sıkıntı verici, çünkü gece ona zarar verme, ayağımla yataktan yere düşürüp kaçırma korkusuyla kıpırdayamıyorum, yatağı her sabah, her zaman yaptığım gibi, özenle topluyorum – yuvanın darmadağın görünümünden utanıyorum sanki, kitaplar, kitap taslakları, vb. yakındaki sehpanın üzerine gidiyor.

Yatağı hızla toplamamın bir nedeni de dayanamayıp yeniden içine

girmemi önlemek. Beni neden *tebrik ettiklerini* unuttum bile – tek kalan, kalbimin üzerindeki bir ağrı; babamın Ray ile beni onu görmeye gitmek için acele etmemize gerek olmadığına ikna edişini hatırlıyorum da – "Dersleriniz vardır, acele etmeyin – sonra gelirsiniz – istediğiniz zaman görürsünüz beni..." –ben ikna olmuştum, ikna olmaya hazırdım zaten– "Ben buradayım."

Ama öyle olamamıştı. Onu bir daha görememiştim.

Babam anneme iyi bakıldığından emin olunca, New York'ta Amherst'teki bakımevinde, kardeşim Fred'in dediğine göre, uyumuş ve bir daha uyanamamıştı.

Kimse uyandıramamıştı onu. Babam amfizem, prostat kanseri ve kalp tedavisi görüyordu ama hiç ölecek gibi görünmüyordu. Oysa ağır bir uyku alıp götürmüştü onu, bir daha uyanamamıştı.

Çok yorgundu! Yıllarca annemin sağlığı için kaygılanmıştı, bu onda bir saplantı halini almıştı. Babam yaşamaktan yorulmuştu.

Şimdi Reynard'ı severken, kemik sertliğindeki başını okşarken çok alçak, neredeyse duyulması olanaksız bir mırlama sesi çıkarıyor, bu ses sevgiye verilen en yalın tepki. 2000 yılının Mayıs ayında ölen babam için gözlerime dolan yaşlara engel olmaya çalışıyorum.

Yaşamının o son yılında sık sık telefonla konuşmuştuk. Babamın işitme zorluğu olduğu için, ziyaret etmek çok iyi olmuyordu – duymuş gibi görünüyor, gülümsüyordu, insan denileni tam olarak anlayıp anlamadığından emin olamıyordu. Ama telefonda çok iyi duyabiliyordu babam. Böylece yüz yüze konuşamadığımız kadar rahat konuşuyorduk.

Seni seviyorum, demek zordu. Belki de babama hiç *Seni seviyorum* dememişimdir. Yalnızca konuşmamızın sonunda öylesine mırıl mırıl ve hızlıca demiş olabilirim: *Sevgiler, Babacığım! Hoşça kal!,* diye.

Babam, annem. Kocam.

Birer birer gittiler.

Nereye?

54

TEBRİKLER! II

Korkum şu: Ödül için aday gösterilen kitaplarımdan biri *Günlük: 1973-1982*. Görmeye bile cesaret edemediğim bir kitap – geçenlerde fark ettim bu durumu.

Çünkü bunu yaparsam, her paragrafı benimle dalga geçecek. Her bölümü –çoğu da bir nefeste, hızla yazılmış ve herhangi bir düzeltmeden geçmemiş halde– yaşamımın daha genç, daha mutlu, kaygısız bir döneminin tanıklığı; 2008 yılının kış sonu/bahar başı bana dalga geçer gibi geliyor.

Fotoğraflar daha da beter – özellikle ilki çok iç acıtıcı, Ray ile ben Ontario'da, Windsor'da, Riverside Drive East'de küçük tuğla evimizdeyiz, koltukta oturmuşuz, ben Ray'in fincanına (hatırladığım kadarıyla) boş bir demlikten gülerek çay koyuyorum; Ray de, o çok eski yılların modasına uygun koyu renk uzun saçları ve favorileriyle sıcacık gülümsüyor. *O zaman sonsuza kadar yaşayacağımızı sanıyorduk! Aklımıza bile gelmiyordu – başımıza gelecekler!*

Ya da geliyorsa da, öylesine, *pro forma* – ölümlülük, ölüm, kayıp çok iyi bildiğimiz yazın eserlerinin "temalarıydı".

Günlük'teki fotoğrafların çoğunu Ray kendisi çekmişti – kameranın arkasındaki görünmez adamdı o. Joyce'un Detroit Nehri'nin kıyısında Windsor'daki evimizin arkasında kumsalda paltolu resmi; Joyce'un 1972'de Londra'da Mayfair'de bir sokakta yine kalın paltolu bir resmi; Joyce'un 1972'de Hampstead Heath'de Maggie'nin evinin önünde küçük kız görünümlü Margaret Drabble ile bir pozu.

Ray *Günlük*'ü görmüştü elbette –en azından, bir bölümünü ve fotoğrafların hepsini– ama annemle babam görmemişti. Onların fotoğraflarına bakınca içim acıyordu.

Ödül nedeniyle *Günlük*'ten okumalar yapmam ve birkaç hafta içinde New York City'de avukatım/şair/dostum Larry Joseph ve Ulusal Kitap Cemiyeti başkanı John Freeman ile kitapla ilgili konuşmam gerekecekti. Öbür ödül nedeniyle de *Mezarcının Kızı* romanımla ilgili

çeşitli yazınsal okuma etkinliklerine katılmam gerekecekti.

Yazar için ne tuhaf bir duygudur bu, eserlerine "can verebilmek" için –gerçek yaşamı sayfadaki sözcüklere aktarabilmek için– kendi canını tüketen yazarın daha sonra o esere yeniden bakmak durumunda kalması. Bazen acı veren, sarsıcı bir deneyimdir bir kitabı açıp, dizili satırlara dalıp anımsamak, tıpkı insanın unuttuğu bir rüyayı anımsaması, bölük pörçük anımsaması gibi o ânı, o satırları yazarkenki ruh halini.

Benim durumumda –"ölüm"den sonra yani– hissedilen şu: *O zaman yaşıyormuşum! O kadarını anımsıyorum.*

Arkadaşlarım kadehlerini benim için kaldırıyorlar. Arkadaşlarım mutluluk içinde gülümsüyorlar bana. Arkadaşlarım benim adıma çok mutlular. Ben de onlara minnettarım ya da öyle görünüyorum; ben de gülümsüyorum ve kadehimi kaldırıyorum –içinde soda var– yüzüme de mantıklı oranda bir mutluluk, heyecan ifadesi yerleştiriyorum. Arkadaşlarım öyle uzun süredir acıyorlardı ki bana, örneğin *Başın sağ olsun*, yerine, *Tebrikler*, diyebilme fırsatını çok önemsiyorlar.

Princeton'daki bu şık restoranda arkadaşlarımın duyguları içten, bunu biliyorum. Kimse benimle dalga geçmiyor. Yalnızca küstah yeniyetmeler dalga geçer insanın acısıyla, ölüme kahkahalarla gülerler onlar, herhalde oyunlar dışında ölümle ilgili bir deneyimleri olmadığı için ölüm simülasyonlu video oyunlarına bayılırlar.

Ölümden sonraki bu dönemde mesleğim –"Joyce Carol Oates" ile ilgili her şey– bana öyle uzak ya da belki saçma, hatta sahte, geliyor ki – uzakta ağaçların üzerinden süzülen kara bir cisim gibi.

John Updike "Updike"ı Pennsylvania'da geçen çocukluğunun çöpünden çamurundan yarattığını söylemiş – ben de "Joyce Carol Oates"u New York Eyaleti'nde geçen çocukluğumun çöpünden çamurundan yarattım. İkimiz de –yani, her şeyden önce gerçek kimliklerimizle– John, Joyce adaşlarımızın başarılarının şaşkınlığı içindeydik. Bir raf dolusu kitap dışarıdan bakınca göze muhteşem görünür – sanki hepsi yıllarca çabalayarak kanla terle tek tek yazılmamış da, bir anda oluvermiş gibi.

Restorandan ayrılıp arabayla eve giderken şehrin dışına çıkmak için

Rosedale Yolu'ndan geçmem gerekiyor – hep aynı yol, bana hastanede bekleyiş günlerini, gecelerini hatırlatan yol: *Yaşıyor! Henüz yaşıyor!*, telefonun öbür ucundaki ses öyle emin, öyle içten ki – umut dolu ki.

İnsanların umudunu kırmak. Arkadaşların editörlerin/menajerlerin umudunu kırmak. Galiba "JCO"nun bütünüyle vazgeçemediğim bir eğilimi bu. *Yine umudunuz kırılacak. Kitaplarım ödül alamayacak. Çok üzgünüm, yapabileceğim hiçbir şey yok.*

John Updike, 28 Şubat'ta çok zarif ve yürek parçalayan bir başsağlığı mektubu yazmış. Bu mektubu kullanmayı isterdim –John'un kişisel yazışmaları da yayınlanmış eserleri kadar güzeldir– ama vasiyetine göre mektuplarının yayınlanması yasak. John bu daktiloyla yazılmış kısa mektupta kendisinin ve karısı Martha'mn *New York Times* ölüm ilanları sayfasında Ray'in ölümünü okuyunca "şoke olduklarını" yazmış. John "usunda" Ray'in "hâlâ genç ve yazın dünyasının temel taşları arasında" olduğunu söylemiş. Öyle "sakin, zarif, yumuşak ve aklı başındaydı ki" – O haliyle "yazın dünyasına" ait bile denemezdi Ray'e.

Bunları okurken, gözyaşlarımın arasında, gülmeden edemedim. Tam John Updike'tan beklenecek bir şeydi, yalın bir başsağlığı dileğinin içine böylesi güldürecek bir ifadeyi yerleştirmek.

John, Martha ile birlikte Ray'in "huzur veren varlığını" hep özleyeceklerini söyleyerek bitiriyordu mektubunu.

(John Updike ile 1977 yılının Nisan ayından beri yüzlerce mektup ve kart yazmıştık birbirimize – John'un Massachusetts Beverly Farms adresinin damgasıyla gelen bu kartlar John'un iletişim biçeminin simgesi gibiydi: Bir Rönesans sone şairi edasıyla yazardı hepsini – bir aralar ölümünden sonra küçük bir kitapta toplayarak yayınlamayı düşünmüştüm onları.)

John Updike'dan gelen mektubu alır almaz hemen okuyup kaldırıyorum.

Bir kısmını cesaret bulup da baştan sonra okuyamadığım başka birçok güzel mektubun ve kartın yanına, çimen yeşili *Doğadostu Geridönüşümlü Torba*'ya koyuyorum. Ve bu gece, geç saatte –sabaha karşı ikiyi geçmiş– bir anda gelen evi toplama krizlerimden birinin mola ânında yeniden okuyorum bu mektubu ve Ray ile birlikte John'u

ve o zaman yani evlendiği karısı Martha Bernhardt'ı 1976 yılının yazında Massachusetts'de Georgetown'da ilk ziyaret edişimiz geliyor aklıma.

Anacaddedeki eski güzel evi anımsıyorum; sürekli akan trafiğin gürültüsü yüzünden konuşurken arada birbirimizi duymakta güçlük çekmiştik. Martha bana ne muhteşem görünmüştü, hatırlıyorum da, bu yeni evliliğe/ve eve üç oğluyla gelen güçlü sarışın bir kadın – ne büyük bir aşk!

John'un Harvard'ın kendi üzerinde yıkıcı bir etkisi olduğunu söyleyişini hatırlıyorum – Harvard "anti-maddeci" idi, onun "dağlı" kimliğini başka bir şeye, bir "karşı-kimliğe" dönüştürmüştü. Kendisinin "ünlü olmadığını" söylemesi tuhafıma gitmişti, ama ben ünlüydüm.

(O zamanlar, John'un *Çiftler (Couples)* adlı eseri çok büyük bir başarı elde etmişti – yalnızca ünlenmekle kalmamış, tarihe geçmişti.)

Tabii John hep eğlenir gibi, rahat konuşurdu. Bu rahat havasıyla dogmatik, tartışmacı, iddiacı her türlü yaklaşımın antitezi gibiydi; onun doğal yaklaşımı kendini öne çıkarmamaktı. Bana söylediği en ilginç şey, James Joyce'un *Ulysses* eserini "çirkin" bulduğuydu.

Ulysses! – Updike'ın da çok şey öğrendiği romanların en güzeli, övüleni, göz alıcısı.

Sonraki yıllarda John ile Martha'yı Boston'un kuzeyinde Beverly Farms'da bir tepedeki görkemli evlerinde ziyaret etmiştik: Ortanın üstü sınıfa özgü tipik bir kır eviydi, John gurur duyuyordu eviyle. Pennsylvania'nın kırsal bölgelerinden gelme bir dağ köylüsü kimliğinden daha o zamandan çoktan sıyrılmış, eski püskü bir giysi gibi çıkarıp üstünden atmıştı. Updikeların evi pahalı, lüks döşenmiş, büyük bir evdi – John bize evi gezdirmişti, evin en tepesinde John'un çalıştığı labirentvari odacıkları da görmüştük: romanları için bir masa ve daktilo, eleştiri yazıları için başka bir masa ve daktilo, taslaklar, provalar ve kitaplar için ayrılmış bir başka alan. Amerikalı erkek yazarlar içinde *evcilliği* ve *evcilleştirilmişliği* en mutlu biçimde yaşayan isim olmalıydı John Updike: Zorlu rotalarda avcılık, balıkçılık, yürüyüş yapmak gibi erkeklere özgü tehlikeli hobileri yoktu; kadınlara hayran olan ve kadınların da hayran olduğu John'a göre değildi taşkın erkek dayanışması gerektiren takım sporları, ordu, savaş.

Updikeları ziyaretimizin üstünden yıllar geçmişti. Artık Ray ile birlikte asla ziyaret edemeyecektik onları.

Lavabo açıcının kokusu burun deliklerimi gıdıklıyor, sert, güçlü bir koku – on beş dakika önce üç banyo küvetinin su giderine de dökmüştüm, şimdi hemen koşup hepsinin sıcak suyunu açarak ilacı "akıtmalıyım".

Aslında giderler tıkanmış filan değil. Bu tür ev işlerini yapmamı gerektiren bir neden yok, henüz. Yani şimdilik.

Bu anı kitabı, tıpkı zavallı Emma Bovary'nin yatak çarşaflarının fiziksel acısına karışması gibi, en ince ayrıntılara girip duruyor, ama dul kadının kocasının ölümünün ardından yapması gereken ne kadar çok, hem de ne çok, ne bitmek bilmez çoklukta iş olduğu ile ilgili doğru dürüst bir fikir vermekten uzak kalıyor; yapılacak çok şey var ama düşünülmesi gereken ve çeşitli düzeylerde kaygı veren çok daha fazla şey var, bizim durumumuzda olduğu gibi, ölen kocanın ardında özenle hazırlanmış finansal belgeler ve bir vasiyet bırakmış olması durumunda bile. *Yasal olarak işleme hazır ve her şeyi herhangi bir belirsizliğe yer bırakmayacak biçimde geride kalan eşe bırakan bir vasiyet!* Yine de – bir belge daha gerekiyor – "acilen" – ve ölüm kâğıdının bir "orijinal" kopyası daha – bu kalın parşömen belge, dul kadın için, ele alması en korkunç olan.

Dul kadına öğüt: ÖLÜM KÂĞIDINDAN BOL BOL FOTOKOPİ ÇEKTİR. ÇOK SAYIDA!

Bir kere daha giriyorum Ray'in çalışma odasına, dosyalarına bakmak için. Aslında bunların çoğu artık "benim" dosyalarım, çünkü içindekileri gözden geçirip karıştırmayayım diye üstüne büyük siyah harflerle yazdığım karton dosyalara yerleştirdim. (Dul kadına öğüt: Böyle durumlarda HEP BÜYÜK HARFLE YAZ. Dul kadına bir başka öğüdüm de şu: ANAHTARLARINI HEP A.Y.N.I. YERE KOY.) Bütün dosyaları, gecikmeli olarak, yerden kaldırdım; zavallı Reynard'ın merakına yenilip masanın üstüne çıkarak bu iğrenç belgelerin üstüne işemesi mümkün değil – yaşlı bir kedi için fazla çaba gerektirir bu.

Sabaha doğru 4:10'da bitkin düştüğümde Matt'in istediği şeyi araştıracağım. Gayretle araştıracağım, her ne kadar bilsem de –(bildiğimi

düşünsem de)– Ray'in dosya raflarını, Ray'in çalışma odasının dolaplarını defalarca arayıp da *orada olması gereken* söylenen o şeyi bulamadığımı.

Çünkü Ray Smith ardında o kadar özenle tutulmuş kayıtlar bırakmış ki, o belgenin olmaması olanaksız, *çalışma odasında. Bir yerlerde.*

Ray'in eşyalarını, çoğunlukla ataş, tükenmezkalem, zımba gibi ofis gereçlerinin bulunduğu çalışma masasının çekmeceleri de dahil, son aradığımda bir sevgililer günü kartı bulmuştum –*Sevgili Karıma*– henüz yazılmamış.

Bu tür keşifler yüreğini burkuyor insanın.

Ayrıca, doğum günü kartı yığını da var, benden Ray'e, bazıları elle hazırlanmış ve gülünç sözler yazılmış.

Bir kenara koyduğum, sakladığım bütün bu değerli eşyalar. Wisconsin'de Madison'da 1960 yılının sonbaharından bugüne kadar birikmiş bir polaroid ve fotoğraf stokumuz da var.

Ray'in çalışma masasının üstüne en dikkat çeken şey, 2008 takvimi. Ne kadar önemlidir hepimizin yaşamında, takvimlerimiz!

Ray'in takvimini elimde tutuyorum. Ray'in takvimine bakıyorum. Sabahın köründe bir saatte Ray'in takvimine, çözülecek bir bulmaca gibi, ilk bakışım değil bu. Çünkü dul kadın yaptığı her şeyi daha önceden de yapmıştır. Dul kadın hızla kendi evinin hayaletine dönüşmüştür.

Ne tuhaf ve korkunç, Ray'in 2008'in Ocak ayının her gününü çizmiş olması; Şubat'ın 1'i ile 10'u arasını çizmiş – onuncu gün, bir pazar günü, evde geçirdiği son gün olacak o.

Ray bu şaşmaz düzen içinde takvimiyle de bir tür günlük tutardı. Randevular, yapılacak işler, dergiler, baskı tarihleri. Sosyal etkinliklerimiz de var, kısaltmalarla. Biraz uğraşırsam bunların neler olduğunu çıkarabilirim – akşam yemekleri, restoranlarda yenen yemekler, McCarter Tiyatrosu'nda. Yılbaşı arifesi, Yılbaşı gecesi... 14 Şubat, Sevgililer Günü, Ray onu da bir parti için işaretlemiş.

Şimdi bu X deniziyle baş başa kaldım ben. Ray'in, hâlâ masasında duran, 2007 takvimine de iyi bakacak olursam, bütün bir yılın –365 günün!– aynı titizlikle çizilmiş olduğunu göreceğim.

Yaşamlarımız yavaş yavaş (giderek artan) bir X denizine dönüşüyor. Yanlış bir tatmin duygusu içinde her bir günün üstünü X ile

çizerken, bir haftayı, bir ayı, bir yılı kapatırken – aklınıza hiç gelmez günlerin bir sonu olduğu, hepsini tüketmekte olduğunuz.

Tebrikler! Yıllar öncesi geliyor aklıma, belki on, on beş yıl öncesi, yatmaya hazırlanıyorduk, telefon çalmıştı, geceyarısını geçmişti saat, telefon çalınca korkulacak bir saatti yani, hemen aklıma şu gelmişti: *Anneme ya da Babama bir şey oldu* – öyleyse arayan erkek kardeşim olurdu; ama, Ray'in endişeli bakışları altında telefonu açtığımda arayan kendisini *Philadelphia Inquirer*'ın kitap eki editörü olarak tanıtmıştı, beni –"ilk bildiren kişi olarak"– o yılın Nobel edebiyat ödülünü aldığımı söylemek için aramıştı; bu, yaşamımızda çok da yeni bir şey değildi, böyle dedikodular bana ya da Ray'e, büyük bir heyecanla, hep ulaştırılıyordu; her yıl, böyle belirsiz diziyle söylenti, kim bilir kaç kişiyi, belki yüzlercesini olası aday olarak işaret eden; bu gece bu bilgi ya da yanlış bilgi, bana geldiğinde kulaklarım deli gibi zonkluyordu çünkü benim korktuğum ailemle ilgili bir haberken şu an, onun yerine inanması zor görünen bu heyecan verici haber kalbimin deli gibi atmasına neden olmuş ve dalga geçmek gelmişti içimden: *Herhangi bir kitabımın aday gösterilmesi demek aynı zamanda o kitabın kazanamadığının da ilanı demektir* – ama bu kez, telefonun öbür ucundaki gazetecinin beni heyecanla inandırmaya çalıştığı gibi, telefon etmesinin nedeni yalnızca "aday gösterilmiş" olmam filan değildi, ama Joyce Carol Oates'un Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldığını haber vermekti...

Philadelphia Inquirer'ın editörünün telefonunun nedeni benden, bu harika haber için, bir yorum, bir tepki almaktı, ama benim tek yaptığım gazetecinin bunu nereden bildiğini, nasıl bu kadar kesin bildiğini sormak olmuştu; kadın da ısrarla güvenilir "kaynakları" olduğunu söylemişti – bu, söylenti filan değildi.

Ona teşekkür etmiş, ama resmi bildirimi bekleyeceğimi söylemiştim.

Ama kazanmıştım, arayan kişi ısrarını sürdürüyordu. Birkaç saat içinde Stockholm'den bir telefon gelecekti bana!

Telefonu kapatıp Ray'e konuşmayı anlattım, güldü ve "Öyle mi? Hadi yatalım," dedi.

E-POSTALAR

17 Mart 2008

Edmund White'a

Telefonuna çok teşekkür ederim, o an yanıtlayacak durumda değildim... Geceyi ilaçsız (Lorazepam) geçirmeye çalıştığım için "bağımlı" olmaktansa bir sonraki gün boyunca yorgun/halsiz olmayı tercih ediyorum... nöbetler içinde, ter içinde, tedirgin ama pes etmeyecek kadar da kararlı olmayı... yatakta okuyup notlar almak biraz rahatlatıyor beni... Kediler kesinlikle aklımı oynattığımı düşünüyorlar, çünkü bütün gece ayaktayım, oysa Ray ile benim huyumuz değildi bu; onun için de kendi isteklerine göre dışarı çıkıp içeri giriyor kediler.

Sen uyku haplarıyla idare edebiliyorsun anladığım kadarıyla – ama ben ilaç almaya hiç alışkın değilim ve bende "intihar isteğini" besliyor...

Gail Godwin ile çok güzel sohbet ettik bu akşam, o da birkaç yıl önce 30 yıllık kocasını/eşini kaybetti...

Seyahat arkadaşıma çok sevgiler,

"Princeton'dan uykusuz" –

Joyce

17 Mart 2008

Richard Ford'a

(Ray için) Anma törenlerine dayanamıyorum... Telefonu açmaya korkuyorum, arayan –yaramın o çok hassas kabuğunu parmaklarıyla koparır gibi– acımı tazelemek isteyen eski bir dosttur diye – aslında niyetleri "kötü değil", biliyorum! ama arkadaşlarımız buraya geldiğinde Ray'in yanımızda olamayacağı düşüncesine alışamıyorum; Jeanne iyi gelebilir, diyor ama ben bunu düşünmeye bile dayanamıyorum, Jeanne anlayışla karşılar umarım...

Ray'in (telefon) mesajından anladığım kadarıyla başına geleceklerden bütünüyle habersizdi. Belki de ateşinin aniden yükselmesiyle oluşan bir tıbbi komplikasyondur – Jeanne bu ölümcül bakterilerin insanın kan dolaşımına karışıp daha genç insanları bile birkaç saat içinde götürebildiğini söylüyor. Çok ürkütücü. Ama belki de Ray bundan kurtulmuştu. (Bob Fagles kurtulamıştı. Korkunç, tam bir dram.)

Ben onun öylece uyuyakaldığını düşünmek istiyorum – başına gelenin farkına bile varmadan. Yüksek ateş nedeniyle nöbet geçirmiştir... Acı çekmemiştir belki de.

Bu günlerde "yazarlığım" e-posta yazmaktan ibaret ama o da çok az sayıda arkadaşıma. Telefon edemiyorum çünkü...

Eliot Spitzer müthiş, değil mi! İyi bir değişim...

İkinize de sevgiler,

Joyce

22 Mart 2008

Edmund White'a

Seni ve partimizi hevesle bekliyorum. Ama bu gece uykusuzluk beni öyle perişan etti ki, ilacın bütün etkisini hissetmeme karşın bir türlü uyuyamadım, böyle başka geceler geçirmeyi hiç istemiyorum. Kutudaki bütün hapları yutmak istiyorum... Tabii, insan başkalarına, öğrencileri de dahil, iyi örnek olmalı. Yapılacak işlerden ve görevlerden öyle bunalmış durumdayım ki; öldüğü gece, hemen, Ray'in arkasından gitmemekle büyük hata ettim. Arkasından olanlar anlamdan yoksun çılgınca bir koşturmaca. Senin varlığın çok önemli elbette benim için... Beni ayakta tuttun... Bir-iki saat olsun uyuyabilsem eminim her şeyi daha farklı görüyor olurdum. Ama bun imkân yok.

Bu günler böylece geçiyor, hiç durmadan geçiyor, geçiyor, sonu yok, Sartre'ın kimsenin gözkapağının olmadığı oyunundaki gibi...

Sevgiler,

Joyce

22 Mart 2008, 4:08.

Doug Hagley'e (dizgici, Marquette, Michigan)

Ray'in el yazısındaki harflerin hiçbiri okunmuyor... Çok zor bir iş bu gerçekten... Bu uykusuzluk beni perişan etti, bir sürü ilaç almama karşın bir türlü uyuyamıyorum – ne yapacağımı gerçekten bilmiyorum ama böyle kaç gün dayanabilirim ki, kaç hafta? Baskının (Ontario Review) *bu kadar zor olacağını hiç düşünmemiştim, Ray'in ani ölümünden sonra bu işi üstlenmemin doğru olup olmadığından da kuşkuluyum artık. Kafamı bir türlü toplayamıyorum.*

Sevgiyle,

Joyce

23 Mart 2008

Doug Hagley'e

Önerilerin için çok teşekkürler... Gün gün ilerlemeyi hedeflemem gerek, yani gece gece, bu boşluk/yalnızlık halinden korku duymamaya çalışarak. Aslında çevrem dostlarımla sarılı – ama eski enerjimi bir türlü toplayamıyorum, galiba ben depresyonun etkisiyle tam anlamıyla bittim... bugüne kadar böyle bir şey gelmemişti hiç başıma. Yazışmalarımızın bitmesine üzüleceğim... Kilometrelerce öteden varlığınla bana destek oldun.

Yarın muhasebecimizle görüşeceğim, OR Yayınevi'nin geleceği de dahil soracağım birçok şey var. Eminim o da, başkaları gibi, senin gibi, bir süre hiçbir konuda karar alma, diyecek.

Kilometrelerce uzayan sevgiyle,

Joyce

23 Mart 2008

Gloria Vanderbilt'e

...demin sıkı bir yürüyüş yaptım, kendimi iyi hissediyorum. En kötüsü geceler tabii, yeni ilaçlar deniyorum – aslında en iyisi oturmak, okumaya ya da notlar almaya çalışmak... Kendi istediğim anlamda yazamıyorum ama geçen haftalarda epeyce not aldığımı söyleyebilirim... her şey bulanık, mantıksız ve gerçekdışı, hiç bitmeyecek gibi. Azize Teresa'nın o güzel heykelciğini çok seviyorum, bana öyle büyük bir huzur veriyor ki, zaman kavramının ötesinde bir yerden.

Bugün Paskalya, her şeyi "yeni bir gözle" görmeyi umuyorum ben de. Son altı hafta içimi kararterek kurşun gibi ağır geçti, biraz değişiklik istiyorum artık!

Sevgiler,

Joyce

56

ZULA

Lorazepam – 43 adet bir miligramlık tablet – "anksiyete için"
Methocarbamol – 67 adet iki miligramlık hap – "kas ağrısı için"
Citalopram – 29 adet kırk miligramlık tablet – "depresyon ve anksiyete için"
Vicodin Es – 29 adet otuz miligramlık tablet – "ağrı için"
Propoxy – 30 adet otuz miligramlık tablet – "depresyon ve anksiyete için"
Lunesta – 18 adet üç miligramlık tablet – "uykusuzluk için"
Ambien – 30 adet on miligramlık tablet – "uykusuzluk için"
Quinidine – 5 adet iki yüz miligramlık tablet – "çarpıntı için"
Tylenol P.M.
Benadryl
Bufferin
Advil
Melatonin

Dul kadının, tezgâhın üstüne yayılmış halde duran ilaç zulası, yıllar içinde gelişigüzel biriktirilmiş. Amerika'da her evde ilaç dolaplarının içinde ya da rafların gerisinde, çekmecelerde saklı böyle bir ilaç cephaneliği vardır. Aralarında reçete tarihi en eskisi Quinidine, 1989'da Princeton'da şimdi çoktan emekli olmuş bir doktor yazmış. (Bu ilaç bu kadar zaman sonra hâlâ etkili midir? Kaç tane almak gerekir, kalp atışını olduğu gibi durdurmak için?) Ağrı kesiciler daha yeni tarihli, anksiyete/anti-depresyon, uyku için verilen ilaçların tarihi de daha yeni, hepsi de benim adıma yazılmış.

Bu kadar çok hap ve tablet eski reçetelerden kalma, çünkü bu ilaçlar yazıldıktan sonra çok azı kullanıldı. Vicodin'den bir tablet alınca insan başına balyoz yemiş gibi oluyor – ikincisini almaya cesaret etmek ne mümkün!

Evet, ilaç taneli bir tespihle baş başayım şimdi. Bu tespihten bir

onluk çekenin bu dünyadan izi silinir. Dul kadının bütün acıları biter.

O kadar derin bir uykuda o *boncuksu cam gibi ölü gözler* de yok olur.

Yoksa dul kadın hep UYANIK, dul kadının kafatasının içinde bir yaylım ateşi gibi bitmeyen bu UYANIKLIK halinin benzeri yok. O bitmez bilmez gecede saatlerce ter içinde, gerçek bir korkuyla –öyle yetişkin korkusuyla değil, bir çocuk gibi korkuyla– UYANIK yatarken yaşamımın kalanını düşünmemeye çalışıyorum.

Ölümden sonraki bu belirsizlik haline ne kadar dayanabileceğimi hesaplamaya çalışıyorum – on yıl mı? On beş mi? *Yirmi mi?*

Romanların var, Joyce. Arkadaşların var. Ve öğrencilerin.

Bu tür sözler bana alay gibi geliyor. Ama kimsenin benimle dalga geçecek hali yok, eminim.

Ray seni bu durumda görmek istemezdi hiç. Ray senin...

Ama ben asıl Ray'e kızgınım! Ray şu kapıdan içeri girecek olsa onunla konuşmam.

Onun dikkatsizliğinden oldu! Zatürreeye yakalandı, kendi ölümüne neden oldu. Beni böylece bıraktı – bu halde.

İşin aslı şu, ben – eş, dul kadın – kocamı öylece bıraktım.

İnsan kendisine güvenen birini terk edince, bu durumun hiç teselli olmuyor.

Cezanız *kendiniz olmak: Dul kadın.* Bu, adil bir ceza.

* * *

"Güçlü davranabilirim. Buna bir son verebilirim."

Yani bu gece, başka bir ilaç almayacağım. Yarım tablet de almayacağım. Ağzımı tebeşir gibi kurutan o iğrenç Lorazepam yok ve yaşlar gözlerimi yakıyor. Yuvama gömülmüşüm, yün çoraplarım, sabahlığımın üstüne giydiğim pazen bornozumla, hem tir tir titriyorum, hem bunalıyor, terliyorum – ensem terden sırılsıklam; yuvamda yastıkları arkama destek yapıyorum, Ray varken hiç yapmadığım bir şey bu, rahat bir biçimde, yani oldukça rahat, okuyor, okumaya çalışıyorum – *Karamazov Kardeşler*'in yeni çevirisini ya da *Don Kişot*' un yeni çevirisini ve orada, gözümün tam ucunda, başucumdaki sehpada Ray'in roman taslağı duruyor, öbür kâğıtların altında, belki bu gece

dayanamaz okurum, bu gece okumaya başlayabilirim çünkü bu bin bir zahmetle daktilo edilmiş sözcükler soluk, soluyor, sayfalar en az otuz yıllık, belki de kırk yıl; kocam *Kara Ayin*'i genç yaşta benimle tanışmadan önce yazmış, evlendikten birkaç yıl sonra da bazı düzeltmelerini yapmış ya da yeniden yazmıştı; bu roman, bana göre, gizli bir belge; kendi kitaplarım gibi, bir tür kod içeren, gizli bir belge; bütün yazılanlar gizli aslında, kamuya açık hale gelenler –"basılanlar"– bile.

Güçlü davranabilirim, diyorum. *Buna bir son verebilirim.*

Hissettiğim bu korkunç şey neyse, içimdeki şey – onu durduracak gücüm var. Dikkatimi toplayabilirsem.

Ama dikkatimi toplayamıyorum. Eskiden olduğu gibi toplayamıyorum. Yataktan çıkmam gerektiğinde, örneğin, hemen giyinip arabayla sağlık merkezine gittiğim gibi, bunu bir daha yapamayacağım galiba. Şu an olmuyor.

Artık olmuyor.

Belki de bu pes etme işareti – sabah yataktan çıkamamak yani. (Depresyonda olunca "sabah" kavramının kendisi bile değişim geçiriyor – "sabah" esnek bir sözcük haline geliyor, "orta yaş" gibi.) Kollar, bacaklar, baş beton gibi ağırlaşıyor. Nefes almak bile çaba gerektiriyor – o da boşa çaba! İnsan Camus'nün Sisifos'u gibi bir kayayı tepeden yukarı çıkarabilirken *nefes almanın* boşunalığından söz edilir mi?

Televizyonu açmak ne kadar kolay. Kanallar arasında, hızla, hiçbirinde bir-iki saniyeden fazla durmadan, gezinmek. Ve hayat ne komik, parçalı, rastgele ve ilgisiz "sahnelerin" birbirine eklenmesi, bir ardışıklık olarak bakınca; özellikle de ses kapalıyken, başkalarının yaşamlarından –yaşam simulasyonlarından– parçaların bir duvardaki gölge oyunundan daha fazla bir değeri yok.

Çünkü o gölgeler de yaşamlardan alınma parçalar. Oyuncuların çoğu da, eski filmlerdekiler, artık hayatta değil. Hayalet aktörler, yüzleri "ikonlaşmış" – kendileri çoktan yok olmuşlarsa da.

Aslında ben kendimi okuyan, fazla televizyon seyretmeyen biri olarak tanımlasam da, şurası bir gerçek: Geç saatteki programların hastası oldum, istemsiz olarak sürekli sürekli değiştiriyorum kanalları – ruhum renk cümbüşü bir möbius şeridi gibi. Hiç bitmeyen adli tıp vakaları, davaları ve ünlü katilleriyle mahkeme kanalı – Hayvanlar

Gezegeni, Turner Klasik Film Kuşağı, CNN, USA, TNT – insan uykusuzluğun bu kadar verimli ve renkli olabileceğini düşünemez; tıpkı bazılarımız için "hastalık" günlerinin sonsuz bir okuma keyfi, *Geçmişe Özlem (Rememberence of All Things Past)* serisinin hepsini, örneğin, yeni çevirileriyle okuma ya da Jane Austen'in bütün eserlerini (yeniden) okuma olanağı gibi, çılgınca bir kaçış; ya da hatta yeni bir proje için notlar almak ya da "bekleyen" mektupları yanıtlamak. Diyelim, sonunda hasta olduğunuzda, yataktan çıkamayınca, gerçekten hasta olunca, diyelim, soğuk alınca, o kadar korkunç bir halsizlik hissedersiniz ki, o kadar belli olur ki *hastalığınız*, ancak başınızı kaldıracak kadar ya da başınızı yastığa yaslayacak kadar gücünüz kalır. Uzun zamandır hak ettiğiniz bir ödül gibi düşlediğiniz okuma işini yapmanıza olanak kalmaz, tıpkı yataktan zıplayarak kalkıp evin bir ucundan bir ucuna dans etmenize –koşmanıza– olanak olmadığı gibi.

Bana da böyle oldu işte. Bütün iyi niyetime karşın *Büyülü Dağ*'ı yeniden okuma isteğimi hemen yitirdim, *Savaş ve Barış*'ı okuma isteğim ondan da hızlı yitti – Susan Sontag büyük bir hararetle önerdiği günden beri, yani yıllardır okumaya niyetlendiğim Elias Canetti'nin *Auto-da-Fé*'si hepten gitti, zaten ilgim de bitti; becerebildiğim tek şey, bir felsefeci arkadaşımın, yıllar önce adıma imzaladığı, Wittgenstein ile ilgili kitabından birkaç sayfa okumak. *Don Kişot* ve *Karamazov Kardeşler*'e gelince; ilk olarak ilkgençlik yıllarımda okuduğum bu büyük eserler şimdi başımın üzerinde dev bulutlar gibi dolaşıyorlar, benden o kadar uzak ve ulaşılmazlar.

Yuvada, darmadağınık yatak örtüsünün içinde televizyonun uzaktan kumandası *ulaşılabilir* durumda ama.

57

Ölüm Araştırmaları

Her şey neden bu kadar *parlak?*

Gözkapaklarımın gerisine ulaşacak kadar *kör edici parlaklıkta?*

Uykusuz geçen bir kahramanlık gecesinin ardından şu an –Lorazepam'a karşı (tahminen) geliştirdiğim bağımlılıktan kurtulduğumu düşünürken– gün bitmek bilmiyor, başağrısından kıyıya vurmuş, ucuz filmlerin gözyaşı efektleri gibi pırıl pırıl ama arada tuhaf parçalar var – düşünüyorum da: *Keşke! Keşke uyuyabilsem! Hemen şuracığa uzanıp gözlerimi kapatıp birkaç dakika bile olsa uyurdum! Keşke...* 1 numaralı otoyol üzerindeki Shop-Rite'dayım, daha önce buradan hiç alışveriş etmemiştim, elimdeki kocaman alışveriş arabasını floresan ışıklı bitmeyen koridorların arasında sersem gibi sürüyorum; kalbim bir tuhaf atıyor, kulaklarım deli gibi uğulduyor, çünkü gece darmadağın yuvada ter içinde titreyerek en fazla bir saat uyuyabildim, birkaç kere yataktan kalkıp evi oraya buraya çarparak boydan kat edip termostatın derecesini düşürmeye gittim... Uyanık kalmaya dayanamıyorum, ama çarem var mı? Uyumaya çalışınca zihnim bıçak gibi keskinleşiyor; beynim hiçbir yük taşımayan kaçak bir tekerlek gibi, takıntılı kaygılarım dışında düşüncelerimin bir içeriği yok: *ilaç bağımlılığı, uykusuzluk – ilaç bağımlılığı, uykusuzluk;* bir gece tipik uyku bozukluğu dürtüsüyle yataktan kalkıp Homeros'e baktım, Odysseus'un ve adamlarının etrafını saran deniz canavarlarıyla karşılaştığı bölüme:

Skylla oturur mağarada, ulur acı acı,
sesi benzer yeni doğmuş bir eniğin sesine,
ama kendisi öyle korkunç bir canavardır ki...
On iki ayağı var, biçimsiz ve güdük on ikisi de,
upuzun boyunları var tam altı tane,
her boynun üstünde korkunç bir kafa var,
her kafada üç sıra diş, üst üste, sımsıkı,
kapkara ağızlar durmadan ölüm saçar

...
tanrısal Kharybdis sömürür yutar suları ağacın altından.
Üç kez kusar günde ve çeker içine sömürür üç kez,
suların yuttuğu sıra varayım deme oraya sakın,
yeri sarsan tanrı bile seni yıkımdan kurtaramaz –
...
Böylece girdik dar boğaza içimizi çeke çeke,
Skylla bir yanımızda, tanrısal Kharybdis bir yanımızda...
(*Homeros, Odysseia, 12. Bölüm, Azra Erhat ve A. Kadir çevirisi*)[1]

Yaşama mücadelesinin en yalın, temel, öz halinde en büyük korku, canlı canlı yenmektir.

Yaşama mücadelesinin daha "medeni" bir halinde en büyük korku, aklını yitirmektir.

Keşke! Ama yitirmeyeceğim.

Bu akşam, bir arkadaşın evinde yemek var.

Arkadaşım E. Princeton'daki bu şık evden yakında çıkacak – çünkü ev yaşamı, evliliği mahvoldu.

Ev, yuva, ev yaşamı – bunlar gizemli sözcükler, anlam yüklüler. Bir gün gelip de bir daha garanti sayamayacağımız bir biçimde elimizden gidene kadar garanti saydığımız koşullara işaret ediyorlar.

E., Ray'in ölümünden beri en yakın e-posta arkadaşlarımdan biri oldu. Gece geç saatte –sabah çok erken– E. ile en özel, ilginç, lirik-gerçeküstü mesajları paylaştığımız oluyor.

E., bir kadın olarak kendisini benim yerime koymuyorsa da –kendisini dul bir kadın kadar perişan bir durumda görmüyorsa da– ben onunla büyük bir yakınlık hissediyorum. İkimiz de hayat arkadaşımızı kaybettik, ikimiz de kendimizi birden yapayalnız bulduk.

Uzun yıllar bir başkasıyla paylaştığımız evlerde şimdi yalnız yaşıyoruz.

İkimiz de bir araba kazası geçirmiş gibiyiz sanki. Yaralarımız tam olarak göze görünmüyor.

Hangimizin durumu daha kötü, kim bilir? Kocasını ölüm nedeniyle

1 Homeros, *Odysseia*, Can Yayınları, 1994. (yay.n.)

kaybedeninki mi, evi terk edip başka bir kadına gittiği için kaybedeninki mi?

Bu akşam yemekte yalnızca dört kişi var: dört kadın: İçlerinden üçü boşanmış –(biri, birden fazla kez)–, biri de "dul kalmış".

Yemekte sohbet büyük ölçüde E.nin durumuna yoğunlaşıyor – o güzelim evinden yakında kovuluyor olmasına, çektiği para sıkıntısına, hayat arkadaşının güvenini kötüye kullanarak ona nasıl ihanet ettiğine.

İhanet olunca, öfke, hınç da oluyor. Bense hasetle bu duyguların şu an dul kadının ıslak bir palto gibi üzerinde taşımak zorunda olduğu bu acının yarattığı kalp ağrısına göre ne kadar sağlıklı ve *heyecan verici* olduğunu düşünüyorum.

Boşanmış kadınlardan biri –birkaç kez boşanmış olan– son kocasının onu binlerce dolar dolandırdığını, ama avukatının yine de dava açmamasını önerdiğini anlattı: "Değmezdi buna."

Bu adamın –hem de toplumda seçkin bir araştırmacı bilim adamı olarak tanındığı halde– böylesi sahtekâr ve düzenbaz olabilmesini akıl almıyor. S.nin ondan söz ediş biçimine bakan onu küçümsediğini düşünebilirdi. Ama önceki kocasını da birkaç yıl önce, Princeton'da büyük bir skandal olacak biçimde, bu adam için bırakmıştı.

İkisi de sadakatlerinden kuşkulanmayan bir eşi terk etmişlerdi. İkisi de geride kalan eşi çok derinden yaralamışlardı.

E.nin on yedi yıllık aldatan eş öyküleri! Açık yüreklilikle anlattığı, gülünç öyküler.

Şarap da iyi geliyor. İçebiliyorsanız.

Bu açık saçık Bathlı Kadın hikâyelerinin ortasında ne kadar da yalnız hissediyorum kendimi, ne kadar –deneyimsiz, saf... Ray'in hayatımdaki ilk erkek olduğu bir gerçek ve son erkek, tek erkek... Yazar olarak sahip olduğum üne karşın özel hayatım Laura Ashley tasarımı bir duvar kâğıdı kadar ölçülü ve biçili.

Kadınların ilgisi bana yöneliyor. Çok sessiz oturuyorum. Onlara diyemiyorum ki: *Eve gitmeyi istiyorum ben, yuvama gömülmek istiyorum. Uyuyamasam bile. Öyle mutluyum ki, orada...*

Aslında, gerçekten mutluyum orada. "Çok iyi vakit geçiriyorum" orada. Kadınların dostluğu müthiş, E., muhteşem bir yemek

hazırlamış, birlikte olmak hepimize moral veriyor – pırıl pırıl yemek masası gibi, ahşaba yansıyan mum ışığı, zarif vazolardaki beyaz çiçekler bir tür cankurtaran salı sanki, biz de dördümüz dalgalı denizde o salda gidiyoruz.

S. uyku durumumu soruyor, ona çok iyi uyuyamadığımı anlatıyorum ama doktorun verdiği bağımlılık yapan ilacı da almıyorum – daha dün gece, direnmeyi ve ilacı almamayı başardım; tıp eğitimi almış meslek sahibi bir kadın olarak S.nin bu sözlerimden etkileneceğini düşündüysem de S.nin, görünüşe göre bana, ama aslında herkese söylenen şu sözleri ile suspus oluyorum: "O ilaca ömrün boyunca 'bağımlı' kalmanda bir sakınca yok, hiç uyumaman kadar ciddi bir sorun sayılmaz çünkü bu. Uyumazsan bağışıklık sistemin çöker, hastalıklara ve mikroplara davetiye çıkarırsın, ömrünü kısaltırsın. Uyumazsan ölürsün."

Lanet okunur gibi söyleniyor sanki bunlar, yemek masasının başında kıpırdamadan öylece oturuyorum. Öyle çaresizim, öyle zayıf ve bitkinim ki cankurtaran salından düşecek gibiyim. *Uyumazsan ölürsün.*

S. çok otoriter bir sesle konuşuyor. S. bize şöyle diyor: "Ölüm araştırmaları gösteriyor ki..."

Ölüm araştırmaları!

Bu sözcükler karşısından donuyorum. Oysa Lorazepam bağımlılığımdan kurtulmaya öyle kararlıydım ki – sanki bu anksiyete, depresyon, uyku bozukluğu gibi durumlara –birebir *dulluk* durumuna karşı hatta– bağımlılığımdan kurtulmakla aynı şeymiş gibi...

Arabayla eve dönerken, iyice kaygılanıyorum, yine de çocukça bir huzur var içimde: *Bağımlılığımdan kurtulmayı denedim. Denedim!*

58

DAVETSİZ MİSAFİR

Evde biri var! Evde davetsiz biri var! Dikkatsizlikten kapıların hepsini kilitlemeyi unutmuş – yine. Ama şu an terasa bakan arka kapıdan eve Ölüm girmiş durumda. Yatakta korkudan donmuş bir halde yatıyor. Koridorda ayak sesleri var. Aralık duran kapı usulca açılıyor. Karanlıkta bir gölge; kopkoyu zifiri karanlık çünkü, belli ki, başucundaki ışığı da söndürmüş, uyuyakalmış –öyle mi?–, aşırı gerginlikten bitkin düşmüş, ilacın etkisiyle dalıp gitmiş, "gerçeklikten kopmuş", davetsiz misafir ona doğru yaklaşırken kıpırdayamıyor. Ölüm cinsiyet olarak hep **erkek***tir. Ölüm hep dilsiz ve etkilidir, en etkili hareketi de yüzünü, burnunu ve ağzını kapatacak biçimde yastığı bastırmak olabilir. Havasız! Oksijensiz! Çırpınıp panikler. Hayalini kurduğu Ölüm bu değil. İstediği Ölüm bu değil. Onunla mücadele edecek, hayatta kalmak için mücadele eden bir hayvan gibi – yaşamı için, hayvansı bir varlık mücadelesi veren, kayıp, acı, melankoli gibi lüks duygulardan habersizce. Terden vıcık vıcık olmuş yatağında çırpınan kadın birden gücünü topluyor, ama Ölüm daha güçlü.*

V

"ÖYLE MUTLU GÖRÜNÜYORDUNUZ Kİ"

Ray'i sevdiğin, çok sevdiğin ve onsuz yaşamayı aklına bile getiremediğin halde, Ray'in hiç ilgisini çekmeyecek şeyler yaptığını fark edeceksin, Ray yaşasaydı hiç tanışamayacağın insanlarla tanışıyorsun, bütün bunlar senin için çok iyi şeyler, şu an böyle düşünmüyor olsan da.

– Eleanor Bergstein

59

ÇOK ERKEN!

Çok şaşırıyorum Ray'in öldüğü mevsimdeki o kesintisiz soğuk havaların, fazla ovulmuş bir tava gibi New Jersey göğünün, akşam olmadan kupkuru topraktan yükselen o alacakaranlığın yerini yavaş yavaş *bahara* bırakmasına.

Dul kadın *değişim* istemiyor. Dul kadın dünyanın –zamanın– *bitmesini* istiyor.

Tuhaf bir huzur, teselli – kışın bu kadar uzun sürmesi, neredeyse martın sonuna, nisana kadar.

Kapının eşiğinde durmuş bahçeyi seyrediyorum. Ne kadardır burada durduğumla ilgili hiçbir fikrim yok. Beni büyüleyen, korkuya kapılmama neden olan, toprağın üstünü kaplayan kar örtüsünün içinden fışkıran incecik yeşil filizler: laleler. *Çok erken! Çok erken bu.*

Ray'in laleleri. Geçen sonbaharda bütün tarhı çapalamış, onlarca lale soğanı ekmişti. Yumuşacık kahverengi toprakların içinde dizlerinin üstünde kendinden geçmiş, huzurlu, *mutlu.*

Bahçıvanlar için gelecek bir tehdit değildir, *mutluluk* kaynağıdır.

Bana Hollanda'dan gelen paketlerle lale soğanını göstermişti. Parlak kırmızı, sarı çizgili, mor çizgili, uçuk turuncu çizgili ipeğimsi beyaz. Bu laleleri evimize üç-dört kilometre uzaklıkta en sevdiği fidanlık/bahçe olan Kale Fidanlığı'ndan almıştı.

Benimle gelmek ister misin? – Öğlen yemekten sonra Kale'e gidiyorum.

Genelde yanıtım, hayır, olurdu. *Yok, teşekkür ederim, işlerim var.*

Şimdi, düşününce, kalbim acıyor. Ne aptallık, çılgınlık – gözlerim nasıl da körmüş, *yapacağım işin* kocamla Kale'e gitmekten daha önemli olduğunu sanmışım.

Garaj yoluna yakın öbür tarhlarda kardelenler de açmaya başlamış – görülemeyecek kadar küçükler ama engel tanımadan boy veriyorlar. Bu küçük zarif çan biçimli çiçekleri insan kolaylıkla kar öbeği sanıp geçebilir ya da kış sonu çürümüş yapraklarla fırtınadan kalan çerçöp içinde hiç fark edilmeyebilirler bile.

Bir de çiğdemler var, Ray'in ektiği: lavanta rengi, mor çizgili, sarı, uçuk turuncu... *Çok erken! Hepsi için çok erken.*

İlkbaharı müjdeleyen bu küçük çiçeklerden biraz toplayıp yemek masasının üstündeki, mufak penceresinin önündeki, bazen de Ray'in masasının üstündeki küçük vazolara koyardım.

Şimdi ise, çiçek toplamanın, onları eve getirmenin düşüncesi bile itici geliyor bana, rahatsız ediyor.

Mutfakta yemek hazırlamak gibi. Yemek masasında oturup yemek yemek gibi tıpkı.

O kadar çok şey *rahatsız edici* geliyor ki, *bitmediği* için.

"Haksızlık bu. Ray öyle çok isterdi ki..."

Burada olmayı. *Yaşıyor* olmayı.

Şubat ayında Ray'i salonda, üstü *New York Times* sayfaları ve buruşturulmuş kâğıt mendil dolu Parsons tasarımı beyaz masanın başında otururken bulduğum o sabahı düşünüyorum. Onu Sağlık Merkezi'ne götürmek için ısrar edişimi. Bunun beklenmedik, can sıkıcı, günlük işlerimizi aksatan bir durum olduğuna ama Ray'in birkaç saatte, ya da belki ertesi sabah eve döneceğine nasıl inandığımı – ikimizin de nasıl inandığımızı.

O bulaşıcı hastane yolunda – William Carlos Williams'ın bu dizesi hiç bitmeyen bir çıngırak sesi gibi kafamın içini dövüyor.

Ve düşünüyorum, çaresizlik içinde düşünüyorum, Ray'i Princeton'a götürdüğümde, onu, iyi bir eş olarak, böyle bir *bulaşıcı hastaneye* teslim etmemin ne korkunç bir şey olduğunu. Kocamı içinde çok mutlu olduğu evden çıkarıp götürmüş olmamın – nereye? O bana güvenmişti, zayıftı, hastaydı. Direnecek ya da benim kararımı sorgulayacak gücü yoktu.

Şimdi de laleler. Hollanda'dan gelen bu laleler ondan sonra da yaşayacaklar.

İçimi bir öfke kaplıyor, bütün lale soğanlarını kazıp çıkarmak ya da filizleri çürümüş yapraklarla, pisliklerle örtmek istiyorum.

Dul kadın *zamanı durdurabilse.*

Dul kadın *zamanı geriye döndürebilse.*

Ağzım kupkuru, dudaklarım yara içinde sanki. Sabahın o tanıdık ekşimsi tadı, uykusuzun *sabahı* – bitmek bilmeyen bir geceyi

izleyen bu bitkin/başağrılı/zombi hali, gece ara ara "uyku" parçaları ile kesintiye uğrasa da S.nin önerisine karşın almayı bıraktığım güçlü Lorazepam'ın değil de geceye yaydığım başka ilaçların etkisiyle: 11'de belki bir yarım Lunesta; saat 4'te bir yarım daha ya da bir arkadaşın önerisiyle bir iki Tylenol hapı; ya da *Benadryl* – reçetesiz ilaçların *alışkanlık yapmadığı* söyleniyor.

Öyle korkuyorum ki *bağımlılıktan! – Bağımlı!* Artık yaşamım perişanlıktan ibaret olsa da *bağımlı* olmamaya kararlıyım.

Her türden ilaç bağımlısına, alkoliklere ve çevremizdeki *yürüyen yaralılara* karşı artık büyük bir anlayışla yaklaşıyorum aslında, onlar da biziz, kendimizi uyuşturmuş halimizle. Onların ruhsal hasarı öyle büyük ki yalnızca güçlü ilaçlar bastırabiliyor bunu. Yoksa, intihar gelir.

Eski yaşamımda, okullu kızlara özgü bir ahlaksal kesinlikle ilaç bağımlılığının, alkolikliğin, intiharın –bireyin genel olarak çökme halinin– manevi bir eksikliğin işareti olduğuna ve irade gücüyle bunun üstesinden gelineceğine inanıyorduysam da şimdi tam tersini düşünüyorum.

Beni şaşırtan, buna boyun eğmeyen bir sürü insanın olması. Bir sürü insanın kendini öldürmüyor olması...

"İntiharın" –fikir olarak– Ray'de nefret uyandırıp uyandırmadığından ya da Ray'in bu düşünceye kayıtsız olup olmadığından emin değilim. Ray'in intihardan felsefi bir konu olarak söz ettiğini duymadım, kişisel olarak söz ettiğini zaten duymadım. Ama soluk kesen büyülü dizeleri hep hiçliğe, tükenişe işaret eden Sylvia Plath'ın şiirlerini derslerinde işlediğini hatırlıyorum:

Ölmek
Bir sanat, her şey gibi.
Ben bunu öyle iyi yapıyorum ki.
Akılları baştan alacak kadar iyi.
Gerçek sanılacak kadar iyi.
Bu konudaki yeteneğim belli.
– "Lady Lazarus"

Anne Sexton'ın da şiirlerine konu aldığı "neredeyse tarifi olanaksız şehvet" bu işte – *kendini uyuşturma* isteği, *kendini-yok etme* derecesine kadar.

Korkunç bir hata varmış gibi, temel bir hata, kişinin yaşıyor olmasında ve intihar da bunu düzeltme yoluymuş gibi, "yanlışı" "doğruya" çevirme yolu.

Dul kadın kalbinin derinlerinde hissediyor *hâlâ yaşıyor* olmaması gerektiğini. Şaşırıyor, korkuyor, *yanlış* yaptığını düşünüyor. Kapının ağzında titreyerek durmuş bahçedeki küçük yeşil lale filizlerine bakarken transa girmiş gibi düşünüyor bunları. Ray yaşıyor olsaydı burada olmayacaktım, bunları düşünüyor olmayacaktım; bunları düşünüyor oluşum çok derin bir konu, bu düşüncelerin peşine takılıp gitmeliyim. Görüş alanımın çeperinde sürüngenimsi yaratık hafiften parlıyor – *bundan* kurtulmam gerekmez mi?

Sabahın ilerleyen saatleri artık, havada bir hareketlenme var, bir koku –bahar mı?– dul kadın yine de felç olmuş gibi, uyuşmuş gibi. Telefon çalarsa açacak gücüm yok, ama telefonun zili beni bu trans halinden çıkarabilir. Ah, kim arayacak ki beni, beni düşünecek olan dostum hangisi: *Joyce'u arayıp da bir hatırını sorsam, zavallı Joyce! – Telefonu açmaz zaten.*

60

"Elveda Las Vegas"

Transa girmiş gibi televizyona baktığım geceler –uzaktan kumanda uyuşuk parmaklarımın arasında– kırık ayna gibi parçalar halinde gözüme takılan film galiba *Elveda Las Vegas.*

İzlemekten kaçındığımız bir filmdi bu. Ray'in de benim de hiç ilgimi çekmemişti – iflah olmaz bir alkoliğin öyküsü. Çok iyi eleştiriler almış olmasına ve herkes tarafından hayranlıkla anlatılmasına karşın görmek istememiştik, hiç.

Yine de, Ray'in ölümünden sonraki şu haftalarda *Elveda Las Vegas,* beklenmedik anlarda, ilginç bir biçimde büyüsü altına alıyor beni.

Bazen kablolu iki kanalda birden gösteriliyor, farklı saatlerde. Bir hafta içinde birkaç kez gösterildiği oluyor. Yine de başından sonuna kadar seyretmiş değilim –(ama şu an zeten hiçbir şeyi "başından sonuna" izleyemiyorum ki – öyle huzursuzum ve dikkatim öyle dağınık ki)– ama farklı aralıklarla konusunu anlamama yetecek kadar bir bütünlük içinde on beş dakikalık, yirmi dakikalık parçalarını izlemişimdir.

Sanki ancak bu kadarlık sürelerle dayanılabilirmiş gibi *Elveda Las Vegas*'a.

Her şeyin anlamı var. Her şeyin bir anlamı var. Hiçbir şey rastlantısal değil.

Bazı sahneleri defalarca izledim. Bir kez sondaki asılma sahnesini. Yine bir kez de, gecikmiş bir biçimde, filmin başını – kahramanın kendine zarar verme davranışının açıklaması olarak, bizi ondan uzaklaştırsa da ve onunla ilgili olumlu duygularımıza zarar verse de.

Hollywood'da otuzlu yaşlarının sonunda –kırklarının başında?– karısı tarafından terk edildikten sonra kendisini öldürene kadar içki içmek amacıyla Las Vegas'a gelen bir senaryo yazarının bu karamizah/duygusal ve itici hikâyesine, neredeyse iradem dışında, kaptırıyorum kendimi.

Nicholas Cage'in Oscar ödüllü alkolik "Ben Sanderson" performansıyla daha önce en ufak bir biçimde ilgilenmemişken şu an

büyüleniyorum. Cage özellikle hayran olduğum bir oyuncu değildi, şu âna kadar, ama bu oyunu çok dikkat çekici, son derece gerçekçi. Elisabeth Shue'nun oynadığı hüzünlü bir havası ve her an tükenecekmiş gibi duran bir güzelliği olan Vegaslı "Sera" daha çok ilgimi çekiyor aslında. *Elveda Las Vegas*'ın konusuna karşın romantik bir film oluşu –kader mahkûmu sevgililer nedeniyle insanın ilgisini çeken– sıra dışı bir durum. Fahişe Sera'nın lanetli Ben'e olan bağlılığı insanı hem, Hıristiyanlığın efsanevi azizlerinin ve şehitlerinin sinir bozucu bağlılık öyküleri gibi kızdırıyor, hem de çok gerçekçi. *İnsan âşık olacağı kişiyi seçemez. Aşk duygusu kaderimizdir. Kader değiştirilemez.*

Ve: *O kadar az zamanımız var ki...*

Filmi parça parça izledikten sonra, anlıyorum ki Sera, Ben'den sonra hayatta kalmayı başarmış ve ona duyduğu aşkın öyküsünü anlatıyor. Ona olan umutsuz aşkını.

İlişkilerinin başında Ben, Sera'yı uyarıyor: *Bana sakın içkiyi bırakmamı söyleme.*

Sera da uyarıyor: *Sakın hayatımı değiştirmeye çalışma.*

Ben, Sera'yı alıp götürecek, hatta onu aldatacaktır – adam öyle alkole batmış bir haldedir ki cinsel gücü filan da kalmamıştır. *Elveda Las Vegas*'ı bu kadar güçlü bir film yapan şey, kadının bu zavallı inançsız adama karşı hiç azalmayan bağlılığıdır.

Başlangıçta, henüz görmemişken, filmle ilgili hoşuma gitmeyen ne varsa şu an benim için müthiş bir çekicilik taşıyor. Kendi kendilerini uyuşturanların "ahlaki zayıflıklarından" hiç hoşlanmaz ya da bunu onaylamazken, şimdi onları anlıyorum: *Çünkü ben de artık onlardan biri oldum.*

Elveda Las Vegas'a olan ilgim filmin yarı-yaşamöyküsü niteliğindeki romanından uyarlandığı romancı John O'Brien'ın kendisinin de alkolik ve intihar eğilimli biri olduğunu –(tabii ya, başka kim dibe vurmuş bir yaşamı bu kadar içten yazabilir ki)– ve filmin çekimi başladıktan iki hafta sonra intihar ettiğini öğrenmemle artıyor.

Beni etkileyen, esir alan şey, Sera'nın, sonuna kadar, Ben ile kalması. Onu hiç terk etmeyecek. Onu terk ederek kendini kurtarmayacak. Adamın ona verebileceğinden fazla bir beklentisi yok. *Onunla, bu zavallı bağımlı adamla olabildiğince uzun kalmak. Birlikte geçireceğiniz*

zamanın kısalığını bile bile. Hiçbir şey beklemeden, olduğu haliyle.

Biz Ben ile Sera'dan daha fazla yakınlık kursak da Ben'den sonra hayatta kalan Sera oluyor. Çünkü kadının erkekten uzun yaşaması daha olası ve erkeğin yaşamının/ölümünün anlatıcısı olması.

Kadın, ağıtçı. Kadın, belleğin deposu.

Ve film ilişkilerinin hızlı bir özetiyle bitiyor – Sera'nın zavallı Ben ile ilgili "mutlu" anılarıyla. Bir kadının böyle bir adama nasıl –bütün sağduyusunu yitirerek– tutulduğunu görüyoruz.

Hastalıkta ve sağlıkta. Ölüm bizi ayırana kadar.

61

"YAŞANMAMIŞ OLAN..."

Ama insanın acı katsıyısı hayali bir büyüteçle bakmadan, hayatta gelip geçici hatta bazen görülmez olan bir yoğunluğu nesnelere yüklemeden de yeterince ürkütücü değil midir? Bazıları için değil. Çok çok azı için de, boşluktan belirsizce evrilen bu büyütüş tek teselli kaynağıdır, yaşanmamış olan, fikirde kalan ve eksiksiz olarak kâğıda geçirilen şey, anlamı en büyük öneme sahip olan hayattır.

Philip Roth, *Exit Ghost*

Bu sözlere inanmayı o kadar isterdim ki!

Yazar için anlamlı, önemli ve sırf "yaşıyor olmaktan" öte değer taşıyan ayrıcalıklı bir yaşam iddiası içeren bu cesur ve meydan okuyan sözler – yaşamdaki düş kırıklıklarının sanatla telafi edilebileceğinin ifadesi.

Yuvaya gömülmüş Philip'in yeni romanının ciltli son taslağını okuyorum – Ray de hasaneye yatırılmadan kısa bir süre önce okumuştu. Sanatla ilgili bu iddiaya inanabilsem keşke, ama yapamıyorum – bu benim için hiç de mümkün değil.

Ray'in ölümünden beri –*ölüm* yeni bir sözcük benim için, ürkütmeden kullanmayı ancak becerebiliyorum– yazarlığımın –"sanatımın"– yaşamımın bir parçası olsa da en önemli parçası olmadığını fark ediyorum.

Dâhilere saygı duyarız – sanki "dâhi" bir dağın tepesinde tek başına duruyormuş gibi. Oysa bu yanlıştır, mantıkdışıdır.

Benim yaşamım bir kadın olarak yaşamım demek, "insan" olarak yaşamım diyebiliriz ve "insan" olarak yaşamımı da başka insanlar belirliyor; sürekli gel-gitli bir deniz, bir dalga, başkalarının duygularının etkisi; başkalarının sabitleyemeyeceğimiz düşünce akışları, tıpkı varoluşu da sabitleyemediğimiz gibi. Philip Roth'un iddiası "kâğıt üzerine basılı sözlerin" yaşamın yapamadığı bir süreklilik içinde olması, belki de doğrudur bu, böyle söz düzeyinde –(en azından eserlerinin

baskısı sürekli tükenen yazarlar için)– ama ne ürpertici ve cılız bir teselli kaynağı!

Ortak bir dilde ama çok farklı bir biçemde konuşan Amerikalı bir büyüğümüz de var:

> Bir yazar yazdıklarıyla yaşamalı ve ölmelidir. Yalnız ve yalnızca bunun için. Bir savaş; bir deprem, harflerin canlanışı, İsa ya da Melekler, Cennet, Cehennem, güç, bilim, Hiçlik (*Neant*) – onun için yalnızca fırçasının darbeleri olarak.
>
> *Ralph Waldo Emerson, "Experience"*

Fırçası. Bu çok erkekçe bir duruş bence. Büyük bir cüret ve cesaret. Boşluğa karşı fazla bu cüret.

Düşününce korkunç geliyor, belki bir gün, yalnızlık, umutsuzluk ve meydan okuma duyguları içinde benim de böyle bir iddiada bulunma olasılığım.

62

Zalim Kaba Budala "İyi Niyetli"

"Ahhh Joyce – *pembe* giymişsin. Ne güzel."

Yüze inen bir tokat gibi ya da böğre bir tekme – başka kadınların da bulunduğu bir ortamda bir kadının bana söylediği bu sözler, Princeton Üniversitesi'nin kilisesinde Robert Fagles için yapılan bir anma töreninden sonra. Kadın yakın arkadaşım filan değil, daha çok eski bir tanıdığım, geçmişte iyi duygular beslediğim biri, ama şu an ona arkamı dönüp kaçmak istiyorum.

Ne giymeliydim? Siyah mı?

Benimle nasıl böyle konuşursun? – Ayrıca gülkurusuna "pembe" demen de büyük salaklık.

Medeni davranmayı beceriyorum elbette. Galiba gülümsemeyi de beceriyorum. Yalnızca arkadaşım Jane fark ediyor yüzümdeki şaşkınlığı, incinme ve inanamama ifadesini.

Niyeti kötü değil. Seni kızdırmak istememiştir. Patavatsız, düşüncesiz işte – konuşmayı bilmiyor, tabii konuşmamayı da beceremiyor.

Ben, yine de, olabildiğince çabuk kaçıyorum.

"Yeni bir başlangıç –biraz boşanma gibi– *iyi* olabilir."

Adamın yüzünü çelenk gibi kaplayan şu gülüş, sesindeki şu iddiasına inatla sahip çıkan ifade – bana hiç yakışmasa da kocamla ben boşanmadık, diyorum – "Ben dul kaldım. Bu farklı bir şey."

Yine de ısrar ediyor adam: "Tam da farklı sayılmaz. Tam anlamıyla yani. Bu da 'yeni bir başlangıç' – istediğin yöne gidebilirsin."

"Öyle mi?"

"Eşin gitmiş oluyor. Gerçek olan bu. Taşınsa da ya da her neyse."

Adam eve çağırdığım bir müteahhit, tamir işleriyle ilgili fiyat versin diye. Ortak arkadaşlarımız tarafından hararetle tavsiye edilen ama hiç tanımadığım biri. Ray'in tanıdığı biri değil, o da Ray'i tanımıyor zaten. Yine de bu iddiacı havası, bu bilgiç hali, sanki kendisi de boşanmış gibi – bir yıkıntının içinde sürüklenmiş, harap olmuş, gururu

incinmiş – ama şimdi hepsi geçmiş.

"Ev sizin, istediğiniz gibi yaptırabilirsiniz. Değişiklikler yapabilirsiniz, eklemeler yapabilirsiniz ya da *satabilirsiniz.* Son seçenek olarak."

Gerçek mi bu? Bu tuhaf konuşma? Yoksa bu kocalarını daha yeni "kaybetmiş" kadınlarla yapılabilecek son derece sıradan normal bir konuşma da ben mi fazla hassasım, derimin dış yüzeyi soyulmuş gibi? Tabii sinirlenmemeye çalışıyorum, çünkü bu adam da iyi niyetli – kabalık, zalimlik, budalalık etmek değil niyeti; onun dediği şu: *İyi tarafından görmeye çalış! İçini karartma! İşte sana büyük bir fırsat!*

Müteahhit gittikten sonra kendimi sersemlemiş ve bitkin hissediyorum. O süslü küçük kartvizitini hemen parça parça ediyorum. O fazla neşeli bağırtılı telesekreter mesajlarına da yanıt vermeyeceğim. Bir gün kamyonetiyle, buralardan geçiyormuş da öylesine uğramak istemiş gibi evin önüne gelince de arka tarafa kaçıyorum, ön kapıdan olduğunca uzağa saklanıyorum.

"Ahhh Joyce! *Öyle üzüldüm ki* duyunca..."

Princeton'da bir restoranda arkadaşlarımla yediğim yemeğin ortasında, tam arkadaşlarla gülüşüp konuşurken, alıcı kuş gibi bir şey restoranda uzaktan beni tanır tanımaz tepemizde beliriyor –(aslında ben de görmüştüm onun, bu kişinin bana doğru gelişini)– ama bu kez hemen diyorum ki, umarım bunu söylediğimde kalbime makaslar saplanırken gülebilmişimdir de: "Yok, şimdi olmaz, lütfen. Şu an hiç yeri değil, teşekkürler."

Edmund White anlatıyor, ortak bir tanıdığımız, bir üniversite yöneticisi, "Joyce'a da bir türlü çiçek gönderemedim," diye hayıflanıp duruyormuş – bu lafa birlikte gülüyoruz, bu lafın anlamına yani, sanki bu kadından gelecek çiçekler, bu kadından gelebilecek herhangi bir başsağlığı dileği, hatta herhangi bir tepkinin önemi varmış gibi.

"Hiç dert etme dedim ona," dedi Edmund. "Ona senin istemediğin kadar çiçeğin olduğunu söyledim."

Bir (kadın) arkadaşım beni içtenlikle teselli ediyor:

"'Acı' nörolojik bir durumdur. Sonunda nöronlar yine 'devirlerine

başlarlar'. Eğer öyleyse tabii, o zaman insan, bence, *bu bilgiyle* süreci hızlandırabilir."

"Seni görmek istiyoruz, Joyce! Çok uzun zaman oldu."

Princeton'da bir başka restoranda arkadaşlarlayız – üç çift, içlerinde Princeton'daki en eski dostlarımız var; birden erkeklerden biri kadehini evliliğe kaldırıyor, uzun evliliklere çünkü çiftlerden her biri elli yıldan fazladır evli; sohbet eskilere, eski anılara, evliliklere uzanıyor; uzun uzun anılıyor eskiler, özellikle erkeklerden biri konuyu sürdürüyor da sürdürüyor; bense perişanım, bir an önce kaçıp kurtulmak istiyorum bu insanlardan, sanki Ray'i hiç tanımamış, hiç arkadaşı olmamış gibi bir tavırla beni dışlayan zekâdan yoksun bu zalimce konuşmalardan. *Beni incittiklerini nasıl anlamazlar? Nasıl, hepsi de Ray'i bu kadar iyi tanırken...*

"Özür dilerim. Benim gitmem gerek."

Kocam öldüğünden beri ilk kez insanların içinde ağlıyorum, hemen gitmem gerekiyor oradan, arkadaşlarımın bakışları arasında; erkeklerden biri arkamdan yetişiyor, özür diliyor, iyi niyetle tabii – ama ben onunla konuşamıyorum, kaçmam gerek.

İnsan içinde ilk sinir krizim ve de son.

"Peki, şimdi ne yapacaksın? Evi satacak mısın?"

63

"EĞER..."

Eğer yaşamıma son verecek olursam, bu önceden tasarlanmış değil anlık bir kararla olur.

Bir gün –hatta galiba bir gece – yalnızlık canıma yetecek –canıma yetmekten çok da anlamsız gelecek– ve öyle yorgun olacağım ki her yanım sızlıyor olacak ve bu durumun değişmeyeceğini, böyle süreceğini ya da daha kötüleşeceğini bilmek – daha da zayıflayacağım ya da belki bir anda gücümü toplayıp kararlılıkla sonunda bu işi bitirmek üzere *yüksek bir tramplenin –çok yüksek bir tramplenin– ucunda aşağıdaki suyun derinliği belirsiz –yüzeyi dalgalı, parlak, plastik gibi– titreyerek dengede duran biri gibi ve çaresi ilaç stokum olacak.*

Peki bu not nasıl bırakılır? Bu sarsak not? Oysa insan açıkça söylemeli.

Yaşamın zengin, harika, güzel, çeşitli, hep sürprizli ve değerli bir şey olmadığını söylemiyorum – yalnızca, benim için, artık bu yaşama dahil olmak imkânsız. Dünyanın güzel olmadığını söylemiyorum – en azından dünyanın bir bölümünün. Yalnızca, benim için, bu dünya artık uzak ve ulaşılmaz bir hale geldi.

Sahilde, fırtınanın bıraktığı çerçöpün içinde, aydınlık bir feribot ya da yelkenli ya da lüks tatil gemisi sahilden uzaklaşırken durur da geminin gidişine bakarsınız ya, göz alıcı ışıklar, müzik, sesler, kahkahalar. Gemiye el sallasanız da el sallamasanız da aynı: Kimse fark etmiyor, gemi denizde uzaklaşıyor.

64

"BİR DAHA ASLA"

Sevgili Joyce,

Lütfen sakın pes etme. Sana değer veren ve dostluğuna ihtiyaç duyan ve seni deli gibi özleyecek olan o kadar çok insan var ki. Biraz ani gelebilir bu söylediklerim, ama ben dost olabileceğimizi düşünmeye başladım, henüz bulduğum bir dostu da kesinlikle kaybetmek istemiyorum! Senin hassaslıklarınla daha fazla insanı kaybetmemize de gerek yok... Yaşam boyu verdiğin eserleri bu büyük acıyla gölgelemek istemeni aklım almıyor. Ben bir kez kendimi öldürmeye çalıştım –yakınlarımdan kimse bunu bilmedi, hâlâ da bilmez– yıllarca önce, Minnesota Üniversitesi'nde okurken. Okulda derslerin zorluğundan, okumak için para kazanmak zorunda olmaktan, kız arkadaşımla yaşamaktan dolayı büyük baskı altındaydım. Her şeyi yapabileceğimi sanmıştım –hem de başarıyla– ama çok yük almışım. Hemingway'in kesin çözüm olan erkekçe yöntemine başvurmadım... İlaç aldım, çok geç olmadan biraz düşünme fırsatım kalsın diye. Sonunda acil serviste buldum kendimi ve akla sığmaz bir zalimlikle iyileştirdiler beni (ders olsun diye galiba bana?). Sonunda, fark ettirmeden kaçtım hastaneden, ağır sanrı nöbetleri içinde! (Bu da aynı derecede akıl almaz geliyor bana.) Yani ben bu girişimden sağ çıktım ve bunu bir daha asla, ama asla yapmayacağım. Yalnızca gün ışığını görmeye bile değer...

Lütfen kendine iyi bak.

G.

65

Gerçek Dünya

Dul kadının yavaş yavaş havası tükenen yaşamının fanusunun dışında uzakta bir yerde sürekli değişen karmakarışık oluşumlarıyla – gazete başlıklarından, televizyon haberlerinden gözüne çalınan – dul kadının tıpkı insanın tutulma sırasında gözü kör eden güneş ışınlarına bakmaktan kaçınması gibi görmemeye çalıştığı "gerçek dünya" var.

Neden böyle, "haberler" neden sinirimi bozuyor, bilmiyorum. Nedeni yalnızca Ray'in haberlere, özellikle de politikaya karşı büyük ilgisi olamaz. Yani, sadece, bundan değil bence.

Bir ara, "tabloid cehenneminde" geçen bir roman için araştırma yapmış, merakla kablolu kanalların birinden öbürüne gezinmiş ve gece geç saatte uzun uzun Fox Haber'i izlemiştim – oysa şimdi bu monolog biçimindeki ağız kalabalığını ve bağırış çağırış içinde geçen "tartışma programlarının" sesini duymaya dayanamıyorum.

Princeton'da, New Jersey'de – orada kimse Fox Haber izlemez ve benim "laik ilerlemeciliğin/liberalliğin/Demokratların haklı düşmanlarına olan ilgim, bir yazarın çarpık zihniyetinden kaynaklanan bir tuhaflık olarak algılanır; aylarca *konuşulan tek konu,* yaklaşan seçimlerde Demokratların kimi birinci sırada başkan adayı göstereceğiydi.

Princeton'ın yarısının "Hillary" taraftarı olduğu belli – öbür yarısı da "Obama"cı: Toplantılarda "Hillary"nin/"Obama"nın üstün/zayıf yönleriyle ilgili bitmeyen tartışmalar yaşanır – adayların kampanyalarının üstün/zayıf yönleriyle ilgili bitmeyen tartışmalar, Bush yönetiminin politik/ekonomik/entelektüel/manevi yönlerden iflası ve gelecek Demokrat Başkan'ın bu korkunç mirasla nasıl baş edeceği ile ilgili bitmeyen tartışmalar.

Çoğunlukla çok keskin ve bağırtılı tartışmalar olur: Bazı Princetonlılar her iki kampanyada, yardım toplama etkinliğinde, konuşma metinlerinin hazırlanmasında, "danışmanlık" işlerinde aktif görev alır. (Yalnızca bir Princetonlı var "Irak Savaşı'nı destekleyen" – o da o bölgeden Bush/Chenney taraftarlığıyla bilinen biri.)

Aynı sözcüklerin sürekli, ardı ardına tekrarlanması çok şaşırtıcı – "Hillary", "Obama", zor fark edilen bazı değişikliklerle. İnsan neredeyse hayatta başka bir şey olmadığını, önemli hiçbir şey olmadığını düşünebilir hayatta, Demokratların adaylarından başka. Politikadan başka!

Çünkü onlar yaralı değil. Çünkü onlar böyle şeylerle ilgilenecek kadar rahatlar –bireysel yaşamdan daha öte bir şeyle, daha büyük bir şeyle– ama sen öyle değilsin.

Bu toplantılarda Ray'i düşünüyorum. Ray'i görüyorum.

Kocamın hastane yatağındaki görüntüsü –hastanedeki o son, ölüm yatağındaki– şu an bu salonun, bu parlak kalabalık toplantının, üstüne eklenmiş sanki. Ray'in bu dünyayı nasıl terk ettiğini düşünüyorum, bu dünyadaki yerini nasıl yitirdiğini, bu dünyadan nasıl kovulduğunu, hatta dünyanın, onun yokluğunun farkında olmadan, nasıl kör topal dönmeyi sürdürdüğünü.

Hayatıma son verecek olsam... Bu ortamda, bu sözler nasıl olumsuz, aptalca ve üzücü! Şu anda intihar mümkün değil.

Ortabatı'daki –henüz tanışmadığım– bana son derece açık ve incelikli bir dille üniversitede öğrenciyken hayatına son vermeye çalıştığını yazmış olan arkadaşımı düşünüyorum: *Bir daha asla denemeyeceğim bunu.* O huzur verici ve dostça mektubuyla çaresizliğime kızar gibiydi.

Acıyı bir hastalık gibi düşünmeliyim. Atlatılacak bir hastalık.

Yine de: Ne kadar yalnızım, arkadaşlarımın ortasında. Dans edenleri izleyen bir felçli gibiyim – onlara haset filan ettiğim yok; bu, daha çok bir inançsızlık hali, benden o kadar farklılar ki, öyle rahatlar ki. Onlar denize açılan ışıl ışıl gemideki insanlar, bense kıyıda kalakalmışım. Şöyle düşünmek istemiyorum: *Ama sizin mutluluğunuz da geçici. Bir zaman sürecek, sonra bitecek.*

New York City'de Upper East Side'da bir restorandayken olduğu gibi, arkadaşım Sean Wilentz ve ortak arkadaşımız Philip Roth hemen tartışmaya dalmışlar – ateşli bir tartışma, aslında bir "anlaşmazlık"; ben de talihsiz bir pinpon maçı izleyicisi gibi arada kalmış bir ona bir öbürüne bakıp duruyorum. Hillary Clinton için çalışan Sean, Obama'yı ağır bir dille eleştiriyor; Obama'nın ateşli bir savunucusu

olan Philip de Hillary Clinton'ı çok ağır eleştiriyor. İkisini dinlerken etkilenmemek mümkün değil, birbirlerinin fikirlerine karşı çıkışlarından, sahte birtakım uzlaşma işaretleri kullanmaya tenezzül etmemelerinden: *Yanılıyor olabilirim, ama...*

Philip Roth'u son görüşümde yanımda –elbette– Ray'in de olduğunu düşünüyorum. Şehre inmiş, yine Philip'in sevdiği restoranlardan biri olan Russian Samovar'da birlikte akşam yemeği yemiştik. O gece Philip bana Connecticut'ta, Cornwall Bridge'deki kır evinde kendini yalnız hissetmeye başladığını anlatmıştı –eski arkadaşları birer birer ölüyordu–, özellikle kışlar zor geçiyordu. O zaman bize ne kadar uzaktı Ray'in –Philip'in çok yakın/samimi olmasa da "eski arkadaşlarından" biri olarak– bir sonra ölecek kişi olabileceği düşüncesi...

Çünkü insan ölümü hep başka bir yerde arıyor.

Ölüm kapıda olsa da, *başka* bir kapıdır o.

Şu an o sırada Philip ile konuştuklarımızı hatırlamayı o kadar isterdim ki! Erkekler tartışmaya devam ederken konu değişmiş, sürekli sorulan o bulmacaya gelinmişti: *Hillary seçilirse, Bill nerede olacak? Beyaz Saray'da mı? Ona ne yapacağını söyleyecek mi?* – Nasıl uzun güldüğümüzü hatırlıyorum; Philip kendini politik bir tartışmaya kaptırmadığı zamanlar çok komiktir; Ray'in sağlam politik görüşleri olmasına karşın tartışmayı sevmez, o sıralar zaten o ve Philip aynı görüşü paylaşıyorlardı.

Yıllar önce Ray ile Cornwall Bridge'de Philip'in dostlarını/komşularını –Francine du Plessix Gray ve kocası ressam Cleve Gray'i– ziyaret etmemize karşın Philip'i hiç ziyaret etmemiştik. Cornwall Bridge, eyaletin çok dağlık olan kuzeybatı ucunda Massachusetts sınırına yakın kırlık bir yer, inzivayı seven ya da özel hayatını önemseyen bir yazar için çok ideal.

Ben yıllar önce Claire Bloom ile evliliği bittikten sonra Philip'in yaptığı gibi yalnız bir yaşam geçirmeye dayanamayacağımı düşünüyorum. Onunki kadar yazmaya ve okumaya adanmış bir yaşam; arada akşamları arkadaşlarla görüşerek ve genç kadınlarla (belli ki kısa süreli) ilişkilerle her şeyden uzak geçirilen bir yaşam; *En anlamlı yaşam daha yaşanmamış, tahmini, her şeyiyle kâğıda çizili olandır* iddiasıyla doğru orantılı cesur bir yaşam, sabırlı bir yaşam.

Franz Kafka'nın sözleri geliyor aklıma. "Açlık Sanatçısı"nın sonu: *Hiçbir zaman istediğim yiyeceklere sahip olamadım. Olsaydım ben de herkes gibi tıka basa yerdim.*

Benim gibi Philip için de Kafka büyük kuzenimiz. Yaşlı, uzak, ikonvari bir "mit". Babamın annesinin Yahudi olduğunu, yani benim de bir ölçüde "Yahudi" olduğumu öğrenmeden çok önce de Franz Kafka'ya karşı tuhaf bir yakınlık hissederdim: Kafka'nın kullandığı her aforizma ânında ruhumun derinlerinde yer etmiştir.

Bu kapıdan yalnızca senin giriş iznin var, çünkü bu kapı yalnızca senin için. Şimdi ise kapatıyorum onu.

Dul kadının ölümden sonraki yaşamının korkusu baştan ayağa sarıyor beni. Önümdeki kapı, girebileceğim tek kapı – yakında yüzüme kapanacak.

Philip, Ray'in ölümünden hemen sonra büyük bir incelikle yazmıştı bana. Bir kere de değil, iki kere.

Çünkü ilkinde yanıt vermemiştim. Philip'in başsağlığı mektubunu –kısa ve duygulu– masamın üstünde bir köşeye koymuştum, her baktığımda göreceğim bir yere. Beyaz bir sayfa, üstünde daktiloyla yazılmış birkaç satır: *Birlikte olduğumuz az sayıda ortamda sakinliği ve iyi niyetiyle etkilemişti beni... Her şeye devam ederek cesaretini göstereceksin, ama şu an eminim büyük bir boşluktasın. Aklım hep sende.*

Çalışma odamı, sıradan bir zemine dizili değerli taşlar gibi, çok sayıda arkadaşımızdan gelen başsağlığı mektupları ve kartlar kaplıyor. Ama büyük çoğunluğu açılmamış bir halde yeşil naylon torbanın içinde.

Bu mektupların çok azını yanıtladım. Tuhaf bir tembellik çöktü üstüme, dul bir kadının yazması gereken sözcüklerin korkusu.

Başsağlığı dilekleriniz için teşekkürler. Ray'i düşündüğünüz için, beni düşündüğünüz için teşekkürler...

Ne kadar boş ve boşa söylenmiş sözler! Kafamın içinde gece gündüz karaladığım ve hiç kimse ile paylaşmayacak kadar akıllı/gururlu davranacağımı umduğum "intihar notu" gibi.

Hillary adaylığı kazanırsa...

Obama adaylığı kazanırsa...

Demokratlar Kongre'de çoğunluğu ele geçirirlerse, sonunda...

Bush'un Irak ve Afganistan'daki savaşları ne kötü bir miras onlar için!

Doğu Sekizinci Sokak'ta ayrılırken Philip ile birbirimize sarılıyoruz. Sözsüz bir paylaşım bu, yaralı iki insan arasında olan türden. Philip'e Ray'in *Exit Ghost*'u bir daha çıkamayacağı o hastaneye yatmadan kısa bir süre önce okuduğunu söyleseydim, Philip'e söylemedim bunu, benim için romandaki en etkileyici bölüm kahramanla ilgili değil, kanser teşhisi konan ve hastanedeki odasında, cesedini profesyonellerin tam anlamıyla eline teslim edecek bir konumda, kendini öldürmek için yüz tane uyku hapım kaçırmayı başaran Connecticutlı Larry adındaki arkadaşla ilgili bölüm. Bu düşünceli koca ve baba, böylelikle ailesini "intiharla ilişkili başlarına açabileceği bütün zahmetlerden" korumuş oluyor.

Larry'nin Connecticut'tan Philip'in komşusu olduğuna eminim ama cesaret edip soramıyorum.

Philip Roth ile ilk karşılaşmamız 1974 yazıydı. *Ontario Review*'un ilk sayısı için Philip'le söyleşi yapmış, Philip'in çok iyi düşünülmüş yanıtlar verdiği sorular yöneltmiştim. Central Park'ta yürümüş, Philip'in Sekseninci Sokak'ın doğusunda Metropolitan Sanat Müzesi'ne oldukça yakın bir yerdeki evine uğramış, birkaç saat oturmuştuk. Üçümüzün ne kadar güldüğünü anımsıyorum. Philip'in her zamanki özenini, dikkatini anımsıyorum. Ama söyleşinin sonunda Philip'in evinin dekorasyonu ile ilgili yazdıklarımı pek anımsıyorum – çalışma odası Baugh'un klasik *A Literary History of England* adlı eseri de dahil kitap doluydu, bir duvarında da "Franz Kafka'nın karanlık, etkileyici bir fotoğrafı" vardı – bu fotoğrafın aynısını ben de 1956 yılının sonbaharında Syracuse Üniversitesi'nde idealist ve edebiyata yatkın bir öğrenciyken masamın üstündeki boş bej duvara bantla yapıştırmıştım.

66

KÜÇÜK BİR AŞK ÖYKÜSÜ

New York City'de bir imza gününde kot pantolonlu, kot yelekli, mavi koton gömleğinin kollarını dirseklerine kadar özenle kıvırmış biri bana *Lisette için* imzalanmak üzere yedi kitap uzatıyor. Erkek mi kadın mı tam seçemiyorum, oldukça genç ama çok da genç değil, yüzünü bir beysbol şapkasıyla gizlemiş.

"'Lisette'! Az rastlanan bir isim."

"Evet. Bence de." Sesi kısık, genizden geliyor – kadın sesi mi acaba?

"Lisette sen misin?"

"Hayır. Lisette kız arkadaşım."

Başımı kaldırınca karşımdakinin kadın olduğunu görüyorum – otuzlu yaşlarının sonunda ya da kırkına yakın, sırık gibi, kolları uzun, kül rengi saçları kısa kesilmiş, yüzü sert hatlı, bakışları donuk. Sessiz sakin biri gibi – ama birden benimle konuşacak cesareti buluyor, sanki sır paylaşır gibi:

"Lisette sizin kitaplarınıza bayılıyor, ben de Lisette'i seviyorum. Onun için bunları ona vereceğim."

"Çok güzel düşünmüşsünüz."

Böyle insan içindeyken sesimde beni de şaşırtan ışıltılı bir sıcaklık oluyor. Dul oluşum bir serap mı, herkesin içindeyken neşeyle gülen bu insan ben miyim?

Dul kadının yemini: *Ben mutlu değilsem de başkalarını mutlu etmeye çalışabilirim.*

"Sizin adınız nedir peki?"

"Benim adım mı? M'r'n."

"Marian mı?"

"Mar'n."

İsteksizce konuşuyor, kısık bir ses tonuyla. Sanki, adı her neyse, bunun onun için hiçbir önemi yokmuş gibi.

"Peki ne iş yapıyorsunuz?"

"*Ne* mi yapıyorum? – Emekliyim."

"Emekli olmak için çok genç görünüyorsunuz."

Öyle. Şimdi düşününce de donuk bakışlı kotlu kadın emeklilik için çok genç geliyor. Kendini bırakmayışında, dikkatli, tutuk tavırlarında bir acı izi var ve bu acıya engel olma arzusu; hatta gizleme arzusu dikkat çekiyor. İnce yüzünü ateş basıyor. "Kamyon şoförüydüm. Artık bıraktım. Lisette Denver'da yaşıyor. Ben de Denver'a onun yanına yerleşeceğim."

"Denver mı? Çok uzak."

Kitabımın iç kapağını çok eskilerden okul günlerinden kalma büyük ve okunaklı yazımla imzalıyorum, hatta kendimi biraz da uçarı hissediyorum, sanki, böyle anlarda, yaşamın kasvetli yüzü soyulup da altından bir tür kostümlü parti havası çıkıyormuş gibi. Ben Yazarım, kitaplarını imzalatmak için sabırla kuyrukta bekleyenler de Okurlar. Bu roller bize çocukça bir mutluluk veriyor, sanki yemekler birbirine karışmasın diye birbirinden ayrı bölmeleri olan yemek tepsileri gibi. Okurlara kitap imzalamak bazı yazarlar için tek gülümseme nedeni olabilir.

"Çok uzak sayılmaz. Arabayla gideceğim. Uçamam ama araba kullanabilirim. Kamyonumu dolduracağım. Tek yön olacak yolum."

Sondan bir önceki kitabı imzalıyorum, *Blonde*'un karton ciltli bir kopyası. Bu gizemli Lisette'in sarışın olduğu duygusuna kapılıyorum. Lisette'le nasıl tanıştıklarını soruyorum kadına ve anlatıyor: "Tesadüfen karşılaştık. Bir kitapçıda. Yani çarpıştık, gerçekten, tesadüfen! Lisette'e çarptım. Ona bir zarar vermek istemedim, ama... işte böyle karşılaştık." Kadın uzun süredir konuşmayan biri gibi hızlı ve kesik kesik konuşuyor. Sesi artık heyecanlı, hatta neşeli. Kalabalık bir okuma etkinliğinin sonrası çoğunlukla şenlikli geçer; birbirini hiç tanımayan yabancılar sırada beklerken konuşmaya başlarlar.

"Peki, Lisette ne yapıyor?"

"Lisette bir şey *yapmıyor*. Lisette yalnızca *kendisi*."

Bu çok zekice bir yanıt, birlikte gülüyoruz. Kotlu kadın gizemli Lisette ile ilgili sorular sorulmasından hoşnut görünüyor.

"Peki! Denver'da bol şans size."

Kadın kitaplarını kolunun altına sıkıştırıyor. Kitaplardan biri yere

düşüyor, almak için sert bir hareketle yere eğiliyor. Dönüyor, omzunun üzerinden mırıldanıyor: "Evet, teşekkürler. İyi olacak her şey."

Birkaç saniye içinde gözden kayboluyor kadın. Arkasından koşup yakalama isteğine kapılıyorum.

Ama ne diyeceğim ki? Hangi sözlerle? Hiçbir fikrim yok.

Umarım mutlu olursunuz. Sen ve Lisette, Denver'da. Sizi düşüneceğim. Sizi unutmayacağım.

67

LALELER

"Ray'in laleleri açıyor – öyle güzeller ki."

Güneş içindeki bahçede arkadaşlarım laleleri hayranlıkla seyrediyor, beş-altısı kıpkırmızı, bir-ikisi krem rengi, pembe çizgili... Laleleri görünce gülümsüyorum, sanki Ray gitmiş olsa da lalelerin varlığı gerçeği, Ray'in yokluğu gerçeğini hafifleten büyülü bir araç.

Ray'in laleleri burada olur da Ray'in kendisi nasıl olmaz? Biz burada böyle duruyoruz da Ray neden yok?

İçim acıyor, sanki bir şeyi sindirememişim gibi. Bu acıma/inanamama hali Cordelia öldükten sonra deliren yaşlı Lear'ın hissettiğiyle aynı.

Dul kadın –herhangi bir yaşta, herhangi bir durumda– deli yaşlı Lear'ın bir yansımasından başka nedir ki?

Ray'in güzelim laleleri, Ray'in güzelim çiğdemleri, Ray'in güzelim zerrinleri ve evin arkasındaki tepeliğe, kıvrıla kıvrıla akarak bahçedeki havuzumuza dökülen dereciğin en uzak ucuna ekili fulyalar... Ray'in hemen ön bahçemizdeki yakında çiçeklenecek olan güzelim kızılcık ağacı.

Şöyle düşünmemeye çalışıyorum: *Ne rezalet! Bütün bunlar ne önemsiz şu an.*

Elbette endişemi arkadaşlarımdan saklamaya çalışıyorum, çok özel dostlar onlar, cömertlikleri, iyilikleri, anlayışları ve içtenlikleri için seviyorum onları. Ray'in de büyük yakınlık duyduğu insanlardı hepsi, sevgi demeyeyim ama. Hayır, aslında sevgiydi. Aralarında (dile getirilmeyen) bir aşk var/vardı.

Hastanede yatarken Ray'e, Susan ve Ron'u aramasını teklif ettiğimde, önce olabilir demişti ama sonra fikir değiştirmişti: "Fazla duygusallaşmayalım."

Şimdi bunu hatırlayınca acaba Ray'in durumunun ciddiyetinden haberi var mıydı, diye de düşünmeye başladım. Susan ile Ron'u bir daha göremeyebileceğinden.

"Yılın Ray'in en sevdiği mevsimi bu. Bir-iki haftaya kalmaz... O kadar severdi ki..."

"....bahçesi öyle güzeldi ki."

Dul kadının böyle şeylere tutunmaya çalışması ne korkunç. Benzetmek gerekirse *pamuk ipliğine tutunuyor.* Ya da belki *pamuk ipliğiyle tutunuyor.*

Nefes almaya çalışıyorum. Birazcık oksijen için! Yaşamak için.

Neden?

Asıl soru: *nasıl? Neden* kısmını sorgulayamıyoruz.

Dün gece! Dün geceyi uzun süre unutmayacağım.

Ölme isteği –*yok olma* isteği– hiç dün geceki kadar güçlü olmamıştı. Ray ile beni neredeyse otuz yıldır tanıyan eski dostlarımızın evinde.

Böyle sıcak ve destek gördüğüm bir ortamda – "güvenli", "kaygan" değil.

Yine de, önceden planlamış gibi –ama aslında planlanmadığına eminim– arkadaşlarım Ray'den hiç söz etmediler. Koca hemen hemen hep politikadan söz etmişti –Hillary/Obama-Bush/Cheney– daha da beteri, Princeton Üniversitesi dedikoduları – ben oturduğum yerde pencereden dışarıyı seyrederken yemek masasındakilerin görüntüleri bu cama yansımış, bu masada en son Ray ile birlikte oturuşumuzu hatırlamaya çalışıyorum, yani Ray'in *en son* buraya gelişini; yalnızca kocanın Ray'den hiç söz etmemesi değil benimle de, öbür konuklarıyla olduğu gibi, dalga geçen bir dille, sanki sözcükler ağzından yuvarlanıyormuş gibi, aşırı abartılı, komik, sahte, kışkırtıcı bir biçimde şov yapar gibi konuşması çok acı vermişti; eğlenir gibi, zaman doldurur gibi; erkek tavuskuşunun o muhteşem kuyruğunu tam açarak onun ağırlığı altında sendeleyerek yürümesinden farksız bir tür akademik/entelektüel gösteri. Büyük bir sakinlik içinde düşünüyorum: *Dayanamayacağım buna, istemiyorum* – bu evden kaçıp arabaya atlayarak eve gitmek ve zuladaki haplardan olabildiğince çoğunu, cesaretimi kaybetmeden, hemen ağzıma atmak istiyorum: *Hayır! Daha fazla dayanamayacağım* ama evden çıkıp arabaya biner binmez evimize adımımı atar atmaz o korkunç duygu, gerçek anlamda omuzlarımdan kalkan bir yük gibi üstümden kalkmıştı.

"Canım? Merhaba..."

Çünkü Ray burada bekliyordur. Eğer Ray varsa.

İnsan içindeyken, içimi bir sancı, müthiş bir yalnız kalma isteği kemiriyor. Ama yalnızken de, bu kez yalnız olmanın tehlikesi kemirmeye başlıyor içimi.

Yalnızken kendi yaşamımın tehlikelerine açığım. Çünkü boşluk da dayanılmaz bir şey aslında.

Başkalarının yanındayken, güvendeyim.

Mutlu değilim ama *güvendeyim.*

Örneğin, o sürüngen bu evden çıkınca izleyemiyor beni. Politikadan söz eden bir grup insanın gürültüsünün ve gevezeliğinin içinde etkisi olmuyor pek, görünmüyor. *Nasılsın,* dendiğinde şöyle dememeliyim aslında: *İntihar edecek gibi. Ya sen?*

Ama şu an benim mutluluğum başkaları.

Geçen gün üniversitede bir öğrencimin ödevini okurken kendimi gerçekten mutlu hissettim, bir heyecana kapıldım – kısa sürse de, acınası görünse de; atölyelerime katılan kız öğrencilerden birinin düzeltmeleriydi okuduğum. Yazarın yaptığımız eleştirileri ne kadar iyi anlayıp kavradığını görmek beni mutlu etmişti, yazdığı öyküyü duygusal açıdan nasıl daha canlı ve etkileyici bir hale getirdiğini görmek...

Bu dönem başka öğrencilerim de vardı. Eserleri değer taşıyan, "umut veren" genç yazarlar...

Başkalarıyla bu tür bağlar kurmaya inancımı korumalıyım. Bu "ilişkilerle" – her ne kadar geçici olsalar da.

Ama bu ilişkiler geçici. Bu ilişkiler "gerçek" değil – içten değil. Kendini kandırıyorsun, başkalarıyla meslek icabı kurduğun ilişkilerin yaşamından eksilen o yakın ilişkinin yerini tutacağını sanıyorsun.

"Bir psikoloğa gitmen gerek", "acıyla baş etme danışmanına", "yaşadığın yerdeki kocalarını kaybetmiş kadınların grubuna" – elbette, doğru, çok değerli öneriler bunlar ama kime güvenebiliriz ki? Özel anıların prim yaptığı bir devirde profesyonellerin bile sırlarımızı gizli tutacağına güvenebilir miyiz?

Yaşamının son yıllarında Anne Sexton'ı tedavi eden psikiyatristi düşünün. Onun yaşamından söz etmekte, hasta bir kadının en sefil ve acınası hayallerini Sexton'ın biyografisini kaleme alan yazarın kendisiyle yaptığı söyleşide anlatmakta hiçbir sakınca görmemişti.

"Tam açıklık" devrindeyiz. Anı yazarları kişilerin derilerini yüzerken buna bir tür halka açıklık havası veriyorlar, böylelikle başkalarının derisini yüzme, hayatlarını açık etme, aşağılama işi haklı çıkarılmış oluyor. *Ben bunu etik dışı, ahlaksızca buluyorum. Kabalık, zalimlik, vicdansızlık.*

Anı, yazın türleri içinde en baştan çıkarıcısıdır, bunun için de türlerin en tehlikelisidir anı. Çünkü anı, bir gerçeklik deposudur, her gerçek orada dile gelir; ama am, gökyüzü gibi engin ve bir bakışta görülemeyecek kadar büyük çaplı bir gerçeklik deposu olamaz.

Bir arkadaşım ısrarla diyor ki: "Anılarını yazman gerek. Ray'in ölümünden sonraki yaşamını."

Bir arkadaşım ısrarla diyor ki: "Anılarını sakın yazma. Hele o konuda. Henüz erken."

Bir başka arkadaşım da son derece ciddi bir tavırla şunu söyleyerek şaşırtıyor beni: "Şu âna kadar Ray ile ilgili bir romanın ilk bölümünü yazmışsındır sen zaten. Hatta, tanıdığım kadarıyla – iki romanın..."

Princeton'dan bir arkadaşım değil de bir tanıdığım gerçekten kızar gibi tavırla şunları söyleyerek aklımı karıştırıyor: "Sular seller gibi yazarsın sen şimdi bunları, Joyce!"

Dışarıdan bu kadar kolay toparlanan biri olarak görülmek beni çok şaşırtıyor, bu kadar enerji dolu... Kendimi yataktan dışarıya binbir güçlükle attığım sabahlara, bitkinlikten elimi kıpırdatamadığım upuzun günlere, uykusuz geçen bir gecenin ardından başımın içindeki uğultulara karşın küçük konfetiler gibi iltifatlar atılıyor üstüme üstüme; bu iğneli sözler beni çileden çıkarıyor aslında: *Sular seller gibi yazarsın sen şimdi bunları! – New Yorker*'da ya da *New York Review*'da bir eleştiri yazım çıktığı ya da Ray'in ölümünden çok önce yazdığım bir öykü bir dergide yayınlandığı, bir sene kadar önce, daha masum bir dönemde yazılmış bir romanım basıldığı için.

İnsanlar elbette dul kadının güçlü olduğunu düşünme eğilimindeler – olduğundan ya da olmayı umduğundan daha güçlü. Onlara "eski" halinin ve "eski" gücünün olmadığını anlatmaya çalışmak anlamsız – kendine acımaya döner bu; insanın *bedensel özalgı* denen benlik algısı –Oliver Sacks'in deyimiyle "gizli algı", "altıncı duyumuz"–

bedenlerimizin hareketli parçalarının konumlarını, tavır ve hareketlerini sürekli denetleyip ayarlayan sürekli ama bilinçsiz akış, otomatik ve bilinçsiz olduğu için bir biçimde bizden gizli süren.

Oliver Sacks, Karısını Şapka Sanan Adam

İşte bu! – İşte benim için artık *olmayan* şey bu. Sacks'in hastalarından birinin özünü kaybettiğine, ona ulaşmadığına ilişkin o korkunç duyguyu tarif etmeye çalışırken dediği gibi: "Sanki beden kör olmuş gibi."

Ruh da "kör" olabilir. Ya da beynin ışıklı/iğneli alanına giren ve adına ruh denen şey.

Sağlıklı bir bireyin –"normal" bir bireyin– bedensel özalgı deneyimiyle ilgili farkındalığı nefes aldığında içine çektiği oksijenle ilgili deneyiminden farklı değildir. Yaralı birey, dul kadın, bedensizleşmiş gibidir; kayıp "benliğini" geri getirmek için çok uğraşması gerekir – büyük bir balon şişirir gibi tıpkı, her sabah dev bir balonu şişirmek zorunda olan biri gibi; balon da *sizsinizdir,* bu öyle tüketici ve sinir bozucu bir çabadır ki, tek amacı da bir yandan yavaş yavaş hava sızdırmaya mahkûm dev bir balonu şişirerek ayakta tutmaya çalışmaktır, sonraki on iki saat içinde kişi tükenip de "uykuya" dalana dek geçen süre, kutsal bir unutma haline dek yani. Ama ertesi sabah aynı şeye sıfırdan başlanacaktır.

Bir kez daha, bir kez daha!

Çünkü sağlıklı biri için "sağlıklı" olmak herhangi bir çaba gerektirmez. Yaralı biri içinse "sağlıklı" görünmeye çalışmak o kadar çok çaba gerektirir ki ve hep aynı soru asılıdır havada bir yerde tam tepede: *ne için?*

Arkadaşlarımız bana iki saksı biberiye getirdiler – "hatıra" olarak. Birini bahçede Ray'i sık sık *New York Times* okurken ya da sayfalarını yaymış çalışırken gördüğüm pencerenin önüne dikeceğim, öbürünü de Pennington Mezarlığı'na Ray'in mezar taşının yanına.

68

LÜTFEN AFFEDİN!

"Bugün. Yapacağım."

Bu işi biraz törenleştirirsem başarabilirim belki. En azından başlayabilirim.

Bahçede oturacağım –Ray'in lalelerinin yanındaki beyaz dökme demir banka– nisan güneşinin ılık öbekleri içinde mektupları açacağım.

Bu mektuplar –paylaşım, başsağlığı, acıya ortaklık amaçlı– yeşil bir torbanın içinde duruyor – artık epeyce ağırlaştı/yüklendi torba, bir türlü açamadım. Şimdi sakince, hatta beklenti ve heyecan duyguları içinde düşünebiliyorum: *Yapacağım. Bunu mutlaka yapmalıyım. Artık gücümü topladım.*

26 Şubat 2008

Ray'in ölümünü duyduğuma çok çok üzüldüm. Öyle zarif bir beyefendiydi ki. İnsan onun yanında kendini –nasıl desem?– güvenli, önemli hissediyordu, ölçülü ve her şeyi tartan bir aklın ne muhteşem bir şey olduğunu hissettiriyordu. O muazzam dürüstlük anlayışı ve eğilip bükülmeyen tavrıyla, sadece varlığı ve kişiliğiyle bile hiçbir zaman unutamayacağım bir iyilik abidesi gibiydi. Onu çok iyi tanımadığım halde, varlığıyla yaşamım zenginleşmişti.

Acını ve kaybını anlamam mümkün değil elbette, ama lütfen unutma ki hep aklımdasın. Bir keresinde Princeton'da Ray ile seni gördüğüm günü hatırlıyorum; yaralı bir hayvana yardım etmek için bisikletlerinizden inmiştiniz – galiba bir geyik yavrusuydu. Belki de annesi vurulmuştu, siz de yavruyu kurtarmaya çalışıyordunuz. O kadar yıldan sonra hâlâ aklıma geliyor bu sahne...

Princeton'dan New York'a taşınmış olan bir şair arkadaşımızdan gelen bu mektup çevre dostu yeşil torbadan çıkan ilk mektup. Okurken çok sarsılıyorum, ağlamamak için dudaklarımı ısırıyorum.

2008 yılının bu Nisan sabahında, burada böyle oturmak ne tuhaf, *bedensizim* sanki ama yine de bir anda geçmişe ışınlanmışım gibi: *Yaralı bir hayvana yardım etmek için bisikletlerinizden inmiştiniz...* Bayberry Yolu idi orası. Elbette hatırlıyorum. Ve utanıyorum – bu güzel ve son derece düşünceli bir dille yazılmış mektuba yanıt vermemiştim. Şu âna kadar ona bakmamıştım bile hatta, yanıt da vermemiştim, haftalar geçti, utanıyorum.

O kadar çok şey oldu ki. O kadar çok şey kontrolümden çıktı ki.

Birden kaygıya kapılıyorum. İyi mi ettim, diye düşünmeye başlıyorum – mektupları açmakla. Kedilere sesleniyorum –"Reynard! Cherie!"– yanıma gelsinler diye. Mutfak kapısı aralık, kedilerden biri duraklayarak temkinli adımlarla çıkıyor kapıdan – bu Reynard, dimdik yürüyen büyük kedimiz; öbürü, Cherie, son günlerde bana daha çok güveniyor, belki de kedilere özgü kurnazca bir sezgiyle artık birbirimizden başka kimsemizin olmadığını, Ray'in bir daha, asla geri dönüp mamasını veremeyeceğini ya da tam okurken *New York Times*'ının üstüne yerleşmesine izin veremeyeceğini anlıyor.

İki kedi de gözlerini güneşte kamaşmış gibi kırpıştırarak ortaya çıkıyor. İkisi de iri taşlı terasta güneşin altında geriniyor. Reynard'ın kuyruğu seğiriyor: bu, huzursuz ve kuşkuda olduğunun işareti. Cherie güneşin tadını çıkarıyor, şimdi yuvarlanıyor, açık gri tüylü karnını büyük bir rahatlıkla ortaya seriyor. Ray'e seslenmek istiyorum, kedilerin güneşin altındaki hallerini göstermek için – Cherie onu güldürürdü.

Canım? Neredesin? Gelip baksana.

Çalışma odamın penceresinin önünde genç bir erkek geyik var, yabani hindiler geçiyor pencerenin önünden, kuş sulağında da parlak kırmızı ispinozlar, mavi kargalar ve baştankaralar var: *Canım? Gelip baksana! Çabuk.*

Geçen haziranda Ray'in çalışma odasına koşmuştum onu benim odama çağırmak için, penceremin önünde altı metre kadar ötede ağaçlık bir alanda bir dişi geyiğin iki küçük yavruyu doğuruşunu izlemesi için.

Büyülenmiş gibi izlemiştik. Şaşkınlık verici bir görüntüydü bu – dişi geyik öyle sakin ve doğum da öyle rahat, kolay geçiyor gibi

görünüyordu ki; kedi büyüklüğündeki küçücük yavrular neredeyse ânında o çöp gibi bacaklarının üstünde durup biraz dengesizce de olsa, yürümeye başlamışlardı.

Doğanın zorlaması bu, yeni doğmuş bir geyik doğduktan hemen sonra yürümek –koşmak– zorunda. Yoksa yırtıcı hayvanlara yem olur.

New Jersey'de Mercy Kasabası'nda gerçek anlamda yırtıcı hayvan yok. Sonbahar/kış mevsimlerinde belirlenmiş yerlerde ava izin veriliyor. Yerleşim alanlarında değil. Burada değil.

Bir kış, bu iyi niyetli safiyane davranış Hopewell Belediyesi tarafından yasaklanmadan önce, Ray taş avlularımızdan birine geyikler için yem koymuştu ki geldiklerinde onları salonumuzun ve güneşlenme odamızın cam duvarlarından izleyebilelim. Başlangıçta karacalar ve yavrularla birlikte yemek yemeye gelen geyikler hoşumuza gitmişti; ertesi gün, geyiklerin sayısı ikiye katlanmış; sonraki gün üçe katlanmış; en sonunda o kadar çok geyik gelir olmuştu ki –hem de huysuz ve gürültülü cinsinden, hatta içlerinden biri de genç geyikleri kışkışlayan suratsız ve gürültücü saldırgan bir dişiydi– Ray "Bunu yaptığımıza iyi etmedik," demişti.

Sonra geyiklere yem vermeyi kesmiştik. Bir süre daha gelmeyi sürdürmüş, hayvanlara özgü o sessiz sitem ifadesiyle pencerelerimize bakmışlardı.

Çalışma odamın penceresinden Ray'e göstermek üzere seslendiğim en tuhaf manzarayı anlatınca inanması zor gelebilir: Küçük bir karaca geçiyordu penceremin önünden, hemen yanında da saldırgan bir yabani hindi onun topuklarını gagalayıp duruyordu. İkisinin o halde evin köşesini dönüp kayboluşunu şaşkınlık içinde izlemiştik – karaca hızla önden, hindi de hemen arkasından. Ray "Gözlerimizle görmeseydik asla inanmazdık herhalde buna," demişti.

Ray sık sık "Bu evde bir iş yapmak ne kadar zor, pencerelerimizin önünde o kadar çok şey olup bitiyor ki," derdi.

Şimdi ben de anımsamaya çalışıyorum – şair arkadaşımız bizi ne zaman görmüştü acaba, bir geyiği "kurtarmaya" çalışırken? Beş yıl önce mi? On mu? Bayberry Yolu'ndan bisikletle giderken yolun kenarında bulmuştuk terk edildiğini düşündüğümüz o yavru geyiği. Ben yavruyu büyük bir saflıkla kazağıma sarıp bisikletimin selesine

koyarak eve getirmiştim, Hopewell Hayvan Barınağı'nı aradığımızda gereksiz yere "burnumuzu sokmakla" suçlanmıştık – yavru geyiği bulduğumuz yerde bırakmalıydık, annesi geri gelebilir ve yavrusunu bulabilir düşüncesiyle.

"Evet, ama ya gelmezse?" diye sormuştu Ray.

Yavru geyiği arabamızla geri götürdük. Yolun kenarma bıraktık. Daha sonra oraya döndüğümüzde, geyikten iz yoktu.

Demek ki ilke şuydu: *Doğaya karışmayacaksın!*

Torbadan çıkan sonraki mektuplar bu kadar sinir bozucu değildi – başsağlığı dileyen son derece iyi niyetli ve düşünceli ifadeler vardı. Dul kadın kocasının ölümünün yalnızca kendisini değil başkalarını da ilgilendirdiğini anlamış oluyor. *Ray'i o kadar severdik ki. Ray o kadar insancıl, efendi, akıllı, bilgili ve zarifti ki. Telafi edilemeyecek bir kayıp...* Eskiden Princeton'da oturmuş olan ama şu anda Philadelphia'da yaşayan başka bir yazar dostumuzdan gelen mektup:

> *Ray'in ölümüne çok üzüldüm. Onun o cin gibi bakan parlak gözlerini, espri anlayışını ve rahatlığını özleyeceğim. Ray ile birlikteyken onun iyiliği benim de içimi rahatlatırdı.*
>
> *Ölüm öyle gizemli ki. Ben de (eşim öldüğünde) yaşadığım o yepyeni duyguları ifade edecek sözcükleri bulmakla avutuyordum kendimi, daha önce o kadar ölüm görmüş olmama karşın bu hiç gitmediğim bir yer gibiydi. Sen de yazabildiğin için başından geçenleri anlamana yardımcı olacak birçok romandan ilkini tamamlıyorsundur bile...*

Bu sözleri okuyunca titremeye başlıyorum. Öfkeden nefesim kesilmiş gibi gerçekten üşüyor ve titriyorum. *Sen de yazabildiğine göre başından geçenleri anlamana yardım edecek birçok romandan ilkini tamamlıyorsundur bile...*

Bu yazar dostumun niyeti zalimlik değil elbette. İğneleyip dalga geçmek değil niyeti. İyi niyetle söylediğini biliyorum – öyle düşünceli ve derinlikli bir mektup yazmış ki bu umutsuz ruh halimle olumsuz değerlendirmem haksızlık olur. *Roman bitirmek mi! Bir teşekkür notu bile yazamıyorum ki!*

İlk birkaç mektubu kenara koydum. Biliyorum, farkındayım – dul kadının "kibarlık gereği" her bir başsağlığı dileğine yanıt yazması gerekir –(yazan kişi *Lütfen yanıtlamak için kendini zorlama,* demediği sürece)– ama henüz yanıt yazacak durumda hissetmiyorum kendimi.

Kör gibi uzatıyorum elimi torbanın içine. Çoğunlukla kart var, bazıları elle hazırlanmışa benzeyen çok güzel kartlar, çok sayıda da mektup var, hem daktiloda hem elle yazılmış. Bu aşırı ilgi yağmuru ne kadar şaşırtırdı Ray'i.

Ray'in öldüğüne inanamıyorum. Artık bu korkunç ve üzücü haberi kabullenmek gerek ama bunun haksızlık olduğunu düşünmeden edemiyorum, edemeyeceğim. Haksızlık demem bencilce belki, kendimi, Ray'in benden çok daha genç olduğunu düşündüğümden. Ayrıca da o kadar bakımlı ve yakışıklıydı ki. Yediklerine sürekli dikkat ediyor ve spor yapıyordu eminim. Konu iyiliğin hakça karşılığıysa Ray iyi, zarif ve son derece kibar bir insandı..."Tehlikeler karşısında metanetini korumak" dendiğinde aklıma ilk gelen kişiydi Ray Smith. Ray ile benim Nantucket'de küçük bir teknede olduğumuzu ve Nantucket fırtınasında batmak üzere olduğumuzu düşün. Ray'in denizcilikle ilgili bilgisi olup olmadığına hiç aldırmadan söyleyebilirim ki içimizde sakin kalmayı başaran ve doğru kararları alan kesinlikle Ray olurdu.

* * *

Ray Smith'i bir daha göremeyecek olmayı aklım kesinlikle almıyor. Doğru olamaz bu. İkiniz de bize karşı o kadar iyiydiniz ki, radyoterapi görürken beni ilk yemeğe davet eden siz olmuştunuz... Bize evinizin kapısını açtınız, kendimi iyi ve normal hissetmemi sağladınız. O geceyi belki sen hatırlamazsın, ama ben hatırlıyorum. Ray'le yan yana oturmuştum ve çok mutlu bir gece geçirmiştim. Hastalıktan hiç söz etmemiştik. Ray kuşlarıyla ve çiçekleriyle ve seninle, sevgilisiyle, öyle mutluydu ki.

* * *

Kate bu sabah erken gelip haber verdi Ray'in gece öldüğünü, birlikte mutfakta oturduk, o güzel insanı düşündük, sana nasıl yardım edebileceğimizi düşünmeye çalıştık, bunun mümkün olmadığını bilsek de. Liz "Bizim oralarda bir et yemeği yapıp götürülür," dedi ama bu Princeton için pek uygun gelmedi.

* * *

Üzüntünü paylaşmak için yazıyorum bu satırları. Ray'le senin ilişkiniz çok özel(di), bunun senin için hem çok üzüntü verici hem de tek teselli kaynağı olduğunu düşünüyorum. Herkes saygı duyuyordu ona. Herkesin giderek kabalaştığı bu devirde o gerçek bir beyefendiydi... Onunla sohbet etmek insana iyi gelirdi. Ve sizi ikinizi bir arada görmekten hep büyük zevk almışımdır. Sana kendini nasıl güvende hissettirdiğini görüyordum. Umarım o güven duygusunu kaybetmezsin şu an. Onun adına yardım amaçlı bir etkinlik olursa lütfen haberim olsun.

* * *

Ona öyle hayrandım ki – ilk anı/kısa öykü kitabımın Ontario Review*'dan çıktığını biliyor muydun...? Geçen bunca yıl içinde Ray'in (ve senin) desteğiniz benim için çok önemliydi.* Pushcart Ödülü*'nün gelecek sayısı Ray'e adanacak, benim yazım da 26 Mart'ta Symphony Space'de çıkacak... Ray için küçük bir anı.*

Yakın zamanda yetişkin kızını kaybetmiş olan bir yazar dostumdan:

Böyle akıl almaz bir acı karşısında ne desem yetmeyeceğini ikimiz de biliyoruz. Ama umarım yazmayı sürdürüyorsundur ya da yakında başlarsın. İnsan mutlu olmayınca yazması zor oluyor. (Örneğin ben hâlâ başlayamadım.)Ama tek çare bu. Öyle değil mi? İnsanları o kadar mutlu ediyorsun ki. Bunu da atlatacağız, eminim – sonunda o büyük acıyla yaşamayı öğreneceğiz, ne olursa olsun yaşayacağımız noktaya geleceğiz. O zamana kadar kalbimizin hep seninle olacağını bilmeni isterim.

Şu anda Kanada'nın önemli yazarlarından olan Windsor Üniversitesi'nden eski bir meslektaşımdan:

Ray'i öyle güzel anımsıyorum ki, yalnızca, seninle birlikte, ilk Amerikan seçkimi yayınlamak için verdiği onca emekten dolayı değil, insanlığından dolayı... Bu dini kartı Ray'in bana yıllar önce söylediği bir şey nedeniyle gönderiyorum. Babasının onunla doktorasını aldı-

ğı günden çok kilisede ayinde görev aldığı günlerde daha fazla gurur duyduğunu söylemişti. Bu doktora yapmayı ve başka birçok şeyi başaran bir zamanların kilise görevlisi genç için.

Başka bir Kanadalı meslektaşımdan:

Kaybını büyük üzüntüyle öğrendim, acını özgürce ve bütün derinliğiyle yaşamanı dilerim... Tesellisi olanaksız, biliyorum. O kadar uzun zamandır o kadar iç içeydiniz ki. Herkes sizi 30 yıldan fazla bir zaman el'ele yürürken gördü. Çok zor olduğunu biliyorum durumunun, ama lütfen kendini yalnız hissetme... Annem öldüğünde, acıyla baş edemediğimde hep Gestalt yöntemini kullandım, "Ölmüş bir anneye sahip olmayı tercih ediyorum," demek iyi geldi bana... Bir gerçeğe direnmek ya da isyan etmek kendini cezalandırmak demektir.

* * *

Ray harika bir adamdı – zarif, dürüst, tatlı. Mükemmel bir eş olduğunu düşünmüşümdür hep. O kadar huzurlu görünüyordu ki... bir kadın yazarın eşi olarak. Çok az kadın yazarın Ray gibi bir eşi var. Öğrencilerime, hatta kendi kızlarıma da öğütler verirken Ray benim için "doğru insan" modellerinden biriydi. Onlara çalışmalarını ve başarılarını kendisininmiş gibi gerçekten, hiçbir kıskançlık ve bencillik hissetmeden, içtenlikle destekleyen bir insan örneği veriyordum.

* * *

Ray'i çok özleyeceğim, ama varlığını da hep hissedeceğim. O benim kimliğimi oluşturan temel taşlardan biri olacak kalacak hep...

* * *

Sana yazamadım çünkü Ray'in artık telefona çıkamayacağı düşüncesine kendimi kolay alıştıramadım...

* * *

Seni hiç Ray'siz yalnız başına görmediğimi fark ettim – sizi hep birlikte görmüştüm. Ayrı düşünemiyorum bile...

Dul kadınlardan gelen mektuplar! – Onları büyük bir hevesle okuyorum. İşte artık benim de anlamaya başladığım özel bir dil.

Hep aklımdasın inan, çünkü ben de insanın en yakınını, en sevdiğini kaybetmesinin ne büyük bir acı ve yıkım olduğunu iyi bilirim. Yine de bu hayatta seninki gibi aşkın ve iş ilişkisinin kusursuz uyumunu yakalayan bir evliliğe sahip olmak büyük bir ayrıcalık. Ray ve seninle tanışığımız ilk günden beri o müthiş işbirliğinize ve birbirinize olan sevginize hayrandım... Kaybının verdiği büyük acıyı hafifletmez ama (rahmetli) kocamın ölmeden önceki günlerde bana söylediği bir şeyi paylaşayım: "Yaşamının bundan sonraki yılları hep acıyla geçecek, ama sakın yaşama heyecanını kaybetme."

* * *

Senin şu an yaşadıklarını anlamak hiç kolay değil. Bunu çok iyi biliyorum. Hiçbir şey insanın acısını hafifletmiyor. Yaşamımın sonuna kadar hep özleyeceğim (rahmetli) kocamla geçen yıllarımı, şu âna kadar da acısını, anlamını ve etkisini hiç yitirmedi.

* * *

Yaralarım ancak iki yıl sonra biraz hafifledi ama (rahmetli) kocamı her zaman hatırlıyorum, onu kalbimde yaşatarak teselli bulmaya başlıyorum. Anısının hep canlı kalmasını istiyorum... Ölümünden sonra uzun süre şoktaydım sanırım – hiçbir şey yapamıyordum. Senin ders vermeye nasıl devam edebildiğini anlayamıyorum örneğin – insanın içindeki kimliğini nasıl sergileyebildiğini... Lütfen kendine haksızlık etme. Yaraların zamanla iyileşecektir. Ama senin kendine zaman vermen gerek. Keşke daha yakında olsaydık. Lütfen ne zaman istersen ara. Seni seviyorum Joyce, bunca kilometre öteden kucaklıyor ve öpüyorum seni.

* * *

...bu satırları Ray'in ölümünden beri hep seni düşündüğümü söylemek için yazıyorum – ölümün mutlak son oluşu hem en anlaşılır tarafı hem de en şaşırtıcı – benim (kocamın kaybı) zaten beklenen bir şey olsa da, ölüm karşısında donup kalma tepkisini atmam uzun zaman aldı. (Bunu şimdi anlıyorum.) Umarım iyisindir ve çalışıyorsundur – yazmak da işin en zor yönlerinden biriydi – ama okuyacak kimse yoktu. Ama şu da var...

* * *

O pazartesi sabahı acı haberi vermek için gönderdiğin ilk e-postadan şunu fark ettim: Şok geçirmene karşın, Ray'siz sevgi düşünülemez

olmasına karşın (hâlâ da öyledir sanıyorum), senin deneyimin de benimki gibiyse, yaşamını sürdürmek istemeyebileceğine karşın –seçtiğin sözcükler sağlamlığını ve bu durumu aşıp yaşamını bir düzene koyma isteğini belli ediyordu. Bunu fark ettim, herkes böyle davranamayabilir – bu, isteyerek yapılabilecek bir şey değil bence: Bir anda dul kalınca ben de böyle hissetmiştim kendimi. Sonra, Jeannelere geldiğinde de, yaşadığın tarifsiz acıya karşın, depresyonda gibi değildin: Canlıydın, bilincin çok açıktı, çevrende olan bitenle ilgiliydin. Bunu görmek beni çok rahatlatmış ve sevindirmişti. "Atlatmak" mümkün değil elbette böyle bir durumu. Yakınlarda biri benim kocamın acısını "atlattığımı" gördüğüne çok sevindiğini söyleyince hemen sordum: "Atlattığımı düşündüren nedir acaba?" Ve (kocam öleli) yirmi yıl oldu.

Sevgili Joyce, biliyorsun ki böyle zamanlarda sözcükler bitiyor, yetmiyor...

Evet. Sözcükler "yetersiz" kalabilir – yine de elimizde bu enkazı ayakta tutacak bir tek sözcükler var, bir tek birbirimiz varız.

Bir saat geçti. Güneş yer değiştirdi. İki kedi de bahçeden gitti, yalnızım ve yalnızlık üstüme kurşun gibi ağır çöktü. *Bedensizleşmemin* ölçüsü bu, düşünmek zorundayım, nerede olduğumu anımsamak zorundayım; neden buradayım, dışarıda, bahçede.

O kadar çok mektup ve kart var ki! O kadar çok başsağlığı dileği ve iyi dilek!

Aslında mektuplara yanıt yazmaya başlamayı istemiştim. Buraya çıkarken kartları yanıma almıştım, Ray'in adres defterini ve kendiminkini de; ama şu an üzerime bir tembellik çöktü, tuhaf bir batma duygusu. *Hata olur bu. Yapamam. Daha olmaz.*

Bütün bu süre içinde –bir buçuk saat– torbadaki mektupların yalnızca bir bölümünü açabildim. Torba hâlâ mektup ve kartların ağırlığıyla dolu ve ben çok üzgünüm, yapamıyorum işte.

Lütfen affedin beni, eğer bana yazanlardan biriyseniz. Yazmış olduğunuz kişiye şu anda ulaşılamıyor, o kişinin yerini alanın da kim olduğundan emin değilim.

69

"Mutlu Ve Heyecanlı"

Ani alınmış –safça– bir kararla Teksas'ta Beaumont'a yerleşmiştik. En olmayacak yere yani – 1961 yılının yaz sonunda, Teksas'ın güneydoğusunda Luisiana sınırındaki bu sanayileşmiş kıyı kentine.

Ray'in ilk işi Beaumont'daki Lamar Koleji'ndeydi: 1961 yılının Ocak ayında evlendikten sonra aceleyle kabul ettiği bir yardımcı doçentlik kadrosu. Karısının "geçimini sağlamak" için bir işinin, hem de güvencesi olan bir işinin olması gerektiğine karar vermişti. Ray, Wisconsin Üniversitesi'nden on sekizinci yüzyıl İngiliz yazını üzerine doktorası olduğu için Lamar'daki İngilizce Bölümü'nde çalışmak istemişti, kendisine ondan önce de yardımcı doçentlik teklifleri gelmişti başka bölümlerden – bir tanesi galiba Kuzey Wisconsin'de Kanada sınırındaydı.

Nedense Teksas bize daha romantik gelmişti. Teksas'ın uzak olduğunu düşünmüştük elbette. Şimdi geriye dönünce akıldışı gelse de ikimiz de ailelerimiz ile aramıza bir mesafe koymak istemiştik... "bağımsız" olmak istemiştik.

Sonraki yıllarda ise aileme öyle düşkün oldum ki bu isteğim şimdi bana bile tuhaf geliyor. Ray de babasının ölümünden sonra Milwaukee'deki ailesine daha düşkün olmuştu.

1960'ların başında bir erkeğin karısının "geçimini sağlaması" beklenirdi. Bir kadının, Wisconsin Üniversitesi'nde İngiliz yazını alanında yüksek lisans yapmış olsa bile, çalışmak istemesi ya da iş bulması, sık rastlanan bir şey değildi; Lamar Koleji'nde birinci sınıflara ya da daha sonra, hangi akla hizmetle olduğunu hâlâ bilmesem de Beaumont ve çevresindeki liselere İngilizce öğretmeni olarak başvurduğumda hep geri çevrildim.

Lamar'daki bölüm başkanı Ray'e başvuru sırasındaki görüşmede, yüksek lisansımı tamamlarsam, birinci sınıflara İngilizce öğretmek üzere "Joyce'u da alabileceğini" söylemesine karşın beni işe almaya hiç yanaşmamıştı – öyle şaşırmış ve bozulmuştum ki. Lamar'daki

devlet okullarında yalnızca eğitim formasyonu olan öğretmenler, özellikle de Teksas'taki devlet üniversitelerinden mezun olanlar çalışabiliyordu.

(Devlet okulu sistemi aşırı ayrımcıydı, tıpkı Beaumont şehrinin kendisi gibi. Ray'in ve benim oraya ilk taşındığımızda bunlardan pek haberimiz yoktu, ama çok geçmeden "Zenciler"in "beyazlar"dan çok farklı olduğunu anladık – o kadar büyük bir farktı ki bu, bizim Kuzey aksanına alışık olan kulaklarımızın neredeyse hiç anlayamayacağı yabancı bir aksanla konuşuyorlardı.)

Öyle aşağılayıcı iş görüşmeleri yaptık ki! Beaumont'ta bir devlet okulunda bir "müdür yardımcısının" bana kendimi Syracuse Üniversitesi'nde ve Wisconsin Üniversitesi'nin Madison Kampusu'nda gördüğüm eğitimi ya da *özgeçmişimde* yer alan şu ya da bu yayını onları yerlerinden etmek üzere uydurmuş bir sahtekâr gibi hissettiren o buz gibi bakışlarını hiç unutmuyorum. "Lisans eğitiminiz İngiliz yazını üzerineymiş," diyordu çatık kaşlarıyla özgeçmişime bakarken, "yan dal olarak da 'fel-se-fe' okumuşsunuz." *Fel-se-fe* sözcüğünü öyle özenle telaffuz ediyordu ki, duyan az rastlanan bir hastalık adı sanırdı.

Evet, dedim duraksayarak. Doğruydu.

"Peki!" dedi kadın, artık zafer edasıyla gülümseyerek, "Lisede *de* 'fel-se-fe' okudunuz mu?"

Hayır, dedim itiraf eder gibi.

"O zaman bizim lisemizde ders vermeyi nasıl beklersiniz?"

İşte, beni alt etmişti. Foyamı olduğu gibi ortaya çıkarmıştı.

"Biz Beaumont'taki devlet okullarında 'fel-se-fe' öğretmiyoruz, Bayan Smith."

Kadın zaferini ilan etmişti. Başvurum reddedilmişti.

O düş kırıklığı içinde ne yanıt vereceğimi bilememiş, yalnızca teşekkür edip hızla odadan çıkmıştım.

Park yerinde Ray ikinci el siyah Volkswagen'imizin içinde beni bekliyordu. (İlk arabamızdı! – onu alabilmek için Ray'in erkek kardeşine 100 dolar borçlanmıştık.) Ray yüzümdeki perişan ifadeyi görünce kolumu sıkarak "Aldırma hayatım. Evde oturur yazarsın sen de," demişti.

Böylesi aşağılayıcı mesleki başarısızlık karşılığında çok küçük bir teselli, demiştim içimden.

Teksas, Beaumont! Sonraki yıllarda –yaklaşık elli yıl boyunca– Ray ile başımıza gelen her yeni ciddi-komik krizde *Neyse, Beaumont'ta değiliz*, demeyi alışkanlık edindik.

Ya da: *En azından Beaumont'ta değiliz.*

Meksika Körfezi yakınında "Altın Üçgen" denen bölgede yer alan (Beaumont, Port Arthur, Orange) bu Doğu Teksas şehriyle ilgili anılarım öyle canlı ve derin ki: Hava hep puslu ve bulanıktı; havada keskin bir kimyasal tat bırakan çürük portakal kokusu vardı; günbatımında gökyüzünde kıyamet günü gibi kıpkırmızı, ateş turuncusu, mor renklerde bir patlama oluyordu – "Gökyüzü *ne muhteşem*, değil mi?" diyordu orada yaşayanlar hayranlıkla, sanki bu günbatımları o sıralar bütün kıyıyı kaplayan petrol rafinerilerinin yarattığı hava kirliliğinden değil de Tanrı'dan gelen bir işaretmiş gibi.

Beaumont'la ilgili, sürekli puslu havası dışında, en önemli anımız beklemekle ilgiliydi – beklemek, hep beklemek! – Tren yolu geçidinde, yük trenleri gürültüyle –hiç bitmeyecekmiş gibi– ağır ağır geçerken, uzun kuyruklar halinde beklemek. Neredeyse her gün yağmurluydu; Körfez'den esen sert boranın etkisi, kasırga uyarıları; sağanak yağmurların ve bir anda basan sellerin ardından yollar yer yer su altında kalır, üstünden geçilemezdi; birkaç kere arabalar uzun bir kuyruk halinde yolda şişmiş bir öküz ölüsünün çevresinden dolaşarak geçmek zorunda kalmışlardı; kaldırımların üstü ezilmiş parçalanmış yılan ölüleriyle doluydu – bazıları insanı korkutacak kadar uzundu. Evliliğimiz boyunca aramızdaki bir espri de –tabii endişe, iğrenme, hatta isteri yüklü bir olay ne kadar "espri" olarak hatırlanabilirse– o bölgedeki "palmetto böcekleri" ile ilgiliydi – her yeri saran ve baş etmesi olanaksız görünen kanatlı dev hamamböcekleriydi bunlar. Lamar Kampusu'nun yakınında kiraladığımız mobilyalı dubleks dairedeki ilk gecemizin orta yerinde Ray'in üstüne atlayıp yatak odamızdan gelen hareketin ve sesin kaynağını bulmasını istemiştim, Ray elindeki fenerle bakınca her yerin hamamböceği kaynadığını görmüştü; bense çoktan bir sandalyenin üstüne çıkmıştım, ona hiçbir

faydam olmadan korkudan çığlıklar atıyordum; Ray böcekleri elindeki süpürge ile kaçırmış, sonra da türün en büyük örneklerinin ona tam anlamıyla "kafa tuttuğunu" iddia etmişti – "gözünün içine bakarak" hem de.

Ertesi sabah uyanınca korku içinde dubleks dairemizin her yerini – yatakları, şilteleri, çekyatı, koltukları, rafları, dolapları, duvarların içini– sardıklarını görmüştük; o korkuyla da hemen Beaumont'un daha iyi bir semtinde, Ray'in kısıtlı maaşıyla kirasını zar zor ödeyebildiğimiz bir daireye taşınmıştık.

İşte, o çok yakın ilişki bu anılardan doğuyor.

İnsan gençken en büyük hataları bile iyi sonuçlanabiliyor. Teksas'ta Beaumont'a yerleşmeye karar vermemiz korkunç bir hataydı; kocamın Lamar Koleji'ndeki işi kabul etmesi korkunç bir hataydı, Ray Smith birinci dönemin sonunda Lamar'daki öğrencilerini Wisconsin'dekiler gibi değerlendirince, "standartları yükseltmek için" işe alınmış olmasına karşın, epey bir skandal kopmuştu; yeni evli bir çiftin ailelerinden kilometrelerce uzakta ülkenin ta bir ucunda tanıdıkları kimsenin olmadığı bir yerde yaşaması büyük bir hataydı, birçok evlilikte de ciddi sıkıntılara yol açabilirdi.

Yine de, nasılsa bizim Beaumont'taki sekiz ya da dokuz aylık sürgün hayatımız çoğunlukla doğanın kalbinde, yumuşacık bir yakınlık içinde ve kesinlikle çok üretken geçti. O aylarda birbirimize o kadar yakınlaştık, o kadar bağımlı bir hale geldik ki, Wisconsin'de Madison'da yaşadığımız ve sürekli derse girip çıktığımız dönemde olmadığımız kadar, birbirimizin en yakın dostu ve yoldaşı olarak o yaşam akışıyla "evlendik".

O zaman kurduk yaşamımızın gündelik akışını: gün boyu çalışma, akşamüzeri yürüyüş, akşam yemeği, gece yatana kadar okuma / çalışma. Ray üniversitede –Beaumont'un o acımasız ikliminde havalandırma masrafından kaçmak için öyle yapılmış– penceresiz basık büyük bir beton binada ders verirken ben de bu yepyeni yalnızlık duygusuyla bir kısa öykü seçkisinin üzerinden geçiyor, bir ölçüde Teksas'ın doğasının ve benim de bildiğim her şeyden bu kadar uzakta *ekstrem* bir varoluş durumunun verdiği esinle yeni bir romana başlıyordum.

Hem kısa öyküler hem de roman "felsefe" ile ilgiliydi – yazınsal kurguda yazgıyla ve özgürlükle ilgili düşüncelerin keşfi ta Syracuse'deki üniversite yıllarımda büyülemişti beni.

Yaşamımın hiçbir döneminde bu kadar kendimle baş başa kalmamıştım, dış dünyayla ilişkim tek bir birey, kocam yolu ile idi. Çalışmak için hiç bu kadar uzun zamanım olmamıştı, çünkü daha önce öğrenciydim, öğrenciyken yaşam ders programlarına göre bölük pörçük akar; şimdi ise saatlerce yalnız başımaydım, denizin derinliklerine dalar gibi dalabiliyordum yazdıklarımın içine. Bu büyük yalnızlıkta boğulabilirdim de – bazı sabahlar, hatta günler öyle büyük bir korkuya kapılıyordum ki, önceleri düşüncesini bile çok tehlikeli bulduğum bir alana *–yazarın yaşamına–* dalış yapmakla hata yapıyor olabilirdim, bir hata daha yani.

Bir insanın *yazar, sanatçı* olduğunu iddia etmesi bana hep bir tür böbürlenme ya da kibir gibi gelmiştir, hâlâ da öyle gelir. Annemle babamın ve onların ailelerinin yazınsallıktan uzak işçi sınıfı yaşantılarında bu tür bir iddiaya, alay edilmese bile, inanan çıkmazdı. Lamar devlet okullarının yöneticisinin o tuhaf tepkisi o yıllarda New York'un Kuzey taşrasında beklenebilecek bir tepkiydi: "Fel-se-fe-mi?"

Beaumont'un şehir merkezine uzak bir semtteki (oldukça) böceksiz dairemizde –sokağımızın Sweet Gum Lane gibi korkunç şiirsel bir adı vardı!– üniversite yıllarımda çok etkileyici, büyüleyici, akılda yer edici bulduğum yazarların eserlerini uzun uzun okuma şansım olmuştu – Dostoyevski, Kafka, Pascal, Spinoza, Nietzsche, Mann, Sartre, Camus. Şans eseri üniversitedeki profesörlerimizden biri, Donald Dike, adını kimsenin duymadığı bir yazarın eserlerini öğretmişti bize – Samuel Beckett: *Molloy, Malone Dies* ve *The Unnameable (*Molloy, Malone Ölüyor ve Adlandırılamayan). Ray tanışmamızdan kısa süre bir süre sonra üniversitede Beckett okuduğumu ve Beckett'in düzyazı üçlemesi üzerine akademik bir eleştiri dergisinde bir makalemin yayınlandığını öğrenince bana bir süre şaşkınlıkla bakmış ve gülümseyerek, "Öyle mi? Ciddisin yani," demişti.

Doğru, galiba *ciddiydim.* Ama *ciddiyetim* evliliğimizde hiç engel çıkarmadı.

Ray de Madison'da ve yüksek lisansa başlamadan önce

Milwaukee'de yaşadığı yıllarda "yazar" olmak istemişti – daha sonra *Kara Ayin* adını verdiği ve üzerinde aralıklarla yıllarca çalıştığı eserini yazmaya o yıllarda başlamıştı. Bu roman taslağını okumam için bana verdiğinde henüz parçalar halindeydi – bazı bölümlerini öbürlerine göre "daha zayıf" buluyordu, bazı paragrafların ise "oldukça iyi" olduğunu düşünüyordu ama temelde kuşkuları vardı ve benden, ona hayran genç karısından gelecek bir cesaretlendirmeyi istemiyor gibiydi. "Söyleyeceklerin ne kadar nesnel olabilir ki? Beni gelecek eleştirilerden korumak isteyeceksin."

Hayır, dedim. Hayır!

Yine de doğruydu galiba dediği. Her zaman doğrudur bu, sevdiğimiz biri tarafından yazılmış bir şeyi okurken onu incitmek istemeyiz. O kişilerin *mutlu olmasını* isteriz, onları *mutlu etmeye* aracı olmak isteriz – böyle bir ortamda da nesnel eleştiriye olanak yoktur.

Bu gibi nedenlerle ve daha özel başka nedenlerle, Ray'e yazdıklarımı vermek istemedim. Ray'in benim yazdıklarıma olan tepkisi yemeklerime verdiği tepkiyle aynı olabilirdi: *Hayatım, gerçekten çok güzel olmuş! Ah, hayatım, harika bir şey bu.*

Gerçi Ray Smith başka her konuda son derece eleştirel olabiliyordu, Lamar'ın İngilizce Bölümü'nde ders verdiği ilk dönemin sonunda derslerinden bütün meslektaşlarının toplamının bıraktığından daha fazla öğrenci bırakan, birçoğuna da D ve C notu veren ters biri olarak bilinse de benim yazdıklarımı hemen hemen hiç eleştirmiyordu; belki de okuması için verdiğim hiçbir şeyi eleştirel okumuyor, yalnızca beni yüreklendirmeye, coşkulandırmaya odaklanıyordu. Ray kırk yılı aşkın bir süre deneme ve eleştiri yazılarımı, aldığı din eğitiminin de etkisiyle bütün dilbilgisi yanlışlarını ve mantık hatalarını tek tek bulan o keskin gözüyle okudu – ideal bir editördü o, düzeltmelerini kurşunkalemle silik bir yazıyla yapardı.

Şimdi düşünüyorum bunu yazarken: *Ray bunu hiç görmeyecek...*

Ben de bir daha hiç görmeyeceğim onun *silik* kurşunkalem düzeltmelerini – o inceliğini.

Bir yazarla editörün evliliği en idealidir – editör en yakın arkadaşın ve dostunsa.

Sweet Gum Lane'de yatak odamızdaki bir masada yazmakla

geçen o uzun günlerimdeki molalarımda yüz elli kilometre kadar uzakta Houston'daki Rice Üniversitesi'nde –o zamanki adıyla Rice Teknoloji Enstitüsü'nde– yüksek lisansa başlamaya karar vermiştim; üniversitede ders vermeyi hayal eden biri olarak bunu atılması gereken bir adım, diye düşünmüş olmalıyım. Akademisyenliğe ya da İngiliz yazını konusunda yüksek lisans çalışmasının temelini oluşturan ya da eskiden oluşturmuş olan, tarihsel belgeleri derinlemesine incelemeye çok istekli filan değildim; ben *geçimi* sürekli kocası tarafından sağlanan bir kadın olmak istemiyordum; ben yazmak için rahat rahat zaman bulurken Ray'in, çok tatsız ortamlarda çalışmak zorunda kalması bana haksızlık gibi geliyordu. Her hafta ortası otobüsle Houston'a gidip iki yüksek lisans seminerine katılıyordum, ikisi de tarihsel belgelerle ilgiliydi – Shakespeare, on sekizinci yüzyıl; Ray Volkswagen'le beni almaya geliyor, akşam yemek yiyip geceyi bir otelde geçiriyor ve ertesi sabah Beaumont'a dönüyorduk. Ne romantikti! Beaumont'tan kaçmak zaten başlı başına büyük bir mutluluktu – Houston oradan farklıydı, bir *şehirdi*, Rice da vaha gibi çok güzel bir kampustu; öyle değer verilen bir yerdi ki, Beaumont'ta bir meslektaşımın karısına Rice'da yüksek lisans yaptığımı söyleyince gözlerini kırpıştırarak heyecanla şöyle demişti: "Yaa, Rice'a girmek çok zordur – demek ki çok *zekisin*."

Bir gün otobüsle Houston'a giderken edebiyat dergisinde yayınlanmış kısa öykülerimden birinin ünlü editör Martha Foley'in hazırladığı *En İyi Amerikan Öyküleri 1962* seçkisinde "onur listesine" alındığını öğrenince Rice'daki doktora programını yarıda bıraktım.

Ray, *By the North Gate* adlı ilk kitabımdaki öykülerin, hepsini olmasa da bir bölümünü okumuş olmalıydı, çünkü kitap Ray Smith'e adanmıştı. Büyük bölümünü Beaumont'taki sürgün günlerinde yazdığım *With Shuddering Fall* adlı ilk romanımı ise okuduğunu sanmıyorum Ray'in.

Ray'e Nietzsche'nin *With Shuddering Fall*'da epigraf olarak kullanacağım bir aforizmasını okuduğumu hatırlıyorum: "Sevgi adına yapılan her şey her zaman iyi ile kötünün ötesinde bir yerdedir."

Ray tekrar okumamı istemişti.

"Sevgi adına yapılan her şey her zaman iyi ile kötünün ötesinde bir yerdedir."

Din eğitimi alınış keskin dilli editörümüz Ray hemen şöyle demişti: "'Her zaman' – 'her zaman' ifadesini yuvarlak içine alıyorum ben bir soru işaretiyle."

Bir de iyi haberi, inanılamayacak kadar iyi haberi vermek için –yakındaki bir benzin istasyonundaki kulübeden (Sweet Gum Lane'deki dairemize telefon bağlatamayacak kadar yoksulduk o zaman)– Ray'i aradığım o sabah var: New York'ta –örneğin James T. Farrel'in romanları ve Saul Bellow'un ilk romanı *Dangling Man* (Boşlukta Sallanan Adam) gibi– "sol eğilimli" kitaplarıyla bilinen bir yayıncı *By the North Gate*'i basmayı kabul etmişti. Dosyamın kargoyla geri gönderilmesi yerine zarflı bir mektup almak beni çok şaşırtmıştı; mektubun ilk satırını okuyunca daha da şaşırmıştım – alışıldık: *Üzülerek bildiririz ki...* sözcükleri yerine *Sevinerek bildiririz ki...*

Daha da olağanüstü tarafı, 500 dolarlık avansımdı – bizim için o sıralar bu para en az 5000 dolar değerindeydi.

Yazmak, insanın en derin, en gizli ve "derinlikli" benliğine, benliklerine iniş yolculuğu gibidir; genç bir yazar için eserini yayınlatmaya çalışmak balık tutmaktan, oltasını "kabul edilme" umuduyla kapkaranlık ve gizemli sulara atmaktan farksızdır – ne kadar çok ağ atarsanız o kadar çok düş kırıklığı yaşarsınız; ama aynı zamanda da bir gün bir şey –olumlu bir şey!– olma olasılığı artar. Bana da böyle olmuştu işte.

Yaşadığımız dönemin çalkantılı ve acımasız yayıncılık sularında Teksas'ta Beaumont'ta Sweet Gum Lane adresinden gönderilen ve tanınmamış genç bir kadın tarafından *By the North Gate* adıyla yazılmış olan "felsefe" çıkışlı bir öykü seçkisinin şansı ne olabilirdi ki?

New York'ta bir yayınevine gönderilen "sıradan" dosyaların çoğunun şansı ne olabilirdi ki?

Tabii, küçük bağımsız bir aile şirketi olan Vanguard Yayınevi kapanalı çok oldu, ellerinde bekleyen bütün dosyaları Random House devraldı.

O sabah Ray'i üniversiteden aradığımda bu güzel haberle ilgili coşkum bazı bedensel sıkıntılarımla gölgelenmişti – gözlerim kararıyor, nefesim kesiliyor ve kalbim düzensiz atıyordu, el ve ayak parmaklarım buz kesmişti, çok tuhaf bir biçimde dilim de *uyuşmuştu!*

"Sana iyi bir haberim var, ama kötü bir haberim de var," demiştim Ray'e dişlerim birbirine vurarak, "...iyi haber şu: Vanguard Yayınevi öykü seçkimi yaymlamayı kabul etti, kötü haber de galiba f-felç geçiriyorum..."

Ray belirtileri saymamı istemişti. "Yalnızca mutluluktan ve heyecandan. Tebrikler!" demişti Ray.

70

SUDAKİ KAN!

Joyce Carol Oates kendisine ulaştırılan, çoğu da yüksek bir kalite düzeyine işaret eden ve sayıları bir yıl içinde bini bulabilen dosya, ciltli prova ve kitapları okuyamayacağını ve eleştirede bulunamayacağını üzülerek bildirir. Başka koşullarda tanımaktan büyük mutluluk duyacağı kişilerle bireysel yazışmalarda bulunamamaktan duyduğu üzüntüyü paylaşır.

Joyce Carol Oates bazı gerekli durumlar dışında tanıtım yazıları yazamayacağını bütün talep sahiplerine büyük bir üzüntüyle bildirir.

Joyce Carol Oates yaşamının el örgüsü eski bir çorap gibi sökülüyor olmasından dolayı sizin yaşamınızın örgüsüne katkıda bulunamayacağını büyük bir üzüntüyle bildirir. Büyük bir üzüntüyle!

Ray'in ölümünü izleyen haftalar ve aylarda sudaki kanın kokusunu, yaralı avın çaresiz çırpınışını sezen köpekbalıklarının ataklığı ile bir sürü yabancı –ve ne yazık ki yabancı olmayanlar da– çeşitli ricalarda bulunmaya başladılar, hepsi de o kaçınılmaz/birbirinin aynı/ insana fenalık getiren sözcüklerle başlıyordu: *Ne kadar yoğun olduğunuzu biliyorum, ama...*

Başsağlığı mektupları ve kartlarının hızı kesilmeye başlayınca –ve haftalardır da *Harry&David*'den "başsağlığı hediyesi sepeti" gelmeyince– onların dışında kalan *ısrarcı* demeyelim ama *ricacı* postaların tehlikeli bir boyuta ulaştığı fark ediliyor.

Acıdan aklınızı kaçırmak üzere, tabii ayrıca da intihar eğilimi içinde ve kesinlikle bitkin ve kafanızı toplayamayan bir haldeyken benim gibi pek de iyi tanımadığınız birinin ricasını yerine getirmek durumunda olmadığınızı biliyorum – ama acele edin! Baskıdan önceki kopyanın tanıtım yazısı için süre bitimi gelecek pazartesi.

Dul kalmanın tahmin edilmesi güç bir yönü sabırsızlık, sinirlenme

kapasitesindeki artış –(sinirlenme sinir krizine çıkan merdivenin ilk basamağıdır)–, onun için *ricacı* mektupların çoğuna yalnızca yanıt vermemekle kalmayıp onları hemen dışarıya, yeşil geri dönüşüm variline göndermeye de özen gösteriyorum.

"Beni rahat bırakın! Beni neden rahat bırakmıyorsunuz?"

Bazen kandırılıyorum – "kandırılmak" en uygun sözcük; başsağlığı diler gibi görünen *Kocanızın ölümünü üzüntüyle öğrenmiş bulunuyoruz* ama hemen bir-iki ricada bulunma tonuna geçiveren bir mektupla; bu ricaların çoğu Ray'in *Ontario Review*'da eserlerini yayınladığı kişilerden geliyor. En ısrarcıları da New Yorklu bir sanatçı, yayınlanacak olan sergi kataloğu için eserleriyle ilgili bir yazı yazmamı rica etmişti, ona –başlangıçta özür diler gibi– Ray'in ölümünden sonra yerine getirmem gereken sorumluluklar nedeniyle aşırı yorgun ve bitkin durumda olduğumu, kendi çalışmalarımı bile tamamlayamadığımı, o nedenle bu yazıyı da yazamayacağımı açıklamıştım; o ise yanıtında şöyle diyordu: *Ama kasıma kadar süreniz var.*

Bunlar bana vahşi köpekbalıklarından öyle farksız geliyor ki! Öyle bozuluyorum ki hepsine! Yalnızca o saldırganca duyarsızlıklarından dolayı değil, eserlerinin, herhangi bir başarılarının, kendi yaşamlarında ya da başkalarının yaşamında, en ufak bir değişiklik yaratabileceğine ilişkin safça düşüncelerinden dolayı da.

Bazen öyle sinirleniyorum ki, yumruklarımı hafiften, ya da çok hafif olmayan bir biçimde sıkarak evin içini turluyorum. Ray'in tepkisi ne olurdu, diye düşünmeye zorluyorum kendimi, yanımda olup bana akıl verebilseydi.

Hayatım, fazla heyecana kapılıyorsun. Bu insanları çok fazla ciddiye alıyorsun.

"Ama nasıl ciddiye almayayım ki? Hepsi bu insanlar şu an yaşamımın büyük bir bölümünü işgal etmiş durumdalar."

Hiç de değil. Abartıyorsun. Boşu boşuna sinirlendirme kendini.

"Ama bütün bu mektupları ne yapayım? Bütün bu dosyaları, prova ciltlerini? Mali işlerle –"veraset işleriyle"– uğraşacak zamanı bulamazken, öyle ani terk ettin ki beni. Şimdi ben nasıl yaşayacağım, sensiz?"

Ve sessizlik oluyor. Düşünmeden kırıcı bir dille konuştum. Yaşıyor

olsa kocamla böyle incitici bir dille konuşmazdım hiç.

Yapmak zorundasın. Başka seçeneğin yok.

Yeni mantram bu olacak. Umarım bu geçen gün örümcek ağına takılan güve gibi aklıma takılan öbür mantranın yerini alır – James Joyce'un son sözlerinden (Joyce'un o dev anıtı *Finnegan's Wake*'den mi?): *"Ne kadar da küçük hepsi."*

...zorundayım. Seçeneğim yok.

Galiba ne yapacağımı –ne *yapacağımı*– buldum, Pennington'daki doktorumu göreceğim, ona anti-depresan ilaç yazdıracağım.

Suda kan var, ama yaşam mücadelesi veren yaratığın çırpınışı da sürüyor. Ben o yaratık olacağım, pes etmeyeceğim.

Yapmak zorundasın. Başka seçeneğin yok.

71

Yaralı Gezenler

Dul kadını ölüme bu kadar yakın –yine de canlı– bir haldeyken en şaşırtan şey, kendisini adına *yaralı gezenler* denebilecek büyük bir kalabalığın içinde bulması.

Ray ve ben bazı arkadaşlarımızın anti-depresan kullandığını biliyorduk elbette. Bunlar sır değildi, açıkça konuşuluyordu sohbetlerde – aralarından bir-ikisi internette anti-depresan kullanımı ile ilgili yararlarını ve pek yararlı olmayan yönleri yazmıştı da. (Biri, yakın bir şair dostumuz başlangıçta Paxil adlı anti-depresanın çok büyük yararını görmüş, ama birkaç yıl sonra, ilaç etkisini kaybetmeye başlayınca, korkunç yan etkileri olmuş.) Ama şimdi, özellikle geceleri yürüttüğüm e-posta trafiğinden, tanıdığım inanılmayacak kadar çok sayıda insanın aslında anti-depresan "kullanıcısı" olduğunu öğreniyorum.

Ne büyük şok! En yetkin, güvenli görünen, akıl sağlığı yerinde ve genelde *neşeli* sayılan tanıdıklarım yalnızca anti-depresan kullanmakla kalmıyor, "onlarsız yaşayamayacağını" da iddia ediyor; aslında uzun yıllardır kullandıkları için psikotropik ilaçlar konusunda o kadar deneyimliler ki bana ayrıntılı bilgilerle birlikte ilaç listeleri veriyor, yararlarını ve yan etkilerini anlatıyorlar. En soğukkanlı ve *neşeli* görünen kadın arkadaşlarımdan biri bu konuda artık uzmanlaştığını itiraf ediyor, bana doktoruma, yalnızca anti-depresan yazdırmayıp anti-depresanla birlikte alınacak ikincil ilaçları da vermesi için ne demem gerektiğini bile öğretiyor. Ve herkes uyarıyor beni – ilaç en az iki hafta etkisini göstermez, gösterdiğinde de etki bir süre yanıltıcı olabilir.

Acını yaşa Joyce! Ray buna değerdi.

Öyle utanıyorum ki, bu kadar zayıf olduğum için! Çünkü bu ölümden sonraki yaşamımın en büyük keşfi – *yaşamımı geceyi zar zor tamamlayıp ardından günü tamamlamaya çalışarak geçirmekten başka bir amacım olmadan sürdürecek kadar güçlü değilim. Bu kadar minimal bir yaşamın süresini uzatmaya değeceğine inanacak kadar güçlü değilim.*

Arkadaşlarımın önerdiği çeşitli anti-depresandan biri de "Cymbalta" – henüz *Homo sapiens* nevrozlarıyla kirlenmemiş uzak bir gezegeni çağıştıran melodik bir isim. Böylece nisanın ortasında, yeni bir mevsimin kapıda olduğu ve Ray'in öldüğü o dondurucu-uyuşturucu soğuk mevsimin hızla bittiği iyice anlaşıldığında, büyük bir kararsızlık içinde, biraz da umutla, günde 30 miligramlık bir tabletle uygulamaya geçiyorum.

Buna, gece, doğaçlama hazırlanmış uyku desteklerinden –çoğu Benadryl gibi reçetesiz– bir karışım ekleniyor.

Ona da, gün içinde, bilinçli bir ekleme daha: *yeni ve kötücül olmayan bir yaklaşım geliştirme çabası: Bir araba kazası geçirdim, artık iyileşiyorum...*

72

KADIN MAHKÛMUN ÖLÜM YÜRÜYÜŞÜ

... yazarı Joyce Carol Oates

Koltuğumdan kalkıyorum – bir sahneye çıkıyorum – uzaktan ürkütücü ve boğuk bir konuşma çalınıyor kulağıma – hiç ses olmayan yalnızca beyindeki bir mekanizma yoluyla şifresi çözülen titreşimlerden oluşan bir boşluk – gözü alan ışık, sahne ışığı, izleyiciler seçilmiyor, alkışlar çok tuhaf geliyor – nereden? – bu alkışın sahte olmadığını biliyorum, beni sunan kadının söylediği aşırı övgü yüklü sözlerin de sahte olmadığı gibi; o sürüngenimsi çirkin yaratığın horgörü alanının da dışında burası: *İşte yapayalnız bir kadın. Hiç sevilmeyen bir kadın. Bir kova çöpten daha fazla değeri olmayan bir kadın. Neden alkışlıyorsunuz bu kadını, deli misiniz siz?*

Nasılsa nisan geldi– Ray öleli neredeyse iki ay oldu.

Ray'den özür dilemem gerektiğini hissediyorum. Öyle bir suçluluk duygusuna kapılıyorum ki hâlâ burada olduğum için, neredeyse o ölmeden önceki gibi yaşadığım için, onun hayatı son bulmuşken. *Onunla* ilgili her şey geri gelmemek üzere yitmişken.

Yüzeysel, bayağı, aşağı, bir yönü var böyle yaşamaya devam etmenin, diyorum içimden.

Ne kastettiğimi anlıyorsanız anlıyorsunuzdur.

Yoksa, yok.

Siz, aklı başında insanlar. *Siz*, Sargasso Hüzün Denizi'nin ortasında bir adada kendini güvende sayanlar.

Kendi adıma değil üzüntüm – kendim için, evet, ben bunu hak ettim, diyorum. Ben Ray adına üzüntü duyuyorum.

Dul kadın, rasyonellik şöyle dursun akla bile bu kadar dolaylı ulaşan bir açıdan, başkalarının anlayamadığı bir dil konuşuyor. Adına tastamam yakışan karadul örümceği gibi uzak duruluyor bu (insan) duldan.

Hafifçe dürtülerek uyandırılıyorum Cymbalta-zombi halimden

New Jersey'de Camden'daki izleyicilerin beklentileri sayesinde – Amerikan şehirlerinin ekonomik açıdan en berbat/suç oranı en yüksek olanının son derece depresif yıkık dökük bir semtinde bir adadan farksız Rutgers Kampusu'nda.

Walt Whitman'ın bu sahneden uzak sayılmayacak bir yerde kendisi için aldığı, şu anda restore edilip sanat merkezi olarak kullanılan küçük ahşap evde son derece şaşaalı yaşamının –şairler içinde belki de en şaşaalı olanının– son yıllarını nasıl geçirdiğini düşünüyorum. Amerikan ruhunun o engin, dışa açık yönlerinin en büyük tanığı, tıpkı Amerikan ruhunun içine gömülü, kapalı yönlerinin en büyük tanığı olan çağdaşı Emily Dickinson gibi. Ah Walt Whitman – keşke, hayran olduğumuz kadar da, inanabilsek sana, ve içimize alabilsek seni en iyi, yiğit ve iyimser bireyimiz olarak:

> En küçük filiz bile gösteriyor aslında ölümün olmadığını...
>
> Her şey ileri ve dışarı doğru yol alıyor... hiçbir şey yıkılmıyor,
> Ve ölmek insanın düşünebileceğinden farklı bir şey,
> daha hayırlı bir şey.
> – *"Song of Myself"*

Bu akşamın ilk saatlerinde Rutgers-Camden yemek salonundaki yemekte festivale katılan öbür meslektaşlarımla birlikte bir yığın sesin, neşeli kahkahanın arasında, sıkıntılı anlar geçirdim. Cymbalta etkisinin yeterli olmadığını hissettiren tehlikeli anlar; tepsilerdeki solmuş marul yapraklarıyla süslü kanlı et dilimlerine ve *şen* kahkahalar atan insanlara bakarken olduğum yere çivilenmiş gibi kaldım; insanlar –nedense özellikle erkekler– tabaklarına o etten alırken, bir aslanın avının gırtlağını canlı canlı parçaladığı gibi, kanlı olmasına filan aldırmıyorlardı; ama yemekte benim gibi yaslı bir kadın daha vardı, içtenlikle ve açıklıkla konuşabildiğim bir şair/anı yazarı/çevirmen; kocasına yeni Alzheimer tanısı konmuş olan bu kadın *henüz dulluğa geçmemiş* kadın statüsünde acımasız bir alacakaranlıkta bekliyordu.

Rachel bu zorlu sınavı yazdı zaten. Sır değil, güvenini boşa çıkarmış olmuyorum. Yemek salonundaki iştahlı etoburların arasında iki

kız kardeş gibi sarılıyoruz birbirimize. İnsanın kocasını kaybetmesi korkunç bir şey ama ondan daha kötüsü, o kocanın kişi olarak kaybı; o kişi çürürken her gün yanında onunla yaşıyor olmak; sonunda, Rachel'ın da yaptığı gibi, onu hastaneye yatırmak için gerekli işlemleri yapmaktan başka çare olmadığını anlamak, ne çektiğini bilmeyen yakınların ve arkadaşların itirazları arasında... Rachel incecik, teni çok solgun, o da *yaralı gezenler* takımından. Onu biraz yatıştırmayı isterdim: "Sen bir travma geçirdin. Kendine bakman gerek."

Ray'i editör olarak tanımıştı; ben onun kocasıyla hiç karşılaşmamıştım ama mesleğinde örnek sayılacak başarılı biri olduğunu duymuştum, özellikle de Columbia'da okutman olarak.

Aramızda dile gelmeyen soru şu: Hangimiz daha az şanslıyız?

Kocasını birden kaybeden mi, yoksa kocasını yavaş yavaş feci bir biçimde kaybeden mi?

İnsanın kocasını büyük bir başsağlığı dilekleri denizinin ortasında kaybetmesi mi, yoksa karşılıklı suçlama ve atışmaların ortasında kaybetmesi mi?

Merak ediyorum, acaba Rachel gözünün ucunda o ejderi gördü mü hiç? Ruhunun bir ucunda? Rachel ejderin kullandığı o müthiş etkili dili, acımasızca alay eden sesini duydu mu?

Sormaya cesaret edemiyorum. Rachel'ın verebileceği yanıttan korkuyorum.

Aynı biçimde, elimde olduğu halde, anksiyete/depresyon/uykusuzluk hali için bir ilaç kullanıp kullanmadığını da soramıyorum ona.

Öyle iyi anlıyorum ki Rachel'ı! Ya da öyle sanıyorum. Çünkü bu Cymbalta –zombisi halimle gerçekten bir şey "hissediyor muyum", yoksa normal bir insanın böyle durumlarda hissedebileceklerini mi taklit ediyorum, hiç emin değilim; Whitman sonrası dönemin bir tür coşku ve iyimserlik feneri olarak *Joyce Carol Oates* rolü oynamakta da artık ustalaştığım için.

...yazarı Joyce Carol Oates.

Belki de hata bu. Bu gece, bu yer.

Belki bu kez, gerçekten kriz geçireceğim. Belki Cymbalta bile kurtaramayacak beni.

Çünkü burası New York City'de Ray'in en sevdiği restorandı. Defalarca gelmiştik buraya, güneşli havalarda; birkaç kere arkadaşlarımızla, ama genellikle de yalnız. Birkaç doğum günümü burada kutlamıştık, Central Park'ta Boathouse Restoran'da kuğuların ve su kuşlarının keyifle gezindiği göle bakan bir masada öğle yemeği yemiştik; suyun karanlığında, insan yakından bakınca su yüzeyinin hemen altındaki su kaplumbağalarını görebilir, tarihöncesi çağlardan kalma yaratıkları çağrıştıran dev gibi ve tarihi görünümlü su kaplumbağaları.

Yemek Otistik Çocuklar Derneği'nin bir yardım yemeği. Beni konuk konuşmacı olarak çağırmalarının nedeni belki otistik bir kız kardeşimin olması, ama daha çok da toplantıyı düzenleyenlerin yakın bir arkadaşlarının yakın arkadaşı olmam olabilir, ellerinin altındaki biri yani.

Sözde-gerçeklik havasını artırmak için yıllar önce yazmış olduğum ve geçtiğimiz yirmi yıl içinde kimsenin önünde yüksek sesle okumadığım bir şiirimi okuyorum – "Otistik Çocuk": 1960'ların başından beri New York Amherst'te bir klinikte yaşayan otistik kız kardeşim Lynn'e adanmış kısa bir şiir... İzleyiciler şiirle ilgili soru sorunca onlara içtenlikle anlatıyorum kız kardeşime 1950'lerde otizm tanısı konduğunu; o zamanlar otizmle ilgili pek bir şey bilinmez ama çok fazla laf üretilirdi: Freud'a doyduğumuz bir dönemdi, otistik çocukların anneleri, eşcinsellerin anneleri gibi, çocuklarının kusurlarından dolayı "suçlanırdı".

Ben bunu söyleyince müthiş bir sessizlik oluyor. Çünkü insanın yaşamı altüst olunca verilen en doğal tepki *suçlama.*

Suçlama denince de en yakındaki, en kırılgan kişi – anne.

Bu soğuk yağmurlu ve rüzgârlı gece! Yağmurla yıkanan bu yerin Ray ile birlikte çok sevdiğimiz Boathouse Restoran olduğuna inanmak güç.

Acımasızcasına soğuk, yağmurlu ve rüzgârlı bir gece – 27 Nisan 2008. Daha güneşli ve mutlu bir günü düşünüyorum – Ray ile göle bakan masamızda el eleyiz.

Bir kayık kiralasak mı acaba?

Belki – başka bir zaman.

Honey Brook Drive 9 numaradaki evimizin arkasındaki, Ray'in Wisconsin'de "doğal yaşam göl malzemeleri" satan bir dükkândan alıp kaplumbağalarla doldurduğu kendi küçük göletimizi düşünüyorum. O kaplumbağaların güneşli havalarda, Ray'in göle belli bir açıyla ve onlar için yerleştirdiği kütüğün üstünde keyifle güneşlenişini seyretmeyi çok severdik; kaplumbağaların ortaya çıkışını dört gözle bekler, sonra hemen Ray'i çağırırdım: *Gel bak! Kaplumbağaların.*

Ray gölü iribaş kurbağalarla da doldurmuştu – büyük bir başarıyla. (Biri göle yaklaşınca, sıcak havalarda, onlarca kurbağa korkuyla suya geri atlardı.) Gölü küçük, güzel renkli koi balıklarıyla doldurmakta ise o kadar başarılı olamamıştı, hepsi birkaç hafta içinde bu sessiz sakin ortama Bosch[1] doğasının simgesel/şeytani yaratıkları gibi çöreklenen ince bacaklı yağmacı büyük mavi balıkçıl tarafından mideye indirilmişti.

Güzel koilerin hepsi tek tek vahşi kuşa yem olup gitmişlerdi – kuş da uçup gitmişti sonra.

Koileri anımsıyor musun?

Büyük mavi balıkçılı hatırlıyor musun?

Ne şaşırmıştık anımsıyor musun? Ne büyük hataymış!

Sen (Ray) nasıl göle koşup balıkçılı kollarını sallayıp bağırarak kovmaya çalıştığını anımsıyor musun? Balıkçılın korkmadan nasıl birkaç metre ötedeki ağaçların içine girip beklediğini?

Ne üzücü! O güzel balıklarımız!

Yardım yemeğinden sonra bana gecenin "çok başarılı" geçtiği söyleniyor. Benim içtenlikle kendi kız kardeşimden söz etmemin ve soruları yanıtlamamın otistik çocukların anne babaları ve aileleri için "çok büyük anlam taşıdığı" söyleniyor. Anne Sexton'ın bir dizesini düşünüyorum, intihar saplantılı şairin mantrası sayılan bir dizeyi: *İster yaşa ister öl yeter ki dünyayı başkalarına zehir etme.*

Ve bu sabah, şu an bahçeye bakıyorum.

Hayal meyal hissediyorum: *Bir sorun var burada.*

---

1 Hieronymus Bosch: Rönesansın kuzeydeki temsilcilerinden biri sayılan Hollandalı ressam (d. 1450, ö. 1516).

Cymbalta öncesi olsa telaşlı ve gergin olurdum, ama şu an uyuşuk bulanık halimle *Ray'in lalelerinin başları gitmiş*, diyorum, sözlerim bilgisayar komutu sesiyle uzaktan gelir gibi.

Birisi tırpanla bahçeye girmiş ve lalerin tepelerini kesmiş gibi – bu çiğ yeşil bodur bitkilerin lale olduğunu anlamak çok zor artık.

Bunu sindirmem uzun bir süre alıyor. Heyecanlı ya da sinirli olduğumdan değil, değilim ama Cymbalta ile uyuşmuş halimle bile burada çok acı bir şeyler yaşandığını ve yerine konmasının mümkün olmadığını anlıyorum.

Geyik gece bahçeye girmiş. Geyik kapıyı iterek açmış –belli ki ben sıkı kapamamışım– ve Ray'in güzelim lalelerini sanki ot yiyormuş gibi umursamaz ve mekanik hareketlerle ânında çiğneyip yutarak mideye indirmiş.

Ağlayabilirdim, ama gözümden yaş gelmiyordu.

İlk kez şöyle düşündüm: "Neyse ki Ray yok da bunları göremiyor. Çok üzülürdü."

Neyse ki. Ray yok.

Başımın ağrıdan çatladığı bu sabah ön kapıdan büyük tekir kedimize sesleniyorum: "Reynard? *Reynard!*"

Reynard gece bir yerlere kaybolmuş.

"Duygularım" olsa –bu Cymbalta uyuşuğu halimle "duygunun" ne olduğunu bile anımsayamıyorum– endişe ve suçluluktan perişan olurdum.

"Reynard? Neredesin? Kahvaltı..."

Sesim havada uzuyor. Ne aptalca ve hüzünlü bir sözcük bu *kahvaltı*.

Eskiden nasıl da pırıl pırıl turuncu tüylü bakımlı küçük bir kediydi, koltuğa oturduğumuzda başıyla ayak bileklerimizi dürtüp sürtüne gırlaya istediğini yaptırırdı, Ray'in en sevdiği kedimizdi Reynard; Ray onu bir sığınaktaki yavruların arasından seçip bana sürpriz yapmak için eve getirmişti.

On iki yıl kadar önceydi bu. Yıllar ne çabuk geçmişti!

Reynard, Ray'in kaybını hâlâ atlatamamıştı – adını koyamadığı ya da tanımlayamadığı ama çok özlediği bir varlığın yokluğuydu yaşadığı.

Geçen haftalarda gözle görünür biçimde yaşlanmıştı. Yavru kediliğinden kalma bütün izler hızla silindi. Başı gövdesine göre fazla büyüdü, bacakları çırpı gibi kaldı. Bir gecede kilo verdi sanki – kaburgaları ve belkemiği tüylerinin üzerinden seçiliyor.

Belkemiği! Reynard'ı okşarken bir anda omurlarını hissedip irkildim.

Veteriner Reynard'ı son muayene ettiğinde, sonbaharda, Reynard'ın "yaşlı" bir kedi olmasına karşın "iyi idare ettiğini" söylemişti – bugün görse aynı şeyi söyleyemezdi.

Son günlerde ara ara nefes almakta zorlanır gibi görünüyor. Geçen gece onu oturma odasındaki koltuğa taşıdım – koltuğun Ray'e ait olan ucuna – belki orada kollarımda derin bir kedi uykusuna dalar da huzur bulur diye, ama olmadı.

Reynard bir süre nefes nefese yatarken ben de onu sakinleştirmeye çalıştım ama sonra çırpınıp gitmek istedi, önce küçük hareketlerle, sonra daha sert bir biçimde, keskin tırnaklarıyla üstümü çizmeye başlayınca bırakmak zorunda kaldım.

Canım sıkılmıştı, sinirlenmiştim de Reynard'ın benden bu kadar kaçıp kurtulmak istemesine. Soğuk bir gece olmasına ve yağmur yağmasına karşın arkada terasın kapısında dışarı çıkabilmek için mızıldanıyordu. Ben de terasın kapısını çekerek açtım, Reynard yaşlı bir kedi için akıl almaz bir çeviklikle dışarı fırladı, gecenin karanlığında arka kapıdan ve ön kapıdan birkaç kez seslendim; ama geri gelmedi; sabah da her zamanki gibi girişte yatarak sabırla içeri girip mamasını yemeyi beklemiyordu.

Gece hiçbir zaman gerçek bir uykunun yerini tutmayan Cymbalta-uyuşuğu dermansız halimle Reynard'ın yatağımın ayakucunda yatıp bacağımı ittiğini sandım.

"Reynard? Neredesin..."

Dışarı çıkıp Reynard'ı arayınca onu bir gece önce kendini dışarı attığı arka kapıdan birkaç metre ötede yatarken bulunca dehşete kapılıyorum, gövdesi evin yan tarafına yapışmış gibi dümdüz, bu haliyle içeriden görmem mümkün değildi.

Eve girmek istemişti sanki. Ama kapı yüzüne kapatılmıştı.

Şimdi ağlıyorum, hıçkırıyorum şimdi: "Reynard! Ah, Reynard!"

Hastanede Ray'in odasında, Ray ölmeden önceki gün olduğu gibi, üzüntüden hıçkırıklara boğularak ağlıyorum yine. Ray'in ölmeyeceğini sandığım o gün olduğu gibi.

Yeni bir dehşet – Reynard kaskatı, tahtadan yontma bir kedi gibi. Dişleri görünüyor, gözleri yarı kapalı, bir kedinin yüz ifadesi diye bir şey varsa eğer Reynard'ınki son derece şiddetli bir acı ifadesi.

Uykusunda huzur içinde ölmedi o. Acı çeken bir hayvan gibi perişan bir halde öldü.

Bu ölüm beni şaşkına çeviriyor, başım dönüyor, darmadağınığım, aklımı kaçırdığımı sanıyorum. Reynard genç bir kedi değildi! Reynard yaşlı bir kediydi! Yine de engel olamıyorum ağlamama – bu normal bir üzüntü hali değil, mahvolmuş, terk edilmiş gibiyim. Deli bir çocuk gibi Reynard'ın sertleşmiş tüylerini okşuyorum, sanki okşayarak canını geri getirebilirmişim gibi – Reynard'ın başını okşuyorum, elime kemikli ve içi boşalmış gibi geliyor. Bir hırıltı ânındaymış gibi görünen dişlerini –vahşi ve öfkeli bir sırıtış– görmeye dayanamıyorum...

Bu da senin suçun. Onu dışarıya bıraktın, soğukta. Donarak ölmüş. Tek başına ölmüş. Reynard'ı özenle büyük banyo havlularımızdan birine sarıyorum – yeşil kalın bir havlu, evimizin paylaşım düzeni içinde Ray'e aitti. Cherie'nin biraz uzaktan endişeli bakışları altında Reynard'ı bahçenin dışına taşıyorum, uzun çimenlerin arasında bırakıyorum. Böyle yapmam doğru mu peki? Akıllıca bir şey mi bu yaptığım? Bu sert toprakta Reynard için bir mezar kazacak gücü bulamıyorum kendimde. Birden kayıp tek dizimin üstüne düşüyorum, Reynard, donmuş gibi kaskatı bir halde, kollarımdan yere yuvarlanıyor.

Kendimi uzaktan izler gibi bilinçliyim, çizgi romanlardaki bir kadın kahraman gibiyim, Charles Addams'ın çizimlerindeki gibi, kucağımda yine çizgiden kaskatı bir kedi var.

Neyse ki, Ray yok. Çok üzülürdü.

73

TABU

Bu konu tabu. Yaşayanların *ölülere* ihaneti konusu.

Biz yaşayanlar –biz yaşamda kalanlar– bizi ölülere bağlayan şeyin suçluluk duygumuz olduğunu biliyoruz. Her an duyuyoruz onların seslenişini, seslerindeki artan kuşku ifadesini: *Beni unutmayacaksın – değil mi? Beni nasıl unutabilirsin? Senden başka kimsem yok.*

Dul kadın çoğu gün –çoğu gece– bir hiçlik dünyasında yaşıyor, *ne orada, ne burada.* Günün çoğu saatinde dul kadın uykunun verdiği o tarifsiz unutma halini özlüyor.

Çünkü dul kadın yaşayanların arasında dolaşan ölümden gelmiş biri. Dul kadın gülümseyince, dul kadın gülünce, dul kadının gözlerinde parlayan o sonsuz delilik ifadesini fark ediyorsunuz, rolünü başkalarının beklediği gibi oynamaya çalışan bir kadın oyuncu, bu oyunu bir tek başka bir dul kadın, kocasını yakında kaybetmiş başka bir kadın yutmaz.

Bir dul kadın öbürüne bakar bakmaz der ki: *Sen de aynı durumda mısın? Sen de ölü müsün?*

> *...olacağını iyi bildiğim halde, öyle uzun sürdü ki (kocamın) ölümünün şokunu atlatmam. (Bunu şimdi anlıyorum.)*

Arkadaşımın mektubunu yeniden okurken daha önce çok iyi kavrayamadığım bu sözcükler beni ânında vuruyor.

Bu sözleri yazan, aslında çok bilinen bir yazar, kocasının birkaç yıl önceki ölümü ve kendi yaşama tutunma öyküsünü anlatan anıları çok satan bir kitap oldu. Onun mektubunu şu an yeniden okurken, bu dul arkadaşımı anılarını, hem klinik vaka gibi hem de şiirsel bir dille yazmaya iten şeyin "şok" duygusu olup olmadığını düşünmeye başlıyorum – kocasının ölümü sırasında kendi ölümünün de "çok beklenen" bir şey olduğu duygusuna kapılmasaydı anılarını yazar mıydı acaba? *Yazabilir miydi?*

Ancak şimdi geliyor aklıma: dul kadının acısı boş bir şey gibi görülebilir mi; narsizm gibi; kişinin kendi kaybının çok özel, ama çok özel olduğu ve başka kimsenin kaybına benzemediği iddiası?

Dul kadının acısı patalojik bir oyalanma hali ya da bir hobi –bir OKB "obsesif-kompulsif-bozukluk" hastasının takıntı hali– gibi görülebilir mi – her gün saatlerce elini yıkayan ya da her tür ıvır zıvırı istifleyen; kâğıt havlu ve mobilya cilası ile dizlerinin üzerinde sürekli parkeleri "cilalayan" ya da zaten tertemiz olan halıları geceyarısına kadar elektrik süpürgesi ile süpüren biri gibi... *Keşke dul kadınla herkesin içinde alay edecek, şöyle okkalı bir tekme, suratına bir şamar indirecek ya da yüzüne baka baka dalga geçecek biri olsa da – şu büyü bozulsa.*

Bu türden farkındalıklar sabahın dördünde küçücük kuyrukluyıldızlar gibi üstüme üşüşüyor. Birkaç saat içinde, uykusuzluğu izleyen o bitkinlik ve anti-depresan ilacın neden olduğu hafif mide bulantısı nedeniyle ne tam olarak uyanıklık ne de tam olarak bilinçsizlik hissi içinde kaybolmaya mahkûm bir zihin akışı bu; düşüncelerin berraklaşmasına asla izin vermeyen, en önemli düşünceleri bile radyo yayınının paraziti gibi bulandıran. Bu kez ilacıma internetten baktım ve öğrendiklerime pek de şaşırmadım.

> *Anti-depresan ilaçlar obsesif düşünce, uykusuzluk, depresyon, intihar eğilimi olan kişilere verilir; ancak anti-depresan ilaçlar bazen aşırı obsesif düşünce, uykusuzluk, depresyon, intihar eğilimini şiddetlendirebilir.*
>
> *Anti-depresanlar genel olarak idrar tutma, kabızlık, uyku hali, iştahsızlık ve kilo kaybına neden olur. Bazı kişilerde paretezi, görüş bulanıklığı, karabasan, titreme, anksiyete, kalp çarpıntısı, terleme, kişilik algısı kaybı görülür.*

Bu ilaç yararlı mı? Yoksa daha mı kötü yapıyor?

Bilmeme imkân yok. Ray'in ölümünden beri kendi "beden sağlığını" ya da "akıl sağlığını" pek önemsemeyen birinden bir kemik torbası içinde birbirine vuran iskelet kemikleri gibi parça parça semptomların oluşturduğu bir bütüne dönüştüm, bazı günler *kişilik algısının* neye benzediğini bile unutuyorum – bir zamanlar bir *kişi* olduğumu bile unutuyorum.

Pennington'daki doktorum 30 miligramlık Cymbalta'dan 60 miligramlığa geçmemi öneriyor. Çünkü küçük dozun "pek etkisi olmuyor".

Dostoyevski romanlarından fırlayıp gelmiş, felaketine doğru yol alan manik depresif bir karakter gibi Pennington'daki eczanede eczacı kutuyu elime verir vermez 60 miligramlık bir Cymbalta hapını yutuyorum. Arabada eve dönerken beynime, damarlarıma pamuk basıldığını ve pıhtılaştığım hissediyorum. Doğru, görüşüm bulanıyor. Ve yine doğru, kalbim sık sık "çarpıntıyla" hoplayıp büzülüyor ama artık takıntı halinde Ray'in hastane yatağındaki ya da Ray'in cenaze evindeki o son bir kere göremediğim halini düşünmüyorum. *İlaç, nesneleri içinden gördüğünüz bir çerçeve oluşturur, ama çok bulanıktır görüş, gördüklerinizi kesin olarak anlayamazsınız. Sizin için ya da başkaları için ne anlam taşıdıklarını kesin olarak anlayamazsınız.*

74

"'BEYAZ' OLMAKTAN UTANIYORUM"

Çok eskidendi, Michigan'da, Detroit'te. Woodward Caddesi'nin bir blok batısında, Eight Mile Yolu'nun bir blok güneyinde bir yerleşim bölgesinde Woodstock Drive'da ev almıştık – ilk evimizi!

Oraya kuzeyde Teksas'taki Beaumont'tan 1961-1962 akademik yılı biter bitmez taşınmıştık. Aslında Doğu Teksas'ın o ıssız doğasını terk etmeye öyle can atıyorduk ki Ray final sınavı notlarını bir sonraki yıl ders vereceğimiz Detroit'e giderken yolda postayla göndermişti; bütün eşyamızı saatte altmış kilometrede bile sarsılan ve motordan içeri dolan sıcak havanın rüzgârı dışında havalandırması olmayan kutu gibi siyah Volkswagen'imize sığdırmayı başarmıştık.

Detroit'te bir yıl Pamer Park yakınında Manderson Yolu'nda bir apartmanda oturduk; sonra Green Acres adıyla bilinen bölgede Woodstock Drive üzerinde dört odalı, iki katlı bir köşk aldık. Evimizin fiyatı 1963 yılının Mayıs ayında 17.900 dolardı.

Ray'in Wayne State Üniversitesi'ndeki maaşı yıllık 5.000 dolardı. Benim Detroit Üniversitesi'ndeki maaşım yıllık 4.900 dolardı. Beni işe alan zarif beyefendi –o zamanlar o bölgede adı iyi bilinen Clyde Craine– Wayne State'deki bölüm başkanıyla görüşüp Ray'in maaşının benimkinden biraz daha yüksek olmasına özen gösterdikleri bilgisini benimle paylaşmıştı.

1963 yılının baharında Woodstock Drive'da evimiz yeniliğiyle göz alıyordu. Beyaz metal kaplamaları, turuncumsu kırmızı tuğlaları, lacivert panjurları – ev bize öyle güzel görünüyordu ki, bakmaya doyamıyorduk. Taşınmadan önce de, hayranlıkla, sürekli arabayla önünden geçiyor, nasıl döşeyeceğimizi planlıyorduk. Ev, kâğıt üzerinde, bize ait değildi tabii – ipotek şirketine aitti.

Bankada Detroit Üniversitesi'ndeki mütevazı maaşım herkesin önünde söylendi diye üzülüp bozulduğumu hatırlıyorum. Yalnızca Ray'in maaşı dikkate alınıyordu. Evli bir kadındım, banka görevlisi böyle demişti yüzünde hor görme ve acıma arası bir ifade ile. Birkaç

yıla kalmaz işi bırakır, çocuk doğururdum.

"Ama biz çocuk sahibi olmayı düşünmüyoruz."

"Özür dilerim. Kural böyle."

İkimizin maaşı bir araya gelince saygıya değer bir rakam çıkıyordu ortaya. Ama otuz yıllık ipotek için yalnızca Ray'in maaşı hesaplanacaktı.

Otuz yıl! Kâğıtları imzalarken Ray'in yüzündeki ifade!

"Demek ki 1993'e kadar sürecek. Yani hesaba göre."

Çok geçmeden Detroit'te de en az Beaumont kadar ırkçılık olduğunu fark ettik. Yaşadığımız bölgede bütünüyle beyazlar vardı. Detroit *News* ve *Free Press* –doğru okunacak olursa– "ırkçılık" ile ilgili olduğu anlaşılan olayların haberlerinden geçilmiyordu. Ancak şehirdeki ırkçı şiddet asıl 1967 yılının Temmuz ayında patlayacaktı.

Yeni evimize taşınmadan, hatta evin anahtarlarını bile almadan önce, geceleri –o sıralar çıplak toprak ve otlardan ibaret görünen– bahçede çalışmaya gidiyorduk. Yanımızda kova kova taze toprak, tabakalar halinde çim ve fidan götürüyorduk. Özenle dikiyorduk bitki tohumlarını. Arka bahçe uçsuzdu, bir çıkmaz sokağa kadar uzanıyordu; sokağın ötesinde sıra sıra daha küçük evler ve işlek bir cadde olan Eigth Mile Yolu vardı. Bir gün Ray arka bahçede çalışır ben de önde toprağı tırmıkla düzleştirirken komşulardan birinin çocuğu yanıma yaklaştı ve şunu sordu: "On sekiz yaşında mısınız? Annem evlenecek yaşta görünmediğinizi söylüyor da."

Gülmüştüm bu sözlere. On sekiz yaşımı geçmek ne demek, yirmi dört yaşındaydım. İlk kitabım yayınlanmak üzere kabul edilmişti – gerçi yayınlanması 1963 sonbaharına kadar gecikecekti ama. Bir Cizvit okulu olan Detroit Üniversitesi'nde İngilizce Bölümü'ndeki iki kadın öğretmenden biriydim – Rahibe Bonaventure gibi etkileyici bir adı olan yaşlı bir rahibe ve ben; çok tatlı ve yakışıklı kocam Ray de o bölgenin en seçkin "yüksek öğretim kurumu" olarak Michigan Eyaleti'nin eğitim hizmetlerini kültürel düzeyi düşük öğrencilere –yani, özellikle siyahlara– ulaştırma misyonunu gerçekleştiren – Wayne State'de öğretmendi. Doktorasını Wisconsin'den alan Ray, çok saygın bir akademisyendi, Wayne'de ya da başka bir yerde önü çok açıktı; benim de master derecem ve çok sayıda yayınım vardı, "ümit

veren" bir konumdaydım yani. Öyle genç, mutlu ve iyimserdik ki – önümüzde koskoca bir yaşam vardı.

Woodstock Drive'daki eve taşındıktan birkaç ay sonra komşularımız bize, özellikle de arka bahçede küçük bir veranda yapabilmek için tuğla döşemekle uğraşan Ray'e yakınmaya başlamışlardı: Sokağın karşı tarafına "Zencilerin" taşınacağı yolunda bir söylenti vardı. Sokağın her iki tarafında yaşayanlar karşıdaki mal sahibinin komşularına "ihanet" ettiğinden söz ediyorlardı – evini "toplu satış" için "Zencilere" satış yapan bir emlakçıya vermişti.

Ray ile ben, büyük beklentilerle taşındığımız, Green Acres'ı için için kemiren bu üzücü ırkçılık öyküsünden olanca saflığımızla habersizdik elbette. Detroit'in ırkçı şiddete ilişkin ününü ve tarihini çok az biliyorduk – 1943'te Bell Isle'da, şehrin bir park yerinde kanlı bir isyan çıkmış, otuz dört kişi ölmüş, çok sayıda kişi yaralanmıştı; şehrin beyazların yaşadığı semtlerinde ortaya çıkan "toplu satış" tehdidiyle –siyah ailelerin "beyaz" semtlerde düşük fiyatlara yerleşebilmesine fırsat veren, endişeli ev sahiplerini evlerini satmaya ikna eden vicdansız emlakçılar ve müthiş bir panik havası– bir gecede neredeyse batı yakasındaki bütün köklü yerleşim alanlarında oturan halk sokak sokak birbiri ardına SATILIK tabelaları asmaya başlamıştı. Irkçı ittifakın bu şeytansı planı sonuç olarak çoğunlukta olan beyaz nüfusun şehir dışında –Birmingham, Bloomfield Hills, Southfield, Grosse Pointe ve St. Claire Shores'da– yaşamaya mahkûm olmasına ve bütün semtlerin sıra sıra terk edilmiş evlerle ve savaş sonrası gibi enkaz halindeki boş arsalarla dolmasına neden olacaktı – tabii bu felaketi o an kimse öngörememişti.

1963'te evlerin genel olarak daha yeni, bakımlı ve şehir merkezine belli bir uzaklıkta bulunduğu Green Acres'da gerçek anlamda bir panik yaşanmıyordu – henüz.

Beaumont'ta, farklı ırklar çok farklı yerlerde yaşardı, ortada –henüz– gözle görülür bir gerilim yoktu. Detroit'teyse ekonomi bazıları için patlama yapar, bazıları için durağan giderken gerilim kaçınılmazdı. Hiç televizyon seyretmememize karşın –aslında televizyonumuz da yoktu– havada içten içe dolaşan patlama kokusunun farkındaydık, bana sık sık –"beyaz" bir kadın olarak– yarı-terk edilmiş semtlerde

dolaşırken ya da Detroit Üniversitesi'nin kampusunun bir ucundaki park yerine yalnız başıma yürürken dikkatli olmam öğütleniyordu.

Yerel medyada yalnız bir kadın –"beyaz bir kadın"– önemli bir yer almıştı; gece, John Lodge Expressway'de arabası bozulunca bir grup serseri "siyah genç" tarafından taciz, takip ve tecavüze maruz kalıp dövüldü gibi sözlerle.

O sıralarda olmalı ya da birkaç yıl sonra, Detroit bölgesinde insan sayısından fazla silah bulunduğu ve güvenlik güçleri arasında Michigan'ın Detroit şehrinin Cinayet Şehri, ABD olarak anıldığı gerçeği –tabii gerçekse– ortalığı sarsıyordu.

Green Acres'da evimizin karşı sırasındaki iki katlı bir tuğla evin önüne asılan SATILIK tabelası devrilmiş ya da kaldırılmıştı: Çok geçmeden SATILIK tabelası geri konmuş, devrilmiş ya da kaldırılmıştı. Woodstock Drive'dan arabayla geçtiğimiz her gün SATILIK tabelasının durumunu tedirginlikle kontrol eder olmuştuk. Birimiz, "Kim yapıyor bunu?" diye sorunca öbürü şöyle diyordu: "Kim olabilir ki? Komşularımız."

Woodstock Drive'da evimizin karşı sırasındaki evlerin arkası şehir mezarlığıydı.

Bazı komşularımız "Zencilerin" mezarlığa yakın bir yerde yaşamaktan özellikle korktuklarına inandıkları için bir gece gizlice arazinin arkasında mezarlığın görünmesini engelleyen sarmaşık ve çalıları kesmeye gitmişlerdi. Yan komşumuz bunu söylediğinde Ray adamın beklediği gibi bir yanıt vermeyince sohbet ânında kesilmişti.

Ben yoktum yanlarında, yani duymadım. Ray'in ne söylediğini ve karşılığında adamın ne dediğini hiç bilmiyorum. Ama tatsız bir konuşma olduğunu biliyorum, Ray komşumuzun davranışı karşısında sinirlenmiş, ondan nefret etmişti.

"İnsan 'beyaz' olduğuna utanıyor."

Ray'in doğduğu ve üniversiteye gidene kadar da yaşadığı yer olan Milwaukee'de de şehir dışında beyazların ayrı yerleşimleri vardı. Ama Milwaukee'de hiçbir zaman Detroit'teki gibi bir ırkçılık görülmemiş ve ırkçı şiddet olayları nispeten hafif atlatılmıştı.

Ray evinden ya da ailesinden pek söz etmezdi. Babası, Ray'in bir gün rahip olmasını hayal eden "inançlı" bir Katolik'ti ve Ray'in

Milwaukee'de saygın bir Cizvit okulu olan Marquette Lisesi'nden mezun olduktan sonra Cizvit papaz okulundan ayrılmasına üzülmüştü. Annesi Ray'in on sekiz yaşında pazar ayinlerini bırakmasına üzülse de, babasından farklı olarak, onu "zorlamaya" kalkmamıştı.

Bir kadının kocasının ailesine saygı göstermesi gerekir, hatta –bazen olduğu gibi– kocası kendi ailesine tam anlamıyla saygı duymuyor ya da onlardan biraz kopmuş olsa bile, onun için ben de Ray'in ailesi için sıcak ve olumlu sözler dışında hiçbir şey söylemiyordum; örneğin, Ray'e babasım sorduğumda yüz ifadesinin sertleşmesi, sergilediği açık tepkisel tavır bana kocamın özel yaşamına girdiğimi göstermeye yetiyor, ben de hemen geri adım atıyordum.

Benim düşüncem Ray'in ailesinin politik görüş olarak, çoğu Katolik gibi tutucu olduğuydu; Zencilerin vatandaşlık hakları gibi hassas konulara ve Amerika'da 1960'ların başında görülen radikal, hatta mantıklı toplumsal değişimlere karşı çok sert tepki veriyorlardı.

Bob Dylan'ın "Times They Are A-Changin" şarkısını düşünürseniz, bu politik şarkıcının Ray'in ailesi gibi beyaz Amerikalılara seslendiğini anlarsınız: *Oğullarınız ve kızlarınız sizin emrinizde değil.*

Anne babaların kalbine bundan daha fazla korku salacak sözler olabilir mi – özellikle de tutucu Katolik anne babaların kalbine?

(Ve Ray nasıl da hayrandı Bob Dylan'a, Dylan'ın kariyerinin o ilk, heyecan verici ve adeta ikonlaştığı yıllarında!)

Çok geçmeden de Green Acres'da evimizin karşısındaki ev satıldı, evet – siyah bir aileye.

Son derece de "saygıdeğer" bir siyah aileye, bize kalırsa.

Elbette biz de yeni komşularımızın fazlasıyla farkındaydık. Biz de, eşyalar ve koliler kamyonla karşı sıradaki eve taşınırken evimizin ön cephesindeki pencerelerden seyrettik.

(Zaten *farkında* olmamamız mümkün müydü, *bakmamamız* mümkün müydü? Aslında Woodstock Drive'da yaşayan başka hiç kimsenin farkında olmadığımız ve hiçbir komşumuzun yüzünü gerekli durumlar dışında görsek tanımayacağımız halde kesinlikle farkındaydık yeni taşınan siyah ailenin. Çünkü ırk konusu insanda en ilkel ve sinir bozucu biçimlerde aşırı-kaygı yaratır.)

Kaygı içinde bir şeylerin olmasını bekliyorduk – bir yağma

girişimi ya da şiddet. Siyah aile herhangi bir biçimde rahatsız ediliyorsa da haberimiz yoktu, bir şey bilmiyorduk en azından. Ray bir gün, "Hadi uğrayıp merhaba diyelim," dedi.

Böylece sokağın karşısına geçtik, kapıyı çaldık, yeni komşularımızla el sıkıştık ve kendimizi tanıttık: "Ray Smith" – "Joyce Smith."

Aramızda geçen konuşmayı hiç anımsamıyorum, ama yeni aileye mahallemize "hoş geldiniz" demiş olmalıyız – aslında siyah çifti de hiç anımsamıyorum, tek hatırladığım, yaşça uzaktan göründüklerinden biraz daha büyük oldukları ve adamın Wayne State'de tıp eğitimi almış bir doktor olduğuydu. Adamın ve karısının bize sevimli, gülümseyen bir ifadeyle baktığını, yine de bizi içeri davet etmediklerini ve bizimle ilgili de çok fazla soru sormadıklarını anımsıyorum.

O siyah çiftle bir daha konuşmadık, onlar da bizimle konuşmadılar. Arabada ya da bahçede çalışırken karşılaştığımızda sık sık el sallayarak selamladık birbirimize. Gülümsedik, neşeli yüz mimikleriyle selamlaştık – "Merhaba! Nasılsınız!" Detroit'te ırkçılığın azalmasına katkıda bulunduğunu düşündüğümüz şeyler yaptık yani.

Dört yıl sonra şehirde bir ırkçı şiddet patlaması oldu. "Siyahlara karşı polisin acımasızlığı" ile geçen uzun yılların ardından Detroit polisinin 23 Temmuz 1967 Pazar günü Sivil Hareket İçin Birleşik Toplum Birliği sırasında yaptığı baskın yağma, talan, isyan ve hatta bıçakla yaralamayı içeren toplumsal afetin fitilini ateşledi; isyanda hem beyazlar hem de siyahlar yer alıyordu, ama siyahların öfkesi baskındı ve daha fazla halk desteğine sahiplerdi; şiddet eylemleri günlerce sürdü, Cinayet Şehri, ABD ırkçı/toplumsal Amerikan kaosunun ulusal anıtı olup çıktı:

Kırk dört kişi öldü, 5,000 kişi evsiz kaldı, 1,300 bina harap oldu, 2,700 işyeri talan edildi, yanan enkazın kokusu havada uzun süre, belki de sonsuza dek hissedildi. İsyanın ilk gecesinde biz beyaz mülk sahipleri kapıları pencereleri kilitleyip panjurları indirerek evlerimizin içine doluşup o korkunç siren seslerini, öfkeli bağırışları ve ara ara ateşlenen silahları dinleyerek sıkıyönetim ilan edilmesini ve Michigan Ulusal Güvenlik Güçleri'nin şehrin kontrolünü ele geçirmesini bekledik.

"Beyaz" olmaktan utanıyorum ama başka şansımız var mı?

75

Faydası Olmadı

"... Los Angeles'da eski lisemde hazirandan beri dört."

"...Boston'da eski lisemde yılbaşından beri iki."

"...New Brunswick'te on bir yaşında bir oğlan."

"...Toronto'da yakın arkadaş olan üç liseli kız."

"...Berkeley'de."

"...Cornell'de."

"...NYU'da."

İleri yazın atölyesi sınıfımda daha önce de intihar konusunda yazmış olan Kore asıllı genç bir Amerikalı kadının intiharla ilgili anlattığı yürek burkan gerçek bir öykünün ardından sınıftakiler, başka bir durumda olsa ağızlarına almayacakları ve belli ki tabu sayılan intihar konusunda konuşmaya başlıyorlar; yazın atölyesinde geçen bu konuşmaların heyecanlı tonu, bu konu üzerinde çok fazla düşünmediklerini gösteriyor.

"... Tokyo'da bu iş salgın gibiymiş."

"...Delhi'de..."

Üniversiteden aldıkları öbür derslerde öznelleşmeme kuralı vardır. Özenle seçilen öznellikten uzak ifadeler kabul gören iletişim biçimidir. Burada, sanat binası Nassau 185 numaradaki yaratıcı yazma derslerimizde ise en sinir bozucu gerçekler bile dile getirilebilir. "Kurmaca" denen şey, ilginç bir zıtlıkla, "en gerçek" şey olup çıkabilir – genç yazar kurmacanın kişilerini kurarken büyük olasılıkla kendisini yazmaktadır.

"Kurmaca" budur elbette – bir kısa öyküde intihar eğilimi olan ve sonunda gittiği üniversitenin yurdunda duşta kendini asan öğrenci Princeton değil de Yale öğrencisidir.

Ya da Harvard öğrencisi.

(Benim atölye sınıflarımdan şimdiye kadar Ivy Ligi denen büyük üniversiteler dışındaki bir üniversite öğrencisinin kendini öldürdüğü bir kısa öykü çıkmadı. İntiharla ilgili fanteziler bile biraz tepeden bakar gibi anlatılır.)

"...Yale Kampusu'nu daha inandırıcı anlatman gerek."

"...Princeton'da okuyan biri olmadığını daha iyi göster. Okurken insan *öyle* olduğu duygusuna kapılıyor."

Ne kadar üzücü bir durum – en büyüğü yirmi bir, en küçüğü on dokuz yaşındaki yazar adayı genç öğrencilerimin intiharı bu kadar saplantı haline getirmiş olmaları; ya da, tam olarak intihar değilse de, intihardan önceki o ağır depresyonu. İntihar düşünceleri, R. Crumb çizgi fimleri gibi, ciddi-komik arası bir dille bazen de çok baştan savma anlatılıyor. Çoğunlukla öykülerin yazarın tanıdığı ya da duyduğu bir kişiye dayandığı söyleniyor –"hazırlıkta", "Stanford'da erkek kardeşimin oda arkadaşı"– ve atölye sırasında intihar biçimi tartışma yaratır ya da eleştirilirse hemen karşı çıkılıyor: "Ama tam böyle olmuştu."

Bu heyecanlı tartışma ortamında, sessizce oturup dinleyenler de oluyor. İntihar düşüncesi ile ilgili en açık ve rahatsız edici öyküyü yazan, hatta liseli kızın bileklerini kesmeye hazırlık olarak kendini "kesme" denemelerini de sinir bozacak kadar ayrıntılı ifadelerle ekleyen Kore asıllı Amerikalı kız gibi.

Princeton'ın son derece parlak, son derece yetenekli ve ayrıcalıklı öğrencileri! İnsan düşününce heyecana kapılıyor: *Bu onların gizli konusu demek ki. Ortak bağları.*

Tabii onlara New Brunswick'te Rutgers'ın rektör yardımcısı olan bir arkadaşımın geçen akşam ülkenin bazı kesimlerinde intiharın üniversite öğrencileri arasında salgın halini aldığını söylediğinden söz etmeyeceğim.

Tabii onlara ejderden de söz etmeyeceğim.

(Çünkü ya içlerinden biri ejderi biliyorsa? Hatta çoğu biliyorsa?)

Onlara Anne Sexton'ın ölme isteğinden *ulaşılabilecek en ileri şehvet düzeyi* olarak söz ettiğini de söylemeyeceğim.

En azından bir intiharı çok yakından gözlemlediğimi de anlatmayacağım.

1962'den beri Detroit'te ders verdiğim yüzlerce öğrenciden en azından birinin intiharını.

Richard Wishnetsky, 1965 baharında bir öğleden sonra Detroit Üniversitesi'ndeki odama bir anda dalıvermişti – Richard'ın güzel

bir saç kesimi, beyaz keten gömlek ve parlak gözlüklerle bir öğrenci için fazla şık bir kılıkta amaçsız dolaşırken bu yaptığına tam da "dalmak" denirdi. Hafif öfke okunan bir gülüşle konuştu: "Siz 'Joyce Smith'siniz, değil mi? Sizinle görüşmemi söylediler."

Detroit Üniversitesi'nde adım hep "Joyce Smith" olacaktı. Ama içlerinden bazıları yazar "Joyce Carol Oates" da olduğumu biliyorlardı, yerel gazetelerde de yazıyordu bu. Richard Wishnetsky "Joyce Smith" adını söylerken bir an gözlerini kırpıştırmış ve yanakları hafifçe seğirmişti: *Ben senin aslında kim olduğunu biliyorum! Ruh ikizimsin.*

Richard Wishnetsky büyük bir güvenle ya da güvenli görünerek tanıtmıştı kendini bana, ona ayıracak zamanım olduğundan öyle emindi ki, aslında meşgul olduğum belli olsa da; hiç duraksamadan elini uzatıp elimi kavramış ve sıkmıştı, daha önce Detroit Üniversitesi'nde hiçbir öğrencimin yapmadığı bir biçimde. O yirmi üç yaşındaydı, bense yirmi yedi.

Bu bir cesaret gösterisi miydi? Sınıfta eğlenceyle karışık bir otorite kullanmayı öğrenmiştim; sınıf dışında da hep utangaç, hatta ketum bir halim vardı. Uyanık olup kendimi korumazsam güçlü kişilikler üstümden geçip odamın bütün oksijenini emebiliyorlardı.

İşte karşımda kendine güvenen genç bir adam vardı: Tanışmamızdan sonra birkaç dakika içinde bana Michigan Üniversitesi'nden onur listesinde mezun olduğunu ve daha da önemlisi Woodrow Wilson bursuyla okuduğunu anlatıvermişti. (Duyunca bunu çok tuhaf bulmuştum: Woodrow Wilson bursu olan biri neden Detroit Üniversitesi gibi fazla tanınmayan bir üniversitenin fazla tanınmayan bir bölümüne toplumbilim okumaya gelsin ki? Woodrow Wilson bursu olanlar istedikleri yerde okuyabilirler.) Çok geçmeden bu ve onu izleyen konuşmada Richard'ın asıl ilgisinin toplumbilimin çok ötesine geçtiği anlaşıldı: felsefe, din, Avrupa yazını, Soykırım, Yahudilik. Daha başından açıkça belliydi Richard'ın hem zeki, hem de özgür bir tip olduğu; çok hızlı konuştuğu için kekeler gibi sesler çıkararak dudaklarında salyalar birikiyorsa da kendini son derece rahat ifade ediyordu; başkalarına da epey tepeden bakıyordu: "Hayvan sürüsünden farksızlar," diyordu (Nietzsche gibi) sık sık. Ann Arbor'daki dört yıl dışında yaşamının büyük bölümünü geçirdiği Detroit taşrasını sert bir dille

yeriyordu; ailesi, yakınları, arkadaşları ve komşuları hep Southfieldliydi – Southfield'de ünlü sinagog Shareey Zadek'e gidiyorlardı. 1965'te Soykırım'la ilgili bu kadar uzun ve bu kadar birikimli konuşmalara pek rastlanmazdı; çoğu Yahudi, Yahudi olmayanlar da, Nazilerin yol açtığı Soykırım felaketini inkâr eğilimindeydi. Bu konu çok az insanın keşfetmeye cesaret gösterdiği koca bir kültürel delik halinde duruyordu. Ben de üniversitede öğretim görevlisi olarak bu heyecanlı genç yüksek lisans öğrencisinin manik atak geçirdiğini fark edemeyecek kadar genç ve deneyimsizdim – daha az coşkulu ve ondan çok daha az eğitimli Katolik üniversite öğrencilerinin yanında Richard bir alev gibi göz alıyordu.

Richard resmen hiçbir dersime kayıtlı olmamasına karşın –(üniversite öğrencilerinin o uzun romanları okuduğuna inanılan o çok eskinin romantik günlerinde)– Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler*'ini ya da *Ecinniler*'ini işlediğim kalabalık seminer derslerine sık sık katılıyordu; Nietzsche'nin *İyinin ve Kötünün Ötesinde*'si ya da *Böyle Buyurdu Zerdüşt*'ü; Sartre, Camus, Beckett ve Ionescu'nun romanları ve oyunları; Tolstoy'un "İvan İlyiç'in Ölümü", Kafka'nın "Dönüşüm"ü. Richard sınıftaki daha genç ve zor anlayan öğrencilere katlanamadığı için sürekli ortadan konuşuyor, ilgili ve içten bir tavırla doğrudan bana hitap ediyordu; öbür öğrenciler şaşkınlık ve kızgınlık içinde dinlerken Richard, Goethe, Aristoteles, Heidegger, Nietzsche'yi anımsatan bir ifade gücüyle yükseklerde süzülüyordu. Dersi berbat etmesine ramak kalınca ondan daha sakin olmasını ve dersten sonra beni görmesini rica etmek durumunda kalıyordum. İnsan manik atağın ne olduğunu bilmiyorsa manik birinin yanında bulunmak heyecanlı gelebilir – tehlikeli bir bulaşıcılığı da vardır bunun.

Richard, kafasının içinde patlamaya hazır bekleyen düşüncelerden ikisine fazla takmıştı: Bolluk içindeki Amerika'da "Soykırım geçiren" Yahudilerin "mide bulandırıcı" ikiyüzlülüğü ve Nietzsche'nin peygamberi Zerdüşt'ün "Tanrı öldü" açıklaması.

Sonraki yıllarda "Tanrı öldü" çok sık rastlanan bir ifade olmuştu, Edvard Munch'ün *Çığlık* adlı eseri gibi – popüler kültürde kendisine Woody Allen'ın komik-taşlamalı duyarlılığı gibi örneklerde yer bulan modern insanın ruhuna acı verici derinlikte bakışlar. Zavallı

Richard Wishnetsky! Zamanının ötesinde yaşamanın bedelini çok ağır ödeyecekti. Bir akşamüzeri İngilizce bölümündeki odama döndüğümde Richard Wishnetsky masamda oturmuş, büyük bir arsızlıkla kâğıtlarımı karıştırıyordu. Aramızda, entelektüel tartışmalarımızda, görünürde süregelen o eşitlikçi havaya karşın Richard'ı masamda otururken bulmak kabul edebileceğim bir şey değildi; öğretmen-öğrenci ilişkisinin böyle çiğnenmesi, darkafalılık olabilir ama, benim için ürkütücü bir durumdu. Richard'ın gözlerindeki ifadede de beni ürküten bir şey vardı.

"Benden korkuyor musun, Joyce? Neden korkuyorsun ki benden?"

Richard'ın kahkahası çok yüksek perdeden ve uzundu. Yüzünde ter damlaları parlıyordu. Ondan korkmadığımı söyledim. Her ne kadar o anda, odamda Richard'la yalnız olmaktan korktuysam da.

Ray'e, Richard Wishnetsky'den söz etmiştim ara ara. Ama Richard'm masama oturduğunu söylemedim ona. Ray'e, Richard'ın daktiloyla Zerdüşt üslubunda gelişigüzel yazdığı eleştiri ve kehanetleri de göstermedim.

Ray, Richard'ı bir kez gördü. D.Ü. Kampusu'na beni almaya geldiğinde, Richard da benimle konuşmak için arkamdan dışarıya gelmişti. Arabada giderken Ray "Aman bu çocuğa fazla cesaret verme. Bence yanlış yaparsın," dedi.

"Benden başka kimsesi yok ki konuşacak."

"Öyle mi diyor?"

"Çok hassas..."

"Öğrencin değil ama, değil mi?"

"Hayır, ama..."

"Senden istediği her neyse vermen mümkün değil."

"Ama..."

"Mümkün değil."

Ray bana hiç karşı çıkmaz ya da ne yapacağımı söylemezdi. Onunla tartışmadım çünkü yakınımda olan, saygı duyduğum biriyle tartışmak huyum değildi; Richard Wishnetsky ile ilgili sezgilerine katılmasam da bunu ona söylemedim. Ray'in bu hastalıklı genç adamda kendi ergenliğinden izler bulmuş olabileceğini ancak yıllar sonra fark

ettim – Richard'ın ateşli düşüncelerinde, herkese bir mesih edasıyla tepeden bakmasında değil de o derin yalnızlığında, ailesinden kopukluğunda ve "din" takıntısında.

Doğruydu, Richard Wishnetsky öğrencim değildi. Yaşamıma birden girmiş, giderek daha sıkıntılı ve çevresini saran aşağılık bulduğu bütün insanlarla bir arada yaşayamayan birine dönüştükçe de çıkmıştı. Ailesinin onu Ypsilanti'de bir akıl hastanesine yatırmak istediği ama başarılı olamadığı söyleniyordu. Derslerde huzursuzluk yarattığı için D.Ü. Kampusu'na girmesi de yasaklanmış olabilirdi. Almanca Bölümü'nde kendisine, rekabetle karışık, yakın hissettiği bir öğretim görevlisi daha vardı.

"Buz Bölgesinde" öykümü o sırada yazmıştım. "Gerçek" ile "hayal gücü"nün ilginç bir karışımı idi, öykü zeki ama topluma yabancılaşmış genç bir Yahudi öğrenciyle, benim kuramadığım düzeyde yakınlık kurabilen bir Katolik rahibe karakterin ağzından anlatılsa da elbette esin kaynağı Richard Wishnetsky'nin yaşamıma girişiydi; genç adam ailesiyle, arkadaşlarıyla, öğretmenleriyle tartışarak taşradaki rahat yuvasını terk ediyor ve Kanada sınırından kaçak girerek intihar ediyordu. Bu öyküyü neden yazdığımı soracak olsalardı, "Richard Wishnetsky aklımdan çıkmadığı için bu benim için bir tür şeytan çıkarma çabası," derdim. Ayrıca, bir sonraki görüşmemizde, bu öyküyü ders alması için Richard'a vermeyi düşünüyordum.)

Richard Wishnetsky'yi bir daha hiç görmedim.

12 Şubat 1966 sabahı –yaşamıma girişinden bir yıldan az bir zaman sonra– Richard intihar eylemcisi olarak Southfield'deki Shareey Zadek Sinagogu'ndaki ayini bastı. Richard, elli dokuz yaşındaki haham Morris Adler'in, aralarında Richard'ın ailesinin de bulunduğu, yaklaşık sekiz yüz kişilik bir cemaate verdiği vaaz bittiği anda Ohio'da Toledo'dan aldığı 32 kalibrelik tabancayı elinde sallayarak bimahtan yukarı çıktı; Dostoyevski'nin *Ecinniler* romanındaki bir karakter gibi cemaate önceden hazırladığı ve sinagogun teybine kaydedildiği için de unutulması güç bir seslenişte bulundu:

"Bu cemaat sahte ve iğrençtir. İkiyüzlülüğü ile Yahudiliğin güzelliğini ve ruhunu küçük düşürmüştür... Bu eylemle bu insanlıkdışı korkunç ve bu nedenle de kabul edilemez durumu protesto ediyorum."

Sonra da Richard büyük bir soğukkanlılıkla Haham Adler'e iki el ateş edip ardından kendini vurdu. İkisi de, ânında değil ama, yaralanarak öldüler.

Bu trajediyle ilgili haberlerin çoğunda Richard Wishnetsky'nin bar mitzva töreninin de aynı bimah üzerinde yapıldığı yazılacaktı. Haham Adler'in yaşadığı sürece kendisine örnek aldığı dini lider ve Wishnetsky ailesinin yakın dostu olduğu da belirtilecekti.

Neden neden neden neden neden!

Ne büyük bir kayıp! Ne çılgınlık! En hayran olduğu insanı, Haham Adler'i ve kendisini öldürmüştü – sırf düşünceleri uğruna.

"Buz Bölgesinde" sık sık antolojilere girdi ve O'Henry Ödülü aldı, Peter Werner tarafından da son derece etkileyici bir siyah-beyaz kısa filmi yapıldı, film 1977 yılında En İyi Kısa Senaryo dalında Akademi Ödülü aldı. Çok eskiden yazdığım bu kısa öyküyü yeniden okuyunca Richard'ın konuşmasının anahatlarını, fazlaca kısaltılmış olsa da, çok canlı bir biçimde yeniden kuran diyalogun etkisine girmiş ve bir kez daha üzüntü, acı, suçluluk duyguları ile dolmuştum: *Daha fazla şey yapabilirdim. Daha fazla şey yapabilirdim – bir şey.*

Ray beni bir suçum olmadığını söyleyerek rahatlatmaya çalışmıştı. Richard Wishnetsky benimle hiç tanışmamış olsa da Haham Adler'i ve kendisini öldürecekti – "Çok hastaydı."

Ama benimle tanışmıştı, dedim içimden. Ve faydası olmadı.

76

ÇUKURLAR

Dul kadının unutmaması gerek: çukurlara dikkat!

Çukurun korkutucu tarafı varlığı değil. Çukurların da olması gerek elbette. Çukurun korkutucu tarafı farkına varmamak, her farkına varmadığınızda düşüyorsunuz çukura ve iş işten geçip en derine çekilene kadar da anlamıyorsunuz düştüğünüzü...

Harrison Sokağı'nda birkaç doktorun paylaştığı muayenehane. Uzun boylu kır saçlı hafif kambur duruşlu bir adam, doktorlardan biri, bana bakıp gülümsüyor, beni tanıyor mu; kalbim sıkışmaya başlıyor, çünkü bu tür gülümsemeler sonrasında gelecek olan üzücü sözcüklerin, canımı acıtan sözcüklerin, boğazımı bir yumruk gibi kilitleyen sözcüklerin habercisi, bu sözleri edenlerin niyeti elbette yalnızca inceliklerini göstermek, bana doğru gelen, bana doğru geldiği çok belli olan, elini uzatan, yumuşak sesli, ciddi, büyük bir anlayışla gülümseyen, kendini Ray'in doktorlarından biri olarak tanıtan altmış yaşlarındaki bu kır saçlı beyefendi gibi, adı bir biçimde tanıdık geliyor, evet diyorum, evet tabii, o da diyor ki: "Kaybınızı büyük bir üzüntüyle öğrendim. Ray'in resmini gazetede gördüm. Ray... çok..." –duruyor, doğru sözcükleri arıyor, cebinde nereye koyduğunu bilemediği anahtarlarını arayan bir adam gibi; anahtarları yanlış yere koyduğunu anlar anlamaz da kaşları çatılıyor, ısrarla– "olağanüstü iyi bir insandı." Yeniden duruyor, hüzünlü bir ifadeyle gülümsüyor. "Ray'i –Raymond'ı– çok severdim."

Böyle şeyler söyleme bana, kalbim kırık.

Tabii bu sözleri için Dr. P.ye teşekkür ediyorum. Bedenime sivri bir çelik çubuk saplanmışçasına acı hissediyorum, yine de Dr. P.ye teşekkür ediyorum, gözlerimde biriken yaşlara engel olarak sendeleye sendeleye gidiyorum oradan, iyi değilim, olduğum yere yapışacak gibiyim, kadınlar tuvaletine saklansam diyorum ya da en iyisi eve döneyim.

Princeton Kavşağı'ndaki küçük tren istasyonunun önünde bir bankta buruşturulmuş kâğıt mendiller.

Birisi, ardında beş-altı tane ıslak, buruşuk kâğıt mendil bırakmış.

Benden başka kimse fark etmiyor. Fark edecek ne var ki? – Herhangi bir çöp, pislik. Görünce iğrenip burnunuzu büzüştürürsünüz. Böyle uluorta atılmış kâğıt mendiller!

Bir şey saplanıyor sanki kalbime, sivri bir buz parçası, bir cam parçası, sendeliyorum. Ama *korkmuyorum*, bu kadar ilaç almışken *korkmak* mümkün değil zaten; bir canlı düşünün –"hindi","dana"– büyük bir çiftlikte öyle dar bir yere sıkışmış ki hareket edemiyor; ya da acıdan bağıramaması için ses telleri alınmış bir deney maymunu düşünün.

Daha fazla oturamıyorum bankta. Arkamı dönüp bakamıyorum bile o banka. Bankı hemen unutmak istiyorum. Bankı unutabilirsem tehlikeli bir çukura düşmekten kurtulacağım galiba.

Yolunda gitmeyen ilk şey buydu. Orta yere atılmış ıslak buruşuk kâğıt mendiller.

Hatırlıyorum – düşünüyorum, bir önceki gece Ray koltuğun kendisine ait ucunda oturmuş okurken, burnunu siliyordu, yanındaki sehpada ıslak buruşuk kâğıt mendiller duruyordu, ayağa kalktığında almıştı hepsini, atmak için. Bu bir önceki geceydi –Acil Servis'ten önceki gece. Buruşuk mendiller bir işaretti, benim henüz anlamadığım bir işaret.

Bir kere gelince durdurmak olanaksız. Müthiş bir ölümün içine dalma isteği: müthiş bir çukur.

Kişilik algısı yitimi. Psikotropik ilaçların çok sayıdaki yan etkilerinden en yararlısı bu.

Akşam biterken, her zamanki gibi yanaktan öpüşmeler.

Toplantının sonunda kimseye görünmeden kaçabilirim.

Çok geç, çukura düştüm bile – öpüşmeler, sarılmalar, canlı heyecanlı sesler, *bin kere kara bir karanlığın* içine girdim bile; Melville *umutsuz ruhun karanlığı* derdi buna –Telemetri Ünitesi'ni, önünde bir sürü insanın son derece ifadesiz suratlarla durduğu odayı, odadaki yatakta da son derece tuhaf bir biçimde hareketsiz yatan Ray'i – sanki yine

oradaymış gibi – oradan hiç çıkmamış gibi – bir sanrının bütün canlılığı ile görünce sendeleyerek geri çekiliyorum: *Olamaz bu. Gerçek olamaz bu, olamaz!* Ray'in yatağına eğilirken, yanağını öpmek için eğilirken, kendimi kaybedip mucize eseri onunla, kocamla konuşuyorum, çok geç kaldım, teninde balmumumsu solukluk var ve yeni soğumaya başlamış.

Yeni soğumaya başlamış! Bu sözcüklerin anlamı ne?

Çukurda zaman ilerlemiyor. Çukurda hep *aynı zaman.* Zombi gibi uyuşmuş halimle, kulağımdaki o büyük basınç ve zonklamayla iyice anlıyorum ki bu hep aynı kalacak, hiç bitmeyecek bir zaman.

Alışverişimizi yaptığımız Pennington Market'te –otuz yıl olmuş mudur?– Ray'in dost olduğu yaşlı bir erkek kasiyer var, adı "Bob"; altmışlarında ya da yetmişli yaşlarının başında emekli olmuş ama karısı ölünce kendini öyle yalnız hissetmiş ki o semtteki gıda ürünleri satan markette çalışmaya karar vermiş, yalnızlığından kurtulmak için. Bir keresinde, ben markette yalnız başıma alışveriş yaparken, Ray ölmeden önce, Bob beni görmüştü –yalnız başıma– ve endişeli bir ifadeyle Ray'in nerede olduğunu sormuştu, ben de, neşeyle, "Ah, Ray evde. Ben bugün yalnız yapıyorum alışverişi," demiştim.

Ray öldükten sonra, bu bana hem uzun zaman önceymiş gibi geliyor hem de daha dünmüş gibi, Pennington Market'e alışverişe geldiğimde, olabildiğince ertelediğim bir iş bu aslında, yarı bilinçli bir biçimde Bob'dan kaçıyorum; kasiyerlerin arasında (saf, zararsız) Bob'u görünce büyük bir korkuya kapılıyorum, beynimden önce gözüm algılıyor onun varlığını; beynimizin ta çekirdeğinde, derin gözeneklerinde hissederiz ya tehlikenin, huzurumuzu bozacak bir tehdidin gelmekte olduğunu, kıvrık bir sopayı zehirli yılan sandığımız olur ya; Bob'ın işi bitince öbür müşterilerin arkasına geçip alışveriş arabamı başka bir kasiyerin sırasına bile alıyorum. Bob'la göz göze gelmemeye de çalışıyorum elbette – Bob beni görürse diye ödüm kopuyor. (Düşüncem şu: Bob beni birkaç kere –yalnız başıma– alışveriş yaparken gördü bile; Bob "Ray'e bir şey olduğunu", Ray'in öldüğünü anlamıştır. Onun için de kalabalıkta Bob'la göz göze gelmeye korkuyorum.) Ama bu öğleden sonra, nasılsa, kafam dağınık, uyuşmuş beynimdeki tül katman

daha az geçirgen ya da sırf ahmaklığımdan, dikkatsizliğimden, bönlüğümden –ejder hemen başını uzatıyor: *Öyle aptal, öyle işe yaramazsın ki alışveriş listeni unuttun, arabanın anahtarlarını da unutmuşsundur kesin yine*– Bob'ın kasa sırasına sürüklenmişim bile; önümde bir tek müşteri var, Bob beni gördü, arabayı artık başka bir kasaya çeviremem; onun için de –birden, hazırlıksız bir biçimde– Bob'ın soran gözleriyle, Bob'ın dostça gülüşüyle karşılaşmak durumunda kalıyorum (çünkü Bob öyle tatlı, öyle iyi yürekli ve zarif bir insan ki, dul bir erkek olarak onun ne acılar çektiğini bilmiyoruz), Bob bana Ray'i soruyor: "Ray nerede? Bir süredir görmüyorum Ray'i." Bob'm bilmediğini anlayınca afallıyorum, başka çarem kalmadığı için kekeleyerek, "Şey... Ray öldü. Ray... geçen ay... öldü Ray..." diyorum.

Yanlış oldu: Ray geçen ay ölmedi. Şu an nisan sonu, Ray iki aydan uzun bir zaman önce öldü.

Bob'ın suratına bir yumruk indirmiş kadar oluyorum. Yüzünde büyük bir şaşkınlık, inanamama ifadesi var. Gözlerini, korku içinde, gözlerimden ayıramıyor. "Ray *öldü mü?"*

Yaklaşık iki aydır kaçıyordum bu karşılaşmadan. Olacağını biliyordum ve şu an sabahtan aldığım 60 miligramlık Cymbalta hapına karşın büyük bir acı içindeyim. Parmaklarım alışveriş arabasının sapını öyle güçlü kavrıyor ki eklemlerim bembeyaz.

Kaçış yok. Bob hâlâ bakıyor bana, şaşkınlık içinde. Bu zarif adam Ray'i, gerçek anlamda tanımıyordu elbette –sohbetleri on, on beş kereyi geçmemiştir, hep de kısa olmuştur, yine de Bob eski bir dostuymuşçasına büyük bir üzüntüyle karşılıyor bu haberi.

"Ama... nasıl oldu? Ne zaman...?"

Yanıtları şimdiye kadar birçok kez verildiği için hazır: *Zatürree, Princeton Sağlık Merkezi, iyileşiyor, yakında taburcu olacak – enfeksiyon, öldü.*

Enfeksiyon, öldü.

"Ben de neden görmüyorum diyordum Ray'i – bir süredir..." Bob arkamda bekleyen müşterilere aldırmadan bana bakmayı sürdürüyor. Ağzımda o korkunç seğirme başlıyor, tehlike işareti. Kekeleyerek Bob'a şu an konuşamayacağımı, gitmem gerketiğini söylüyorum: "Özür dilerim – konuşamayacağım."

Bob sıkıntımı anlayıp özür diliyor. Bob, asık bir yüzle, aldıklarımı

cihazdan geçiriyor. Bu işlemi yapıyor olmak tuhaf geliyor, kredi kartı, imza – ikimiz de böyle perişanken. Bob'ın uzun yıllar evli kaldığı karısının öldüğünü duymuştum –Ray'den–, kanser miydi?– Çok olmadı daha, Bob kendini bir süre o kadar yalnız, kötü ve bedensel olarak da hasta gibi hissetmiş ki; Bob'ın Pennington'da yalnız yaşadığını biliyorum, çocukları büyük, her biri başka yerde.

İşte bu, düşülmemesi gereken bir çukurdu. Tüketici ve sinir bozucu bir çukur. Alışveriş arabasını park yerine sürerken o çirkin sürüngensi yaratık belli bir uzaklıktan dalga geçer gibi izliyor beni, beceriksiz hareketlerle arabadakileri boşaltışımı, alışveriş torbalarını bagaja yerleştirmemi: *Bu böyle sürer mi sence? Yaşamak bu kadar zor gelirken bunu böyle sürdürmek istiyor musun?*

Aldıklarımı bagaja yerleştiriyorum, evde de bagajdan çıkarıyorum – ne tuhaf, ne acayip, ne yanlış bunları yalnız başıma yapıyor olmam, kocam olmadan.

Hiç gurur, utanma yok mu sende – bu böyle sürer mi hiç?

(Korkmaya başladığım şey şu: Ejder bazen, beklenmedik bir biçimde, Cymbalta bulutunun içine de girebiliyor. Ama tabii insan yeterince ilaç almışsa –komaya yakın bir halde yani–, "kendini uyuşturmuşsa" hiçbir ejder bilince nüfuz edemez; ama ben o derece uyuşmaktan korkuyorum, o derece uçmaktan. Acımasızlık tabii, insan içinde kendinizi nasıl taşıyacağınız ejderin hiç umurunda değil; ejderin herhangi bir yazınsal başarıdan, Ivy Ligi üniversiteleri onursal kürsü başkanlığı gibi bir mesleki unvandan *etkilenmediği* ortada; büyük bir yerde, izleyiciler önünde sunulurken kendimi özellikle daha kırılgan hissediyorum, ejderin acımasız alaycı bakışları altında, başka bir şeye veremiyorum dikkatimi. Sürüngensi yaratık kurnazca bir seziyle anlıyor yalnız kalmanın, sevilmemenin, geride kalmanın, başkalarına göre *"statü" sahibi biri için daha aşağılayıcı olduğunu* çünkü onlar "statü" edinmenin kendilerini perişanlıktan ve ejderden koruyacağım sanabilirler.)

Bütün Detroit bir *çukur*, örneğin. Woodstock Drive'daki, çok sevdiğimiz o ev, birkaç yıl sonra taşındığımız daha büyük ev, Sherbourne

Yolu'nda bir-iki kilometre güneyde Detroit Üniversitesi Kampusu'na daha yakın olan daha az sevdiğimiz, düşününce de içinde daha az mutlu olduğumuz ev; çünkü o korkunç, çılgın "isyan" saatleri sırasında Livernois Caddesi'nden gelen silah seslerini duyunca bu evde duman kokuları içinde, başımıza bir şey gelmemesini dileyerek korkuyla beklemiştik.

Ve Windsor'da Riverside Drive Doğu 6000 numaralı ev.

Üniversitedeki odamın kapısını açınca bazen –bir anlığına– masamda bir hayalet belirdiğini, kâğıtlarımı karıştırdığını görüyorum. Bu Ray değil elbette – Ray odamdaki masaya hiç oturmamıştır, otuz yılı aşan bir süre içinde o kadar az zaman geçirmiştir ki üniversitedeki odamda; bu, kırk beş yıldır ölü olan, yaşamına kendi elleriyle son vermiş olan Richard Wishnetsky.

İçimdeki *çukur.*

Illinois'da Evanston'dan bir arkadaşıma, 29 Nisan 2008.

...yalnız yaşamanın zorluğu, Leigh. Yaşamım bütünüyle değişti. Her işim uzuyor artık, dikkatimi veremiyorum... Beynimde sürekli bir uğultu var/amok koşusu gibi/gereksiz düşüncelerle dolu. Yalnızca ilaç alarak gece 4-5 saatliğine kapatabiliyorum şalteri...

Oldukça etkili bir anti-depresan alıyorum... İç organları alınmış/içi boşaltılmış biri gibiyim, büyük bir değişiklik hissediyorum... ama arkadaşlarım gördüklerinde bana görünüşümün de davranışlarımın da tıpkı eskisi gibi olduğunu söylüyorlar! Bunu sırf kibarlık olsun diye söylediklerini düşünmüyorum, onun için de çok tuhaf geliyor. Beni asıl düşündüren, bu biçimde yaşamayı sürdürmek... öyle zor ki bu, bir değeri de yok galiba. Herkes "zaman en iyi ilaçtır" diyor ama insan belli bir yaşa gelince ve yalnız olunca durumunda pek bir ilerleme olmuyor. Arkadaşlar her zamanki gibi harika...

Sevgilerimle,

Joyce

Apaçık bir gerçek var: Arkadaşlarım olmasa (büyük olasılıkla) hayatta olmayabilirdim.

Annesi Virginia'da bir bakımevinde ölmek üzere olan Boston'daki bir şair dostuma, 30 Nisan 2008.

Hep aklımdasın, Henri... Dayanacağız elbette ve yeniden mutlu olacağız bir gün – inanamasak da buna – belki temmuzda.

Sevgiyle,

Joyce

(Şair dostumun annesi *mekanik yumuşak diyet* denen yöntemle hayatta tutuluyor. Kendi kendime Ray bunları yaşamaktan kurtuldu; diyorum, Ray bir bakımevinde yavaş yavaş ölmüyor, öldü, Ray hemen ve görünürde acı çekmeden ve belki de öldüğünün farkında bile olmadan öldü. Ben Ray'i bakımevindeki yatağının başucunda kaşık kaşık *mekanik yumuşak gıda* ile beslemiyorum.)

Bir yolu da *ruhun çukurundan* kaçmanın –kurtulmanın– kendimi işe vermem. Çünkü iş, her zaman akıl sağlığı demek değilse de, akıl kaybının panzehri.

Çünkü gerçekten deliysen çalışamazsın; çünkü gerçekten deliysen, çalışamazsın. Bu iyi bir şey!

Aslında, artık öykü ve roman yazamıyorum, arada dökülenler dışında. Sarhoş bir kadın gibiyim, sendeleyen, duvarlara çarpan, sersemlemiş... Haftalarca bir kısa öykü üzerinde çalıştım, sonunda geçen hafta tamamlayabildim. Cymbalta pusu kalkınca beynime üşüşen çok sayıda öykü kurgusu içinden kâğıda dökecek gibi hissettiğim bir tane bile çıkmıyor; çok bitkinim, dikkatim öyle dağınık ki... Sahra ya da Antarktika kadar uzak bir yere yolculuk etmek kadar zor benim için yeni bir roman tasarlamaya kalkışmak. Ölümden sonraki bu ilk haftalarda en temel iletişim aracım *e-posta.*

Ray ölmeden önce bitirdiğim bir romanı çekmeceden çıkaracağım. Boğulmak üzere olan birinin kendisini yukarı çekecek –*yukarı, yukarı* çekecek– bir ipin, bir kurtarma halatının ucundan tutması gibi kendimi kurtarmak için bu romanı yeniden yazacağım: her bir hecesini. Başlığını değiştireceğim. Tonunu, "sesini" değiştireceğim. Bu romanla kaybettiğim kocamın yasını tutacağım, tıpkı romanı ilk yazdığımda

kaybettiğim babamın yasını tuttuğuma inandığım gibi. Bu yolla benimle alay eden ejderi alt edeceğim – "dayanma gücü" göstereceğim.

Karanlık bastıktan sonra eve dönerken, evimize yaklaşırken yol iki yanına park edilmiş araçlarla sanki bir tünele dönüşüyor; mahallede parti mi var – neden kötü bir haber ya da tehdit duygusu içindeyim? Kalbim öyle hızlı atmaya başlıyor ki arabayı park edilmiş araçların arasından daha yavaş sürmek zorunda kalıyorum – çoğu koyu renkli cip ve minibüs, askeri araçlar gibi hepsi; araçlardan birinin yan tarafını çizmekten korkuyorum; çok uzun sürüyor, dakikalar alıyor tünelden geçmem – giysilerimin içinde terliyorum ve sonunda, evimiz görünüyor: ışıkları sönük, ıssız, terk edilmiş bir yer. *Bu sokakta yalnız ben yalnızım. Yalnız benim yalnız olan.* Çünkü bahçede yürümemi kolaylaştıracak dışarının ışıklarından, ya da içerinin ışıklarından, hiçbirini açık bırakmamışım, el yordamıyla girmek zorundayım artık eve. *Evine el yordamıyla girmek zorunda olan bir tek ben varım. Kim bu kadar gülünç bir duruma düşebilir?* Şu an benimle ejderin dalga geçmesine gerek yok, ben bile geçiyorum.

Haftalar önce eve böyle bir saatte dönecek olsam bahçede beni bekleyen şeyler olurdu – bir arkadaşımın fırınından yeni çıkmış sıcak bir yemek, bir torba dolusu meyve suyu. Artık nisan sonu oldu ve beni yalnızca kargodan gelen paketler bekliyor. Kızılcık ağacı çiçeklendi, gölgelerin içinde hayalet bir ağaç. Gün ışığında görmeye dayanamıyorum onu.

Çok geçmeden evin ön tarafındaki, benim çalışma masamın önündeki Kore kızılcığı da çiçeklenmeye başlayacak. Ray bu ağacı da çok severdi.

Boş bir eve dönmek hiç kolay değil. İçeri adımımı atarken hep yokluğumda verilmiş bir zararla karşılaşmayı bekliyorum – bekler gibiyim. Yastıklar yerlerde, koltuklar ters dönmüş, abajurlar kırılmış... Bir arkadaşım şöyle demişti: *Senin için endişeleniyorum, Joyce. O evde tek başınasın. Her şey olabilir...*

Detroit'te, Woodstock Drive'daki evimizdeki ilk yılımızda, bir gece döndüğümüzde içeri birilerinin *girmiş* olduğunu görmüştük.

Hiç çekinmeden ve düşünmeden girmiştik eve. İkimiz de neler

olduğunu anlayamamıştık önce. İki mutfak sandalyemizin yerinin değiştiğini, mutfak çekmecelerinin açık bırakıldığını, verandanın sürgülü kapısının yarı açık olduğunu görünce beynimizi zorlayan büyük bir bilmeceyle karşı karşıya imişiz gibi sessiz kalakalmıştık.

Sonra, acele yukarı kata çıkmıştık. Yatak odamızda komodin çekmecelerinin yere indirildiğini, giysilerin ve yastıkların yerlere fırlatıldığını görmüştük: *Biri mi girmiş buraya? Ne olmuş?* İçinde bulunduğumuz durumu bu kadar yavaş algılamamız tuhaf tabii, tam anlamıyla bir düşünce yavaşlığı bu, ağır çekim gibi, su altında gibi – eve hırsız girince insanın böyle olduğu söylenir, özel hayata öyle büyük bir saldırıdır ki bu, insan olanı hemen algılayamaz.

Çalışma odamda, evin arka tarafında az eşyası olan –yazılarımı yazdığım oyun masası, bir sandalye, iki-üç küçük cilasız kitap dolabı– küçük odada uzun uzun baktıktan sonra anlayabilmiştim daktilomun kayıp olduğunu...

Daktilom! Elektrikli daktiloların olmadığı o dönemde benim de eski tip bir daktilom vardı, prangalı bir kölenin artık bütün kıvrımlarıyla bileklerinin bir parçası gibi olan prangalarına "bağlandığı" gibi bağlıydım daktiloma. Şöyle denebilir haklı olarak: *Joyce daktilosuna âşık! Joyce o daktiloya bağımlı olmuş adeta.*

Hep elle yazmama karşın yazdıklarımı sonunda hep daktiloda temize çekmişimdir. Ama hırsızlar daktilomu çalmışlardı, nedenini aklım almıyordu – yeni değildi, kesinlikle pahalı bir model de değildi, yani satılması olanaksızdı! Rehin verilmesi de!

Ray polis çağırmıştı. Ray polisler geldiğinde onlarla konuşmuştu. Saat epey ilerlemişti o arada – on biri geçmişti. Polisler evi incelemiş, bize nelerin kaybolduğunu sormuşlardı, biz de zorla, kekeleyerek söyleyebilmiştik – sanki kendimiz de saldırıya uğramış gibi, nelerin kayıp olduğunu tam bilemiyorduk, daktilom ve evlendiğimizde hediye gelen, birkaç gümüş kaplamalı kaşık ve çatal dışında; bir yerlerde saklı paramız var mı, diye sormuştu polisler, hayır, demiştik, yoktu; silahımız var mı, diye sormuştu polisler, hayır, demiştik, yoktu; sigortamız var mıydı, sigortadan almayı talep edecek miydik, evet dedik, yapacaktık herhalde.

Polisler sorularını çoğunlukla Ray'e yöneltmişlerdi. Çok baştan

savma alıyor gibiydiler notlarını. Belli ki Cinayet Şehri, ABD'de bizimki gibi ev hırsızlığı olayları polislere pek de ciddi gelmiyordu. Evi de hızlıca ve genel olarak incelemişlerdi. Gitmeden önce Ray'e eve hırsız girdiğini anladıktan sonra yukarı kata çıkmamızın ne kadar tehlikeli bir hareket olduğunu söylemeyi de unutmamışlardı: "Yukarıda olsalardı, kaçmaları için başka yol kalmayacaktı, size ve karınıza zarar verebilirlerdi, Bay Smith." *Bay Smith* bölümü incelikli bir hava ile söylenmişti.

Erkek erkeğe konuşuyorlardı. *Karınız* kenarda duruyordu. Gittiklerinde Ray çok sessizdi. Sonrasında da günlerce bu hırsızlık konusunda sessizliğini korudu.

Derece derece anlayacaktım: *Kendini aşağılanmış hissediyordu. Saygısızca bir tavırla konuşmuşlardı onunla. Kendini aptalca tehlikeye atan, karısını korumayan bir adam.*

Cam ev. Ne kadar akıllıca? Panjuru, demiri yok, tek katlı – "girmesi kolay".

Cam bir evde, gündüz ya da gece, beklenmedik yansımalar olur hayalet imgeler, insanın gözünün ucunda oynaşan gölgeli biçimler. Cama geyikler yansıyor, yansımaları da başka bir cama yansıyor, yoksa o gölgeler insan mı? *–Ray mi?–* Yıllarca, sık sık Ray de yansımıştı elbette; kalbim deli gibi...

Umut benzeri bir adrenalin salgısı oluyor.

Akla karşın *umut.*

Delirmek –yarım ve doğaçlama bir tanımla–, bir şeyin inanmak istediğimiz gibi olduğuna inanmaktır, öyle olmadığını bilmemize karşın. Delirmemek ise insanın en derin ve derinlikli isteklerinin gerçekte olanla hiçbir ilgisi olmadığını kabullenmektir.

Sonuçta ben deli değilim. Henüz değilim.

Belki burada böyle yalnız başıma yaşamam tehlikeli. Ama tehlike kaynakları hırsızlık, seri katiller sayılmaz.

Fritz Lang'ın *Metropolis*'indeki zombiler gibi aşağı dünyaya yürüyen adsız erkek işçi tiplemelerini düşünüyorum.

Ray ile birlikte gittiğimiz müzeyi düşünüyorum – galiba Louvre – bitkinlik çukuru – aslında "çok güzel" şeyler bulunsa da – "ender"

şeyler – antik eserler kanadında – uzun zaman önce göçmüş kralların heykelleri tarafından sindirilmiş bir halde sessizce yürürken – yüzleri ilkel ifadeli heykeller – bazıları kolsuz, bacaksız bu heykellerin – başsız – eski Mısır'dı, değil mi? – soyu tükenen türlerin "var olmakla" lanetlenmiş insansı heykelleri – müzede; o gri, bulanık ışıkta anlamdan yoksun görünen bütün bu kör, boş tipler – bizim orada ne aradığımızın da anlamı yok tabii – saçmasapan bir insan kimliği, değeri? yetkesi? –iddiasına– ettiğimiz tanıklığın.

Ray elimi tuttu: "Hadi gidelim buradan!"

Yalnız yaşadığım için kişilik boşalmasına uğramam çok kolay.

Diyorum ki *Bu hapları bırakmam gerek. Zehirleniyorum.*

(New Jersey'de eyaletin, Princeton gibi, havanın temiz olduğu söylenen yerlerinde bile hava kirliliği olduğu söyleniyor.)

(Bazen, her yerde, toksinlerin kokusunu/tadını duyuyor insan – havada örneğin New Jersey Eyaleti tarafından verilmiş bir ölüm kâğıdının üzerindeki kurumuş kedi çişi rengine benzer bir renk bozulması var.)

Babası gibi –duygusal olarak çok kopuk olduğu babası gibi– Ray de bir kez ağlarken görülmüştü. Çalışma odasında, masasının başında, odaya girince çok şaşırmış ve kaygılanmıştım – ne var diye sormuştum, ne oldu, ah, ne oldu; çünkü kocamı bildim bileli hiç böyle görmemiştim; Ray hiçbir şey yok; diyerek başını çevirmişti, babasını düşünüyordu, hepsi buydu – hiçbir şey.

O sırada babası öleli bir ya da iki yıl kadar olmuştu.

Ray ailesinden pek, ya da kolay, söz etmezdi. Ama bana birkaç kez söylemişti babasını ağlarken gördüğünü. Bir kere, Ray çok gençken, babasını, başını ellerinin arasına alıp eğilmiş bir halde bulmuştu. Çok korkmuştu. İnsan babasını ağlarken görünce korkar. Babasını öyle çaresiz, yenilmiş bir halde görünce korkar. Başka bir kez de, Ray on sekiz yaşındayken, pazar ayinlerine gitmeyi bıraktıktan sonra, babası ağlamıştı, babası çok gergin ve kaygılı görünmüştü: *İnancını kaybedersen suçlusu ben olacağım. Cehennem'e gidersen. Suç benim olacak, Cehennem'e gidersen. Ben suçlanacağım.*

Yetişkin bir erkek, ağlıyor! Cehennem'den korkuyor! Ray bana

bunları anlatırken gülmüştü. Dudakları acı bir gülümseme havası ile bükülmüştü.

Ama baban gerçekten mi söyledi acaba bunları, diye sormuştum. Annesi ve babası koyu ya da hatta ciddi anlamda hiç Katolik olmayan benim için çok tuhaf bir şeydi bu; ailesinde Tanrı'dan, İsa'dan, Meryem'den, Şeytan'dan ya da Cennet'ten ya da Cehennem'den, yüksek matematikle ilgili bir konunun içine kazayla karışmadıkça hiç söz edilmeyen benim için. New York'ta Millersport'ta –yol üstünde on-on beş haneden oluşan bir köyde– böyle "derin" konuların konuşulması çok aptalca geliyor insana.

Evet, dedi, Ray. Babası ciddiydi.

İnsan nasıl cidden, diye sordum, inanabilir...

Ray sinirlenerek babasının inandığını söyledi. Babası koyu bir Katolik'ti ve "inanıyordu" – Katoliklerin inandığı şeylere.

Ama...

Bu konuyu kapatalım, dedi Ray. Lütfen.

Evlilikte, her yakın ilişkide olduğu gibi, *çukurlar* vardır.

Ya da belki *mayın tarlaları.*

Onlara denk düşmemek gerek. O hatayı yapmamak gerek.

O hatayı birden fazla kez yapmamak gerek.

Ray için de bir çukur vardı: ailesi.

Çukur çok büyüktü, dönümlerce alanı kaplıyordu: ailesi, Kilise, Cehennem.

Bu çukur onu neredeyse içine çekip yutmaya kalkmıştı. Onunla tanışmamızdan önce, Ray öyle dedi.

Ya da ben öyle sanmıştım, genç bir eş olarak.

Bana kalırsa Ray kendisini çukurdan kurtarmıştı, büyük bir bedel ödeyerek – duygusal olarak, ruhsal olarak. Ona soramadım, babasını da soramadığım gibi. O mermilerden biri belkemiğinin ya da beyninin çok yakınına saplanmıştı, ameliyatla çıkarılması gerekti.

Bunları yazarken Ray'e ihanet ettiğimi düşünüyorum. Ama yazmasam da dürüstlük olmayacak.

Dürüst olunmayacaksa bir anlamı kalmaz anı kitabının. Tıpkı dürüst olmadan yapılan bir aşk ilanı gibi olur o zaman.

Yıllarca Ray'in geçmişinden hiç söz etmeden yaşadık, çünkü Ray'in geçmişi zamanla iyice uzak geçmişte kalmıştı. Ama evliliğimizin başında, bu geçmiş yakındaydı, aslında bu geçmiş bugüne de müdahale ediyordu, çünkü Ray'in annesi de babası da daha hayattaydı. (Ray'in annesi doksanlarını epey geçmişti, öldüğünde, kırk yıldır duldu.)

Genç bir kadın kocasının ailesine karşı nasıl davranır? Eğer kocası onlarla iyi ve güzel geçiniyorsa sorun yoktur. Geçinmiyorsa sorun olabilir.

Ben başkalarını eleştirmeyi sevmem. Fazla saf biri sayılmasam da başkalarının inançlarını aşağılamak, sorgulamak, dışlamak ya da öyle yapıyor gibi görünmek istemem.

Özellikle de aşırı dini inançları.

Bu nedenle Ray'in ailesi konusunda da bir düşünce belirtmedim. Ray'in babasının, oğlu Katolik Kilisesi'ni bırakırsa Tanrı'ya karşı? sorumlu sayılacağına gerçekten inanıp inanmadığı konusunu merakla deşmedim.

Ray'in dediği gibi: *Kapattım.*

Başka bir kez, ilk tanıştığımızda, Wisconsin'de Madison'da iki gecede bir, kabul edemeyecek kadar utangaç olsak da *âşık olmanın* verdiği o büyük heyecanla görüşürken, Ray kararsızlıkla "hastanedeki" kız kardeşinden söz etmişti.

Büyük bir rastlantıydı! Çünkü benim on sekiz yaş küçük kız kardeşim Lynn de hastanedeydi.

Lynn, ileri otizm nedeniyle on bir yaşından sonra evde bakılamamıştı. Çok vahşileşmiş, annemi tehdit etmişti. Bu, annemle babamın, ben üniversiteye başladıktan sonraki yaşamlarının son derece üzücü bir dönemiydi; ben, açıkça söylenmese de, ailemi terk etmiştim ve yerimi Lynn alacaktı.

Belki de küçük kız kardeşimin doğumu bir kazaydı. Annem kırklı yaşlarının başındayken kazayla hamile kalmıştı belki.

Ama Ray'in kız kardeşi otistik değildi. Ray'in kız kardeşi Carol, hatırladığı kadarıyla, zihinsel özürlü de değildi, ama, "çok fevri", "zor", "asi" idi.

Ray'in ailesindeki dört çocuk içinde Carol en asileriydi. Carol annesiyle babasının emirlerine uymamıştı, Carol evdeki dinsel havaya

"aşırı tepki" göstermişti.

Bu ne demek, dedim.

İyi bir kız –iyi bir küçük Katolik kız– gibi davranmamıştı. İnançlı değildi. Çok gürültücü ve saldırgandı.

Peki ne oldu ona, dedim.

Bir hastaneye yatırılmıştı. On bir yaşlarındayken. Senin kız kardeşin gibi. Ama farklı nedenlerle.

Bunun dışında bir şey anlatmamıştı Ray. Bu konu onu sinirlendiriyordu, ben de üstüne gitmek istemedim.

Ray'in erkek kardeşi Bob ile tanışmıştım, yaşamını bir posta şirketinin Milwaukee şubesinde çalışarak geçiren sessiz sakin ama çok tatlı biriydi – Ray'den zihinsel, duygusal ve başka her açıdan öyle farklıydı ki, ikisinin kardeş olduklarını kimse anlayamazdı. Ray'in yıllar önce evlenip Milwaukee'den ve ailedenin o güçlü Katolik çekiminden kurtulan ablası Mary ile de tanışmıştım. Ray kendisine "normal bir hayat" kurabildiği için Mary'ye hayrandı.

"O kaçtı. Carol yapamadı."

Carol, kaldığı Milwaukee yakınındaki hastanede ya da "evde" aniden öldüğünde biz galiba Princeton'da yaşıyorduk. Ray erkek kardeşiyle ve ablasıyla telefonla konuşmuş, ama cenaze törenine gitmemişti, tören olduysa tabii; kız kardeşinin kaybıyla ilgili de konuşmak istememişti hiç.

Şunu da eklemeliyim: *Kayıp* sözcüğü Ray'e ait değil. *Kayıp* sözcüğü bana ait.

Ray öldüğünde, o korkunç saatlerin –günlerin– kafa karışıklığı içinde Ray'in adres defterinde bir türlü Mary'nin adresini bulamadım. Veraset mahkemesinden bir yetkilinin söylediği gibi ölen kocamın bütün yakınlarına yazıp ölümü ile ilgili bilgilendirmem gerekiyordu, vasiyetini görebilmeleri için, görmek isterlerse tabii; vasiyetnameye bir itirazları varsa bu itirazları şu sıra yapmaları gerekiyordu. Ray'in sağ olan kardeşine taahhütlü bir mektup göndermem gerekiyordu ama adresini bulamıyordum, çaresizlik içinde Ray'in belgelerine, resmi evrakına, çalışma masasının çekmecelerine ve dosya raflarına baktım; *New York Times*'dan bir gazeteci, bambaşka bir konu için aradığında cesaret bulup ondan "Mary Samolis"i bulmama yardım etmesini rica

ettim – Massachussetts'de bir yerde oturuyor olmalıydı, sanıyorum, tabii Connecticut değilse. Sonunda başka bir kaynaktan adresi bulabildim ve görümceme gecikmeli olarak yazdım.

Nasıl da şaşırmıştı kardeşi Ray'in böyle aniden öldüğünü öğrenince! (Kardeşleri Bob da birkaç yıl önce ölmüştü.)

Ama geçen gün, avluda, Ray'in kullanılmaktan yıpranmış adres defterini karıştırırken kız kardeşinin adını ve adresini buldum – zaten hep orada duruyormuş.

Bir türlü bulamadığım o kadar çok şeyi keşfeder oldum ki ardı ardına. Baktığıma, iyice baktığıma, her yere baktığıma emindim ama aradığımı hep es geçiyordum.

Bütün bunlar yeniydi benim için. Bu sersemlik hali.

Arabamızın sileceğinin altına sıkıştırılmış o kaba notla başlarsak: PARK ETMEYİ ÖĞREN DE GEL APTAL KARI. O ilk olmuştu – iyi düşünemediğimin ve normal davranamadığımın ilk işareti. Dünyadan gelen –beni ya da Ray'i zerre kadar umursamayan dünyadan– yaşamımın dönüşü olmayan bir evresine girdiğime ilişkin ilk işaretti bu.

Islak, buruşuk kâğıt mendiller. Ama bu seferkiler benim, yatağımın yanındaki halının üstüne saçılmış halde.

77

BAHÇE

Ray'in bahçesinin de *çukur* olduğu kesin. Oraya adım atmamın büyük bir hata olacağı da kesin.

Yine de bahçe kapısını açıp içeri adımımı atıyorum. Öyle büyük bir duygu sağanağı başlıyor ki, bayılacak gibi oluyorum. Bu bahçeye, sonbaharda, en son birlikte çıktığımızda ne kadar değişikti bahçe de, hayatımız da...

Hafif hasır koltuklarımız var, güneşin altında oturup öğle yemeği yemek için bahçeye çıkarmıştık onları. Ben bunu teklif edince Ray çok duygulanmıştı; bahçe hep sevdiği yerdi *onun*, bahçede yanına gittiğimde çok mutlu olmuştu.

Kediler de öyle – Reynard ve Cherie beni bahçede Ray'in yanında ve ikimizi sohbet ederken görünce birbirlerinden habersizmişçesine girebiliyorladı bahçeye.

Ray'in böyle anlarda mutlu olduğunu hissediyordum. Dergiyi ya da yayın işlerini unuttuğunu hissediyordum; para işlerini, vergileri ya da, bütün zamanını alan ev ve mülk "idaresini" unuttuğunu hissediyordum.

Ray'in ruhu eğer bir yerlerdeyse bu bahçededir kesin.

Bahçeye, kışın verdiği hasarı görmek üzüntü veriyor. Yakındaki ağaçlardan fırtınadan kalma döküntüler düşmüş. Ray'in kadife çiçeklerinin, zinyalarının yerini hatırlamaya çalışıyorum – hepsi kırılmış, canlı renkleri solmuş. Balkabaklarından geriye bir tek kırılmış ve çürümüş kabuklar kalmış. Yana yatmış sırıkların üstündeki kurumuş domates sarmaşıkları, zedelenmiş sinirler gibi. Geçen yılın salatalık sarmaşıklarından bir tutam, bahçe çitinin tellerine dolanmış.

Bahçedeki harabenin orta yerinde ota benzemeyen taze yeşil filizler var! Bunlara Ray –(kendi mi uydurmuştu bu sözü acaba?)– "gönüllüler" derdi.

Kendi kendine tohumlanan ve kışı geçirmeyi başaran çiçekler. Başka her şey ölürken hem de.

Bu yeşil filizleri henüz seçemiyorum. Zamanla hüsnüyusuf çiçeklerine dönüşecekler.

Her yıl açan gündüzsefaları da var tabii. Birkaç yıl önce benim dikmiş olabileceğim açık mavi ve beyaz gündüzsefaları. Çünkü bahçeden bütünüyle habersiz sayılmazdım ben de, Ray'in bahçesini ben de severdim.

Ray'in bahçeyi çapalattığı mevsimdeydik şu an. Bitkileri dikmeye hazırlanmak için sert toprağın sürüldüğü mevsimde. Marul, roka ve reyhan ile başlayacaktı. *Benimle Kale's'e gelmek ister misin*, diye soracaktı bana bir umut, ben de çalışma odamda masamın başında mırıltıyla yanıtlayacaktım: *Yok, sağ ol, işim var...*

Şu an, çok geç. Benim gereksiz *iş-lerim* bütün hayatımı kaplayan kötü huylu bir gaz kütlesine dönüşmüştü.

Şu an, 2008 Mayıs'ında seçenekler: Ray'in bahçesinin otlarla kaplanmasına izin vermek ya da, aynı derecede istenmeyen bir seçenek olarak, bahçeyi benim yapmam.

Gayretli bir bahçıvan ölünce ailesinin işte bu kararı vermesi gerekir. Otlarla kaplanmaya terk edilmiş bahçeler görürsünüz, çünkü artık onlara bakma işini bütün zorluklarıyla üstlenecek biri yoktur.

Bu eve taşındığımızda bahçe bakımsızdı, ama çevresi Ray'in sonradan sağlamlaştırdığı üç metrelik bir çitle kaplıydı. Çok sağlam bir çit olmasa da geyikleri uzak tutmaya yetiyordu. Şöyle diyorum içimden: *Bunu yapmam mümkün değil. Ben bahçe işinden anlamam. Nasıl yapılır bilmiyorum, yapacak gücüm de yok. Yeterli zamanım da yok. Bu da ölüm sonrası pişmanlık duyacağım işlerden biri olup çıkacak.*

Başka bir seçenek de parayla bahçeye bakacak birini bulmak. Ama ne üzücü olur bu. Ne acıklı.

Bir keresinde Ray'e şaka olsun diye eve güzel biçimli bir kabak getirmiştim, bahçenin arkasındaki düzensiz kabak sarmaşıklarının arasına koymak için. Kötü bir tür yeşil kabak sürgünü Ray'in çiçeklenip meyve vermeye hazırlanan kabaklarının çoğunu berbat etmiş, hepsi bir anda kuruyup büzüşmeye başlamıştı. Ben de kandırmak için aralarına meşe palamutundan mükemmel biçimli bir kabak koymuştum.

Bak, demişti Ray palamut kabağını mutfağa getirerek.

Ben de gülmüştüm, Ray yüzümü görünce anlamıştı – "Hiç de

komik değil," demişti suratını asarak.

Kocam gerçekten de kırılmıştı. Ama yine de gülmeyi başarmıştı.

Artık şaka yok! Acı ve tatlı bir anı oldu bu.

Artık başka bir seçeneğim olmadığını iyice hissediyorum. Ray'in bahçesini otların bürümesine izin veremem – çok acı bir şaka olur bu. Arkadaşlarımız da üzülür görünce.

Aslında birçok arkadaşımız bana "Ray'in bahçesi için yardım" teklif etti – çünkü bu bahçe ekilse de ekilmese de hep Ray'in bahçesi olarak kalacak.

İşte şimdi Kale's'e gidiyorum. Bir anda –aceleyle– alınmış bir karar bu, umarım pişman olmam. Millersport'taki küçük meyve bahçemizde annemin sebzelerine, mısırlara ve çilek tarhlarına yardım ederdim, ayrıca civcivlere yem vermeye, yumurtaları almaya ve berbat kokulu kümeslerini olabildiğince temiz tutmaya da yardım ederdim, ama ben bahçe işi bilmem, bende bunun için gereken önemli bir gen eksik, tıpkı matematik geni ya da güzel bir soprano sesi için gerekli gen gibi.

Kale's'de özellikle uzun ömürlü bitkiler istiyorum; Ray ise hep bir yıllık bitkiler alırdı. Ben uzun ömürlü bitki olarak otların en dayanıklılarını ve çiçeklerin yaz boyu canlı kalanlarını istiyorum – "Çok az emek isteyen ve ölmeyeceği garanti olanlardan."

Böylece dul kadın, bilmeden, doğasına aykırı bir konuda çok iyi bir karar vermiş oluyor. Dul kadın harika bir karar almış oluyor. Dul kadın evin içinde giderek daha derine batan bir hayalet gibi sürükleneceğine kocasının sahipsiz kalan bahçesine el atacak ve kocasının bahçesini yeni bir anlayışla dikecek – dayanıklı uzun ömürlü bitkiler ve çabuk bozulmayan yıllık bitkiler, sebze yerine çiçekler, çabuk büyüyen sağlam Rus adaçayı, kara benekli sarı papatya ve Şatsa papatyası, gülhatmi, hotsa, ateş çiçeği, zambaklar, şakayıklar. Dul kadın büyük bir saflıkla bahçe dükkânına bir ya da iki kez gitmenin yeteceğini düşünmüştü, oysa dul kadın yaz boyu bahçe dükkânına daha çok gidecekti. Bahçe dükkânında, her alışverişinde on sent indirim sağlayan, bir hesabı olup olmadığı sorulduğunda, evet, diyor dul kadın, kocasının hesabı var: "Raymond Smith, Honey Brook Drive, 9 numara."

78

Hac

Şimdi anlıyorum – bu anı kitabı, bir hac.

Bütün anı kitapları yolculuktur, sorgudur. Bazı anı kitapları hac yolculuğudur.

X'ten çıkarsınız yola, Z'de bitirirsiniz. *Bitirirsiniz* – bir biçimde. Başlangıçta, Ray'in ölümünden sonraki kâbus-günlerin/gecelerin karışıklığında üzerine bastığım (tanıdık) topraklar korkunç, yabancı bir hal almıştı. İçinde yaşadığım ev, "bizim" evimiz, çok ürkütücüydü, çünkü fazla tanıdık olmasına karşın, son derece "yabancı" idi – hâlâ da öyle ara ara.

Güneşte solan renkler gibi anlamı çekilip alınmıştı sanki.

İnsan olmak, *anlamlı yaşamak* demektir. *Anlamsız yaşamak*, insandan düşük bir tür olarak yaşamak demek. İnsanın beyninin, dil, duygu ve bellek işlevlerinin bulunduğu bölgesinin hasar görmesi gibi.

Dul kadın ölümden sonraki yaşamının o ilk günlerinde, haftalarında, aylarında *anlamsız yaşamak* zorunda – herkesin hazır metinlerden rolünü okuduğu, oyuncuların gözle görülmez ama kapsamlı bir senaryo gereği bir devir içinde birbiriyle bağlantılı hareket ettiği ontolojik bir kara-komedide, bir tek o, dul kadın, kolu bacağı ya da gözü ya da düşünme yetisi gibi yerine getirilemeyecek bir kaybın acısını çekerek her sahnede bocalıyor, en temel bağlantıyı, önemli noktayı yakalayamıyor: Neden?

Neden? – Bu soruyu ancak canlı bir havada geçen bu toplumsal komedinin kıyısında köşesinde kalmış sefil ve mutsuzlar, dışlanmışlar, hakları ellerinden alınanlar, canından bezmişler, hasta, üzgün, ruhu kararmış tipler soruyor.

Neden? – Sorulunca feneri kendi şaşkın suratınıza çevirmişsiniz gibi bir etki yapan bu soru soranın eksikliğini, yaralanmışlığını ortaya seriyor.

Neden? – Hiçbir yanıtı yok bu sorunun.

Neden âşık oldun o âşık olduğun kişiye?

Neden âşık olmadın âşık olmadığın o birçok başka kişiye?

Neden o da seni sevdi karşılığında? – O seni senin kendini tanıdığın gibi tanımıyor olabilir mi?

Neden tanımıyor seni? – Asıl yüzünü ondan gizlemiş olabilir misin acaba? Peki neden?

Neden âşık olduğun insanı tanıdığın düşüncesine kapıldın – her zaman kapıldığımız bu düşünceye?

İşte dul kadını korkutan, bu olasılık.

Dul kadının düşünmek istemediği, işte bu olasılık.

Kocasını kaybetmiş olması zaten bir felaket, bunun üstüne en derin ve yaralayıcı bir biçimde onu hiç tanımamış olabileceğini de düşünmek ne acı verici.

Ray'in bahçesinde aklımdan bunun gibi düşünceler geçiyor. Bu düşünceler aklıma başka bir yerde gelmezdi herhalde – Ray'in bahçesi dışında.

Toprağı çapalayacak bir adam tuttum, Ray'in her yıl bu aylarda yaptığı gibi. Çapalamaya, kazmaya, tırmıkla düzeltmeye başladım – Ray'in eski bahçe eldivenlerini taktım; Ray'in bahçe aletlerini kullanıyorum, Ray'in bahçe hortumunu da kullanacağım eğer evin arka tarafındaki musluğa doğru dürüst takmayı becerebilirsem.

Ray sevinirdi, herhalde – burada olduğumu görse. Ray şöyle düşünürdü: *Ben orada öyle mutluydum ki! Keşke şimdi senin yanında olabilsem, orada.*

Bahçenin bir köşesinde bir direğin üstünde canlı renklerdeki Victoria stili kuş evi duruyor, kışın etkisiyle perişan ve düşmek üzere sanki. Ray olsa direği yere daha sağlam çakardı, ama ben o kadar güçlü değilim. Kuş evini çite dayayarak dik durmasını sağlamaya çalışacağım.

Bahçenin arka tarafında Ray'in domates fidelerini desteklemek için kullandığı sırıklar düzensiz bir yığın halinde duruyor. Çitin üstü asma, gündüzsefası ve geçen yıldan kalma kurumuş salatalık sarmaşıklarından kalanlarla kaplı. Ağaçların kırılan dalları bahçede çitin öbür tarafındaki kulübenin üstüne düşüp çökmesine neden olmuş. Çok tuhaf geliyor Ray'in bahçesinde olduğumu –ama Ray'in

olmadığını– düşünmek; tıpkı birinin çalışma masamın başına geçip kâğıtlarımı karıştırması gibi – ben orada yokken.

Yokluk duygusu zaten korkunç. Tükeniş, düşünmesi çok zor.

Onun için şöyle düşüneceğim: *Ray'in ruhu burada.*

Şöyle düşüneceğim: *Ray'in ruhu bir yerlerdeyse eğer ancak burada olabilir.*

Bahçe dükkânından bir yığın bitki aldım – o kadar çok görünüyor ki. Bütün bu bitkileri dikmek için çukur kazmak, bitkileri kaplarından silkeleyerek çıkarmak ve toprağa yerleştirmek ve üstlerini hafifçe toprakla örtmek zorunda olmanın düşüncesi başımı ağrıtmaya başlıyor. Bir de sulamak. Ray şöyle öğütlerdi: *Bugün istediğin kadarını yap yeter. Gerisi sonraya. Ama sulamayı unutma.*

Kale's'de kritik bir an yaşadık – kasiyer bilgisayardan RAYMOND SMITH adını aradı. Çok korktum şöyle diyecek diye: *Burada o adla bir kayıt yok. Özür dilerim.*

Ray dedi ki: Bir bitkiyi saksısından çıkarırken ortaya çıkan kökleri hep çapa ile kes, saksıdan çıkan toprağı da karıştır ki kökler nefes alabilsin. Bahçe işlerinden hiç anlamadığımı söylememe karşın birden, nasılsa, bunlar aklıma geliveriyor.

Ray dedi ki: Çukuru derin açmaya çalış. Ama çok da derin olmasın.

Bitkilerin köklerini iyice sulamayı unutma. Ama suya da boğma.

Dul bir kadın duygularını dürüstçe açıklayabiliyorsa, kocasının ölümünden beri, onunla ilgili bir şeyi öğrenmekten, onunla ilgili –daha önceden bilmediği– bir şeyin bir anda yüzüne söylenmesinden korktuğunu kabullenecektir. Dul kadın kocasını çok yakından tanıyamamış olmaktan korkuyor, onu, başkalarının tanıdığı biçimde, insan içindeki yüzüyle tanıyamamış olmaktan.

Çünkü yakınlık gözü kör edebilir. Ne kadar yakınsanız o kadar az görürsünüz.

Çünkü –belki de, hepimizin– bazılarımızın kesinlikle bilinmeyen, ulaşılamayan bir yönü vardır. İnatçı, ulaşılamaz, değiştirilemez bir *ötekilik.*

Ray babasından neden o kadar isteksizce ve bir de dudaklarında tuhaf, kırgın, acı bir burulmayla söz ediyordu; Ray neden çok yaklaşmak istediğimde benden kaçıyordu; bu, gizemli bir durumdu, onun *ötekiliğinden* geliyordu bu.

Bir kadın kocasının *ötekiliğine* saygı göstermelidir – bunu kabullenmelidir, onu asla bütünüyle tanıyamaz.

Bunları düşünüyorum işte – ellerim su toplamasın diye Ray'in bahçe eldivenlerini takmış, kazma, çapa, tırmıkla çalışırken. İsteyerek düşünüyorum bunları, bir şeyi her yönüyle düşünmek istiyorum. Psikotropik ilaçların kölesi olup çıktıysanız sürekli düşünmeye çalışırsınız – bir tülü yırtmaya çalışır gibi, ağı yırtıp çıkmaya çabalayan bir kuş gibi. Ben de iki şey yapıyorum: Ray'in bahçesini otlardan temizlemek için ve bahçeyi yeniden ekmek için çalışıyorum, Ray'in anısına; ellerimle çalışıyorum, sırtımla, bacaklarımla – çünkü toprağın içinde çalışmak tam anlamıyla *çalışmaktır.* İşte ben de *çalışıyorum, düşünüyorum* ama düşündüklerimin başka zamanki, yataktaki, yuvadaki giderek azalan düşüncelerimle hiç ilgisi yok. *Çalışmaya* eşlik eden bir *düşünme* bu – beynimin bazı bölümleri uyanıp canlanıyor.

Galiba yaptığım şu: *Kara Ayin*'i okumaya hazırlıyorum kendimi.

Bu haftalarda, aylarda bakmaya korktum o metne. Ray'in yarım kalmış roman taslağına. *Buna pişman olacak mıyım? Taslağı rafa kaldırıp bir daha hiç elime almamam daha mı iyi olurdu acaba? Ray'in sır olarak kalmasını istediği gizli yaşamının bir öyküsü mü yoksa anlatılan? Ama öyle olsaydı Ray taslağı çoktan ortadan kaldırmaz mıydı? Unutmuş muydu acaba bunu? Aldırmamış mıydı? Benim görmemi mi istemişti, bir gün? O gün gelmiş miydi? Ben kocamın vasiyet hükümlerini yerine getirme memuruyum – bir tek benim bu görev.*

79

"Öyle Mutlu Görünüyordunuz Ki"

1968 yazında taşındığımız ve Detroit Nehri'nin üstünde Belle Isle'a bakan Riverside East Drive'da beyaz tuğla bir evde oturduğumuz Ontario'da, Windsor'da. Windsor'da ikimiz de üniversitede ders veriyor ve her gün, her öğleden sonra, birlikte yürüyüşe çıkıyorduk – nehrin üzerindeki uzun ve dik tepede ya da üniversiteye birkaç kilometre uzaklıkta Riverside'da ağaçlarla çevrili yerleşim alanlarının olduğu sokaklarda. Bazen de arabayla Detroit Nehri boyunca güneye Erie Gölü'ne ve Point Pelee Parkı'na kadar gidiyorduk.

(Arabamızdan çektiğimiz Amherstburg'de mısır tarlalarının sonbahardaki halini gösteren fotoğraflara bakıyorum. Gökyüzü pırıl pırıl, sıra sıra koparılmış mısır sapları, bu sıradan görüntü nasıl da yaralıyor beni... Düşünüyorum: *Ben mi çekmişim acaba bu fotoğrafları? Arabayı Ray mi kullanıyordu? Ne konuşuyorduk o sırada?*

Göl kıyısında bir yerde öğle yemeği yedik mi? Bizi Windsor'daki evimizde ne bekliyordu? O sırada yaşamımızda ne gibi şeyler yer alıyordu?)

Windsor'da benim yaşlarımda, ya da belki biraz daha genç, bir kadın vardı – İngilizce Bölümü'nden MS hastası olan ve hastalığı ilerledikçe gücünü kaybedip sonunda tekerlekli sandalyeye mahkûm olan, ardından da ders veremeyecek duruma gelen, bilincimizden de öğrencilerinin anılarından da yavaş yavaş silinen bir meslektaşımızın eşi; bu kadınla üniversitenin etkinliklerinde karşılaştığımızda bana öyle tuhaf bakardı ki – bu bakışların düşmanca olmadığı belliydi elbette, her ne kadar dostça da denemese de; huzursuz olurdum, kaçmaya çalışırdım ondan. Birkaç yıl sonra da kocası öldü zaten, çok genç bir yaşta, daha otuzlu yaşlarının başında.

Üniversitedeki anma töreninde bu eş, bu dul, arkadaşlarının arasında dururken bana bakıyordu, hain bir gülüşle – geçen gün Ray ile beni nehir kıyısında el ele yürürken gördüğünü söylüyordu: "Öyle mutlu görünüyordunuz ki."

Bu bir suçlama, bir azardı. O kırık kalpli dul kadının hain gülüşü.

O zaman anlayamamıştım. Şimdi anlıyorum.

80

KARA AYİN I

Önümdeki masada Ray'in tamamlanmamış roman-taslağı duruyor, lekeli, yıpranmış bir karton dosyamn içinde.

Yıllar önce, okumam için birazını vermişti bana. Birkaç bölümünü, çok az hatırlıyorum şimdi. Daha sonra Windsor'da yaşadığımız yıllarda Ray bu taslak üzerinde çalışmayı sürdürmüş ama yazdıklarını bana göstermemişti; başka bazı konular gibi *Kara Ayin*'in konusunu da benimle konuşmaya gerek görmemişti.

Bir keresinde Ray'in bir arkadaşına editörlüğün yazarlığa hiç benzemediğini söylediğini duymuştum: "Bugüne kadar kimse kendini 'editörlük' için öldürmemiştir."

Ray'in yetişkinlik yılları neredeyse hiç yok, bu yıpranmış ve üzerinde bir yığın açıklama bulunan taslakta. *Kara Ayin* yirmili yaşlarının başında genç bir erkeğin ağzından anlatılıyordu – son derece akıllı, entelektüel ama güvensiz bir genç, aile konularında ve din konusunda sıkıntıları var, Katolikliği "reddetmiş" ama *inanmama* özgürlüğüne de henüz alışamamış.

Dindar bir aileden gelen bir Katolik için konu, elbette, yalnızca inanç değil, kişinin hissettiği o aile baskısı; insanın günlük yaşamında inancına uygun davranması konusu.

Her pazar Katolik ayini, her pazar aile buluşması.

Her dinde vardır böyle törenler. Ailesel bir törende ise reddetme, kabul etmeme, kaçma duyguları, kimseyi üzmeme, saygısızlık etmeme, düşman etmeme duygularıyla iç içe girer.

Ray'in dindar anne ve babası bütün çocuklarını tek bir okul seçeneğine yönlendirmişti – elbette. *Bir çocuğu yedi yaşına basmadan elime verin, size onun yaşamını çizeyim:* Cizvitler işte buna inanır, hiç şakası yoktur.

Ray, bana anlattığına göre, çabuk etki altında kalıyordu. Kendisinden büyük ve otoriter birinin her dediğine inanabiliyordu. Kilise, Ray'in zamanında, kabul edilmesi çok zor taleplerde bulunabiliyordu – bütün

Katoliklerin rahip, piskopos, başpiskopos, kardinal ve Papa'nın buyruklarına kesin olarak uyması gerekiyordu. Katolikler küçük yaştan en basit ve önemsiz kurallara bile sıkı sıkıya uymayı öğreniyorlardı (ör. Kilise yasası değişmeden önceki dönemde cuma günleri et yemek; ayinden önce dudaklarınızda eriyen bir kar tanesinin bile orucu bozması; herhangi bir "yapay" doğum kontrol yöntemi kullanmak), bunlar işleyeni Cehennem'e götürebilecek günahlardı.

Affedilebilir günahlar sizi, belirsiz bir süre için Araf'a gönderirdi. *Ölümcül günahlar* ise, sonsuza dek Cehennem'e gönderirdi.

Kilise size Araf'tan, eninde sonunda çıkma yolunu öğretir. B, zaman alacaktır, yıllar alabilir, ama yapabilir insan – dik merdivenlerden bir dağa tırmanmak gibi.

Ayrıca Araf'taysanız aileniz sizin adınıza Meryem Ana'ya yalvararak ve ruhunuzun arınması için gerekli ayinlerin bedelini ödeyerek size yardım edebilir.

Kilise kendi anlamsız kanunlarının deli gömleği içinde gelenek olarak, garip demeyelim ama, ilginç bir esnekliğe sahiptir. Ölümünüzden sonra arkanızdan dua edilmesi bir tür lobi faaliyetidir, tıpkı gerçek lobicilikte olduğu gibi yetkili kişilere ödeme yapmayı gerektirir. Meryem Ana, katı ve son derece eril Tanrı figürünün korumasına girebilmek için dua edebileceğiniz yumuşak, dişil ve anaç figürdür. Ray'in zamanında Katolikler Tanrı'nın isterse sizi uzun süre Araf'ta tutabileceğine inanırlardı, Meryem sizi dışarıya, Cennet'e çıkarabilirdi, *arka kapıdan.*

Katolik olmayanların anlayamayacağı bir futbol terimi vardır: *Yüce Meryem pası.*

"Yüce Meryem" duası özel olarak Meryem içindir: *Yüce Meryem, Tanrı Senin yanında. Kadınlar içinde Kutsanmış olansın Sen, ve Senin rahminin meyvesi olan İsa.*

Ray bu duayı kaç yüz, kaç bin kez etmiştir. Ray kaç kez "haç çıkarmıştır" – parmak uçlarını alnına, göğüs kafesine, sol omzuna ve sağ omzuna değdirerek.

Bu törensel hareketler nasıl yer etmiştir bilincinde. Bir Katolik'in "bilinç dolu" yaşamındaki her şeyden çok daha fazla yer etmiştir.

Araf yaşamdan farklı değildir. Araf yaşamın, kurtulunması

gereken, hapis cezasıdır. Cehennem bambaşka bir şeydir.

Bir kez Cehennem'e gidince çıkmanız mümkün değildir Cehennem'den. Ailenizin çabası yetmez dışarı çıkmanıza. Aileniz kaç büyük ayinin bedelini öderse ödesin asla çıkmazsınız Cehennem'den.

Cehennem'de öyle işkenceler göreceksiniz ki! – Bedensel, ruhsal.

Ray'in zamanında okuldaki bağnaz din eğitimi Cehennem'de bekleyen cezalara odaklıydı. Cennet, Tanrı'nın gözetiminde ve meleklerin yaşadığı fazla aydınlık bir yerdi – Cehennem ise Şeytan'ın gözetiminde ve şeytanların yaşadığı capcanlı bir yerdi.

Bütün günahkârlar kendi şeytanları tarafından cezalandırılırdı.

Katoliklerin Cehennemi'ndeki sadistçe cezaların ayrıntılı tanımı için James Joyce'un *Sanatçının Genç Bir Adam Olarak Portresi* romanına bakabilirsiniz. Ayrıca Joyce'un Stephen Dedalus'unun Kilise'yi reddetmiş olsa da, öylesi ilkel bir batıllıktan nefret etse de artık inanmadığı o "kötücül gerçekliğin" korkusunu hâlâ taşıdığını itiraf ettiğini de unutmayalım.

Katoliklerin çoğunun umudu çocuklarından en az birinin dinsel dünyaya adım atması, "kutsal emirler" almasıdır – Ray'in babası da Ray'in rahip olmasını umut ettiğini söylüyordu. Milwaukee'de –Cizvitlerin yönetimindeki kusursuz eğitimiyle ünlü– Marquette Lisesi'ni bitirdikten sonra, on sekiz yaşında, o yöredeki bir Cizvit manastırına yazılmıştı.

Fotoğraflarda on sekiz yaşındaki Ray Smith öyle genç görünüyordu ki – on beş, on dört yaşında gibiydi.

Manastırda ne olduğunu tam olarak bilmiyorum – Ray genel ve üstü kapalı bazı değinmeler dışında hiç söz etmemişti bundan: *Yürümedi işte. Birkaç ay sonra bıraktım.*

Ray'in Kilise'yle, yani Milwaukee'deki çocukluğu/delikanlılığı ile ilgili duyguları çok karmaşıktı. Daha girişken bir eş –kocasının yaşına daha yakın bir eş– belki onun bu konuda ve annesiyle babasına karşı duyguları konusunda daha açık konuşmasını sağlayabilirdi.

Ray benim annemle babama, sanki aralarında kan bağı varmışçasına bağlıyken ben Ray'in annesiyle babasını pek tanımıyordum. Beni bu konuda desteklemiyordu ve Milwaukee'ye çok az gidiyorduk.

Ray'in anne ve babasıyla ilgili güzel anılarım var. O zamanlar

Ray'i ailesiyle –babası, annesi ve kardeşi Bob'la– birlikte görmek, sevdiğim adamı bambaşka bir açıdan görmek demekti: evlat ve kardeş olarak. Kocamın üzerinde onlardan daha fazla hakkım olduğunu düşünmüyordum, hatta –birçok evli genç kadın gibi– daha az hakkım olmasından korkuyordum.

İlk ziyaretimizden sonra Ray "Annemin sana nasıl baktığını gördün mü? Sana nasıl gülümsediğini? Sürekli dokunmaya çalışıyordu sana..." demişti. Ray'in hoşuna gitmişti bu, benim için de duyması çok güzeldi.

Bu nedenle kendimi, yaşadığı süre içinde çok az gördüğüm Ray'in annesine hep yakın hissetmişimdir. Çok ileri bir yaşta öldüğünde –doksan dokuz yaşındaydı galiba– Ray'in üzüntüsünü gören, *onunla* hayatı boyunca hiç tartışmadığını anlardı.

Ürkütücü ve rahatsız edici olan şu: Ray, yaşı ilerledikçe adını aldığı babası Raymond Joseph Smith'e daha fazla benzemeye başlamıştı.

Ray giderek fotoğraflardan nefret etmeye başlamıştı. Fotoğrafı çekenin ısrarla hep kendisinin olmasına özen göstermeye ve *kendi* fotoğrafını hiç çektirmemeye başlamıştı Ray.

Ray'in ölümünden sonraki ilk uykusuz gecelerimde, yatakta şaşkın, bitkin ve uyuyamadan yatıp başımıza gelenleri anlamaya çalışırken, bir deprem ya da kazadan sağ çıkan birinin yattığı yerde bedensel acı ya da aynı şeyin her an yeniden olması korkusundan öte afallamış ve şaşkın bir biçimde başına gelenleri anlamaya çalışması gibi, nedense Ray ile babasını düşünmeye başlamıştım – Ray ve babası geliyordu gözümün önüne, yüzleri neredeyse iç içe geçmiş bir halde düşünüyordum: *Ray babasının öldüğü yaştan daha geç ölmüştü. Onu affetmiş olmalıydı.*

"Affetmenin" ne demek olduğu ile ilgili pek bir fikrim yoktu ama. Ray'e bundan söz etmeye hiç cesaret edememiştim.

Sonra hatırladım: Konu yalnızca Ray'in babasını ağlarken bulması ya da hatta babasının Ray yüzünden "lanetlenmekten" korktuğunu söylemesi değildi; Ray'i kızdıran, babasının Katoliklerde günaha girmemek ya da af dilemek için yakarırken söylenen, ya da eskiden söylenen *İsa, Meryem ve Yusuf* adlarını mırıldanarak başkalarının

duyacağı biçimde yüksek sesle dua etmesiydi.

Ray'in babası, örneğin, televizyonda çekici bir kadın gördüğünde hemen başını çevirip –istenmeyen/günahkâr cinsel düşünceleri engellemek için– *İsa, Meryem ve Yusuf* diye mırıldanmaya başlardı.

Katolik dünyasında *ahlaksız düşüncelere* kapılmak büyük günahtı. Bir Katolik *ahlaksız düşünceleri* için rahip önünde yeterince günah çıkarmaz ve komünyona katılırsa ölümcül bir günah işlemiş olurdu, bu ölümcül günah ile ölürse de Cehennem'de sonsuza dek ceza çekerdi.

Bütün bunlar bize ne kadar gülünç geliyor! Bazılarımıza.

Başkaları içinse ne kadar yaşamsal bir önem taşıyor. Dünya nüfusunun çoğunluğunun bireysel ve cezaya dayalı bir tür Tanrı bağına "inandığını" unutmamalıyız. Dünya toprakları dinsel inançları uğruna ölenlerin ve inananlar tarafından öldürülenlerin kanlarıyla sulanmıştır.

Ray'in babası gençliğinde Birinci Dünya Savaşı'na katılmıştı. Doğuştan Katolik'ti ve hastalık dışında yaşamı boyunca hiçbir pazar ayinini ya da kutsal günlerdeki törenleri kaçırdığı olmamıştı.

Milwaukee'de araba satıyordu. Kriz döneminde bile çalışmıştı. Ray ondan şöyle söz ederdi: *Öyle sıkı çalışırdı ki. Hiç bırakmazdı çalışmayı. Sürekli bayilere gider ya da telefon elinden düşmezdi. Hiç dinlenmezdi. Kendini tüketirdi. Tek mutluluğu Kilise'ydi – komünyona katılmaktı.*

Ray'in babası için *babam* dışında bir sözcük kullandığını hatırlamıyorum. Babasına hiç doğrudan hitap ettiğini hatırlamıyorum. Bir kere olsun duymadım Ray'in *Babacım, Babacığım* dediğini.

Şimdi geriye bakınca hata ettiğimi düşünüyorum, Ray'in babasıyla uzlaşması için hiçbir çaba göstermedim. Bu olasılığı aklımdan bile geçirmedim. Hatta bir tür zevk almış da olabilirim Ray'in duygusal anlamda ailesinden kopuk ve bu nedenle, *bana* daha bağımlı olmasından.

Benim annem ve babamla ise sık görüşüyorduk, Carolina ve Fred ile çok yakın ve dostça ilişkiler içindeydik.

Ray'in anne ve babamla ilişkisini, ne kadar iyi geçindiğimizi, birlikte ne kadar mutlu olduğumuzu görerek *Aile olarak başka kimseye ihtiyacı yok. Biz varız,* diye düşünmüş olabilirim.

Bu çok safça bir düşünceymiş. Toy bir eşe yakışır bir düşünce, kendisinden fazla emin olmayan bir kadının kıskançlığının yansıması.

Artık çok geç, otuz-kırk yıl geç hatta; buna üzülüyorum. Ray'in

babasını sevip sevmediğini bile bilmiyorum, ondan rahatsız olmasına ve kızmasına ve utanmasına karşın. Ray'in babasının oğlunun kendisinden bu kadar uzakta yaşamasına ve ailesini çok az görmesine kızıp kızmadığım bile bilmiyorum. 1960'ların sonunda bir gün Ray'in erkek kardeşi arayıp Ray'in babasımn öldüğünü söyledi. Milwaukee'ye cenaze törenine gittik; Ray öyle afallamıştı, öyle suskundu ki, neler hissettiyse o an, benimle hiç paylaşmadı.

O zamanlar genç ve deneyimsizdim. Ray babasından çok az söz ettiği için babasının arkasından fazla üzülmediği düşüncesine kapılmıştım. Ona kendisini nasıl hissettiğini sorunca omuz silkip *İyi*, diye yanıtlamasını yeterli bulmuştum.

Gerçek şu ki, bir erkek babasını kesinkes sever – bir biçimde.

Dev bir ağacın kökleri gibi birbirlerine karışıp dolanmışlardır – bunlar aile içi sevginin bozuk yönleridir.

Ama şu an bile, Ray geri gelecek olsa ona babasını sorabilir miyim? Ailesini? Cesaret edebilir miyim? Ya da Ray'in hafiften de olsa bozulması cesaretimi kırar ve konuyu başka bir yere çeker miyim, hep olduğu gibi?

Bir eş olarak kocamın canını sıkmayı hiç istemedim. Tartışmayı, bozuşmayı ya da bozuşan kişi olmayı hiç istemedim. Bir eş kocasının istemediği şeylerin üstüne giderse *sevilmeme* riskiyle karşılaşırdı bana göre.

Şu anda *sevenim yok*. Bu, açık yaraya basılan tentürdiyot gibi, insanın yüzüne bir anda çarpan bir gerçek.

Ray'in el yazısıyla aldığı notlardan:

KARA AYİN. Başlık: çift anlamlı – ayin duası ve ayinin Şeytan yorumu. V. intihar ettiği sırada bu başlıkta bir şiir üzerinde çalışıyor, P. onun günlüğünü buluyor... Şiir (tamamlanmamış hali) ikisinin cinsel ilişkisini bir cadının kara ayini olarak betimliyor; kadın erkeğin hissettiğini düşündüğü günah duygusunu ironik olarak yansıtıyor... P. V.'den sekiz yaş kadar büyük, üniversitede öğretmen ve rahip...

Kara Ayin metni daktilo edilmiş ve düzensiz numaralandırılmış yüz kadar sayfadan oluşuyor. Dosyada çok sayıda not sayfası ve ayrıntılı plan da var. Bazı sayfalar kırmızı mürekkeple yazılmış, kalanlar siyah. Bazı paragrafların üstü aceleyle çizilmiş ve yazarın kenarlara aldığı notlar okunamayacak durumda olsa da, taslağın yazılış tarihini düşünürsek, mürekkep pek solmamıştı.

Bir tür transa girdim sanki Ray'in notlarını okurken. Tek aralıkla daktilo edilmiş olması Ray'in satırlarına sanki yoğunluk ve ânındalık katıyor. Ray'in kendi kendine konuştuğunu duyar gibi oluyorum ve bu, bende küçük bir kızken dolaşmaya çıktığımda kırlarda bazı arazilerin önünde gördüğüm GİRMEK YASAKTIR tabelalarının verdiği duyguyu yaratıyor.

Kara Ayin'de iki ana karakter var – V. (Vanessa), şair (Sylvia Plath'a mı benziyor acaba?) ve P. (Paul) rahip olarak görev yapması dışında, genç yazar Ray ile benzerlikler gösteriyor.

> V.nin şiirleri içten, sesi belirgin... Yazdıklarından kimliği okunuyor; ruhsal bir çıkış sanki bu onun için. Şair gözüyle bakıyor hep, kafasında sürekli sözcük biriktiriyor: "Dünyayı düzene koymak." Paul ile Wisconsin'de tanışıyorlar. Birkaç kere karşılaşıyorlar, bir tanesi yüksek lisans öğrencilerinin yılbaşı partisinde; Paul kadının şiirleriyle ilgileniyor, onu yüreklendiriyor...

Bu rastlantı mı? Yalnızca rastlantı mı – Ray ile ben de, yılbaşında olmasa da ekim ayında, yüksek lisans öğrencilerinin bir partisinde tanışmıştık. Paul'ün Vanessa'dan sekiz yaş büyük olması da bütünüyle rastlantı olabilir. Daha fazla okuyunca Paul'ün Ray'in kimliğinin bir yansıması, romanın bilinç odağı olduğunu iyice anlıyorum; roman geçmişe dönüşlerle anlatılıyor, Vanessa'nın ölümünden/intiharından sonra, Paul'ün, kırk bir yaşında bir Cizvit olarak, geçmişe, kendisi tarafından yarım bırakılan (tamamına erememiş) aşklarına bakıyor. Notların çoğu Paul ile ilgili:

> Milwaukeeli orta sınıf bir aileden geliyor, annesi İrlandalı, babası karısının ve çocukların "ağır yükü" nedeniyle mutsuz...

Paul'ün resmi dinsel görevleri her sabah ayini yönetmek ve (hep aynı) vaazı vermek... artık otomatikleşmiş bir iş bu onun için... "Dinsel" görevini yerine getirdiğini özellikle başkalarına yardım ettiğinde hissediyor... "Yeni" atanan bir rahip Paul. Vanessa ile dördüncü yılda doktora tezini yazarken tanışıyor... Onun tanıdığı yüksek lisans öğrencilerinden daha iyi olduğunu düşünüyor ve ona karşı belli bir koruma duygusu hissediyor. Şiirlerini okuyup eleştirilerini söylemekten mutluluk duyuyor...

Bu da rastlantı olmalı bence çünkü Ray benimle tanıştığında, doktorasının dördüncü, yani son yılındaydı ve tezini yazıyordu. Ray de benim yazdıklarımın bir bölümünü –şiirlerimi değil ama on dokuz yaşındayken *Mademoiselle*'de yayınlanan bir öyküm de dahil bazı öykü ve romanlarımı– gönüllü olarak okumuştu. Ve bana karşı "korumacı" bir tavrı olduğunu da düşünüyorum...

Paul'ün meslek yaşamının kurgusal yönü Cizvit kökenli bir akademisyen olması: Madison'dan ayrıldıktan sonra Detroit Üniversitesi'nde (!) bir iş buluyor ve sonra da, New York'ta Cizvitlerin yönettiği bir üniversite olan Fordham'da İngilizce Bölümü başkanı oluyor. Sorunlu şair Vanessa tez savunmasından geçemeyince yüksek lisansı bırakıyor – jüri üyelerine bekledikleri yanıtları veremeyecek kadar zeki ve özgür bir zihinsel donanıma sahip çünkü... (Burası da kesin rastlantı, ben tez savunmasından kalmadım ama 1961 yılının baharında [kendini beğenmiş, erkek] jüri üyelerim tarafından epey zorlandım ve doktora yapmamamı önerdiler; Ray benden daha fazla sinirlenmişti buna, benim zaten o zaman doktora programının tatsız ve ruhsuz sınavlarından geçerek yola devam etmeye hiç mi hiç niyetim yoktu.)

Ray'in notlarını okurken kulağıma Ray'in –kuşkulanan, sorgulayan– sesi geliyor ve yazarın –(ikisi de, roman yazarına "gerçek" dünyadaki bireyler kadar "gerçek" gelen)– karakterleri ile ilgili yazdıkları beni çok etkiliyor. Paul'ün Ray *olduğu* çok açık – babasının umutlarını boşa çıkarmayan ve son derece seçkin bir Katolik rahibi –bir Cizvit– olan Ray. (Katolik mezhebinin dinsel düzeni içinde İsa Cemiyeti,

Brahman kastıdır. Cizvitler yoksulluk, erdem ve itaat yemini ederler ama geleneksel/tarihsel olarak hem Avrupa'da hem de Amerika'da toplumun en yüksek sınıflarını Cizvitler oluşturur ve sayılarıyla çelişen bir politik güçleri vardır. Ray'in rahip arkadaşları arasında, Detroit Üniversitesi'nden meslektaşım olan Cizvitler de vardı.)

Ray'in, aklı reddetse de, Kilise ile büyük bir bağı olduğu anlaşılıyor; kendisini yeminine karşın genç bir kadına ilgi duyan "bakir rahip" Paul ile özdeşleştirdiği de.

Romanın dönüm noktası Paul'ün Vanessa'yı bırakması ve ardından, hemen ardından değil ama birkaç yıl sonra, Vanessa'nın intihar etmesi. Romanın şimdiki zamanı Paul'ün eski sevgilisine söylediği ilahi ve onu sevdiğini geç de olsa anlamış olması: "Onu geri getirebilseydi, onun için Kilise'yi bırakır mıydı? Onu kurtarmak için rahiplikten vazgeçer miydi?" Bu kadar derin değerlendirmenin arasında şöyle yalın bir tümce var:

Onun uğruna rahipliği bırakmaz. O ölür.

Paul ve Vanessa, Ray'in mektuplarını okuduğu ve son derece dokunaklı bulduğu Katolik mezhebinin kader mahkûmu ortaçağ âşıklarını, Abelard ve Heloise'i çağrıştırıyor. Sylvia Plath'ın yaşamı ve erken ölümü ile de bir koşutluk kurulduğu belli, çünkü Vanessa da Plath gibi Londra'da bir dairede ocağı açarak gazla intihar ediyor. (Ray 1950'lerin sonunda romanını yazarken Sylvia Plath modası yeni başlıyordu ve bu tür bir malzeme bir romancı için, bugün bizim için fazla kanıksanmış olsa da, heyecan verici bir keşifti.) Yine de Paul, Ted Hughes değildi tabii – cinselliği daha tutuk ve bastırılmıştı. Kendi anlattığına göre o da Ray gibi, ergenlik çağında, günah duygusuna bulanarak yetiştirilmiş bir Katolik'ti; Vanessa'ya karşı cinsel bir arzu duyup bu arzuya teslim olunca istemeden onu ölüme –intihara– itmişti: "V.nin intiharında P.nin rolü ne kadar? Onu yaşam damarı sayılan şiirlerine yüreklendirmiş... Ama ona âşık olduğunu anlayınca bir daha görmemeye karar vermiş..." İlk bölümün son notu şu: "Günlük ne olacak? P. onu nasıl halledecek? V.nin fikirleri son günleri idare etmişti. Hiç yanıt yok, yine de."

Daktilo edilmiş notları Ray'in el yazısıyla doldurulmuş on kadar basılı sayfa izliyor, el yazısının yalnızca bir bölümünü okuyabiliyorum – şaşırıyorum, kafam karışıyor, çok üzücü geliyor bana, Ray'in bu roman üzerinde bu kadar yoğun çalışmış olması, karakterlere bu kadar önem vermesi! – demek ki hepsini çok derinde hissetmiş, yıllarca. Tek tek sorular: "V.nin sesi bir yerde kayıtlı mı???? – V.nin P.yi terk etmesi –kendini *onun* yaşamından çıkarması– çok fazla mı olur?"

Bir roman için bu kadar ayrıntılı bir taslak yapıldığını görmek içimi burkuyor – yer adlarıyla başlayan yirmi altı bölüm (Londra, Madison, Madison, Londra, Detroit, Londra, New York, Londra vs.) altında şairin Günlük'ünden başlıklar ("Ortabatı'da şiir devri", George Washington Köprüsü'nde geceyarısı yürüyüşü", "İntihardan önceki günler ve 'Kara Ayin' şiiri"), tarihlerle karakterlerin yaşam akışı, şair için *Times* Pazar ekinde bir ölüm ilanı ve bir yığın başka bilgi... İkinci bir son bile hazırlamış romana V.nin intihara kalkıştığı ama P.nin Londra'ya koşup yetiştiği: "Paul'ün kararını nasıl yansıtabilirim – bir ölçüde Londra'ya gidişiyle. Şairin iyileşmesini umar, beyninde hasar kalmamasını, yaşadığı için üzülecek mi acaba, diye düşünür" (Buraya hiç noktalama işareti konmamış.) Roman *in medias res*[1] tekniğiyle ortadan başlıyor, çoğu satırı karalanmış az aralıkla daktilo edilmiş bir sayfa var, çok dikkatli bakınca karalanan yerleri de okuyabiliyorum gerçi.) İfadeler düz, yalın, etkisiz ve Hemingway gibi dolaylı, alt metin gerilimi yaratmak için, ama yazar bu başlangıcı beğenmemiş ki birkaç sayfa geçmeden sahne kaybolup başka bir bakış açısından yeniden başlıyor.

İlginç, Ray'e ait bir rüyanın anlatımıyla karşılaşıyorum! Genç kocam benimle hiç konuşmadığı bir biçemle yazmış bunları:

> RÜYA gece
>
> Rüyamda Marqutte Lisesi'ni ziyaret ediyordum – şimdi rahip olan sınıf arkadaşlarım (on ikisi de) vardı... sınıf buluşması gibi bir şeydi belki, herkes "sivil" giysiler içindeydi – parlak

1 Bir anlatı tekniğidir. Öyküye, bir olayın ortasından başlamak anlamında kullanılıyor. Örneğin, *İlyada*'nın Akhilleus ve Agamemnon arasındaki bir tartışmayla başlaması gibi. (yay.n.)

renkte spor paltolar, takımlar, kravatlar, her biri farklı renkte sanki renkler kişiliklere uydurulmuş gibi... Koltukta oturmuş romandaki Jerry karakterinin dayandığı eski arkadaşımla konuşuyordum. Jerry'nin özelliklerini nasıl geliştirebilirim diye inceliyordum onu, biraz da suçluluk duygusu ile. Sonra da ayağa kalkıp beni gördüğüne sevinmiş görünen Disiplin Müdürümüz Rahip Jerry Boyle ile konuşuyordum. Onunla romanımdaki Paul karakterinin kimliğiyle konuşurken iki yıl önce rahipliğe başladığımı da ekliyordum. Başkalarına göre çok renkli giyinmemiştim ben, üzerimde palto yerine kolsuz bir yelek vardı – konumum (görevlerim?) farklıydı. Onlardan daha aşağı konumdaydım. Bunu nasıl yorumlamalı bilemiyorum. Rahip Boyle her zamanki rahip cüppesini giymişti. Önceki Müdür'den el yazısıyla bir mektup almıştım bu arada: "Bu Mezunlar Bülteni'nde Raymond Smith ile ilgili bilgi olmalı." (Sınıfımdaki öbür Raymond Smith ölmüştü.)

Bu rüyanın romanla örtüştüğüne hiç kuşku yok! Roman, baba(ları)mı mutlu edecek, "daha yüce" bir misyona erişmenin gecikmiş çabası olarak görülebilir. O yola girmiş olsam nelerin yanlış gideceğini gösterdiği de söylenebilir. Paul, ikinci egom – 19 yaşında sinir krizi geçirmeyip Cizvit okuluna girseydim olabilecekleri gösteriyor.

Burada şoke oluyorum ... "Sinir krizi."

Aslında Ray ilk tanıştığımızda bana on yıl kadar önce geçirdiği bir "sinir krizi"nden söz etmişti galiba – ilk ve yoğun sohbetlerimizin birinde sonradan hiç konuşmadığımız konulara girmiştik. Yani bir anlamda biliyordum bunu, çoktan unuttuğumu söylesem de.

Ray'in lisedeki sınıfında, sonradan rahip olan ve ölen bir Raymond Smith daha olduğunu biliyordum. Öyledi galiba – rahip olmuştu. Ohio'da bir Cizvit evinde gizemli bir biçimde kaybetmişti yaşamını. Ray bu iki "Ray Smith"in lisede arkadaş olduğunu ama çok yakın olmadıklarını söylemişti; ama "Rahip Ray Smith", Ray Madison'da çalışırken öldüğünde çok üzülmüştü.

Ray ile çıkmaya başladığımız o ilk günlerden sonra hiç söz

etmemiştik Ray'in şu "sinir kirizinden" – bana açılmıştı, benim için hiç fark etmeyeceğini söylemiştim ona; öpüp rahatlatmıştım – doğruydu çünkü, on yıl önce başından geçen bir şey benim için önemli değildi, ona olan duygularımı hiç etkilemezdi.

Ray'e "kalp ritmimden", "taşikardiden" söz etmiştim ben de, o da bunun kendisi için hiç önemli olmadığını söylemişti.

Geçen yıllarda, aradan geçen otuz-kırk yılda ne "sinir krizi" ne de "kalp ritmi" evliliğimizi etkilemişti. Bu konuşmalar aramızdaki aşkın başladığı günlerde açıklığımızın, paylaşımımızın, yakınlığımızın işaretleri idi, şu an hatırlayınca ağlıyorum.

Ray'in kendisi için soru-yanıt biçiminde aldığı notlardan, mavi mürekkebi solmuş el yazısıyla:

"'Sinir krizinin' buradaki işlevi neydi?"

Beni içinde bulunduğum durumdan –dinsel durumdan, o korkunç suçluluktan– bir hamlede kurtardı, kiliseden ve dinle ilgili her şeyden uzak tuttu beni – her şeyi daha nesnel bir biçimde görmemi sağladı..."

"'Sinir krizi' nasıl gelişti?"

Kendimi perişanlığa sürükledim: yetersiz beslenme ve uyku. Üniversitedeki dersleri aksattım, çok önemli bir kimya sınavına çalışmadım, o sabah okula gitmedim, ahlaksal ayrıntılara aklımı taktım, orucu bozmak, kötü düşünceler vs.

"Peki nasıl atlattın krizi?"

"Aşk" – kilinikte genç bir kadmla olan "ilişkim" sayesinde – bu bana yaşama isteği verdi, düşünmek için bir neden, yani, yeni bir takıntı sağladı. Psikiyatrist benim için "aşka susamış" dedi. (Paul aşkın susuzluğundan mı ölecekti?)

Bu sözcükleri okuyorum sürekli – arka arkaya: "'Aşk' – kilinikte genç bir kadınla 'ilişki'"... "Psikiyatrist benim için 'aşka susamış' dedi."

Ray bana bunu hiç söylememişti. On dokuz yaşında geçirdiği "sinir krizini" çok kısa ve üstü kapalı bir biçimde anlatmıştı; utanmış gibiydi benden, rahatsız olmuştu; bana anlattıklarından rahatsız olmamdan korkuyormuş gibi bir rahatsızlık içindeydi. Benimle

tanışmadan önce çıktığı kadınlardan hemen hemen hiç söz etmemişti; bana kalırsa gerçek anlamda hiç "aşk ilişkisi" yaşamamıştı – âşık olduğu ilk kız/kadın bendim...

Şaşırmama gerek yoktu aslında: On dokuz yaşında genç bir adamın âşık olmak istemesi, bir "aşk macerası" yaşamak istemesi doğaldı. Bunu öğrenmek beni rahatsız etmemeliydi, Ray'in ölümünden sonra öğrenmek; yani üzerinden uzun yıllar geçtikten sonra. *Ama bana anlatmadı! Bu onun sırrıydı. "Aşka susamıştı" – ona gereken aşkı başkası vermişti.*

Kendimi ikna etmeye, anlatmaya çalışıyorum: On yıl sonra, Madison'da tanıştığımızda, Ray farklı bir insandı, belli ki kilinikteki genç kadınla ilişkisi biteli uzun zaman olmuştu. Bu kadar geç kalmış bir kıskançlık duygusuna kapılmam gülünç olurdu – 2008 yılının Mayıs ayında bir sabah, 1949 yılında geçen bir aşk öyküsünü okurken...

Ama başım dönmeye başlıyor sanki. Köprücükkemiklerimin orta yerine elektrik çarpmış gibi saplanan ve sık yazılı sayfaları okuyabilmek için çalışma masamın üzerine eğildikçe artan bu ağrıyı önemsememeye çalışıyorum. Görüşümdeki tuhaf leke ve noktaları da önemsememeye çalışıyorum, gözümün ucunda ağır ağır gezinen küçük böcekler var sanki.

Aşka susamış. Ne kadar doğru. 1949 yılında o eskide kalan kriz kadar 2008 yılının Mayıs ayında da.

81

KARA AYİN II

Romanını neden bitirmedin Ray?

Bir kenara koydum, bir daha da dönemedim. Başka şeylerle ilgilenmeye başladım.

Böyle anlatıyordu arkadaşlarımıza Ray, yüzünde hep aynı gülümsemeyle. Eskiden bir roman üzerinde çalıştığını bilen herkese böyle anlatıyordu Ray.

Ve hemen ekliyordu: *Dergi çıkarmak çok daha tatmin edici bir iş. Yeni yeni yazarlar tanıyor insan, her sayı yeni, her gelen posta... sürekli sürpriz var.*

Ray zamanla böyle hissetmeye başlamıştı. Aslında yazar olmak istediği halde 1970'lerde yaratıcılık dürtüsünü editörlüğe/yayıncılığa yönlendirmişti. Doğuştan bahçe işlerine yatkın, toprakta elleriyle çalışmanın hazzına varan biri olduğu kadar doğuştan editörlüğe yatkın olduğu da çıkmıştı ortaya, yazarlarla çalışmaktan, onların eserlerini geliştirip yayınlamaktan büyük bir haz alıyordu. Yakın arkadaşlarının çoğu editör/yazardı, ilişkileri zaman içinde yakın yazışmalar, telefonlar ve fakslarla gelişmişti. Ray, Cizvit eğitiminin verdiği "mükemmeliyetçi" titiz yaklaşımı nedeniyle ideal bir editördü, elindeki malzemeyi –dosyaları, taslakları ve düzeltme sayfalarını– okumayı, bir daha, bir daha okumayı ilke edinmişti.

Editörler ve bahçıvanlar hep iyimser kalırlar. Yaşamın kötücül yönüne fazla takılan biri bu iki işi de yapamaz.

Ray için yazarlığı bir kenara bırakmak şans olmuştu. Onu mükemmelci, coşkulu bir editör yapan Cizvit eğitiminin verdiği titizlik roman yazarken engel oluşturabilir, çünkü böyle kişilerde takıntı tükenmişlik ve bunaltı yaratır. Yaşamını yazarlıkla geçiren bizim gibiler başkalarını yazmaya yüreklendirmeyi çelişkili bulur – birilerinin yazma isteğini "bir kenara bıraktığını" duyunca da rahatlar.

Ray'in yıllar boyu aralıklarla tamamlayamadığı bir roman üzerinde çalışmış olması, ana karakterle kurduğu bütün o tutkulu özdeşleşme ilişkisine karşın onun bir sanatçıda bulunan bir projeyi tamamlayıp

yenisine geçme yönündeki temel güdülenmeye sahip olmadığını gösteriyordu. İnsanın kendisini eserine kaptırması ne kadar gerekliyse onu arkasında bırakıp yola devam etmesi de o kadar gereklidir. İnsanın kendi eseri tarafından yutulması korkunç bir şeydir – onu aşmayı öğrenmeniz gerekir, güçlü bir ateşin üstünden sıçrayarak aşmayı öğrenir gibi.

Kuşkusuz eseri tarafından yutulan çok büyük yazarlar da vardır, ama bu onları mutlu etmez – James Joyce en uç örnektir bu konuda, *Finnegan's Wake*'e ("canavar" kitabına) on yıl kadar öyle çılgınca kaptırmıştır ki kendini.

Yine de bir yazarın eserinin büyüsüne kapılmaktan ve onu düzene sokmasını engelleyen bakış açısından kurtulması gerekir. *Kara Ayin*'in parça parça sayfalarından anlaşıldığına göre Ray elindeki konuya, yaşamıyla son derece koşut giden öyküye kendini kaptırdığını düşünememişti. Tutkulu diyaloglarla dolu uzun sahneler, yoğun ve dopdolu paragraflar halinde çocukluk anıları, açılmalar, çözümlemeler, bir anda kesilen bölümler, başlatılmış ve unutulmuş çeşitli alt konular –roman taslağı canlı ve gerçek yaşam izleri taşıyor, kaçtığı yaşamın suçluluğuyla karaya vuran bir insanın *yürekten gelen çığlığı* gibi– *Kara Ayin* benim için büyüleyici ama başkası için okuması güç bir eser olabilir.

Önce aklıma (çılgın) bir düşünce geldi: *Belki ben bitirebilirim* Kara Ayin*'i. Bitmeye yakın bir durumdaysa bitirebilirim.*

Ama bitmeye yakın bir durumda değildi hiç. Bu sallantılı zemin üzerine yepyeni bir eser kurmak gerekecekti. Neye yarayacaktı hem bu?

Ray bitmesini isterdi, demenin de bir anlamı yok. Eminim *Ray böyle bir şey istemezdi.*

Yine de önümde bekleyen roman, "bitirme" düşüncesi uyandırıyor, boş bir ümitle. Hem de kendi yazdıklarım son derece yavaş ilerlerken.

Bu yeni eserin büyüsüne kapılmak, kaybettiğim kocamla, Ray ile yaşarken kurmadığım türden bir yakınlık kurmak, benim için ne kadar kolay olurdu.

Çünkü Ray'i çok iyi tanımama karşın *düş gücünün* hiç farkında değildim.

Ben onun günlük, saatlik halini biliyordum. Onun tatlı, ince, her

zaman düşünceli ev halini. Onu kalabalığın içinde bir insan olarak biliyordum – "toplumsal" haliyle. Ama Ray'in *düş gücünün* farkında olmadığım belliydi, bu yarım romanın da kanıtladığı gibi.

Ray'in bir rahip-karşı kahraman yaratabileceğini, örneğin. Cizvit manastırını bırakıp Kilise'den koptuktan sonraki "dinsel durumun", "korkunç suçluluğun" yaşamında yıllarca ne kadar etkili olduğunu. Paul, Vanessa... Bakir Cizvit rahibi, "son derece yetenekli ama sorunlu" şair... Bunlar çok etkili karakterlerdi, oldukça canlı ve "gerçek" idiler kâğıt üzerinde.

Kara Ayin'i parça parça okurken –çoğu sayfa numaralandırılmamış ve üstü çizili yerlerle dolu olsa da, sahneler arasında anlamlı bir ilişki kurmaya çalışırken– kendimi, bir sihir sonucu, Ray'in kafasının içine girmiş gibi hissediyorum – sanki ölmemiş, hâlâ gençmiş, umut doluymuş gibi: Bu sözcükleri eski daktiloda kendine özgü seri vuruşlarla hızla yazıyor – daktilo öğrenmek için bir çaba göstermediğinden yalnızca bir-iki parmağını kullanarak yazabiliyordu.

Hemen hemen her sayfada bir anı kırıntısı görerek irkiliyorum, yıllar öncesinden Ray'in anlattığı bir olay, çoktan unutulmuş ve bir anda hatırlanan:

> Bir gece Lucy (Paul'ün kız kardeşi) bana nişanlısından söz etti. Mutfak masasında oturuyorduk... Babamın biralarından birini içiyordum. Dört yıldır manastırdaydım ve eve ziyaret için dönmüştüm. "Ona karşı duramadım," diyordu. "Dün gece – bana dokunmasına izin verdim – ikimiz – çok yakındık. Ölümcül bir günah olmalı bu. Ben insan birini severse bunun günah olacağını düşünmüyorum. Onu çok seviyorum." Masada karşımda oturuyor, benim yanıtımı bekliyordu. Ona kızamadım, günahtan söz edemedim...

Daha da tuhafı:

> Donmuş göl (Mendota) manzaralı öğrenci kafeteryasında bir masada karşılıklı oturuyorduk, bembeyaz ve sessiz bir manzara, arada silah sesi gibi kırılan buz sesi dışında. Kahve

fincanlarımız boştu. V.nin elime verdiği küçük dergi –*Pasific Review*– masada açık duruyordu. Şiiri ikinci kez okuyordum anlamaya çalışarak... V. şiirin altına yalnızca önadlarının baş harflerini ve soyadını yazmıştı. Bu ilginç gelmişti bana.

"Neden baş harfleri?" diye sordum.

"Editör kadın olduğunu anlamasın diye," dedi.

Başımı kaldırınca ciddi bir ifadeyle beni izlediğini gördüm. Gür siyah saçlarını omuzlarından geriye taramıştı.

"Anlamadım," dedim...

"Kadın editörler erkek yazarları daha kolay basıyor," dedi sigarasını yakarken bir gerçeği açıklar gibi.

Kuşkulu bir bakış attım.

"Yaşamın her alanında böyledir bu," dedi biraz öfkelenerek. "Başka her şeyde eşit olsak da, erkekler için daha kolay, kadınlara göre. Kadınlardan daha çok şey bekleniyor – daha yüksek bir performans."

Kadınların erkeklerle mücadele ettiği bir dünyada yaşadığını anladım. Daha önce hiç düşünmemiştim bunu – iki cinsin mesleki rekabeti. Kilise'de bu tür bir rekabet yoktu.

Rahibeler rahiplerle rekabet etmezdi. Kadınlar altara en fazla komünyon parmaklıklarına kadar yaklaşabilirdi.

Bu konuşma birebir Wisconsin'deki öğrenci birliği kafeteryasında Ray ile benim aramda geçmişti. Donmuş Mendota Gölü'ne bakan bir masada oturmuştuk biz de. Ray de benim söylediklerimi kuşkuyla –hafif eğlenir, kur yapar gibi bir kuşku ifadesiyle– dinlemişti, her ne kadar temelde dediklerime katılıyor gibi dursa da. Ray'in "rahibeler rahiplerle rekabet etmezdi" sözlerini bu kadar rahat söylemesine şaşırmıştım – sanki rahibeler erkek meslektaşlarının gerisindeki bir alt türmüş gibi ama benim için asıl tuhafı V.nin içtiği sigara dışında V. karakterinin çok tanıdık gelmesiydi...

Ray *beni* mi yazıyor?

Belki biraz Sylvia Plath, genç karısı Joyce ve kendi düş gücünün karışımı...

Başka bir tuhaflık da: *Kara Ayin*'in büyük bir bölümünün Ray

benimle tanıştıktan sonra yazılmış olması, daha önce değil. Beni hep romanın büyük bölümünü 1960'lardan önce yazdığma, benimle ya da ilişkimizle bir ilgisinin olmadığına inandırmıştı bir biçimde, ama anlatıyı 1970'lere kadar getiren tarihsel ipuçlarına bakınca taslağın 1972 1973, 1974 yıllarına kadar uzandığı anlaşılıyordu.

Bölümlerden birinde Paul Londra'ya gelir, 1971-1972 yılları arasında Ray ile ben de orada yaşamıştık. Ray'in anlattığı sokaklar Mayfair'de, Hyde Park'a bakan evimizde Ray ile birlikte sık sık yürüdüğümüz sokaklardı; önünde güvenlik görevlilerinin Amerikan karşıtı eylemcilere karşı sürekli nöbette beklediği Amerikan Elçiliği'nin büyük binasının önünden de sık sık geçerdik. Ray'in bu bilgileri yazdığı Ortabatı'da geçen aşk öyküsünün fonuna yerleştirdiğini görmek beni çok etkilemişti; ben de Ray gibi çok sevdiğim halde, hiç Londra'da geçen bir roman yazmamıştım.

Ray'in Teksas'ta Beaumont'tayken gittiğimiz Chicago'daki Modern Diller Derneği'nin toplantısını kullandığını görmek de çok etkileyiciydi; Detroit'i kullandığını da; Windsor'da kendi kısa süreli İngilizce Bölüm başkanlığı görevini de. Vanessa'nın anlatıya her girişinde ton değişiyordu – Vanessa, Coleridge'in gotik Christabel'inde olduğu gibi gizemli öteki idi: (erkek) Kahraman sanki iradesi dışında ona bağlanmıştı, onun da kadına bağlandığı gibi: (yasaklı) bakir rahibe.

Ray kendisini (yasaklı) bakir rahip gibi mi görüyordu acaba, evliliğinde?

Ray, beni, karısını, "gizemli öteki" gibi mi görüyordu?

Aslında öyle olduğuna inanmıyordum. İnanamazdım. Bizim evliliğimizde kahkaha eksik değildi. *Kara Ayin* bir mitti, yaşamın gerçekçi bir kopyası değil.

Belki klinikte âşık olduğu o kız. Belki odur, "gizemli öteki" – onu umutsuzluktan kurtaran, sonra da kaybettiği.

Ama Vanessa şairdi, anlatıya göre iyi de bir şairdi. Vanessa kendini öldürüyor, Paul onu reddedince.

Paul onu bir Cizvit rahibi olarak bakir rahiplik yemini ettiği için reddediyor. Paul onu sevmediği için reddetmiyor. Vanessa'nın şiirlerine bağlılığı gibi onunki de, Paul'ün dediği gibi: "Şiirleri yetmedi."

Yiten aşk, ölüm cezası. Vanessa'nın öfkeli bir arkadaşı böyle diyor

Paul'e: "Sen, bakir rahip. Lanetli rahip. Demek şimdi de onu anlatan bir kitap yazacaksın."

Şimdi ben de Ray için kitap yazıyorum.

(Yitik) Ray'i anlatan için kitap yazıyorum.

Kara Ayin tamamlanmamış olsa da öykünün bir sonu var, Vanessa'nın ölümünden sonra Paul'ün bulduğu bir şiiri. Son sözcükleri: *Rahat uyu, rahat uyu.*

İsteğim şu: Keşke Ray üzerinde biraz daha çalıştıktan sonra gösterseydi bana *Kara Ayin* taslağını. Üzerinde daha açık konuşsaydık. Ona yardım etseydim. (Onu yüreklendirebilirdim.) Belki, taslağı bana ilk gösterdiğinde, ilk evlendiğimizde, ne diyeceğimi bilemedim, doğru şeyleri söylemedim. "Yaşça büyük" –benim son derece deneyimsiz olduğum konularda otorite sahibi görünen– bir erkekle evlenmiş genç bir kadın olarak onu rahatlatma ya da eğlendirme, etkileme amaçları dışında hiçbir düşünce belirtmiyordum ki; Ray'e evde çaldığı müziklerin bazılarını pek sevmediğimi söyleyecek cesareti bulmam yıllar almıştı – Prokofiev'in *Alexander Nevsky*'si gibi maço-ateşli kompozisyonları, Beethoven'in *Dokuzuncu Senfoni*'sinin kafaya inen balyoz gibi hiç bitmeyen o *coşku coşku coşku* içindeki koral finali, Mahler'in çoğu eseri gibi...

Şu anda müzik aletimizden o müziklerin gürültüyle duyulması öyle mutlu ederdi ki beni.

Ev çoğunlukla sessiz, Ray öldüğünden beri. Tek bir CD çalmadım. Mutfakta, Ray'in kahvaltısını hazırlar ya da kahve yaparken dinlediği radyoyu da pek açmıyorum.

Ray'in kahvesi: Paketi hâlâ buzdolabında. Ben kahve içmediğim için bir daha dokunan olmayacak. Yine de bir türlü atamıyorum, Ray'in kitaplarını da sehpanın üstünden bir türlü kaldıramadığım gibi... Arkadaşlarımız ziyarete gelince, önümüzdeki aylarda –yıllarda?– kitapları olduğu yerde görünce bana acıyacaklar eminim... *Ama yapamıyorum. Ray'in kitaplarını kaldıramıyorum. Kaldıracak olursam yerleri boş kalacak. Yapamam.*

Akşam inerken, köprücükkemiklerimin arasındaki ağrı giderek kötülüyor. Ona bağlı başka ağrılar da var, kas ağrıları, göğüs

kafesimin çevresinde. Yine de bırakamıyorum *Kara Ayin*'i okumayı, P. ile V.nin acıklı öyküsü çekiyor beni – bakir rahip, "yetenekli ama sorunlu şair"... Bunun bir roman kurgusu olduğunu hemen unutabilirim; aralara suluboya fırçası dabeleri gibi kurgusal parçalar eklenmiş bir anı kitabı daha çok.

Romanın sonuna doğru numaralandırılmamış kırmızı mürekkepli sayfalarda bir bölümün ortasında üstü çizili bazı paragraflar var, tam olarak okuyamıyorum. Bu bir anı akışı sanki – Paul kız kardeşinin "asi davranışlarını" anımsıyor – "iyi" kız kardeş Lucy değil de "kötü" kızkardeş Caroline – Lucy'den genç – aşırı erdemli babasına öfkelenen on iki yaşında bir genç kız – ailesiyle birlikte dua etmeyi reddediyor – ayinde gürlütü yapıyor – bakımsız, "pis kokular içinde" dolaşıyor – "uygunsuz biçimde" gülüyor.

"Caroline"in Carol olduğu kesin. Ray klinikte yatan kız kardeşi Carol'ı yazmış. Ama daktiloyla yazılan bu sahne sayfanın ortasında bitiyor.

Sonra, birkaç sayfa ileride, okunaksız bir el yazısıyla anılardan Paul'ün babasının semtin rahibini çağırdığı Carolineli yeni bir sahne geliyor – rahip ruhuna "şeytan girdiği" düşünülen "Caroline" için dua ediyor, anne ve babanın yatak odasında "şeytan çıkarma" sahnesi var; Paul (o sırada dokuz yaşında) ve Lucy korku içinde, kız kardeşlerine yapılanlara bakamıyorlar; daha sonra Caroline zorla doktora/kliniğe götürülüyor, beynine "lobotomi" uygulanıyor, yatışması için – Paul kız kardeşini bir dahaki görüşünde, önce tanıyamıyor onu. "St. Francis of Assisi" Hastanesi'ne ya da bakımevine yatırılıyor...

Bu bölüm de birdenbire kesiliyor. Anlatım kuru, yalın, kaba ve Ray'in el yazısı da neredeyse okunmuyor.

Lobotomi uygulaması! Bu Ray'in kız kardeşi Carol'a da yapılmış olmalı, çocukken.

Kızcağız "lobotomi" görmüş olmalı – beyninin ön loblarının bir bölümü kesilerek çıkarılmış olmalı 1940'lar ve 1950'lerde doktorların kendi kafalarına göre yaptığı ameliyatvari acımasız bir uygulama ile. Amacı, söylenene göre, şizofrenlerde ve akıl hastalığına yakalanan bireylerde aşırı hareketleri tedavi etmek, söylenmeyen amacı ise – Ray'in kız kardeşi gibi– sıkıntı verici, saldırgan ya da asi davranışlar

gösteren bireyleri denetim altına almak.

Amerika'da lobotomi uygulamasının "zirveye" çıktığı 1949'da –kırk bin lobotomi yapılmış!– Portekizli Egas Moniz'e, birkaç yıl sonra eleştirilecek olan bu uygulamayı geliştirdiği için Nobel Ödülü verilmişti. Aradaki sürede, binlerce kişi bu uygulamanın "faydasını" görmek kadar –buna ne kadar "fayda" denirse– sakat da kalmıştı.

Bu, Ray'in üstü kapalı olarak söz etmek dışında hiç anlatmadığı utanç verici bir aile sırrıydı.

Ray'in çocukluğundan kalan ve çok küçük yaşındaki günah ve Cehennem korkusu kadar derin yer etmiş sarsıcı bir anısıydı.

Bölük pörçük *Kara Ayin*'in içinde "Caroline" ile ilgili bölümlerin üstü çizilmiş. Paul'ün ailesiyle ilgili çok az bilgi veriliyor, yalnızca Paul'ün babasının hoşnutsuzluk ve küçümseme ifadesi olarak titrediğinden söz ediliyor. Paul'ün babasından her söz edilişinde Ray'in ifadeleri kaba bir ironi ve alay tonuna bürünüyor. Yazar belli ki bu acı verici malzemeyi kullanırken bir ara ton bulamamış, bakir rahiple güzel kadın şairin daha geleneksel romantik öyküsünü gölgede bırakmasını istememiş sanki.

Ray romanı tamamlamış ve yayınlamış olsaydı büyük olasılıkla bu bölümleri çıkarırdı. Kötü yazılmış ve konuyla uyumsuz olduğu için değil –çünkü düzeltme ve karakter ayarlamalarıyla düzeltilebilirdi– daha çok, fazla özel bir konu olduğu için. Romanı yazdığı dönemde Ray'in anne ve babası hayattaydı, kız kardeşleri ve erkek kardeşi de.

Ya da, belki yanılıyorum. Belki, açıkça ve yüreklilikle, o bölümleri de katardı Ray. Belki öldükten sonra ve kısaltılmış olarak eklenmesini isterdi, onunla ilgili yazdığım bu bölümler gibi.

Bu karmaşık gecede oda karanlık ama ben uyanığım –okumaya çalışmıyorum, televizyon seyretmeye de–, rahat bir pozisyon bulamıyorum kendime, sırtıma şiddetli ağrılar saplanıyor, üst tarafa; derimin her yerinde kırmızı karıncalar geçit yapıyor sanki; Ray'i düşünüyorum, Ray'i öyle özlüyorum ki, çünkü okuduklarımı paylaşabileceğim kimsem yok, bunun farkına varıyorum – Ray'in bana kız kardeşiyle ilgili söylediğini anımsamaya çalışıyorum: Carol da "şok tedavisi" görmüş müydü? Ya da Ray'e de "şok tedavisi" önermişler miydi,

klinikte yatarken? Nasıl bir "klinikti" ayrıca orası? Özel bir hastane miydi, yoksa Katolik Kilisesi'ne bağlı bir yer miydi? Ray bunları hiç anlatmamıştı.

Ray kız kardeşini sık görüyor muydu? Büyürken? Onu kaldığı klinikte ziyarette ediyor muydu, arada eve ziyarete getiriyorlar mıydı kardeşini?

Yoksa ben şu an babamın pazar günleri Millersport'taki evimize getirdiği kendi kız kardeşim Lynn'i mi düşünüyorum? Lynn'in annemle babamı umursamadığı ama annemin onun için hazırladığı tatlıları yemeye bayıldığı anlatılırdı. Erkek kardeşim Fred bu ziyaretlerin annem için çok "sıkıntılı" olduğunu ama babamın Lynn'i yıllarca –her pazar– eve getirmekte "ısrar" ettiğini söylerdi. Babamın isteklerini yerine getirebilmek ve kız kardeşimin varlığının getirdiği yorgunlukla baş edebilmek için annem Carolina sakinleştirici hap –Xanax– almaya başlamış ve bağımlısı olmuştu... Yumuşak huylu annem babama, böylesi bir konu bir yana, ufak şeylerde bile karşı çıkamazdı, babam ondan çok daha güçlüydü.

Erkek kardeşim bana her pazar babamın Amherst'teki kliniğe geri götürme zamanı yaklaştığında Lynn'in hareketlendiğini ve gitmeye can attığını da anlatmıştı. *Başka bir yerde kendini rahat hissetmiyor. Kendisi gibi insanların arasında –sanki– mutlu görünüyor.*

Ray'in kız kardeşi Carol'ın da böyle hissedip hissetmediğini merak ediyorum. Sağlık sorunu nedeniyle normal bir kadın olarak yaşamasına olanak kalmamış olsa da "St. Francis of Assisi"de bir ölçüde insanca mutluluğu –ya da onun gerçek yaşamdaki karşılığını– tadıp tatmadığını.

82

"AFERİN KIZIMA!"

Sopayı sırayla çayıra atıyoruz. Köpek dişi iziyle dolu ve köpek salyasıyla ıslanmış bir ağaç dalı. Köpek sopayı getirmek üzere koşarken biz de hayranlıkla izliyoruz onu – uzun tüylü güzel bir çoban köpeği, tüyleri muhteşem, parlak kırmızı, altın sarısı ve kar beyazı, kulakları dimdik tetikte, gözleri duru nemli; Trixi sanki bize gülümsüyor gibi – tek mutluluğu sahiplerini mutlu etmek olan bir yaratığın o ıslak heyecanlı gülüşü.

"Aferin kızıma! Çok *akıllı bir kızsın* sen..."

Arkadaşımız köpeğin başına sertçe vuruyor, sopayı alıyor ve bir daha atıyor, çayıra doğru, Trixi de yeniden koşuyor getirmek için.

"Ne *akıllı kız*... Hadi, Trixi!"

Trixi sopa ağzında iki yanı inip kalkarak nefes nefese mutluluk içinde kuyruğunu sallaya sallaya bize geliyor... yakalama oyunundan biz çabuk sıkılıyoruz, ama yakalama oyunu en çok yaz boyu kırdaki evlerinde Trixi ile bu oyunu oynayan Trixi'nin sahiplerini bıktırıyor tabii.

"Bugünlük yeter ama artık, Trix. *Akıllı kız!* – Tamam mı?"

Pennsylvania'da Poconos'ta arkadaşlarımızın küçük bir gölün kenarındaki eski geniş taş evlerinde konuğuz. Taş şömineli, kitap rafları ilginç kitaplarla tıka basa dolu konuk odalarında bir gece kalacağız, tabii ikimizden birinin küçük bir çığlık atarak keşfedeceği örümcek ağları da vardır odanın bir yerlerinde, Teksas'ta Beaumont'taki anılarımız canlanıyor: uçan "palmetto" böcekleri: "Oradan sağ kurtulduğumuza şükür!"

Hangi yaz bu, emin değilim. Dört yıl ya da daha uzun bir süre önce olabilir. Çünkü artık zaman öyle hızlı geçiyor ki. Sanki güneşle ay birbirine dolanmış gibi, gözler donuk ve anlayamayan bakışlarla öylece kalmış. Bu ziyaretimiz geçen yaz değildi, ondan önceki yaz da değildi. Geçtiğimiz on beş yıl içinde arkadaşlarımızın yazlık evlerinde birçok fotoğraf çektirmişiz ama bu fotoğrafların üzerine tarih

atılmayınca hepsi birbirine karışabiliyor – bir yaz öbürüne karışıyordu.

Hepimiz aynı görünüyorduk neredeyse, birbirimizden farksız. Fotoğraflar biraz yaşlanma belirtisi gösterse de bu öyle yavaş oluyordu ki dikkat çekmiyordu.

Ama bazen Ray, Pennington'daki fotoğrafçıda yeni bastırdığım, son gezimizde ya da partide çekilmiş fotoğrafların içinden bir tanesine hoşnutsuz bir ifade ile uzun uzun bakıyor – acele edip elinden almazsam yırtabiliyor.

Hayatım? Ne oldu, diye soruyorum. Çok yakışıklı çıkmışsın o fotoğrafta.

Yakışıklı mı? Ray şaşırarak gülüyor.

Aptal değil elbette. Tam tersi! Aynada kendisine bakıyor, elleriyle saçlarını düzeltiyor, bu yaptığından biraz utanmış gibi de kaşlarını çatıyor.

Güzel gözlerin. Mavi-gri gözlerin.

Ama gözleri biraz içeriye doğru çekik, gözlük camlarının gerisinde o güzel mavi-gri gözleri fazla görünmüyor; kimse bu gözleri görmemiştir, dikkatli bakmamıştır, onu seven karısı dışında, diyorum içimden.

Ama Ray kendi fotoğrafını görünce irkiliyor sanki – Ray'in genç yüzüne babasının yüzünün gölgesi yapıştırılmış gibi.

(Gerçekte yüzündeki ifade bu değil ama. Yalnızca bazı resimlerde, bazı açılardan.)

Bir kez Yılbaşı'nı Princeton'da arkadaşlarımızla birlikte ortak bir arkadaşımızın evinde geçirmiştik. Çalışma odamın camına iliştirdiğim bir fotoğraf var o geceden. Sekiz kişiyiz fotoğrafta, hepimiz de mutlu gülümsüyoruz – benim saçım daha uzun ve dalgalı; Ray arkada, neredeyse gölgede duruyor. Yıllar önce Cloisters'dan, Amerikan Sanat ve Edebiyat Akademisi'nin o uzun mayıs kutlamasındaki ödül töreni maratonundan kaçıp arabayla Ray'in gitmeyi çok sevdiği yerlerin başında gelen birkaç kilometre kuzeydeki Cloisters Müzesi'ne gittiğimizde aldığım Tepegöz desenli kravatını takmış...

Dibi görünmeyen bir denize dalar gibi giderek daha fazla dalıyorum geçmişe. Bir tehlike seziyorum bu yaptığımda, boğulabilirim.

"Aferin kızıma!" – O sesi duyuyorum yeniden.

"Aferin kızıma, evet! Ama bugünlük bu kadar yeter Trix."

Çok sevdiğimiz –ve bizi seven– bu arkadaşlarımızı bir daha asla Ray ile birlikte göremeyeceğimizi, Ray'in olmadığını biraz düşünmeden anımsamama olanak yok galiba.

Utanç verici bir gerçek: Bu arkadaşlarımız Ray'in ölümünden sonraki gün aradıklarında telefonu açamamıştım.

Açmaya cesaret edememiştim. Arayanın adını gördüğüm halde – açamamıştım.

Joyce? Alo? Biz... korkunç haberi duyduk...

Bizi arar mısın? Lütfen?

Nasılsın? Princeton'a gelelim mi yanına? Yarın öğleden sonra orada oluruz.

Lütfen ara bizi, haber ver...

Joyce? Duyuyor musun?

Ama bu gelecekte olacak – şu an bilmeme olanak yok.

Poconos'ta o yaz öğleden sonrası. Dağlarda gri bir pus, ufukta kara fırtına bulutları var, ama başka her yer, sanki doğaüstü bir gücün etkisindeymiş gibi, pırıl pırıl, tepeler aydınlık, Martin Johnson Heade'in *Yaklaşan Fırtına* adlı manzara tablosu gibi – ürkütücü bir aydınlık, uğursuzluk işareti sanki.

Çoban köpeği Trixi – "barınaktan alınmış", kurtarılmış bir köpek, gencecik, enerji deposu, gözleri kendisini çok seven sahiplerine olan hayranlığını yansıtıyor. Trixi çok tatlı bir hareketle başını ellerimize sürtüyor, onu sevmemizi, kulaklarını okşamamızı istiyor, parlak kırmızı güzel tüylerine, sürekli oynayan kuyruğuna dokunmamızı istiyor.

Gözümüz hâlâ üstünde olduğu halde sopayı atıp yakalama oyunu bittiği için biraz üzgün, telaşlı – bir çocuğun daha fazla ilgi çekebilmek için sürekli sızlanması gibi kesik ve tiz bir tondan havlıyor; Trixi'nin yaşamı, bir köpek olarak, biz insanların yaşamına bağımlı, bizsiz düşünülemez – "Aferin kızıma! Hadi yakala! Son kez! Af-ferin."

Salyadan ıslanmış sopa yeniden çayıra atılıyor, yabani havuç öbeğinin ortasına, Trixi de yeniden yakalayıp getiriyor onu, heyecanla havlayarak.

Sonra arkadaşımız öylesine söylediklerileyle bizi şaşırtıyor: "Trixi

ölünce daha küçük bir köpek alacağız. Uçağa bindirmesi kolay oluyor."

Bu sözler beni öyle şaşırtıyor ki yanıt veremiyorum. Ray'e bakmaya bile cesaret edemiyorum.

"...kulübede bırakmak öyle zor oluyor ki. Çok heyecanlı bir köpek, bizi çok özlüyor. Bir-iki günlüğüne bile gitsek.."

"...götürebildiğimiz kadar götürüyoruz tabii yanımızda..."

"...götürebildiğimiz zaman, ama genellikle olmuyor tabii..."

"...çok rahat olmuyor."

"Arabayla gidiyorsak başka..."

"...arabayla gidiyorsak, sorun yok. Çok rahat olmasa da..."

"...sorun yok. Ama telaş oluyor. Çok tatlı bir köpek, müthiş bir köpek ve onu çok seviyoruz ama... Trixi! O sopayı bırak ama artık ağzından. Yeter bugünlük."

83

KARAR

Sabah – aynada; sırtımdaki dikine kırmızı şeritli izler zonkluyor –*zona mı?*–, bir süre şaşkınlık içinde öylece bakıyorum.

Bu gözle görülebilir bir şey! Bu gerçek işte, diyorum.

Saf saf düşünüyorum – düşünüyor gibiyim yani: *Çok iyi! – aklımı başka bir şeye takmamı engeller bu.*

İnternetten araştırınca öğreniyorum zonanın *suçiçeği mikrobuyla oluşan ve stresten hızlandığı düşünülen ağrılı, su toplayan bir kaşıntı türü olduğunu;* tıptaki adının *Herpes Zoster* olduğunu öğreniyorum (Thomas Pynchon'ın bir karakteri için harika bir ad olurdu bu); belirtileri arasında *deride suçiçeğinin ilk belirtilerini andıran kabarcıkları izleyen kızarıklıkların* bulunduğunu... *kabarcıkların patlayıp iki-üç hafta içinde kuruyup düşen küçük yaralara dönüştüğünü* öğreniyorum.

İlerlemesini engellemek için bu belirtiler görüldükten sonra yirmi dört saat içinde ilaç tedavisine başlanmalı.

Dr. M. beni muayene edince zonam olmadığını söylüyor kuru bir sesle.

Zonam yok mu? Ama –

Dr. M. bana uyku durumumu soruyor, çok iyi uyuyamadığımı söylüyorum; Dr. M. anti-depresan hapların işe yarayıp yaramadığını soruyor, bilmiyorum diyorum – gerçekten de bilmiyorum... Yüzümü ellerimin arasına alıp ağlamak istiyorum: *Bilmiyorum! Ne hissettiğimi bilmiyorum! İyi değilim galiba... Çok büyük bir sorun var sağlığımda bence ama bilmiyorum.*

Dr. M. Lunesta ve Cymbalta yazıyor yeniden reçeteme. Dr. M.ye söylemeye cesaret edemiyorum, bağımlı olma korkusuyla Lunesta almayı bıraktığımı ve Cymbalta almayı sürdürmeye de korktuğumu çünkü –bence– ilacın kendimi çok tuhaf hissetmeme neden olduğunu ama emin olamadığımı... Birçok şeyden emin olamadığımı, beynimin

içi açılıp da "duyguların" bulunduğu ön lobların sanki bir buz maşasıyla çekilmiş gibi hissettiğimi.

Aile doktorumuz zonam, ya da *Herpes Zoster*'im olmadığını söylemesine ve bunu öğrenince rahatlatmama ya da plasebo etkisi gibi bir iyilik hissetmeme karşın, sırtımın üstünde yeni kırmızı şeritler patlamaya devam ediyor ve gerçekten bedensel ağrı ile geçen uykusuz ve perişan bir gecenin sabahında aynada göğsümde, kaburgalarımda iki kat daha fazla kızarıklık görünce –dayanılmaz bir yanma ve kaşıntıyla!– bir daha Dr. M.nin muayenehanesini arayıp yeni bir randevu alıyorum, bu kez Dr. M. biraz sıkıntıyla vücudumun kırbaçlanmış gibi görünen ve ateşler içinde zonklayan üst bölümünü muayene edip sonucu açıklıyor, evet, zonaymış.

"Şimdiye kadar bu kadar kötüsünü görmedim."

Ama ilk belirtiler göründüğünden beri yirmi dört saatten fazla, en az kırk sekiz saat geçtiği için Dr. M.nin yazdığı antiviral ilaçların pek etkisi olmayacak. Durup dururken zona ve *in medias res* gibi iki derdim oldu, yaşamımın bundan önceki halini hatırlamıyorum artık – aşınan sinirlerimi örten bu korkunç kaşıntı ve yanmadan kurtulmak ne büyük mutluluk olur! Daha birkaç gün önceki ağrısız sızısız günlerim şu an bana çok kaygısız geliyor, ama şu anki durumuma neredeyse seviniyor olmam da pek sağlıklı değil, zona gerçek –"gözle görülebilir"– diye, varlığı ilaç dolabındaki bütün ilaçları yutup bir kenarda kıvrılıp ölmemi isteyen o çirkin sürüngensi yaratık gibi belirsiz değil diye.

Ama şu an, internete girdiğimde, zonanın iki-üç haftada geçmediğini, çok daha ciddi bir hastalık olduğunu öğreniyorum:

> Bazen, ağrısı aylar ya da yıllarca sürebilir. Ağrı, *Postherpetic neuralgia* çok şiddetli olabilir. Gözlerde lezyon olması durumunda komplikasyonları arasında körlük de görülebilir; sağırlık; enfeksiyon, organlarda lezyon, sepsis, ensefalitis...

Birden korkuya kapılıyorum: Zona bu kadar *ciddi mi?* Ya gözlerimde kızgın kabarcıklar patlarsa? Dul kadının ölüm sonrası yaşamı zaten yeterince sığken hem ölümü hem *körlüğü* yaşamak nasıl olur?

Çaresi, örümcek ağına takılmış gibi bir sürü düşüncenin bombardımanı altında olduğum evden kaçmak. Kale's'den aldığım yıl boyu açan birçok bitki var, ama henüz hiçbirini toprağa dikmedim ve bütün dikkatimi bunu yapabilmek için gereken enerjiye akıtmak bana zonanın ağrısını unutturabilir. Anemon için, güzelim "rüzgâr çiçekleri" için ve beş-altı tane hosta bitkisi için çukur kazmak üzere Ray'in eldivenlerini takıyorum, Ray'in bahçe aletlerini kullanıyorum. Başımı kaldırmaz ya da dönmezsem Ray'in bahçede yanımda olduğunu ve birlikte, konuşma ihtiyacı duymadan, sessizce huzur içinde çalıştığımızı düşleyebilirim. Üst tarafımdaki o berbat zona yaralarını –"lezyonları"– Ray'den saklayacağım, yoksa çok endişelenir. Ray'e, kendisine çok sayıda antibiyotik yazmış olan, Dr. M.nin, üzücü bir biçimde hastasının açık zona belirtilerini anlayamadığını ve antiviral ilacı zamanında yazamadığını da söylemeyeceğim.

Ray'in burada, bahçesinde asıl görmek isteyeceği şey diktiğim bitkiler. Yaptıklarımı –yeni bitkileri toprağa köklerini nemli tutacak biçimde özenle yerleştirdiğimi– görünce sevinirdi eminim. Bunlar mor peygamber çiçekleri, "basit kır bitkileri" ve beyaz, mor çiçekli hostalar. Benim için yeni olan Sibirya süseni. Ray'in bahçesinin yarısı ekili şu an. Rus adaçayı da çıkıyor. Tohumdan diktiğim gündüzsefaları ince narin dallar verdi. Beni şaşırtan, birkaç haftalık sürede bu kadar çok şeyi yapmış olmam, ot yığınından binbir çabayla bir düzen çıkarmam... Ray ile Windsor Üniversitesi'nde Lawrence'ın düz yazı ve şiirleri üzerine bir yüksek lisans seminerinde işlediğimiz D.H. Lawrence'ın *Kaçan Horoz/Ölen Adam* adlı kısa romanı üzerine yaptığımız sohbeti hatırlıyorum – İsa'nın "gerçek" dirilişini son derece şiirsel ve kışkırtıcı bir öykü olarak anlatan ve soran eseri: *Bu sonsuz sarmal neden ve neyle "kurtarılır"?*

Kurtuluş olmadığına, aslında kurtuluşa gerek de olmadığına karar vermiştik. Dünya da tıpkı bu bahçe *gibi.*

Bahçede çok kolay, mutlu olmak. Ya da, başka bir deyişle, mutsuzluğu unutmak.

Ertesi sabah sırtımda, göğsümde ve iki yanımdaki zona-yaraları, kıpır kıpır yılanlar gibi, daha da belirginleşiyor. Küçük kabarcıkların içi sulu irin dolu, enfeksiyonun yayılmasını engellemek için hemen

temizlemem gerek. (Özellikle de gözlerime dokunmamaya özen göstermeliyim.) Günde birkaç kez yaptığım bir temizlenme seremonisi var şu an, bahçede çalışırken, akşamüzeri birden karar veriyorum, yeni antiviral ilacı almam zorunlu olduğuna göre Cymbalta'yı bırakacağım.

Gün ışığında, bahçede, *anti-depresana* ne gerek var? Yaşam buradan bakınca öyle farklı görünüyor ki.

Çok güçlü psikotropik ilaç almış olan arkadaşlarım uyarmıştı beni, insan aldığı ilacı birden kesmemeli diye. Şiddetli yan etki riski çıkabilirmiş ortaya, sanrılar, titremeler, kırıklık, "intihar düşüncesi", hatta nöbetler olurmuş. Onun için Dr. M.nin yazdığı 60 miligramlık tablet yerine tek 30 miligramlık tablet alacağım; ertesi sabah 30 miligramlık bir tableti ortadan böleceğim, o kadarını alacağım; her sabah bir önceki günün dozunun yarısını alacağım, ilaç bitene kadar, yani tahminen 1 Haziran 2008'e kadar.

En azından planım bu. Ümidim bu.

Bu kararı ancak burada, Ray'in bahçesinde alabiliyorum.

84

"Ray Swing Sever Miydi?"

Jeanne'den mesaj:

Bu sabah babam öldüğünden beri ilk kez La Boheme'i baştan sona dinliyorum. İşlerimi bitirdikten sonra eve dönerken mezarlığa uğradım, arabanın bütün kapılarını açtım ve Ray için "Musetta'nın Valsi"ni çaldım. Babamın cenazesinde Cleveland'daki katedralden bir soprano söylemişti bunu. Yaslı kalabalık kiliseyi terk ettikten sonra da babamın davulda Gene Krupa'nın olduğu Glenn Miller Orkestrası Sing Sing Sing I & II CD'lerini çaldım.

Ray swing sever miydi?

Öpücükler

Jeanne

85

"PLAKA"

"Zor iştir. Ama seninle gelirim."

Arkadaşım Susan veraset işlerinin en uzunu ve sıkıntılısını –2007 model beyaz Honda'mızın plakasını Raymond Smith'in mallarının vârisine devretme işini– yapmak üzere beni arabasıyla Lawrenceville'de I. Otoyol üzerindeki Motorlu Taşıtlar Dairesi'ne götürmeyi teklif etti.

En azından bu veraset işlerinin sonuncusu, diye düşündüm. Çok yoruldum bu veraset işlerinden, ruhum daha "vâris", "Joyce Smith", "ölüm kâğıdı", sözcüklerini duyar duymaz ateşe atılmış kuru bir yaprak gibi büzüşüyor...

Böyle zamanlarda zona yaraları daha da şiddetli zonkluyor. Kaşıntı vücudun ulaşılması zor ve dul kadının başkalarının gözü önündeyken kaşımaması gereken yerlerinde öyle gülünç zirveler yapıyor ki.

Yaraları açık sinir uçları olarak düşünün. Paramparça titreşen açık sinir uçları. Dul kadının öfkeli ve yaralı ruhunun toprağı yarıp ortaya çıkan bir kaya parçası gibi deriyi zorlayışı. Hepsi de gizli gizli, büyük bir sessizlik içinde.

Susan'ın arabasında giderken yarım saat kadar Quaker Bridge Mall'da JC Penney ve Macy's'de duruyoruz, günün bu saatinde – öğleden sonra– yanımda bir arkadaşımın olması heyecan verici bir macera gibi; çünkü artık gıda alışverişi dışında hiç alışveriş yapmıyorum, yaptığımı da en aza indirmiş durumdayım; genelde insanların yakınlarıyla birlikte gittiği bir dükkânın, bir alışveriş merkezinin içine girmek benim için çok acı verici ve zaten almak istediğim bir şey de yok.

Alışveriş bana sırf yalnız alışveriş yapmamayı düşündürüyor – küçük bir kızken yıllarca annem Carolina ile yaptım, büyük mağazalardan alışveriş yapmak onun için de maceradan farksızdı, çünkü fazla parası yoktu, alacaklarını bütün dükkânlardaki fiyatları karşılaştırarak dikkatle seçmek zorundaydı; ardından, daha uzun yıllar

boyu daha mağazaya girerken hedefi, almak üzere girdiği şeyleri alsa da almasa da en kısa sürede çıkmak olan Ray ile yaptım.

Princeton'da bazı mağazalarda kendimi toplayıp hemen başımı çevirmezsem bizi görebiliyorum *–hayalet-Ray ve hayalet-Joyce–*, merdivenden inerken, Wal-Mart'ın son derece kasvetli floresan ışıklı ev eşyaları bölümünde alışveriş arabasını iterken.

Ama Susan'la birlikteyken alışveriş kolay ve eğlenceli. Susan ve ben huy olarak benziyoruz: JC Penney/Macy's'de indirimli geceliklere bakıyoruz.

Susan yazın bütün kasabanın büyük bir bitpazarı/ikinci el satış pazarına döndüğü o cumartesi günü beni Hopewell'e götürmüştü. Neyse ki Ray yaratıcı pazarlıklı avlanma gerektiren alışverişleri sevmezdi de Hopewell'de onunla birlikte böyle acı veren hayalet-anılarım yok.

Motorlu Taşıtlar Dairesi öyle kalabalık ki bu hafta içi öğleden sonra saatinde! Bu kadar çok insanın beklediğini –bütün koltukların dolu olduğunu– görmek sinir bozucu – haftalar önce Trenton'daki veraset mahkemesinde olduğu gibi.

Bu bekleme salonunda *anı havuzları* yok. Burası bütünüyle işlevsel, ruhsuz ve tatsız bir yer.

Yeni gelenler düzenli bir akış içinde gişelerdeki memurların verdiği formları dolduruyor ve uzun sıralardaki yerlerini alıyorlar. Önlerindeki sıra yavaş ilerlediği için de birkaç kuyruk halinde plastik sandalyelerde "oturan sıralar" olarak bekliyorlar.

Elimde sıkı sıkı tuttuğum veraset belgeleriyle ben de sıralardan birinde yerimi alıyorum. Düşünüyorum: *Kim bütün bu insanlar? Ölümün bu kadar çok kişiyi vurduğunu düşünmemiştim...*

Bir yerlere saklanmak istiyorum hemen, bir tuvalet kabinine ve sıcak sıcak kaşınan zona yaralarıma tırnaklarımı geçirmek istiyorum. Kaşıntıyı hafifletecek olsa kanımın akmasına razıyım, ama biliyorum ki bu yalnızca, stresten iyice tetiklenen durumu daha da kötüleştirecek.

Acını yaşa! Ray buna değerdi.

Ama ben emin değilim. Ray'in uğruna acı çekilmesini kastetmiyorum – çekilen acının değeri benim demek istediğim. Bedensel acı, duygusal ve ruhsal acı – ne anlamı var bunun? Bu bekleme salonun-

daki insanların yüzleri –karanlık yüzler, Latin kökenli, Asya kökenli yüzler baskın içlerinde– bir tür stresle yüklü; sevdiklerinin kaybının üzüntüsü olmasa da başka bir tür kayıp, başka bir tür acı. Bu anı kitabını "acı" olgusunu anbean yaşarken nasıl ele alabileceğimi görmek için yazıyordum, ama artık acının özel bir değeri yok; ya da, varsa da, insan korkunç bir acıdan müthiş bir bilgelik çıkarıyorsa, böyle bir bilgeliğe gerek yok bence.

Haziran geldi, artık Cymbalta almıyorum. Dozu yarıya indirme yöntemim işe yaradı, çünkü tuhaf ya da tehlikeli hiçbir belirtiyle karşılaşmadım, başlangıçta olduğumdan daha fazla –ya da daha az– "depresif" de değilim.

Yine de birkaç saatliğine bile uyumak için "ilaçlı olmam" gerekiyor. Saatler, saatler, saatler süren endişeli bir uyanıklık halinden sonra kendiliğimden "uyuyakalma" noktasına gelene kadar dayanmaya olanak yok ve şu an stresten iyice artan zona yaralarıyla böyle bir risk almaya korkuyorum.

Kimseye söz etmedim zonadan. Bulaştırma aşamasını geçtim ve birkaç hafta içinde kırmızı şeritlerin, kabarcıkların ve sulu irinlerin biteceğini, o korkunç ağrılı yangının da kesileceğini sanıyordum, ama öyle olmadı.

Öyle yoruldum ki *hasta* olmaktan. İnsanlar nasıl olduğumu sorunca, hep çok iyiyim diyorum: "Daha iyiyim."

Arkadaşlarım diyor ki: "Joyce! Çok daha iyi görünüyorsun."

Bir de Ray'in duysa kesinkes güleceği başka bir şey var arkadaşlarımın çok sık söylediği: "Joyce! Çok daha *toparlanmış* görünüyorsun."

(Dul kadın için sahte bir iltifat bu, çünkü daha önce ne kadar perişan, ne kadar berbat, ne kadar korkunç göründüğünü düşündürüyor.)

Arkadaşlarım beni görüp de sarılınca zona yaralarının üstüne bastırdıkları için acıyla çığlık atarak kaçmamak için elimden geleni yapıyorum. Arkadaşlarımı inandırmak için sürekli gülümsüyorum, gülerken bile yanaklarımdan aşağı yaşlar süzülüyor: *Evet, gerçekten, çok daha iyi hissediyorum kendimi.*

Evet, gerçekten, yaşıyorum. Bir süre emin değildim de bundan!

Gözlerimden sık sık yaşlar fışkırıyor. Sıkça ve gizlice siliyorum gözlerimi parmak uçlarımla. Özellikle şu an Motorlu Taşıtlar Dairesi'ndeki

yıllardır kullandığım arabanın "plakasını" üstüme almak gibi tatsız bir işi yaparken, sanki kocamla birlikte ortak hesabımızdan aldığımız arabayı kullanmaya yetkili değilmişim gibi. Dul kadına dulluğu ile ilgili bir soru sorulduğunda dul kadın kendini çok üzgün ve kırgın hissedebiliyor. Dul kadın kendini çok kötü hissedebiliyor. Neyse ki Susan yanımda yok da kaba bir kadın memur, nedense, benimle uğraştığı için sinirlerimin ne kadar bozulduğunu görmüyor: *Kocam ölmüş gibi yaptığımı mı sanıyor? Bu ölüm kâğıdını onun arabasını üzerime geçirmek için yalandan düzenlediğimi mi sanıyor?* Belgelerime bir daha, bir daha bakılırken kaba bir tavırla bekletiliyorum.

Ölüm kâğıdı: "Onaylı."

Plaka sertifikası.

Geçici Veraset Sertifikası.

Ehliyet. Araba ruhsatı. Sigorta poliçesi. Kimlikler.

Dul kadınlar, geride kalanlar. Burada bizden kaç kişi var merak ediyorum. Bekâr kadınlar, yaşlı kadınlar – bekleme salonunda erkeklerden çok kadınlar var. Bu dostça ortamda Ray'i düşünmeye çalışıyorum. Birden bahçede çalışma masamın penceresinin önünde bana el salladığını görüyorum: "Dışarı gel de yeni arabaya bak."

Dışarı çıkmış, garajın girişinde beyaz Honda'yı görmüştüm: "Ama eskisinin aynısı bu."

"Tabii."

Ama şimdi düşünüyorum da, keşke Ray arabayı kendi adına değil ikimizin adına alsaydı. O zaman Motorlu Taşıtlar Dairesi'nde 2007 yılının Ocak ayında Ray'in eve getirdiği günden beri kullanmakta olduğum araba için devir işlemi yaptırmam gerekmeyecekti.

Aylar sonra, sonbaharda, Pretty Brook Yolu'nda "beyaz çizgiyi geçtiğim" için durdurduğunda –dar kır yolları çok dolambaçlı, çok fazla keskin viraj var– polis memuru arabamın ruhsatını istiyor, ona verdiğim belge geçersiz, çünkü eksik. Çaresizlik içinde torpido gözünü bir daha arıyorum, boşuna, polis memuru bana ruhsatsız araba kullanmaktan ceza kesecek; o zaman hatırlıyorum işte Motorlu Taşıtlar Dairesi'ndeki ruhsatın bir parçasını koparıp alan suratsız memuru – küçük kartvizit boyunda bir kâğıt, öbür belgelerimle birlikte bana vereceğine onda kalmış olmalı.

Merak ediyorum – memur benden küçük bir intikam mı almıştı böylece? Ama neden?

Merak ediyorum – yalnızca hata mıydı? Memur ruhsat kartını koparmış ve geri vermeyi unutmuştu yalnızca, kasıtlı yaptığı bir şey yoktu yani, üç yüz dolarlık cezayı ödemekten kurtulmak için ekim ayında bir pazartesi sabahı erkenden Titusville trafik mahkemesine gitmeme neden olacak bir haince bir plan...?

"Geçici Veraset Sertifikası" nefret geliştirdiğim belgelerden biri. Bu belge "Joyce Smith"in "Raymond J. Smith Junior"ın mallarının *vârisi* olduğunu belgeliyor – ona bakınca, bir anda, "Joyce Smith"in dul kalan eş olduğu ve "Raymond J. Smith Jr."ın öldüğü anlaşılıyor.

Ne kadar yanlış, ne kadar doğal olmayan bir durum bu. Ray'i tanıyan herkes bilir onun beni bırakıp gitmeyeceğini.

Beni *sonsuz bir girdabın* içinde tek başıma bırakıp gitmeyeceğini.

Nefret ettiğim başka bir belge de "Raymond J. Smith Jr."ın "onaylı", New Jersey Eyaleti damgalı ölüm kâğıdı.

Ölüm nedeni: kardiyopulmoner yetmezlik – zatürree sözcükleri de öyle.

Ölüm tarihi: 18/2/08 12:50.

Bu sözcükleri neredeyse dört aydan sonra ilk kez *Ölmek istiyorum. Ölmeliyim,* diye düşünmeden okuyabiliyorum. Bu sözcükleri neredeyse sıradan sözcüklermiş gibi, o eski yaşamımın sona erdiğini bir günde ve umursamazca belgeleyen sözcükler değilmiş gibi okuyabiliyorum.

Ray ile birlikte uzun yıllar geçirdiğimiz bu evde yalnızken aileleri düşünüyorum – ailelerin benim elde edebileceğim her türlü mutluluktan çok daha büyük görünen mutluluğunu; ama insan içindeyken, insanları yanlarında yakınlarıyla görünce, onların yerinde olmayı hiç istemiyorum... hayal olarak bile. Acıklı olan şu: Kan bağıyla bağlı olan bu insanlar çok uzun süre bağlı kalamayacaklar. Çoğu yaşlı, ileri yaşta – çok uzun yaşamayacaklar. Benim yaşlarımda bir kadını kendisinden çok daha yaşlı bir kadınla, büyük olasılıkla annesiyle birlikte görünce şöyle düşünmeye başlıyorum: *Çok uzun süre yanında olamayacak ki. Ben annemi kaybettim, altı yıl önce. Bir daha hiç gülemeyeceğimi, hatta gülümseyemeyeceğimi sanıyordum... Ama öyle olmadı elbette.*

Motorlu Taşıtlar Dairesi'nde dışarıda kendi arabasının kontrollerini yaptıran Susan geri geliyor ve benim plakamı hâlâ alamadığımı

görünce şaşırıyor; ben hâlâ sırada bekliyorum, gerçi şimdi sıranın en başındayım artık. "Ne? Ne kadar *yavaş* çalışıyorlar böyle?"

Susan benim en muhteşem arkadaşlarımdan, kocası da muhteşemdir, Susan'ın bu enerjisinin, güveninin, espri gücünün ve çalışma azminin kocasına ve evliliğine ne derece bağlı olduğunun farkında olduğuna eminim ama bunun derecesinin tam olarak farkında olduğundan emin değilim. Susan'ın ve dul olmayan öbür kadın arkadaşlarımın bunun farkında olmamaları daha iyi aslında.

Belki hiç olmayacaklar da. O da mümkün.

"Acelemiz yok," diyor Susan elimi sıkarak. "Bekleriz."

86

"KOCANIZ HENÜZ HAYATTA"

Birlikte geçirdiğiniz yaşam dilimi büyük bir şanstı. Bunu hiç unutma, hak edilmesi mümkün olmayan karşılıksız bir ödüldü bu sana verilen.

Bir pazar akşamı Madison'da Wisconsin Üniversitesi'nde yüksek lisans öğrencilerinin bir toplantısında Mendota Gölü'ne bakan tarihi, eski Öğrenci Birliği Lokali'nin bir odasında gelip yanıma oturdu.

Önce pek dikkatimi çekmedi bu uzun boylu, koyu renk saçlı genç adam. Ona bakmak istemedim. Başkalarıyla konuşuyordum, başkaları benimle konuşuyordu, bir partideydik çünkü, hepimiz gülümsüyorduk.

Kendi yurt odalarımızda çok yalnız olmalıydık hepimiz.

Çok yalnız olmalıydık, bir kısmımız Madison'a yeni gelmiştik ve hiç kimseyi tanımıyorduk.

Yine de buradaydık işte, birbirimizle tanışmıştık, odanın öbür ucundan gelip yanıma oturmuştu, ben daha yüzüne doğru dürüst bakamadan düşünmeye başlamıştım: *Bir şeyler oluyor – bu insan özel biri... Belki.*

Masadan hemen bir sandalye çekip yanıma koymuştu. Ve oturdu yanıma. Kendini tanıttı: "Ray Smith". Ben de adımı söyledim. Kendinden söz etmeye başladı – İngilizce Bölümü'nde doktora öğrencisiydi, Jonathan Swift üzerine doktorasını yazıyordu, bursu vardı, bu dönem ders vermiyordu; beni sorunca İngiliz Bölümü'nde yüksek lisans öğrencisi olduğumu söyledim, Knapp bursum vardı ve ben de ders veriyordum. Ne konuda çalıştığımı sordu, söyledim; ona Eski İngilizce ile başımın dertte olduğunu anlattım, gülerek dedi ki: "Sana 'büyük ünlü kayması' konusunda yardımcı olabilirim." O akşam onunla yemek yemek isteyip istemediğimi sordu, yani 23 Ekim 1960 akşamı, ben de evet dedim – evet isterdim – her şey bir gecede oldu, ertesi gece, ondan sonraki gece – Madison'da birlikte akşam yemeği – o akşamlardan birinde, Ray'in Henry Sokağı'ndaki küçük kira odasında planlamadan yenen bir yemek – 23 Kasım'da nişanlandık ve

evlendik – Madison'da Katolik kilisesinin kutsal havasında – 23 Ocak 1961'de; kırk sekiz yıl yirmi beş gün geçirdik birlikte, neredeyse her gün ve her gece 11 Şubat 2008 sabahı kocamı arabayla Princeton Sağlık Merkezi'nin Acil Servis'ine götürene kadar; ve o kırk sekiz yıl yirmi beş günün her gününde konuştuk, 18 Şubat 2008 sabahının erken saatlerinde beni uykumdan uyandırıp hemen hemen hastaneye çağıran o telefon gelene kadar: "Bayan Smith! Kocanız henüz hayatta."

SONSÖZ
AĞUSTOSTAN ÜÇ KÜÇÜK AN

11 Ağustos 2008. Dün gece bahçe ışık seli içindeydi – çok tuhaf ve kaynağı belli olmayan bir gün ışığı vuruyordu sanki her yönden. Tam seçemesem de bahçe hem benim bahçemdi – Ray'in ve benim, hem de daha büyük ve daha az ekili bir yerdi. Ve Ray de – bir yerlerde miydi? Ray çok yakındaydı – Ray bana dönüktü, ama yüzünü çok iyi göremiyordum; öyle büyük bir huzur hissettim ki: *Demek iyisin. Buradasın*, dedim.

19 Ağustos 2008. Çok tuhaf, gizemli, yine de sıradan bir şey gibi: Saat 11'den sonra yatakta okurken uykum gelmeye başladı; ılık bir suyun kucağında batar gibi, çözülür gibi hissettim kendimi; Ray'i hastaneye götürdüğümden beri hissetmediğim, artık yabancı olduğum bir duyguydu, ama kronik hastaların sağlıklı oldukları günleri ancak hayal meyal hatırladıkları gibi hayal meyal hatırladığım bir şeydi bu; öyle harika, öyle tatlı, öyle huzur verici bir histi ki, çünkü uyumamı kolaylaştıracak herhangi bir şey de almamıştım; çünkü aslında gece yarısı alışkanlık yapmadığı iddia edilen tek bir hap alıyordum; ama yine de eğer/uyanacak olursam saat dörtte ikinci bir hap gerekiyordu, çünkü normal bir gecem böyle geçiyordu, çünkü bu benim geceyi geçirme yöntemim olmuştu, yatakta örtülerin içinde artık azalmaya, hatta geçmeye başlayan ama yine de sanki o çirkin sürüngensi yaratık derimin altında yolunu kazarak yarıklar, yaralar ve doğum lekelerini andıran morluklar bıraka bıraka, "emekler" gibi bir his yaratarak ilerliyormuş gibi, tuhaf bir biçimde kendi özerk varlıklarını dayatan zona yaralarının sıcak kaşıntılı yangısını en aza indirmek üzere özenle belirlenmiş bir pozisyonda yatıyordum; ama *uyku* hissi her şeyi bastırdı, *uyku* olgusu yerküreyi kaplayan alacakaranlık gibiydi; olup biteni kavrayacak zamanım da yoktu gerçekten, olan bitenin tuhaflığını; okuduğum ya da okumaya çalıştığım kitabı, çünkü kaç dakikadır aynı paragrafı okuyup duruyordum, kapatıp başucumdaki

sehpanın üstüne koyacak, el yordamıyla ışığı kapatacak ve uykuya dalacak zamanım olmadı. O geceden sonra, sonraki çoğu gece ilaçsız uyudum; yedi, sekiz saat uyudum, bu büyü bir anda geldiği gibi biter korkusuyla. Düşündüm: *Ray'i terk mi ediyorum? – Bana neler oluyor...*

30 Ağustos 2008. Bu sabah uyandığımda ya da yarı uyanıkken bir özlem, bir kaygı hissettim – bir yanlış vardı ya da bir yanlış anlama: artık evli değildim. Ray'le yeniden evlenebilirmişim gibi hissettim – bunu yapacaktım, birden bir huzur kapladı içimi.

Sonra tam uyanınca, anımsadım – Ray'le neden artık evli olmadığımı, neden onunla yeniden evlenme umudumun olmadığını.

Kayıp duygusuyla sarsıldım, çok kötü hissettim kendimi. Sanki her şey yeni olmuş gibi – Ray'i yeni kaybetmişim gibi. Sanki şu âna kadar tam anlamamışım gibi, Ray'i nasıl kaybettiğimi. Ve şimdi durumu başka bir açıdan görebiliyordum, bir enkaz alanında dolaşan ve felaketi farklı açılardan gören biri gibi. Artık uykusuzluğum bitmişti, bu kadar haftadan sonra hâlâ hayattaydım ve genelde mutluydum, en azından arkadaşlarımla birlikteyken – *Ontario Review*'un son sayısı da dizilmiş, basılmış ve okurlarına ulaşmıştı, Ray'in dilediği gibi, korkarak düşünüyordum: *Belki artık iyiyimdir, her şey yolundadır. Belki olabilir bu.*

Ama rüya bana diyordu ki: *Hayır. Bu doğru olmaz.*

Aynı sabahın ilerleyen saatlerinde garaj yolunun arkasında çöp bidonlarından birinin devrildiğini ve içindekilerin olduğu gibi yola döküldüğünü görüyorum – rakunlar yapmış olmalı, yemek artıkları için ya da yemek artığı olma olasılığı için gelmişlerdir; çünkü önceki gece arkadaşım Ebet ile benim evimde karısı o sırada şehir dışında olan Princetonlı felsefeci Harry Frankfurt için bir akşam yemeği vermiştik, karışık bir davetli grubu gelmişti, ağustos sonunda eşleri şehir dışında olan ya da eşleri tarafından terk edilenler ya da ikisi birden; yalnızca altı kişiydik, ben de dahil; konuklardan biri tanımadığım biriydi, Ebet'in davet ettiği Princeton Üniversitesi'nden bir nörolog; yaşamımın bu kez de bütünüyle şans eseri olarak, yıllar önce Wisconsin'de Madison'da Ray'in gelip yanıma oturduğu gibi değişebileceğini tahmin edemezdim: *Bunun sana hak etmediğin halde karşılıksız verilen bir ödül olduğunu unutma.*

Garaj yolunda çömelmiş yağmacı rakunların etrafa saçtıklarını –buruşturulmuş peçeteleri, kâğıt havluları, folyo ambalaj parçalarını, paketleri, yoğurt kaplarını, Ebet'in evde yaptığı pizzayı getirdiği alüminyum kabı– toplarken, orada, çöplerin içinde gümüşümsü bir pırıltı, bir küpe, kaybettiğimi sandığım, bu küpe önceki gece mutfak tezgâhının üstünde kalmış ve çöple birlikte toplanıp atılmış olmalı; konuklar gittikten sonra, iki küpemi de çıkarmıştım mutfak tezgâhının üstüne koymak için; dikkatsizce çöpe atmışım şimdi de yolda dizlerimin üstüne çömelmiş bir halde bir metre kadar ötede ikinci küpeyi görüyorum... Bunlar çok sevdiğim küpelerim, özel bir nedeni olmasa da, ne Ray hediye olarak verdi bu küpeleri ne başka bir anlamları ve değerleri var ama çok sık takıyorum. İçimden diyorum ki: *Bu benim yaşamım artık. Tuhaf, kestirilemez. Kestirilemez olduğu için tuhaf değil ama tuhaf olduğu için kestirilemez. Yaşamımın anlamını, yaşamımın aşkını kaybettiysem de dökülüp saçılan çöplerin arasında hâlâ küçük hazineler bulabilirim.*

Dul Kadının Elkitabı

Ölüm sonrası dul kadının yapması gereken sayısız iş arasında bir tanesi çok önemli: Kocasının birinci ölüm yıldönümünde dul kadın şunu düşünmeli: *Hayatta kalabildim.*

"Ölüm sonrası dul kadının yapması gereken sayısız iş arasında bir tanesi çok önemli: Kocasının birinci ölüm yıldönümünde dul kadın şunu düşünmeli: Hayatta kalabildim."

2008 yılının Şubat ayı. Joyce Carol Oates, rahatsızlanan kocası Raymond Smith'i bir hastanenin acil servisine götürür. Teşhis zatürreedir. Her ikisi de Ray'in birkaç gün içinde taburcu edileceğini düşünür. Ne yazık ki bir enfeksiyon sonucu Ray yaşamını yitirir. Joyce Carol Oates hiç beklemediği bir anda ve tamamen hazırlıksız olarak "dulluk" gerçeğiyle karşı karşıya kalmıştır.

Çağdaş Amerikan edebiyatının en verimli ve önemli yazarlarından biri olan Joyce Carol Oates, kocasının ani ölümünün ardından yaşadıklarını, bu kayıpla nasıl başa çıktığını *Dul Kadının Öyküsü* adlı anı kitabında tüm açıklığıyla ve içtenliğiyle anlatıyor. Şok, ıstırap, keder, inkâr ve suçluluk duygularının iç içe girdiği bu süreçte Oates bir de "ölüm"ün getirdiği görevlerle uğraşır. Kaybının ağırlığını hem fiziksel hem ruhsal olarak yaşayan, kimi zaman kocasıyla ve evliliğiyle hesaplaşan Oates bir yandan da tıp ve hukuk sisteminin insana yaklaşımını, toplumun ölümü ve geride kalan kişiyi nasıl algıladığını gözlemler ve sorgular. Joyce Carol Oates bu kitapta hem bir yazar hem de kadın olarak iç dünyasını ve duygularını okuruyla paylaşıyor. *Dul Kadının Öyküsü*, kederle dokunmuş, son derece samimi bir anı-roman.

ISBN 978-605-5340-27-8

KIRMIZIKEDİ

www.kirmizikedikitap.com

25 TL